

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**HÜRRİYET-İ FİKRİYYE-SERBEST FİKİR-UHUVVET-İ FİKRİYYE
MECMUASI İNCELEME, FİHRİST VE SEÇME METİNLER**

**“HÜRRİYET-İ FİKRİYYE-SERBEST FİKİR-UHUVVET-İ FİKRİYYE”
ANALYSIS, INDEX, SELECTED TEXTS**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Melek BİLGİN

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU

GİRESUN-2021

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Melek Bilgin'in “**Hürriyet-i Fikriyye-Serbest Fikir-Uhuvvet-i Fikriyye Mecmuası İnceleme, Fihrist, Seçme Metinler**” başlıklı tezini incelemiş olup aday 21.06.2021 tarihinde, saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU	
Üye	Prof. Dr. Fatih ARSLAN	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif KORKMAZ	

ONAY

...../...../2021

Prof. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “‘‘‘Hürriyet-i Fikriyye-Serbest Fikir-Uhuvvet-i Fikriyye Mecmuası İnceleme, Fihrist, Seçme Metinler’’’’ adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

21/06/2021

Melek BİLGİN

ÖN SÖZ

Sürelî yayın faaliyetlerinin Tanzimat'ın ilanından sonra arttığı görülmektedir. Zamanla ülkenin pek çok yerinde matbaaların kurulmasıyla daha da yaygınlaşmaya başlamıştır. II. Abdülhamit döneminde pek çok yayım organı üzerinde baskı ve kontrol sağlanmaya çalışılmıştır. Bu süreç, dergicilik gibi pek çok edebî faaliyetin tıkanmasına yol açsa da II. Meşrutîyet'in ilanı ile bu tıkanıklık açılmıştır. İncelenen Hürriyet-i Fikriyye isimli mecmua da II. Meşrutîyet'in ilanından sonraki yıllarda yayımlanan mecmualardan biridir.

Edebiyat tarihçiliği, edebî eserlerin ve sanatçıların ortaya çıkması bakımından büyük önem arz eder. Bunların dışında bu derece önemli olan bir diğer malzeme ise dönemin sanatçılarını bir araya getiren ve onları literatüre kazandıran mecmualardır. Öyle ki her dönemin varoluşunda, gelişiminde, sanatçıların bir araya toplanışında mecmualar söz sahibidirler.

Mecmualar, dönemin edebî, siyasî, ilmî, askerî, hukukî, içtimaî hayatları kısaca dönem hakkında önemli bilgiler vermektedirler. Ayrıca dönemin fihristi niteliğinde olan ürünlerdir. Hürriyet-i Fikriyye dergisi bu anlamda önemli dergilerden biridir. Bu dergi, 1329 (1914) yılında İstanbul Bâb-ı Âli caddesindeki Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi'nde yayımlanmaya başlamıştır. İlk 12 sayı Hürriyet-i Fikriyye; 13-16. sayılar Serbest Fikir; 17-21. sayılar ise Uhuvvet-i Fikriyye ismiyle yayımlanmıştır.

Çalışmada, İBB Atatürk Kitaplığı Sürelî Yayınlar bölümündeki yirmi bir sayı incelenmiştir. Mecmuadaki seçme metinler Latin harflerine aktarılırken günümüz Türkçesi esas alınmıştır. Yabancı isimler dillerindeki yazılış şekilleri ile verilmiştir. Noktalama işaretlerinde mecmuaya bağlı kalınmıştır.

Bu çalışmada önce mecmuanın kimlik bilgileri bir tablo hâline getirilmiştir. Ardından Giriş bölümünde 2. Meşrutîyet'in ilânından Cumhuriyet'in ilânına kadarki dönemin tarihi arka planından bahsedilmiş ve en son bahsi geçen dönemin matbuat hayatı ve edebî faaliyetleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Daha sonra mecmua üç bölüm hâlinde incelenmiştir.

Birinci Bölümde mecmuanın şekil özellikleri, yayın politikası, yazar kadrosu, edebi faaliyeti hakkında bilgi verilmiştir. İkinci Bölümde mecmuada yer alan metinler alfabetik olarak yazar adına göre sıralanmış daha sonra türlerine göre tasnif edilmiştir. Ayrıca bu metinlerin içeriği hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Mecmuanın iç ve dış kapak olarak adlandırılan kısmında pek çok haber ve tanıtım yazılarına, ilânlara, duyurulara yer verilmiştir ve bunlar imzasızdır. Bunlar ve fihristte yer alan diğer yazarı belli olmayan metinler imzasız olarak belirtilmiştir. Üçüncü Bölümde ise mecmuada yayımlanan yazılardan seçme metinler yapılmış ve bunlar daha sonra Latin harflerine aktarılmıştır. Seçilen metinlerin daha çok edebi içerikli metinler olmasına dikkat edilmiştir.

Çalışma, Sonuç bölümü, yararlandığımız kaynakların gösterildiği bir Kaynakça, mecmua içerisinden fotoğrafların yer aldığı Ekler ve Dizin bölümüyle sonlandırılmıştır.

Bu çalışmanın seçiminde ve hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen, fikir ve bilgileriyle ışık tutan, çalışmam boyunca gösterdiği sabır ve hoşgörüsüyle desteğini benden esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Ali İhsan Kolcu'ya teşekkür ederim.

Melek Bilgin

ÖZET**Hürriyet-i Fikriyye-Serbest Fikir-Uhuvvet-i Fikriyye Mecmuası İnceleme,
Fihrist ve Seçme Metinler**

Bu çalışmada edebî, siyasî ve ictimai bir mecmua olan, 3 Şubat 1329/16 Şubat 1914 ile 10 Temmuz 1330/23 Temmuz 1914 arasında yayımlanan Hürriyet-i Fikriyye-Serbest Fikir-Uhuvvet-i Fikriyye incelenmiştir. Mecmua, haftalık olarak yayımlanmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde mecmuanın kimlik bilgilerine yer verilmiştir. Tez, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kültür hayatımızdaki yeri başlığı altında mecmuanın şekil özellikleri, yayın politikası, yazar kadrosu, edebi faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde metinler yazar adlarına ve metin türlerine göre tasnif edilmiştir. Son bölümde ise seçme metinler Latin harflerine aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, İnceleme, Hürriyet-i Fikriyye, Serbest Fikir, Uhuvvet-i Fikriyye.

ABSTRACT

“HÜRRİYET-İ FİKRİYYE-SERBEST FİKİR-UHUVVET-İ FİKRİYYE”

ANALYSIS, INDEX, SELECTED TEXTS

In this study, a literary, political and social journal titled Hürriyet-i Fikriyye-Serbest Fikir-Uhuvvet-i Fikriyye, published between 3 February 1329/16 February 1914 and 10 July 1330/23 July 1914, is examined. The journal has been published weekly. In the introduction part of the study, the identity in formation of the journal is included. The thesis consists of three parts. In the first chapter, under the title of its place in our cultural life, information was given about the features of the journal, its publication policy, the writer's staff, and its literary activities. In the second part, the texts are classified according to the names of the authors and text types. In the last part, selected texts were transferred to Latin letters.

Keywords: Journal, Review, Hürriyet-i Fikriyye, Serbest Fikir, Uhuvvet-i Fikriyye.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR	X
HÜRRİYET-İ FİKRİYYE-SERBEST FİKİR-UHUVVET-İ FİKRİYYE’NİN KİMLİK BİLGİLERİ.....	XI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: HÜRRİYET-İ FİKRİYYE-SERBEST FİKİR-UHUVVET-İ FİKRİYYE MECMUASININ KÜLTÜR HAYATIMIZDAKİ YERİ	9
1.1. Mecmuanın Şekil Özellikleri	9
1.2. Yazar Kadrosu.....	11
1.3. Yayın Politikası	14
1.4. Edebi Faaliyeti.....	16
1.4.1. Şiir	16
1.4.2. Hikâye	17
1.4.3. Makale	17
1.4.4. Eleştiri	18
1.4.5. Fotoğraf ve Karikatür	18
1.4.6. Diğer Türler	18
İKİNCİ BÖLÜM: TAHLİLİ FİHRİST	19
2.1. Yazar Adına Göre.....	19
2.2. Konularına Göre	65
2.2.1. Edebiyatla İlgili Metinler	65
2.2.1.1. Şiir.....	65
2.2.1.2. Mensur Şiir	69
2.2.1.3. Hikâye	70
2.2.1.4. Anı	72
2.2.1.5. Eleştiri	72
2.2.1.6. Mektup	74

2.2.1.7. Biyografi	76
2.2.1.8. Gezi Yazısı	77
2.2.1.9. Sohbet Yazısı.....	77
2.2.1.11. Konularına Makaleler	77
2.2.1.11.1. Edebî.....	77
2.2.1.11.2. Askerî	79
2.2.1.11.3. Siyasî	79
2.2.1.11.4. Hukukî.....	80
2.2.1.11.5. Ekonomi	81
2.2.1.11.6. Ahlâkî.....	81
2.2.1.11.7. Kadın	81
2.2.1.11.8. İctimâî.....	82
2.2.1.11.9. Tarih	83
2.2.1.11.10. Eğitim	84
2.2.1.11.11. Din.....	84
2.2.1.12. Haber Yazısı	84
2.2.1.13. Mülâkat	85
2.2.1.14. İnceleme Yazısı	86
2.2.1.15. Soru-Cevap Metni.....	86
2.2.1.16. Takdim Yazısı.....	86
2.2.1.17. Teşekkür Yazısı	87
2.2.1.18 Tanıtım Yazısı	87
2.2.1.19. Özür Yazısı.....	95
2.2.1.20. Köşe Yazısı.....	96
2.2.1.21. İhtar Yazısı	96
2.2.1.22. Duyuru.....	97
2.2.1.23. İlân	104
2.2.1.24. Fotoğraf.....	109
2.2.1.25. Karikatür.....	111
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SEÇME METİNLER	113
3.1. Kılıçzâde Hakkı: İman	113
3.2. Enis Behiç [Koryürek]: Abdülhak Hâmid	117

3.3. Celâl Nuri [İleri]: Kâselisân ve Serseriyân	119
3.4. Celâl Nuri [İleri]: Muârizlara Cevabım	126
3.5. Abdüllhak Hâmid: Hâfız-ı Şîrâzî	133
3.6. Nigar Binti Osman: Esnâ-yı Harbde.....	135
3.7. İsmâil Hâmi [Dânişmend]: Edebiyat-ı Siyâsiyye.....	137
3.8. Kılıçzâde Hakkı: Zifâf	141
3.9. Seyf-i Sarim: Frengî Hastalığının Rûhlarımıza Sirâyeti.....	152
3.10. Nâ-Bî: Kılıçzâde'ye Son Cevap	156
3.11. Celâl Nuri [İleri]: Said Halim Paşa.....	158
3.12. Kılıçzâde Hakkı: Erkek Kına Gecesi.....	160
3.13. Kılıçzâde Hakkı: Son Gece	170
3.14. Mehmet Şeref: Türk ve Kadın.....	178
3.15. Süleyman Nesib: Hakikat.....	184
3.16. Yaşar Nezihe [Bükülmez]: Düşünür Ağlarım.....	185
3.17. Celal Nuri [İleri]: Büyük Bir Türk Nâsiyesi	187
3.18. İsmâil Hâmî Dânişmend: Desâis-i Matbûat	189
3.19. Hıfzı Tevfik [Gönensay]: Kendim.....	193
3.20. İskeçeli Mehmed Sıdkî: Niçin.....	195
3.21. Abdülgâni Seniy [Yurtman]: Memûrînin Hâlet-i Rûhiyesi	196
3.22. Kılıçzâde Hakkı: Taaddüt-i Nikâh- Taaddüt-i Zevcât	202
3.23. Hıfzı Tevfik [Gönensay]: Aşk Günleri 1	206
3.24. Nâ-Bî: “Temâsil” in Musavver-i Âlisine	210
3.25. Celâl Nuri [İleri]: Dört Türölü Bebek.....	212
3.26. İdris Sabih: Sarayıçi Parkı.....	216
3.27. Kılıçzâde Hakkı: Yunus Hoca'nın Kavgalarından	218
3.28. Güzin Behiç: Kuşlar	223
3.29. İsmâil Hâmî [Dânişmend]: Loucade Karşısında	224
3.30. İdris Sabih: Sarayıçi Parkı.....	226
3.31. Celâl Nuri [İleri]: Pari.....	229
3.32. Kılıçzâde Hakkı: Türkler ve Rumlar	231
3.33. İsak Ferera: Bayram.....	236
3.34. M. Rauf: Enîn	238

3.35. İmzasız: Tiyatroda Müslüman Kızları	239
3.36. Sâfi Necip: Sormayın.....	241
3.37. Celâl Nuri [İleri]: Muhterem Celâl Nuri Bey'in ‘‘Frans’’ Vapurundan Göndermiş Oldukları Mektuptur:.....	243
3.38. İsak Ferera: Esir Miyim?.....	246
3.39. İskeçeli Mehmed Sıdkî: Fânîlerimden Ablam -8-	249
3.40. Necmeddin Nâir: (Fâtihâ-i Şerîfe) ye Âit Tefsirden İktibâsen: Manzum Bir Duâ	250
3.41. Suphi Ethem: Baha Tevfik	251
3.42. Celâl Nuri [İleri]: Türklerin Sa'y u Ameldeki Kıymetleri	257
3.43. İskeçeli Mehmed Sıdkî: Mezâmîr-i Leyâl	260
3.44. Sâfi Necip: Şaka!.....	264
3.45. Hüseyin Nesimi Giridî: Sanat-ı Tenkitte Bir Hatve-i Terakkî 1	271
3.46. Celâl Nuri [İleri]: Yahudi Kızı	274
3.47. İskeçeli Mehmed Sıdkî: Yalancı!	278
3.48. M. Rauf: Rûh-ı Sevdâ	279
3.49. Hüseyin Nesimi Giridî: Sanat-ı Tenkitte Bir Hatve-i Terakkî 2	280
3.50. E(lif). A.: Sebilürreşad-ı Sâhib ve Müdürü Eşref Efendi'ye.....	283
3.51. İskeçeli Mehmed Sıdkî: Mezâmîr-i Leyâl	287
3.52. M. Rauf: Gît, Gît Artık.....	289
3.53. Hüseyin Nesimi Giridî: Sanat-ı Tenkitte Bir Hatve-i Terakkî 3	291
3.54. Celâl Nuri [İleri]: Hükümet-i Hâzıranın Siyâset-i Edebiyyesi.....	294
3.55. Hüseyin Nesimi Giridî: Sanat-ı Tenkitte Bir Hatve-i Terakkî 4	298
3.56. M. Rauf: Yeşil Gözlerin.....	302
3.57. Celal Nuri [İleri]: ‘‘Evrâk-ı Eyyâm’’ Münâsebetiyle Cenap Şahabettin.....	304
3.58. Münif Paşa: Kemal Paşa Hazretleri'ne	307
3.59. İskeçeli Mehmed Sıdkî: Kara ve Son Bir Gün!.....	309
3.60. M. Rauf: Tahattur	311
3.61. Celâl Nuri [İleri]: Musâhabe-i Gayr-i Siyâsiyye	316
3.62. İskeçeli Mehmed Sıdkî: Mezâmîr-i Leyâl 2.....	322
3.63. Hüseyin Nesimi Giridî: Sanat-ı Tenkitte Bir Hatve-i Terakkî 5	323
3.64. İskeçeli Mehmed Sıdkî: Hâile-i Sükût 2.....	328
3.65. Haşari: Şathiyyât	330

3.66. Haşari: Şathiyyât	332
3.67. Haşari: Şathiyyât	335
3.68. Haşari: Şathiyyât	337
3.69. Haşari: Şathiyyât	340
SONUÇ	342
KAYNAKÇA	345
DİZİN	347
EKLER	349
Ek 1: Hürriyet-i Fikriyye-Serbest Fikir-Uhuvvet-i Fikriyye Mecmuası'ndan Fotoğraflar	349
ÖZ GEÇMİŞ	360

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı Geçen Eser

C. : Cilt

nr. : Numara

s. : Sayfa

yay. : Yayınları

Çev. : Çeviren

Bkz. : Bakınız

**HÜRRİYET-İ FİKRİYYE-SERBEST FİKİR-UHUVVET-İ FİKRİYYE’NİN
KİMLİK BİLGİLERİ**

Nr.	Tarih	Sayfa	Matbaa	Müdür	Sermuharrir	Fiyat	Abonelik	İdarehane	Düşünceler
1	3 Şubat 1329 16 Şubat 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: Celâl Nuri Müdür-i Umûr: Haydar Kemal	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak belirtilmişti r.	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	Mecmuanın ilk sayfası ve en arka sayfası iç ve dış kapak olarak adlandırılmıştır. Burada ilanlara, duyurulara, tanıtım yazılarına vs. yer verilmiştir. Tüm sayıların ilk kapaklarında içindekiler bölümüne yer verilmiştir.
2	10 Şubat 1329 23 Şubat 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: Celâl Nuri Müdür-i Umûr: Haydar Kemal	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	

							olarak belirtilmişti r.		
3	17 Şubat 1329 2 Mart 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: Celâl Nuri Müdür-i Umûr: Haydar Kemal	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak belirtilmişti r.	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	
4	24 Şubat 1329 9 Mart 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: Celâl Nuri Müdür-i Umûr: Haydar Kemal	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	

							belirtilmişti r.		
5	3 Mart 1330 16 Mart 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: Celâl Nuri Müdür-i Umûr: Haydar Kemal	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak belirtilmişti r.	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	
6	13 Mart 1330 26 Mart 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: Celâl Nuri Müdür-i Umûr: Haydar Kemal	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak belirtilmişti r.	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	

7	20 Mart 1330 2 Nisan 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: Celâl Nuri Müdür-i Umûr: Haydar Kemal	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak belirtilmişti r.	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	
8	27 Mart 1330 9 Nisan 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: İsmâil Hâmî Müdür-i Umûr: Haydar Kemal	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak belirtilmişti r.	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	Mecmuanın mesul müdürü bu sayıdan itibaren değişmiştir.
9	3 Nisan 1330	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: İsmâil Hâmî	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40,	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı	

	16 Nisan 1914			Müdüf-i Umûr: Haydar Kemal			altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak belirtilmişti r.	Matbaa ve Kütüphanesi	
10	10 Nisan 1330 23 Nisan 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: İsmâil Hâmî Müdüf-i Umûr: Haydar Kemal	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak belirtilmişti r.	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	
11	17 Nisan 1330 30 Nisan 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: İsmâil Hâmî Müdüf-i Umûr:	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	

				Haydar Kemal			seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak belirtilmişti r.		
12	24 Nisan 1330 7 Mayıs 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: İsmâil Hâmî Müdür-i Umûr: Haydar Kemal	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak belirtilmişti r.	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	Mecmua bu sayıdan sonra askeri hükümet tarafından süresiz tatile çıkarılmıştır. Mecmuanın bundan sonraki sayıları Serbest Fikir adıyla yayımlanmıştır.
1-13	1 Mayıs 1330 14 Mayıs 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: İsmâil Hâmî Müdür-i Umûr: Haydar Kemal	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	Mecmua, yeni sayılar almakla beraber eski sayılar da teselsül etmiştir.

							belirtilmişti r.		
2- 14	8 Mayıs 1330 21 Mayıs 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: İsmâil Hâmî Müdür-i Umûr: Haydar Kemal	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak belirtilmişti r.	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	
3- 15	15 Mayıs 1330 28 Mayıs 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: İsmâil Hâmî Müdür-i Umûr: Haydar Kemal	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak belirtilmişti r.	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	

XVIII

4-16	22 Mayıs 1330 4 Haziran 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: İsmâîl Hâmî Müdür-i Umûr: Haydar Kemal	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak belirtilmişti r.	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	Serbest Fikir mecmuası bu sayıdan sonra süresiz tatil edilmiş, mecmua Uhuvvet-i Fikriyye adıyla yayımlanmaya devam etmiştir.
1-17	12 Haziran 1330 25 Haziran 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: Gîridî Ahmed Sâkî Müdür-i Umûr: Haydar Kemal	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak belirtilmişti r.	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	Mecmua, yeni sayılar almakla beraber eski sayılar da teselsül etmiştir. Mecmua üç hafta aradan sonra çıkmıştır. Mecmuanın mesul müdürü yine değişmiştir.
2-18	19 Haziran 1330	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: Gîridî Ahmed Sâkî	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40,	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı	

	2 Temmuz 1914			Müdür-i Umûr: Haydar Kemal			altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak belirtilmişti r.	Matbaa ve Kütüphanesi	
3- 19	26 Haziran 1330 9 Temmuz 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: Gîrîdî Ahmed Sâkî Müdür-i Umûr: Haydar Kemal	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise seneliği 12, altı aylığı ise 7 frank olarak belirtilmişti r.	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	
4- 20	3 Temmuz 1330 16 Temmuz 1914	16	Yeni Osmanlı Matbaası	Mesul Müdür: Gîrîdî Ahmed Sâkî Müdür-i Umûr:	Celâl Nuri [İleri]	Nüshası haftalık 1 kuruş	Osmanlı memleketle rinde seneliği 40, altı aylığı 25 kuruş. Ecnebi memleketle r için ise	Bâb-ı Âli Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi	

[illegible]

GİRİŞ

On dokuzuncu asrın son çeyreğinde gerek toplum hayatında gerek edebiyat hayatında bunalımlı bir hava hâkimdir. Baskının, sansürün, toprak kayıplarının, ekonomik bunalımların yaşandığı bu dönemde toplum içerisinde oluşan bazı gruplar ikinci meşrutiyetin ilân edilmesinde etkili oldu. İkinci meşrutiyet hem toplumsal ve siyasi hayatta hem de kültür-sanat hayatında önemli değişmelere yol açmış, uzun yıllar kendilerini baskı altında hissedenlerin bu anlamda rahatlayarak ürün vermelerinin önünü açmıştır.

On dokuzuncu asrın son çeyreğinde, II. Abdülhamid'in yönetiminde bulunduğu 1876-1909 dönemi, bir süredir yaşanan siyasi gelişmelerin birleşimi niteliğindedir. Osmanlı İmparatorluğu bu dönemde siyasi, mali ve toplumsal olarak büyük değişimler geçirmiştir. Osmanlılık düşüncesi bu dönemde yavaş yavaş yerini Türkçülük düşüncesine bırakmaya başlamıştır¹. Bu değişimin yaşanmasında 1789 yılında yaşanan Fransız İhtilali sonrası Osmanlı Devleti'nde yaşanan ayrılıkçı isyanlar etkili olmuştur. Fransız İhtilali'nin yaydığı; milliyetçilik, eşitlik, özgürlük ve adalet gibi kavramlar farklı milletlerin Osmanlı'ya karşı isyanıyla sonuçlanmış ve nihayetinde geriye devletin kurucu unsuru olan Türkler kalmıştır. Fransız İhtilali sonucunda Osmanlı siyasi yaşamında ön plana çıkmaya başlayan demokratik kavramlar devletin yeni adımlar atmasını gerektirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki milletlerin isyanlarını önleyebilmek için halkı yönetime ortak edecek uygulamalara yer vermiştir. Bu demokratik adımların en önemlilerinin başında 1876 yılında geçilen Meşrutiyet yönetimi gösterilmektedir. Padişah II. Abdülhamid 1876 yılında ilan ettiği meşrutiyet rejimini kısa bir süre sonra, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nı gerekçe göstererek sonlandırmış ve meclisi süresiz olarak tatil etmiştir.

II. Abdülhamid 1878-1908 yılları arasında ülkeyi sıkı tedbirler alarak baskıcı bir şekilde yönetmiştir. 1908 yılında İkinci Meşrutiyet yeniden ilan edilmiş, otuz yıldan fazla süren istibdat dönemi sona ermiştir. Osmanlı topraklarında özgürlükler genişletilerek seçimler yapılmış ve ülke genelinde coşkulu bir süreç başlamıştır. Ancak bu süreç de çok uzun sürmemiştir. 1908 yılında başlayan meşrutiyet süreci, Osmanlı

¹ Kemal H. Karpat, **Osmanlı'da Değişme Modernleşme ve Uluslaşma** (Çev: Dilek Özdemir), İmge Kitabevi Yay. (1. Baskı), Ankara 2006, s. 51-52

Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılmasıyla bozulmalara uğramış ve 1920 yılında meşrutiyet yönetimi son bulmuştur.² İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde Osmanlı Devleti'ni etkileyen önemli siyasi olaylar genel hatlarıyla şunlar olmuştur: 31 Mart Olayı (13 Nisan 1909), 1911 Trablusgarp Savaşı, I. ve II. Balkan Savaşı (1912-1913), I. Dünya Savaşı (1914-1918).

31 Mart Olayı, Miladi 13 Nisan 1909 günü İttihat Terakki yönetimi ile meşrutiyet yönetimine karşı çıkarılan bir ayaklanma olarak nitelendirilmektedir. Ayaklanmanın çıkmasında İttihat ve Terakki Fırkasına karşı oluşan muhalefet ile II. Abdülhamid'in etkili olduğu kaynaklarda yer almaktadır.³ 31 Mart İsyanı Selanik'ten gelen Hareket Ordusu tarafından 24 Nisan 1909 tarihinde bastırılmış ve meşruti rejim korunmuştur. İsyanda etkisi olduğu gerekçesiyle Ahrar Fırkası yetkilileri tutuklanmıştır. İsyanda etkisi olduğu gerekçesiyle Sultan II. Abdülhamid tahttan indirilmiş yerine Sultan V. Mehmed Reşat tahta çıkarılmıştır.⁴ Böylece Osmanlı tarihinde mevcut rejimi ortadan kaldırmaya yönelik ilk isyan hareketi sonuçsuz kalmıştır. Ordunun böyle bir isyanı bastırıp yönetimi koruması da ordu mensuplarının siyasete yaklaşmasına neden olmuştur ve ordu ilk kez yenilik taraftarları yanında yer almıştır.

Avrupa'da 19. asrın son dönemlerinde etkili olan emperyalist düşünceler Osmanlı topraklarını da büyük oranda ilgilendiriyordu. İngiltere, Fransa gibi emperyalist devletlerin gerisinde kalan Almanya ve İtalya'da siyasi birliğini tamamladıktan sonra emperyalist çalışmalara hız vermişlerdir. Afrika'nın kuzeyinde, Mısır topraklarında Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla birlikte bu bölge jeopolitik açıdan önem kazanmıştır.⁵ Kanalin açılmasından sonra bölgede söz sahibi olmak isteyen İtalya, Osmanlı'nın Kuzey Afrika'da ihmal ettiği topraklarından sonuncusu olan Trablusgarp'a göz dikmiştir.

² Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu** (Çev: Prof. Dr. Metin Kırıralı), TTK Basımevi (5. Baskı), Ankara 1993, s. 210

³ Sina Akşin, **31 Mart Olayı**, Sinan Yay. (1. Baskı), İstanbul 1972, s. 397

⁴ Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi** (Çev. Yasemin Saner Gönen), İletişim Yay. (7. Baskı), İstanbul 2000, s. 146

⁵ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi- II. Meşrutiyet ve I. Dünya Savaşı (1908-1918)**, C. 9, Türk Tarih Kurumu Basımevi (2. Baskı), Ankara 1999, s. 258.

29 Eylül 1911 tarihinde İtalya Trablusgarp'a yönelik saldırılarını başlatmıştır.⁶ Bölge halkının kendini savunacak güce ve birliğe sahip olmaması İtalyanlar'ın işini kolaylaştırmaktaydı. Osmanlı İmparatorluğunun da buraya resmi yollarla asker göndermesi mümkün değildi. Bu nedenle Enver Paşa ve Mustafa Kemal gibi komutanlar inisiyatif alarak bölgeye gönüllü gitmeyi kabul etmişlerdir.⁷ Savaş başladığında İtalya bölgeyi kısa bir sürede ilhak edebileceğini düşünüyordu ancak durum hiç de bekledikleri gibi olmadı. Kıyı bölgelerde İtalyan etkinliği artsa da iç bölgelere doğru işgalleri genişletmeyi başaramadılar. Bunun üzerine İtalya, Osmanlı Devleti'ni farklı olaylarla sıkıştırarak Trablusgarp'ın ilhakını tamamlamak istemiştir. Bu yollar; Boğazlar üzerine donanmalarını yönlendirmek, On İki Ada'yı işgal etmek ve kendisine destek verecek büyük devletlerin arabulucu olmalarını istemek olmuştur.⁸ Nihayetinde 1912 yılında İsviçre'de imzalanan Ouchy (Uşi) Antlaşması ile savaş son bulmuştur. Trablusgarp'ın İtalya'ya bırakılması kararlaştırılmış ancak Osmanlı'nın bölgede dini vecibelerini memurları aracılığıyla devam ettirmesi kararlaştırılmıştır. İtalya'nın On İki Ada'yı boşaltması kararı da alınmış fakat İtalya Balkan Savaşlarını gerekçe göstererek sonradan bu karara uymamıştır.⁹

Osmanlı Devleti henüz Trablusgarp Savaşı'nın etkisindeyken yeni bir savaşın daha içerisinde kendini bulmuştur. Rusya'nın kışkırtmalarıyla Balkan devletleri (Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan, Karadağ) ile Osmanlı Devleti arasında 1912-1913 yılları içerisinde Balkan Savaşları yaşanmıştır.¹⁰ Bu dört devlet Osmanlı'nın Avrupa kıtasında kalan son topraklarına göz dikmişlerdi. Esasında Osmanlı'nın askeri gücü bu devletleri birebir mağlup etmeye yetecek olsa da oluşan ittifakın karşısında yapacak pek bir şeyi kalmıyordu. Özellikle Bulgaristan'ın yoğun saldırıları sonucunda Londra Antlaşması ile savaşa son verilmiş Osmanlı Devleti Midye-Enez Hattına kadar çekilmiştir. Savaş sonrası toprak paylaşım aşamasında Bulgaristan müttefikleriyle çatışmış ve aralarında II. Balkan Savaşı baş göstermiştir. Osmanlı Devleti fırsattan

⁶ Karal, a.g.e., s. 270.

⁷ Karal, a.g.e., s. 276.

⁸ Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997, s. 639-640.

⁹ Stanford J. Shaw- Ezel Kural Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye II** (Çev: Mehmet Harmancı), E Yay. (3. Baskı), İstanbul 2010, s. 351.

¹⁰ Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997, s. 643.

istifade edip Enver Paşa önderliğinde Edirne ve çevresi geri alınmış bugünkü sınırlarımız büyük oranda şekillenmiştir.¹¹

Balkan Savaşları'nın bitiminden kısa bir süre sonra Osmanlı Devleti tarihinin son savaşını gerçekleştirmiştir. 1914 yılında Avusturya-Macaristan veliahdının bir Sırp tarafından öldürülmesiyle fitili ateşlenen bu savaş kısa bir sürede Dünya Savaşı haline gelmiş ve 1918 yılına kadar sürmüştür. Osmanlı yönetimini elinde bulunduran İttihat ve Terakki hükümeti I. Dünya Savaşı sürecinde siyasi olarak yalnız kalmamak adına ittifak arayışına girişmiştir. Öncelikle İtilaf Bloğu olarak adlandırılacak olan Paris yönetimine ittifak teklifinde bulunulmuş ancak istenen sonuç alınamamıştır. Daha sonra Enver Paşa önderliğinde Alman Hükümeti ile yakın ilişkiler kurulmuş ve daha sonra Osmanlı Devleti İttifak Bloğunda I. Dünya Savaşı'na katılmıştır.¹² 20. yüzyılın ilk çeyreğinde katıldığı bu savaşta birçok cephede derin yaralar alan Osmanlı İmparatorluğu savaştan yenik bir şekilde ayrılmış ve 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzalamıştır.

Özetle Osmanlı Devleti'nin 1908-1914 yılları incelendiğinde; İstibdat dönemi sonrası oluşan özgür bir ortam, meşrutiyet yönetiminin de etkileriyle görülen siyasi çekişmeler, parçalanmakta olan imparatorluğun yaşadığı askeri ve siyasi çekişmelerin sonucundaki toprak kayıpları dikkat çekmektedir.

İkinci Meşrutiyet'in İlânından Cumhuriyet'in İlânına Kadar Geçen Sürede Türk Toplumundaki Matbuat Hayatı ve Edebiyat Faaliyetleri: İkinci Meşrutiyet'in ilânıyla birlikte ortaya çıkan özgürlük ortamı edebî faaliyetlerdeki artışı beraberinde getirmiştir. Bu dönemde Batıcılık, Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük gibi akımlar vardır. Bu akımlar birçok alanda kendisini göstermiştir. Meşrutiyetle birlikte yüzleri bulan gazete ve mecmuaların sayısı Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla azalmıştır. O dönemde çıkan gazete ve dergiler: “Mütareke yıllarında İstanbul'da çeşitli eğilimlerde gazetenin çıktığı görülür. Bir yanda Millî Mücadeleyi destekleyenler vardır: İleri, Yeni Gün, Akşam ve Vakit. Bir yanda Millî Mücadeleye bütün güçleriyle saldıranlar: Peyamı Sabah, Alemdar ve İstanbul. Bunların dışındakiler zaman zaman

¹¹ William Hale, **Türk Dış Politikası 1774-2000** (Çev: Petek Demir), Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul 2003, s. 24.

¹² Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi** (Çev. Yasemin Saner Gönen), İletişim Yay. (7. Baskı), İstanbul 2000, s. 164-165.

çeşitli grupları tutan ve Anadolu'daki direniş eylemine de sempatisi olan gazetelerdir: Tasvirî Efkar, İdam ve Tercüman, Tanin yine İttihatçıları korur. Koyu İslâmcılar Sebülürreşad'ın çevresinde toplanmışlardır. Koministler de Aydınlık dergisini çıkarttılar.”¹³ İrade-i Milliye, Hâkimiyet-i Milliye, Emek, Şarkın Sesi, Öğüt, İrşad, Ses, Genç Kalemler, Kafkas, Albayrak, Varlık, Yeni Dünya, Açık Söz bu dönemde neşredilen önemli gazetelerdir. Mecmualar ve gazeteler, Millî Mücadele yıllarında Anadolu'da haberleşme, birlik ve beraberliğin en önemli unsurlarından biri olmuştur. Bu yüzden ki işgal kuvvetleri işgal ettikleri yerlerde basın ve yayına çeşitli baskılar uygulamış, yasaklamış ve durdurmaya çalışmışlardır. 1923'te Cumhuriyetin ilânıyla basın ve yayın hayatı hem teknik açıdan ilerleme katetmiş hem de özgürlüğüne kavuşmuş, canlılık kazanmıştır. Yine bu yıllarda pek çok dernek kurulmuştur.

Bu yıllarda ana ekseninde Milli Edebiyat vardır. 1911'de Ömer Seyfettin ve arkadaşlarının, Genç Kalemler dergisinde yayımlanan Yeni Lisan makalesi başlangıç olarak kabul edilmekte ve 1911-1922 yılları arasında varlığını sürdürdüğü düşünülmektedir. “*Milli edebiyat dönemi hikâye ve romanı her şeyden önce milli bir karakter taşır. Dilde tedrici bir sadeleşmeye gidilmiştir. Başlangıçta Servet-i Fünûn dilinin etkisinde olan yazarlar giderek dillerini sadeleştirmişlerdir. Hikâye ve romanlarda işlenen konular milli hayattan alınmıştır. Bu devrin eserlerinde daha çok Türkçülük-Turancılık ve bağımsızlık konuları işlenir. Milli Mücadele bütün yönleriyle bu devirde yazılmış hikâye ve romanlarda işlenmiştir.*”¹⁴ İçerik artık İstanbul ile sınırlı kalmamış Anadolu'daki hayat gerçekçi bir bakış açısıyla eserlere girmeye başlamıştır. Bireysel konuların yanında toplumsal konulara daha çok yer verilmiştir. Tanzimattan beri süregelen yanlış Batılılaşma konusu bu dönemde de yine eleştirilmiştir. Millileşme sürecinde dil, edebiyat, millet ve kültür arasında sıkı bir bağ vardır. Mehmet Kaplan bunu “Dil, edebiyat veya kültür, inançları kalabalıklara yayayarak onları yakıp yıkan bir fırtına hâline getirebilir veya onlara karanlık gecelerinde yol gösteren bir ışık olur.”¹⁵ diyerek ifade etmiştir. Sebülürreşad, Sırat-i Müstâkim, Dergâh, Türk Yurdu, Büyük Mecmua, Halka Doğru, Küçük Mecmua, Yeni Mecmua, Bilgi Mecmuası bu dönemde çıkan önemli dergilerden bazılarıdır. Mehmet Emin

¹³ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, Gerçek Yay. (1. Baskı), İstanbul 1973, s. 122.

¹⁴ Ali İhsan Kolcu, **Milli Edebiyat 2, Nesir**, Salkımsöğüt Yay. (6. Baskı), Erzurum 2014, s. 356.

¹⁵ Mehmet Kaplan, **Kültür ve Dil**, Dergâh Yay. (2. Baskı), İstanbul 1983, s. 160.

Yurdakul, Ali Canip Yöntem, Ziya Gökalp bu dönemde eserleriyle, fikirleriyle öne çıkmış isimlerdir. Milli edebiyatın devam ettiği yıllarda Fecr-i Âti, Nev-Yunanîler, Nayîler, Beş Hececiler gibi farklı edebi arayışlar ve fikir arayışlar olmuştur.

1901’de Servet-i Fünun dergisinin kapatılmasının ardından kendilerini onların devamı olarak gören, Fecr-i Âti adında yeni bir edebi grup ortaya çıkmıştır. Öncüleri Şahabeddin Süleyman’dır. 25 Mart 1909’da Servet-i Fünûn dergisinde yayımladıkları yazı ile kuruluşlarını ve Fecr-i Âti adı ile bir dergi çıkaracaklarını duyurmuşlardır. Türk edebiyatında bir ilki gerçekleştirmişler ve bir beyanname ile ortaya çıkan ilk edebi grup olmuşlardır. Onlara göre “Sanat şahsî ve muhteremdir.” Servet-i Fünûncuları pek çok konuda eleştirseler de onların etkisinden çıkamadıkları görülmektedir. *“Birkaç istisna dışında Fecr-i Âti topluluğunu oluşturan sanatçıların eserlerinde Servet-i Fünûn zevk ve estetiğini sürdürdükleri görülür. Şiirde daha çok serbest müstezat, sonnet ve terza-rima formlarını kullandılar. Aruza bağlı kaldılar. Sonradan millî edebiyat akımına katılanlar heceyi de kullandılar. Dil konusunda başlangıçta Servet-i Fünûncuların şaşmaz birer takipçisi oldular.”*¹⁶ Onlar gibi şiirde, parnasizmi ve sembolizmi; roman ve hikâyede ise realizmi ve natüralizmi benimsemişlerdir. Eserlerinde ferdiyetçi sanat anlayışının yansımaları görülür. Batı edebiyatını Türk edebiyatına tanıtmak istemişler, bu iki edebiyatı birbirine yakınlaştırmak için çabalamışlardır. Ahmet Haşim, Emin Bülent Serdaroğlu, Tahsin Nahit, Mehmet Behçet bu dönemde eser veren isimlerdendirler.

*“Meşrutiyet devrinde edebiyat ve sanat alanındaki arayışlardan biri de başını Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958) ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974) ’nun çektiği Nev Yunanîlik ya da bir başka adıyla Nèò Hellênisme hareketidir. Bu arayışın özü yeni bir Türk edebiyatı yaratmak amacıyla Antik Yunan ve Latin eserlerinin model alınması şeklinde özetlenebilir.”*¹⁷ Bu anlayışa göre eski Yunan şiiri, Yunan mitolojisi, Latin eserleri temel olarak seçilmiştir. Onlara göre bu kaynaklardan yeterince faydalanılmamıştır ve bu kaynaklara yönelmesi gerekir.

Nâyiler ise ‘Nev-Yunanîlerin Yunan ve Latin kaynaklarına dönme tekliflerinin aksine 13. yüzyıla Mevlana ve Yunus Emre’nin devrindeki estetiğe dönmeyi teklif

¹⁶ Ali İhsan Kolcu, **Milli Edebiyat 1, Şiir**, Salkımsöğüt Yay. (7. Baskı), Erzurum 2015, s. 65.

¹⁷ Ali İhsan Kolcu, **Milli Edebiyat 1, Şiir**, Salkımsöğüt Yay. (7. Baskı), Erzurum 2015, s. 66.

ederler’’¹⁸ Şiirde ahengi esas alan bu anlayışın en önemli temsilcisi ve kurucusu Şehabettin Süleyman ve Yahya Kemal’dir. Şehabettin Süleyman ile etrafına topladığı hevesli, genç edebiyatçılar Rübâb dergisinde yazılar yazarlar ve Fecr-i Âti’yi vaat ettiklerini yerine getirmedikleri için eleştirirler.

Bu dönemdeki edebî ve fikrî arayışlar çerçevesinde oluşan topluluklardan biri de Faruk Nafiz Çamlıbel, Yusuf Ziya Ortaç, Halit Fahri Ozansoy, Orhan Seyfi Orhon ve Enis Behiç Koryürek’in oluşturduğu Beş Hececiler’dir. ‘‘*Bu şairlerin ortak yanı şiire aruzla başlamaları hatta millî edebiyat ve Yeni lisan hareketinin başlangıç yıllarında bu hareketin ateşli bir karşıtı bulunmalarıdır.*’’¹⁹ Daha sonra ise bu millî edebiyat akımını benimsemişlerdir. Bu topluluk, milli romantik duyuş tarzı ile eserlerini yazar. Sade bir dil ve hece veznini kullanırlar. Eserlerinde Anadolu’yu anlattıkları, millî konuları işledikleri, folklardan yararlandıkları, didaktik ve öğretici metinler yazdıkları görülmektedir.

18. yüzyılda askeri alanda başlayan Batılılaşma faaliyetleri 19. yüzyıldan itibaren toplumda, edebiyatta, idarî alanlarda da kendini göstermeye başlamıştır. Batıdan alınacak olan yeniliklerde aranan özellik faydalı olmasıydı. Bu dönemde Batılılaşma ile ilgili çeşitli fikir ayrılıkları olmuştur. Bu fikir ayrılıkları o dönemde pek çok alanda olduğu gibi yazın hayatında da kendisini göstermiştir. Birçok gazete ve mecmuada Batılılaşma, Batılılaşmanın önemi, yanlış Batılılaşma ile ilgili yazılar ele alınmış çoğu zaman yazarlar arasında tartışmalara sebep olmuştur. Çalışılan Hürriyet-i Fikriyye-Serbest Fikir-Uhuvvet-i Fikriyye de bu tartışmaların yaşandığı mecmualardan biridir. Mecmuanın kurucularından biri olan Celal Nuri [İleri]’nin İctihat dergisinde yazarken Abdullah Cevdet [Karlıdağ] ile yaşadığı Şîme-i Husûmet-Şîme-i Muhabbet tartışması Batılılaşma konusundaki yaşanan fikir ayrılıklarının örneklerinden biridir. Bu tartışma sonucunda Celal Nuri [İleri] İctihat dergisinden ayrılmış, Kılıçzâde Hakkı ile birlikte Hürriyet-i Fikriye’yi kurmuşlardır. Celal Nuri [İleri], Şîme-i Husûmet yazısında Batı’nın sadece teknik ve medeniyetinin alınması gerektiğini savunmuş diğer konularda şiddetle Batı’yı, Batı’nın taklit edilmesini, Batı’nın emperyalist düşüncelerini, Türklere ve Müslümanlara bakışını, kapitalist

¹⁸ Ali İhsan Kolcu, **Millî Edebiyat 1, Şiir**, Salkımsöğüt Yay. (7. Baskı), Erzurum 2015, s. 68.

¹⁹ Ali İhsan Kolcu, **Millî Edebiyat 1, Şiir**, Salkımsöğüt Yay. (7. Baskı), Erzurum 2015, s. 70.

tutumunu eleştirmiştir. Yaptığı seyahatler ile Batı toplumunun, kurumlarının, yapısının ve diğer birçok alandaki gelişimlerinin karşısında ise Türk toplumunu, Türk toplumundaki kurumları, yapıları eleştirmiş daha çok çalışılması gerektiğinin üzerinde durmuş, durağanlığımızı eleştirmiştir. Abdullah Cevdet [Karlıdağ] ise onun düşüncelerine karşı çıkmış Batı'nın yolundan gidilmesini onlara asla sırt çevirilmemesi gerektiğini savunmuştur. Bu tartışmaya birçok yazar dâhil olmuş Hürriyet-i Fikriyye-Serbest Fikir-Uhuvvet-i Fikriyye'de kendi fikirlerini paylaşmışlardır. Tartışma sonucunda çeşitli gruplaşmalar olmuştur. Bazıları Batılılaşmanın öneminden ve gerekliliklerinden bahsetmiştir. Kimisi her anlamda Batılılaşmayı kabul ederken kimisi de sadece teknoloji ve medeniyetini almaktan yana olmuştur. Bazıları ise Batılılaşmayı hiçbir şekilde kabul etmemiştir.

Tüm bu değerlendirmelere bakıldığında edebiyat tarihimizin nasıl şekillendiği, nereye doğru evrildiği, hangi hususlardan etkilendiği konusunda bilgiler verilmektedir. Bu bilgilere erişim noktasında mecmualar, gazeteler önemli yer tutmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM: HÜRRİYET-İ FİKRİYYE-SERBEST FİKİR-UHUVVET-İ FİKRİYYE MECMUASININ KÜLTÜR HAYATIMIZDAKİ YERİ

1.1. Mecmuanın Şekil Özellikleri

Hürriyet-i Fikriyye mecmuası 3 Şubat 1329/16 Şubat 1914 ile 10 Temmuz 1330/23 Temmuz 1914 tarihleri arasında Bâb-ı Âli caddesindeki Yeni Osmanlı Matbaası'nda haftalık olarak yayımlanmıştır. Mecmuada sosyal, toplumsal, siyasi vs. pek çok konunun eleştirilmesinin yanı sıra pozitivist ve materyalist yazıların yer almasından dolayı hükümet tarafından yayımına birkaç defa ara verilmiş, yasaklanmıştır. Fakat mecmua, isim değiştirilerek yayımlanmaya devam etmiştir. Sırasıyla: Hürriyet-i Fikriyye 1-12. sayılar (3 Şubat 1329-24 Nisan 1330), Serbest Fikir 13-16. sayılar (1-22 Mayıs 1330), Uhuvvet-i Fikriyye 17-21. sayılar (12 Haziran-10 Temmuz 1330) isimlerini almıştır. Bu süreçte mecmua yeni sayılar almakla beraber eski sayılar da tekrarlanmıştır. Yazar kadrosu ve yayım politikasında ise değişiklik olmamıştır.

Mecmuanın her sayısı 16 sayfadan (21x28) oluşmaktadır. Sayıların hepsinde birer iç kapak ve dış kapak yer almaktadır. Bu kısımlarda ilânlara, duyurulara, tanıtım yazılarına, haber, takdim, teşekkür yazılarına yer verilmiştir. Ve bu sayfalara numara verilmemiştir. Çalışmada da bu sayfalar iç kapak ve dış kapak olarak belirtilmiştir. Bazı sayılarda bu metinlere yer verilen sayfaların arttığı görülmektedir. İlk sayfada büyük puntolarla mecmuanın ismi yazılmıştır. İsmi altında kaçınca sayı olduğuna ve yayımlandığı tarihe, onun altında ise her sayıda “Cemiyet-i edebiyeye-i İslâmiyyenin mazhar-ı sahâbetidir” ibâresine yer verilmiştir. İkinci sayıdan itibaren yayımlandığı tarihin yanına hangi gün yayımlandığı da yazılmaya başlamıştır. Sol üst köşede her hafta yayımlandığı ve 1 kuruş olduğu belirtilmiştir. Yine bu sayfada mündericât (içindekiler) kısmı bulunmakta fakat burada mecmuada yer alan bütün metinlerin ismine yer verilmemiştir. Sol alt kısımda müdâfaa-i mâliye ve iktisadiye mecmuası olduğu ve okuyuculara ücretsiz olarak takdim olunduğu belirtilmiş, bu yazı yedinci sayıdan itibaren belli aralıklarla değişmiş, burada çeşitli duyurulara yer verilmiştir. Her mecmuanın bu ilk sayfasında bazı kişilerin fotoğraflarına yer verilmiş, on ikinci sayıdan itibaren bu fotoğraflar yerine bilgilendirmelere, duyurulara, tanıtım yazılarına vs. yer verilmiştir. Bu sayfanın en alt kısmında ise İstanbul Yeni Osmanlı Matbaa ve

Kütüphanesi'nde çıktığı ifade edilmiş, ikinci sayıdan itibaren bu yazının İngilizce çevirisine de yer verilmiştir. Bu yazı, on beşinci sayıdan itibaren İdârehânesi Bâb-ı Âli caddesindeki Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesidir olarak genişletilmiştir.

Bir sonraki sayfada ise çeşitli tanıtım yazılarına, haber yazılarına, reklam yazılarına, ihtar yazılarına, duyurulara, ilanlara vs. yer verildiği görülmektedir. Bu yazılar, bazı sayılarda üst üste aynen tekrarlanmakla birlikte daha sonra yenileri yerini almıştır. Bahsedilen bu sayfalarda numaralandırma yoktur. Buradaki yazıların bazen derginin dış kapak dediğimiz son sayfasında devamının olduğu görülmektedir. Bu dış kapak iki sayfadan oluşmaktadır. Yine bu sayfalarda da bahsedilen türdeki yazılara yer verilmiştir ve bu bahsi geçen sayfalarda da herhangi bir numaralandırma yapılmamış, yazılar bazen üst üste aynen tekrarlanmış daha sonra yenilerine yer verilmiştir. Bu sayfaların bazılarında çeşitli görseller bulunmaktadır. İç ve dış kapak olarak adlandırılan bu sayfalardaki yazılar çoğunlukla imzasızdır ve bu yazılara da fihristte yer verilmiştir.

Birinci sayfada ise en baştaki sayfa gibi büyük puntolarla mecmuanın adı yer alır. Yine o sayfada olduğu gibi mecmuanın numarasına, yayımlanış tarihine, fiyatına, idârehânesine yer verilmiştir. Bu sayfada ek olarak mecmuanın aboneler için ücretlerine yer verilmiştir. İlk sayfada, kapakta yer alan fotoğraflar burada da aynen yerini almakla beraber altlarında fotoğtafla ilgili kısa bilgilendirme yapılmıştır. Bunlar daha çok mecmuada yazılarına yer verilen kişi fotoğraflarıdır. On ikinci sayıdan sonra bu fotoğrafların yerini bazen duyurular, ilânlar, haber yazıları, anıtım yazıları vs. ya da mecmua içindeki yazılar almıştır.

Mecmuanın tüm sayılarının on altıncı sayfasının sonunda müdür-i mesûl ve müdür-i umûrun isimlerine yer verilmiştir. Mecmua içerisindeki yazılar iki sütun hâlinindedir. İç ve dış kapaktaki yazılar, düz ve kısa çizgilerle birbirinden ayrılmıştır ve buradaki yazıların başlıkları genellikle büyük punto ile yazılmıştır. Mecmuada birçok portre, fotoğraf ve karikatüre yer verilmiştir.

1.2. Yazar Kadrosu

Kılıçzâde Hakkı ve Celâl Nuri [İleri]'nin birlikte çıkardıkları bu mecmuanın yazar kadrosu oldukça geniştir. Bu iki yazar daha öncesinde İctihad isimli mecmuada yazılarını yayımlamışlardır. “*Celâl Nuri [İleri] ile Abdullah Cevdet [Karlıdağ] arasında meydana gelen “Şîme-i Husûmet - Şîme-i Muhabbet” tartışması Celâl Nuri’yi İctihad’a rakip bir dergi çıkarmaya yöneltti.*”²⁰ Bu tartışma sonucunda Celâl Nuri [İleri], Kılıçzâde Hakkı Bey ile bir araya gelerek yeni bir mecmua çıkarma kararı almışlardır. Bu iki yazarın yazıları hemen hemen bütün sayılarda vardır. Daha çok sosyal, siyasal, askeri eleştiriler içeren makaleler yazmışlardır. Bu yazılarının yanı sıra edebi türde de eserleri yayımlanmıştır. Bazı yazarlar isimlerinin başına unvanlarını, memleketlerini eklemişlerdir. Kimi yazarlar da yazılarının altına yazdıkları tarihi ve bulundukları yeri yazmışlardır. Soyadı kanunu mecmua yayımlandığı zaman çıkmadığı için metinlerin altında pek çok yazarın soyadı bulunmamaktadır. Mecmuanın iç ve dış kapak kısımlarında olan duyurular, tanıtım yazıları, haber yazıları, ilânlar vs. imzasız yayımlanmıştır. Yazıları en çok yayımlanan ve derginin kurucuları olan bu iki kişiden kısaca bahsedilicek olunursa:

Celal Nuri [İleri]: Gelibolu’da doğdu. Celâl Nuri’nin çocukluğu babasının görevli olarak bulunduğu Gelibolu, Sakız ve Canik’te geçti. İlköğrenimini taşra mekteplerinde ve özel hocalardan gördü. Orta öğrenimini Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi’nde yaptı. Daha sonra Mekteb-i Hukuk’a devam etti ve II. Meşrutiyet’in ilânından önce buradan mezun oldu. Çalışma hayatına avukat olarak başlayan Celâl Nuri’nin asıl faaliyet gösterdiği alan gazeteciliktir. Gazeteciliğe 1909’da Ebüzziyâ Tevfik ile birlikte Currier d’Orient’da başladı. Daha sonra adı Le Jeune Turc olan bu gazetede fikir hürriyeti, Avrupa’ya karşı Osmanlı hukukunun müdafaası, Rus aleyhtarlığı ve ittihad-ı İslâm taraftarlığı konularında birçok yazı yazdı. 1912 yılından itibaren yoğun bir yazım faaliyetine girerek Tanin, Hak, İctihad, Edebiyyât-u Umûmiyye, İkdâm, Hürriyet-i Fikriyye yazılarının yayımlandığı önemli gazete ve mecmualardandır. Âtî gazetesini 1 Ocak 1918’de yayımlamaya başladığında artık meşhur bir yazar, tecrübeli bir gazeteci olmuş, birçok kişiyle tartışmalar yaşamıştır. 22 Kasım 1919 tarihinde Gelibolu’dan mebus seçildi ve siyasî hayatı da başlamış oldu.

²⁰ Celâl Pekdoğan, “Kılıçzâde Hakkı”, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV yay, C. 25, s. 415.

Eleştirilerinden dolayı birkaç kez sürgüne gönderildi. Kendisi de birçok kez yurt dışına çıkmıştır. Hukuk, din, tarih, siyaset, seyahat, dil ve edebiyat alanlarında çok sayıda makale ve kitap yayımlamıştır. Celal Nuri, harf inkılabının gerçekleşmesinde ve tutunmasında önemli rol oynamıştır. 1934 'te soyadı kanunu çıkınca gazetesi İleri'nin adını, soyadı olarak seçti. 2 Kasım 1936'da İstanbul'da öldü²¹

Celal Nuri [İleri], Balkan Savaşları'nın yarattığı bunalımdan dolayı Avrupa'nın emperyalist politikalarına karşı çıkar. 22 Ocak 1912'de İctihat'ta yayımladığı Şîme-i Husûmet makalesinde bu konunun üzerinde durur. Avrupa'nın Türklere ve Müslümanlara olan bakış açısını şiddetle eleştirir. O, Avrupa'nın sadece medeniyet ve tekniğini alma taraftarıdır. Buna karşılık Abdullah Cevdet [Karlıdağ] Şîme-i Muhabbet isimli yazısında onun aksine batıya yakın durulması gerektiğini savunur. İlerlemiş olan Avrupa medeniyetinin karşısında durulmasını ağır bir dille eleştirir. Onlarla iyi olunması gerektiğini savunur. Bu tartışmalar sonucunda çeşitli gruplaşmalar ortaya çıkmıştır.

Celal Nuri [İleri] mecmuadaki yazılarında da bu konulara değinmiştir. Daha çok siyasi ve toplumsal konulara eğilen yazar, gazete ve dergilerin kapatılmasını, sansür uygulanmasını eleştirir. İkinci Meşrutiyet'in ilânıyla toplumda ve bireylerde ortaya çıkan değişimlere yazılarında yer verir. Toplumu, medeniyeti, kurumsal yapıları geliştirmek için neler yapılabileceğine değinir. Batılılaşma, devlet yönetimi konularını işler. O yenileşmeyi, gelişmeyi, ilerlemeyi savunur ve yazılarında hep bunlara vurgu yapar. Dilde, eğitimde, edebiyatta, alfabede, eğitim kurumlarında ve diğer devlet kurumlarında olan durağanlığı eleştirir. Kadın konusunun da üzerinde durur. Kadınların toplumdaki yerini eleştirir, daha aktif olmaları gerektiğini, toplumun gelişmesine katkı sağlamaları gerektiğini savunur. Yazılarında milleti çalışmaya, gelişmeye, ilerlemeye davet eder.

Kılıçzâde Hakkı: Niş'te doğdu. Asıl adı İsmâil Hakkı'dır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (Doksanüç Harbi) sırasında ailesiyle birlikte, çeşitli etnik gruplar arasında yoğun bir karışıklığın yaşandığı Manastır'a göçmek zorunda kaldı ve burada babasını kaybetti. İbtidâî, askerî rüşdî ve idâdî tahsilini Manastır'da tamamladı.

²¹ Recep Duymaz, “Celâl Nuri İleri”, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV yay, C. 7, s. 242-243.

İttihâd-ı Osmânî Cemiyeti'nin kurulduğu bir ortamda Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun'a kaydoldu. Buradan 1894'te topçu üsteğmen rütbesiyle mezun oldu. 1912 Balkan Savaşları'nın getirdiği yenilginin üzüntüsüyle yazılar kaleme almaya başladı. İctihad dergisinde yazmaya başladı. Orada Kılıçzâde unvanını aldı. Siyaset, askerlik, eğitim, kadın, ekonomi, din, dil, hukuk, mahallî idare, özel teşebbüs, kılık kıyafet gibi konularda makaleler yazdı. Balkan yenilgisine ve Osmanlı Devleti'nin çöküşüne gerekçe olarak gördüğü softalığı, dervişliği ve bâtıl inançları şiddetle eleştirdi. Daha sonra Celal Nuri [İleri] ile Hürriyet-i Fikriyye'yi çıkardı. Yazılarındaki eleştirilerinden dolayı tutuklandı daha sonra beraat etti. Öğretmenlik yaptı. Kocaeli, Hür Fikir, İleri, İctihât isimli gazete ve mecmualarda yazmıştır. Garpcı-Türkçü fikir çizgisini hayatının sonuna kadar sürdürdü. 14 Nisan 1960'ta öldü.²²

Hürriyet-i Fikriye'de en çok yazısı yayımlan kişilerden biri olan Kılıçzâde Hakkı, daha çok toplumsal ve ekonomik konular üzerinde durmuştur. Hikâye türündeki yazılarında da mizahi bir dille bu konulara değinmiştir. Yazılarında kadınların tesettürden kurtulması, çok eşlilik, görücü usulü evlilik, cuma hutbesinin Türkçe okutulması, dil, alfabe konularını işlemiştir. Latin Harfleri isimli makalesinde Arap harflerinin yarattığı sorunlardan bahsetmiş bu durumu eleştirmiş ve Latin harflere geçilmesi gerekliliğinden bu gerekliliğin öneminden bahsetmiştir. Bu yazısı üzerine hükümetten uyarı almıştır. Mecmuada daha çok makale ve hikâye türündeki yazılarına yer verilmiştir.

Mecmuada “*Başmuharrir Celâl Nuri*”²³'dir. Mecmuanın ilk sayfalarında öncelikli olarak bu iki yazarın yazılarına yer verildiği görülmektedir. Bazı yazarların takma ad kullanırlar: Seyf-i Sarim, Nâ-Bî, Haşari, Ertuhi gibi. Mecmuada yazılarına yer verilen yazarların çoğu dönemin edebi faaliyetleri içerisinde olan, dergi ve gazetelerde yazıları yayımlanan isimlerdir. Gîrîdî Ahmed Sâkî ve İsmâîl Hâmî de mecmuada sıklıkla yazılarına yer verilen kişilerdendirler. Mecmuanın bazı sayılarında okurların yazılarına da yer verildiği görülmektedir. İsimlerini kısaltarak kullanan bazı yazarlardan emin olunamış, eski harflerden kaynaklı olarak iki sesi karşılayan harflerin olduğu durumlarda harfler yazılarak imzası belirtilmiştir.

²² Celâl Pekdoğan, “*Kılıçzâde Hakkı*”, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV yay, C. 25, s. 415

²³ Serbest Fikir, nr. 2-14, (8 Mayıs 1330/21 Mayıs 1914), s. İç Kapak.

Mecmuada yazılarına yer verilen kişiler: A. Seniyy imzasıyla Abdülgâni Seniyy [Yurtman], Abdülhak Hâmid, Adnî Şeref, Ahmed Sâkî, Caroline Furet, Celâl Nuri [İleri], Cemal, Dâniş Reybi, Doktor Hulusi Behçet, E(lif) A, E(lif) S(in), Ekrem Bendeleri imzasıyla Ekrem, Enis Behiç [Koryürek], Ertuhi, Fâik Ali [Ozansoy], Gîrîdî Ahmed Sâkî, Güzin Behiç, Haşari, Hasan Hayri, Haydar Kemal, Hıfzı Tevfik [Gönensay], Hüseyin Nesimi Giridî, İdris Sabih, İsak Ferera, İsmâil Hâmî [Danışmend], Kârilerden Necmi, Kılıçzâde Hakkı, M. Rauf, İskeçeli Mehmed Sıdkî, Mehmet Şeref, Mehmet Şükrü, Mekkî Biz Azzûz, Mustafa Haluk, Münif Paşa, Nâ-Bî, Necmeddin Sahir [Sılan], Nigar Binti Osman, Sâfî Necip, Selim Sâkit, Seyf-i Sârîm, Suadiye Reşat, Suphi Ethem, Süleyman Nesib, S(in) F(e), Yaşar Nezihe [Bükülmez]'dir.

1.3. Yayın Politikası

Hürriyet-i Fikriyye-Serbest Fikir-Uhhuvet-i Fikriyye askerî, ictihadî, edebî, hukukî, ictimaî bir dergidir. Celâl Nuri [İleri] ve Kılıçzâde Hakkı bir araya gelerek çıkardıkları bu dergi, edebiyat mecmuası olmakla beraber daha çok sosyal, siyasî, dinî, askerî, hukukî, ekonomik konuların işlendiği; makale ve eleştiri yazılarının ağırlıkta olduğu bir mecmuadır. Mecmuanın kapak sayfasında da yedinci sayıya kadar “Müdafâa-i Mâliye ve İktisâdiye Mecmuası” ibaresine yer verilmiş daha sonraki sayılarda bu yazı kaldırılmıştır.

Mecmuanın ilk sayısında ikinci sayfada “Mecmuamız” isimli başlıkta mecmua ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. Mecmuanın çıkarılış amacı yazarların özgürce düşüncelerini ifade edebilmektir. Celâl Nuri [İleri] ve arkadaşları toplumsal konulara eğilmişlerdir. Dönemin siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri yapısını anlatan, eleştiren pek çok yazı bulunmaktadır. En çok işlenen konulardan biri de kadınlar, kadın haklarıdır. Başta Kılıçzâde Hakkı olmak üzere birçok yazar, kadınların toplumda daha aktif rol almaları gerektiğine, kadınların toplumsal hayattaki önemine değinmişler ve bunu mecmuadaki “Hanımlarımıza” isimli yazıda “*Bu mecmua yalnız erkeklerin değil, bilhassa sizlerindir*”²⁴ diyerek ifade etmişlerdir.

²⁴ Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, (10 Şubat 1329/23 Şubat 1914), s. 16.

Mecmuadaki yazılarda sıklıkla karşımıza çıkan konulardan biri de batılılaşmadır. Özellikle Celâl Nuri [İleri] başta olmak üzere bu konuyla ilgili yazılar yazmışlardır. Celâl Nuri [İleri], ilim ve fende batının ilerlemesi, gelişmesinin yanında Türk toplumunun durağan hâlini eleştirmiştir. O da pek çok yazar gibi Avrupa'nın emperyalist politikalarını, ahlâkını yazılarında eleştirmiş fakat medeniyetini, tekniğini almamız gerektiğini savunmuştur. Özellikle emperyalist güçlerle mücadele edilmesi gerektiğini savunmuştur. Yazılarında sıklıkla değindiği diğer konularından biri de eğitimin önemidir. Bu yazılarının yanı sıra mecmuada edebi türde yazıları da yayımlanmıştır.

Mecmuada yazılarına sıklıkla yer verilen diğer bir kişi mecmuanın kurucularından olan Kılıçzâde Hakkı'dır. O da yazılarında Celâl Nuri [İleri] ile aynı konuları işlemekle birlikte daha çok toplumsal ve ekonomik sorunlara eğilmiştir. Kadınlarının tesettürden kurtulması, çok eşlilik, görücü usulü evlenme, Cuma hutbelerinin Türkçe okutulması işlediği toplumsal konulardan bazılarıdır. Bunları bazen hikâye içinde mizahi olarak işlemiş ve eleştirmiştir. Türkler'in ticarete, iktisata, mâliyyeye daha fazla önem vermesi gerektiğini anlatan makaleler yazmış bunların dışında siyasi eleştiriler içeren yazılar da yazmıştır. *“Türk kadınlarının tesettürden kurtulması, cuma hutbelerinin Türkçe okunmasına dair makalelerle pozitivist ve materyalist yazıların çıkmasından dolayı yayımına birkaç defa ara verilen Hürriyet-i Fikriyye’de Latin harfleriyle ilgili makalelerin neşri hükümet tarafından büyük bir tepkiyle karşılandı. Kılıçzâde, Dâhiliye Nâzırı Talat Paşa’nın huzuruna çağrılarak uyarıldı. Söz konusu makaleler yayımlanmaya devam edince dergi kapatıldı.”*²⁵ Fakat söz konusu yazılar mecmuada yayımlanmaya devam edince mecmuanın yayımlanmasına ara verilmiştir.

Başta Celal Nuri [İleri], Kılıçzâde Hakkı olmak üzere mecmuada yazıları yayımlanan diğer yazarlar da yaşadıkları döneme yazılarıyla ışık tutmuş, o dönem hakkındaki düşüncelerini hükümet tarafından uyarılsalar da, mecmuaları kapatılsa da özgürce ifade etmeye çalışmışlardır. Dönemlerinde Abdullah Cevdet [Karlıdağ] ile olduğu gibi bazı yazarlarla çeşitli polemikler yaşamışlardır. Yaşadıkları dönemin

²⁵ Celâl Pekdoğan, “Kılıçzâde Hakkı”, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV yay, C. 25, s. 415.

toplumsal, siyasal, ekonomik, dini, edebi hayatını yazılarında yansıtmaya çalışmışlardır.

Giridî Ahmet Sâkî ve İsmâîl Hâmî mecmuada bu konulara yazılarında yer veren diğer önemli yazarlardır. Gîrîdî Ahmed Sâkî, ‘‘*Kendimizi Tanımak ve Tanıtmak Lazımdır*’’ yazısında memleketimizi, kendimizi, tarihimizi, kültürümüzü tanımamız, bilmemiz gerektiğinin üzerinde durmuştur. İsmail Hâmî ise yazılarında Avrupa devletlerinin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmelerini, siyasi ahlâklarını eleştirmiştir. Gazetelerin ve gazeteciliğın önemine değinmiştir. Türk edebiyatı ve Türk tarihine yeterince önem verilmediğini anlatmıştır. Mecmuadaki diğer yazarların ise bu konuları içeren yazılarının da olmasıyla beraber daha çok hikâye, şiir vs. gibi edebi türde yazılarının yayımlandığı görülmektedir.

İç ve dış kapak olarak adlandırılan sayfalarda daha çok duyurulara ve tanıtım yazılarına yer verilmiştir. Bunlar daha çok yeni çıkmış ya da çıkacak olan bazı eserlerle ilgili yazılardır. Ayrıca mecmua ile ilgili bilgilendirmelere de bu kısımda yer verildiğı görülmektedir. Bu yazılar her sayıda bulunmaktadır.

1.4. Edebi Faaliyeti

Mecmuada şiir, mensur şiir, hikâye, anı, eleştiri, makale, mektup, biyografi, gezi yazısı, sohbet yazısı, haber yazısı, mülâkat, inceleme yazısı, soru-cevap metni, takdim yazısı, teşekkür yazısı, tanıtım yazısı, özür yazısı, köşe yazısı, ihtar yazısı, duyuru ve ilânlar yer almaktadır.

1.4.1. Şiir

Mecmuada en çok yer verilen edebi türlerden biri şiirlerdir. Otuz sekiz şiir, altı mensur şiir vardır. Abdülhak Hâmid, Enis Behiç [Koryürek], Fâik Ali [Ozansoy], Hıfzı Tevfik, İdris Sabih, İsak Ferera, M. Rauf, İskeçeli Mehmed Sıdkî, Necmeddin Sahir, Nigar Binti Osman, Süleyman Nesib, Yaşar Nezihe [Bükölmez] bu türde eser veren kişilerdir. Bunların yanı sıra mecmuada mensur şiirler de yer almaktadır. Güzin Behiç, Gîrîdî Ahmed Sâkî, İskeçeli Mehmed Sıdkî, Sâfi Necip’in de bu türde eserleri bulunmaktadır.

Mecmuada en çok lirik şiirlere rastlanılmaktadır. Bunların dışında didaktik, dramatik ve nostaljik şiirler de vardır. Aşk, ayrılık, tabiat konularının sıklıkla işlendiğı

görülmektedir. Şiirlerde Arapça ve Farsça kelimeler geniş yer tutmaktadır. Tasvirilere, edebi sanatlara bolca yer verilmiştir. Ölçü ve kafiye kullanılmakla beraber şiirlerin büyük bir kısmı serbest ölçü ile yazılmıştır. Mecmuada tercüme şiirler de bulunmaktadır.

1.4.2. Hikâye

Mecmuada sık rastlanılan bir sonraki tür hikâyelerdir. Mecmuada on iki hikâyeye yer verilmiştir. Celâl Nuri [İleri], Haşari, Kılıçzâde Hakkı, Nâ-Bî, Sâfi Necip bu türde yazıları yayımlanan kişilerdir. En çok Kılıçzâde Hakkı'nın bu türde eserleri vardır. Bu hikâyelerde daha çok toplumsal konular işlenmiş, bazı olaylar mizahi yolla eleştirilmiştir. Evlilik, kadın, din, kılık kıyafet, Türk kültür ve medeniyeti işlenen konulardan bazılarıdır.

Mecmuanın 1-17. sayısından 5-21. numaralı sayıya kadar Şathiyyat adı verilen türde ve başlıkta kısa, alaylı, eğlenceli hikâyelere yer verilmiştir. Bu metinler, mecmuanın son sayfasındadır. Bu hikâyelerde de dil, toplumsal olaylar, yerli malı gibi konulardan eğlenceli bir üslupla, kısaca bahsedilmiştir. Hikâyelerde şiirlere göre daha sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır.

1.4.3. Makale

Makaleler, mecmuada en çok yayımlanan yazı türleridir. Kırk dört adet makale bulunmaktadır. Bunlar edebi makaleler ve konularına göre makaleler olarak ikiye ayrılmış daha sonra konulara göre makaleler tasnif edilmiştir. Kılıçzâde Hakkı, Celâl Nuri [İleri], Hasan Hayri, Ertuhi, E(lif) S(in), Suadiye Reşat, Dâniş Reybi, Nâ-Bî, Abdülgâni Seniyy, İsmâil Hâmî, Hüseyin Nesimi Giridî, Gîrîdî Ahmed Sâkî, Doktor Hulusi Behçet bu türde yazıları yayımlanan kişilerdir. Mecmuada imzasız yayımlanan makaleler de vardır. Ayrıca bazı makaleler tek sayıda tamamlanmamış birkaç sayıda devamı getirilmiştir. Makalelerde askerî, siyasî, hukukî, ictimâî, tarihî, iktisadî, ahlakî, dinî konular işlenmiştir. Bunlar dışında eğitim ve kadın konularını işleyen makaleler bulunmaktadır.

Edebi makalelerde daha çok Cenap Şahabettin, Celâl Nuri [İleri], Hüseyin Nesimi Giridî gibi yazarlar ve eserlerinden bahsedilmiştir. Makalelerin çoğunda eleştirel bir bakış açısı vardır. Türk edebiyatı ve tarihine toplumumuzun yeteri kadar

önem göstermemesi, gazete ve dergilerin kapatılması gibi konuların eleştirildiği görülmektedir.

1.4.4. Eleştiri

Eleştiriler, mecmuada geniş yer tutmaktadır. On iki adet bu türde yazı vardır. Adnî Şeref, Celâl Nuri [İleri], Haydar Kemal, Hüseyin Nesimi Giridî, İsmâil Hâmî, Mehmet Şeref, Nâ-Bî, Seyf-i Sarim bu türde yazıları yayımlanan kişilerdir. Yine bu türde de imzasız metin bulunmaktadır. Aslında mecmuaya genel olarak bakıldığında diğer metin türleri de içerik olarak genellikle eleştiri barındırmaktadır. Yayın politikasında da belirtildiği gibi mecmuanın amacı düşüncelerin özgürce ifade edilebilmesidir. Nitekim yayımlanan yazılara ve içeriklere bakıldığında yazarlar bu amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmışlardır.

Bu türdeki yazılar içerisinde Hüseyin Nesimi Giridî'nin "*Sanat-ı Tenkitte Bir Hatve-i Terakkî*" isimli yazısı mecmuada geniş yer tutmaktadır. Mecmuanın beş sayısında birbirinin devamı niteliğinde yayınlanmıştır. Yazar, bu yazısında eleştirinin medeniyetler için önemine değinmiştir. Mecmuadaki diğer bu türdeki yazılarda ise yazarlar ve eserleri hakkında bilgiler verilmiş ve eleştiriler yapılmıştır.

1.4.5. Fotoğraf ve Karikatür

Mecmuanın ilk sayısından on yedinci sayısına kadar fotoğraf ve karikatürlere yer verilmiştir. Diğer sayılarda bunlara rastlanmamaktadır. Fotoğraflar daha çok belirli kişilerin portrelerinden oluşmaktadır. Altyazıları bulunmaktadır. Mecmuanın İç Kapak diye adlandırılan kısmında ve birinci sayfasında aynı fotoğrafa yer verildiği görülmektedir.

Karikatürlerde ise ironik ve mizahi diyaloglara yer verilmiştir. Fotoğraflarda olduğu gibi bir başlık ya da bir bilgi olmadığı için fihrist yapılırken tırnak içinde diyalogların ilk cümleleri verilerek yazılmıştır.

1.4.6. Diğer Türler

Mecmuada 2 anı, 15 mektup, 2 biyografi, 1 gezi yazısı, 1 sohbet yazısı, 8 haber yazısı, 1 mülakat, 1 inceleme yazısı, 2 soru-cevap metni, 6 takdim yazısı, 1 teşekkür yazısı, 32 tanıtım yazısı, 4 özür yazısı, 1 köşe yazısı, 2 ihtar yazısı, 30 duyuru, 12 ilân bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM: TAHLİLİ FİHRİST

2.1. Yazar Adına Göre

Abdülgâni Seniyy [Yurtman] ²⁶ : *Memûrînin Hâlet-i Rûhiyesi (Celâl Nuri'nin Memûrînin Ahlâkı isimli makâlesine ilâveten yazılmış ve memûrlar rûh hâllerine göre üçe ayrılarak anlatılmıştır)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 19 Şubat 329 (4 Mart 1914), s. 10-13.

Abdülgâni Seniyy [Yurtman]: *Şair ve Filozof Arap ‘Ebu'l Âlâ el-Maarrî’ Felsefiyâtından (Ebu'l Âlâ el-Maarrî'nin felsefi görüşleri hakkında bilgi verilmiştir)*, Makale, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 2-7; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. 4-10; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. 6-10;

Abdülgâni Seniyy [Yurtman]: *Husûmet, Muhabbet (Celâl Nuri'nin Şîme-i Husûmet makalesine karşı Abdullah Cevdet'in yazdığı Şîme-i Muhabbet isimli yazısından bahsedilmiş, Abdülgâni Seniyy'in bu tartışma ile ilgili düşüncelerine yer verilmiştir)*, İnceleme Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 11-13.

Abdülhak Hâmid: *(Lirik Şiir-Hâfız-ı Şirâzî övülmüştür. Abdülhak Hâmid Tarhan'ın İlhan isimli tiyatrosunda yer alan bir bölümdür)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 10-11.

Adnî Şeref: *Memûrların Ahlâkı Münâsebetiyle Celâl Nuri Beyefendi'ye (Memurların nasıl olması gerektiği hakkında bilgi verilmiş, olumsuz davranışları*

²⁶ Bkz. Prof. Dr. Ali İhsan Kolcu, **Ara Nesil Edebiyatı Tarihi**, Salkımsöğüt yay., 2018, s. 1070.

eleştirilmiştir), Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 10 Şubat 329 (23 Şubat 1914), s. 8-12.

Ahmed Sâkî: *Ulemâ-yı Hukukumuzdan Bir Sual (Ortodoks ve Katolik mezheplerinin evlilikleriyle ilgili soru sorulmuştur)*, Duyuru, Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 16.

Caroline Furet: *La Chute D'andrinople*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 2.

Celâl Nuri [İleri]: *Pari (Paris ve güzel sanatlardan bahsedilmiştir)*, Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 24 Nisan 1914, s. 8.

Celâl Nuri [İleri]: *‘‘Hâtemü’l-Enbiyâ’’dan (Yayımlanacak olan Hâtemü’l-Enbiyâ isimli kitabıyla ilgili bilgi verilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 10 Zilhicce 1331 (10 Kasım 1913), s. 5-8.

Celâl Nuri [İleri]: *Azizim, Mîrim Hakkı Bey! (Fransa ve Almanya’daki eğitim hakkında bilgi verilmiş, Milli Eğitim Bakanlığımıza seslenilmiştir)*, Mektup, Serbest Fikir, nr. 2-14, 1 Mayıs 1914, s. 2-3.

Celâl Nuri [İleri]: *Büyük Bir Türk Nâsiyesi (Sultan Abdülmecid’den övgüyle bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 2.

Celâl Nuri [İleri]: *Dört Türölü Bebek (Hikâyenin kahramanı Zerrin Hanım ve bebeklerinden bahsedilmiştir)*, Hikâye, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 6-8.

Celâl Nuri [İleri]: *Fransız Pancermenistleri (Vatanperverliğin, propogandanın ve eğitimin öneminden bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 8-10.

- Celâl Nuri [İleri]: *Hazretin İnkılâbâtı (Arap şeyhinin yaşadığı değişim anlatılmıştır)*, Hikâye, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. 5-8.
- Celâl Nuri [İleri]: *Hükümet-i Hâziranın Siyâset-i Edebiyyesi (Gazete ve dergilerin kapatılması eleştirilmiştir)*, Makale, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 1-3.
- Celâl Nuri [İleri]: *İlel-i Ahlâkiyemiz (Celâl Nuri'nin yazdığı İlel-i Ahlâkiyemiz isimli kitabın mukaddimesine yer verilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 2-4.
- Celâl Nuri [İleri]: *Kadın Siyasetimiz (Kadının toplumdaki öneminden bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. 10-12.
- Celâl Nuri [İleri]: *Kâselisân ve Serseriyân (Meşrutiyet'in ilânıyla birey ve toplumdaki değişimle ilgili bilgi verilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 10 Kanun-i sâni 1329 (23 Ocak 1914), s. 12-16.
- Celâl Nuri [İleri]: *Memûrînin Ahlâkı (Memurların toplumdaki yeri ile ilgilidir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 8-10.
- Celâl Nuri [İleri]: *Musâhabe-i Gayr-i Siyâsiyye (Celâl Nuri'nin yolculuk sırasında tanıştığı bir Türk ile Türk tarihi, memleket meseleleriyle ilgili sohbetleri anlatılmıştır)*, Sohbet, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 16 Şaban 1332 (10 Temmuz 1914), s. 1-4.
- Celâl Nuri [İleri]: *Muârizlara Cevabım (Celâl Nuri, Hâtemü'l-Enbiyâ adlı eserine ve şahsına yapılan eleştirilerle ilgili bilgi*

verilmiştir), Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 1 Şubat 1329 (14 Şubat 1914), s. 2-5.

Celâl Nuri [İleri]: *Vezâif-i Medeniyye ve Ahlâkiyye (Vatan ve toplum için yapılması gerekenlerden bahsedilmiştir)*, Eleştiri, Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 1-4.

Celâl Nuri [İleri]: *Yahudi Kızı (Rebeka adlı kızın güzelliği sebebiyle yaşadığı olaylar anlatılmıştır)*, Hikâye, Serbest Fikir, nr. 4-16, 7 Mayıs 1914, s. 4-6.

Celâl Nuri [İleri]: *“Evrâk-ı Eyyâm” Münâsebetiyle Cenap Şahabettin, Makale (Celâl Nuri’nin, Cenap Şahabattin ve eserleri hakkındaki düşüncelerinden bahsedilmiştir)*, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 2-3.

Celâl Nuri [İleri]: *Said Halim Paşa (Said Halim Paşa’nın nasıl biri olduğu ve sadrazamlığı hakkında bilgi verilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. 2-3.

Celâl Nuri [İleri]: *Salonda (Alis isimli bir kızın salon eğlencesinde tanıştığı gence hissettikleri anlatılmıştır)*, Hikâye, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 5-7.

Celâl Nuri [İleri]: *Mısır Meselesine Dair Bir Kitap (İsmâil Hamî’nin yazdığı kitap ve Mısır meselesinin önemi hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 7-8.

Celâl Nuri [İleri]: *Stuggle For Life: Mübâreze-i Hayat ve Bunun İçin İstihzârât-ı Terbiye Mesâili (Batılılaşmadan*

bahsedilmiştir), Makale, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), 1-6.

Celâl Nuri [İleri]: *Türklerin Sa'y u Ameldeki Kıymetleri (Türkler'in tembellikleri eleştirilmiştir)*, Eleştiri, Serbest Fikir, nr. 3-15, 5 Mayıs 1914, s. 5-6.

Celâl Nuri [İleri]: *Üssü'l-Esâs (Devlet yönetimi ve meclisten bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. 2-4.

Cemal: *Şîme-i Husûmet Mi, Şîme-i Muhabbet Mi? (Batılılaşmadan bahsedilmiştir)*, Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 5.

Dâniş Reybi: *Tesettür-ı Nisvândan Erkekler Nasıl Mutazarrır Oluyorlar? (Tesettür, aile ve toplum konularından bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. 16; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. 9-12.

Doktor Hulusi Behçet: *Memleketimizde Frengi (Frengi hastalığının topluma etkisinden bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 17 Şubat 329 (2 Mart 1914), s. 7-9.

E(lif) A: *Sebilürreşad Sâhib ve Müdürü Eşref Efendi'ye (Eşref Efendi'nin Serbest Fikir'den bahsederken Yeni Osmanlı Kütüphanesinin sahibi Ohannes Aznavour'un Ermeni olduğunu söylemesi üzerine cevap verilmiştir)*, Mektup, Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 13-15.

E(lif) S(in): *Hâşiye (Okuyuculara teşekkür edilmiş, Mustafa Hilmi Beyefendi'nin idârehâneye gelmesi rica olunmuştur)*, Duyuru, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 9.

- Ekrem: *Fezaü'l-i Perver-i Mealî Şiâr Efendimiz Hazretleri (Süleyman Paşazâde Sami Beyefendi ve Recaizâde Mahmut Ekrem'in mektuplaşmalarından bahsedilmiştir)*, Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 2 Safer 1330 (22 Ocak 1912), s. 3-4.
- Ekrem: *Saadetli Ekrem Bey Hazretleri'ne (Süleyman Paşazâde Sami Beyefendi ve Recaizâde Mahmut Ekrem'in mektuplaşmalarından bahsedilmiştir)*, Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 2 Safer 1330 (22 Ocak 1912), s. 2-3.
- Enis Behiç [Koryürek]: *Kıyas (Lirik Şiir-Memleketin vaziyetinden bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 29 Nisan 1327 (12 Mayıs 1911), s. 4-5.
- Enis Behiç [Koryürek]: *Kış Gecesi (Lirik Şiir- Kış mevsiminin olumsuz etkileri anlatılmıştır)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 11 Şubat 1328 (24 Şubat 1913), s. 9.
- Enis Behiç [Koryürek]: *Abdülhak Hâmid (Lirik Şiir-Abdülhak Hâmid övülmüştür)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. 8.
- Enis Behiç [Koryürek]: *Haz ve İhtiyaç.. (Lirik Şiir-Özlem ve gurbet duygusundan bahsedilmiştir)*, Şiir, Serbest Fikir, nr. 4-16, 5 Nisan 1328 (18 Nisan 1912), s. 1.
- Enis Behiç [Koryürek]: *Muhtazır (Lirik Şiir-Ölümden bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 18 Kanun-i evvel 1327 (31 Aralık 1911), s. 12.
- Enis Behiç [Koryürek]: *Sevdâ Bahçesi (Lirik Şiir-Özlem ve yalnızlıktan bahsedilmiştir)*, Şiir, Serbest Fikir, nr. 2-14, 13 Ağustos 328 (26 Ağustos 1912), s. 10-11.

- Enis Behiç [Koryürek]: *Tesettür.. (Lirik Şiir-Özlem ve yalnızlıktan bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 28 Mayıs 1327 (10 Haziran 1911), s. 12.
- Enis Behiç [Koryürek]: *Yalan! (Hayat ve insandan bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 23 Haziran 1327 (6 Temmuz 1911), s. 11-12.
- Ertuhi: *Fransa Akademisinin Yeni Âzâları (Yeni akademisyenler Alfred Capus, Henri Bergson, Pierrede Lagross'dan bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. 8-10.
- Fâik Ali [Ozansoy]: *Hasbihal (Dramatik Şiir-Ölümden bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. 11.
- Fâik Ali [Ozansoy]: *Hep Hiç (Lirik Şiir-Yaşamdan, gençliğin vefasızlığından bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 3.
- Fâik Ali [Ozansoy]: *Bayrağımıza (Lirik Şiir-Osmanlı bayrağına veda edilmiş, yeni bayrağımızdan bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 12 Mart 1330 (25 Mart 1914), s. 7.
- Fâik Ali [Ozansoy]: *Madam Caroline Furet'e*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 2-3.
- Fâik Ali [Ozansoy]: *Menekşeler (Lirik Şiir-Aşktan, sevgiliden bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 6.
- Girîdî Ahmed Sâkî: *Vatandaşlarımın Nazar-ı Dikkatlerine (Bulgaristan'da terk edilen arazi hakkında bilgi verilmiştir)*, Duyuru, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914),

s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. Dış Kapak.

Gîrîdî Ahmed Sâkî: *Ah, Sen! (Sevdiği tarafından incinen kişinin öfkesi, nefreti anlatılmıştır)*, Mensur Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 4-5.

Gîrîdî Ahmed Sâkî: *Çalışmak Felâketi (İşçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesinden bahsedilmiştir)*, Makale, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 7-9.

Gîrîdî Ahmed Sâkî: *Kendimizi Tanımak ve Tanıtmak Lazımdır (Memleketimizi, tarihimizi tanımamız ve tanıtmamız gerektiğinden bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 6-7; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. 8-10; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 6-8; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 6-8; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 9-11.

Gîrîdî Ahmed Sâkî: *Muvakkat Kanunlar (Kanunların gerekliliğinden ve öneminden bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. 3-4.

Gîrîdî Ahmed Sâkî: *Sâhib-i Zuhûr (Eserin sahibi Hüseyin Nesimi Gîrîdî'den ve Osmanlı bürokratinin, aydınının yaşadığı sıkıntılardan bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 6-7; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 4-5; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 4-5; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 9-10; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. 7-8; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 7; Uhuvvet-i

Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 7-8; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 8-9; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. 10-12; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. 14-15.

Güzin Behiç: [Başlıksız] (*Güzin Behiç'in Celâl Nuri ile tanışmasından bahsedilmiştir*), Anı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 4 Nisan 1330 (17 Nisan 1914), s. 2-3.

Güzin Behiç: *Çiçekler* (*Çiçek sevgisinden bahsedilmiştir*), Mensur şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 2.

Güzin Behiç: *Fena ve Güzel* (*Hava tasviri yapılmıştır*), Mensur şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 14 Kanun-i sâni 1329 (27 Ocak 1914), s. 2.

Güzin Behiç: *Kuşlar* (*Özgür olma isteği anlatılmıştır*), Mensur şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 23 Teşrin-i sâni 1329 (6 Aralık 1913), s. 2.

Hasan Hayri: *Ulviyyet-i Ahmediyye* (*İslamdan ve Celâl Nuri'nin Hatemü'l-Enbiyâ isimli eserin öneminden bahsedilmiştir*), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 12-13.

Haşari: *Şathiyyât* (*Dil, toplumsal olaylar, yerli malı gibi konulardan eğlenceli bir üslupla, kısaca bahsedilmiştir*), Hikâye, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 16; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 16; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 16; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16

Temmuz 1914), s. 16; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. 16.

Haydar Kemal: *Tarih-i İstikbâlin Üçüncü Cildi (Celâl Nuri'nin Tarih-i İstikbâl isimli eseri hakkında bilgi verilmiştir)*, Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 14-16.

Hıfzı Tevfik [Gönensay]: *Kendim (Lirik Şiir-Kişinin kendi iç dünyasından bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 9.

Hıfzı Tevfik [Gönensay]: *Aşk Günleri 1 (Lirik şiir-Aşk anlatılmıştır)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 5 Temmuz 1328 (18 Temmuz 1912), s. 4-5.

Hıfzı Tevfik [Gönensay]: *Tereddüt (Lirik Şiir-Aşk anlatılmıştır)*, Şiir, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 3-4.

Hürriyet-i Fikriyye: *Mecmuamız (Mecmuanın amacı, içeriği, yayımlandığı matbaa hakkında bilgi verilmiştir)*, Takdim Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. 2.

Hürriyet-i Fikriyye: *Arz-ı İtizâr (Mehmet Şeref'in Türk ve Kadın makalesinin bazı yerlerinin silinerek yayımlanmasından dolayı okur ve yazardan özür dilenmiştir)*, Özür Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. 7.

Hürriyet-i Fikriyye: *İhtar (Celâl Nuri'nin mecmuanın yayımlanması ile hiçbir maddi münâsebeti olmadığı ifade edilmiştir)*, İhtar Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. 8-10.

Hürriyet-i Fikriyye: *İsmâil Hâmî Bey'in (İsmâil Hâmî Bey'in Makâmât-ı Mübâreke-i İslâmiyye isimli makalesinin gecikmesinden*

dolayı yazar ve okuyucudan özür dilenmiştir), Özur Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak.

Hürriyet-i Fikriyye: *Celal Nuri Bey, (Celal Nuri Bey'in fotoğrafına yer verilmiştir),* Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. İç Kapak.

Hürriyet-i Fikriyye: *Sedat Nuri Bey (Fotoğrafın altında Celal Nuri Bey'in kardeşi olduğu ve karikatirüst olduğu bilgisi verilmiştir),* Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. İç Kapak, s.1.

Hürriyet-i Fikriyye: *Fâîk Ali Bey (Fotoğrafın altında Fâîk Ali'nin son hâli olduğu bilgisi verilmiştir),* Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. İç Kapak, s.1.

Hürriyet-i Fikriyye: *Sadr-ı Esbak ve Reis-i Âyân Said Paşa (Fotoğrafın altında 31 Mart vakasından sonra Merhum Said Paşa'nın Gazi Muhtar Paşa ve Emrah Efendi ile Ayastefanos'da çekindikleri bilgisine yer verilmiştir),* Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. İç Kapak

Hürriyet-i Fikriyye: *Şehit Merhum Fethi Bey (Kaza sonucu vefat eden Pilot Fethi Bey'in fotoğrafına yer verilmiştir),* Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s.8.

Hürriyet-i Fikriyye: *Şehit Mağfur Sadık Bey (Kaza sonucu vefat eden Pilot Fethi Bey'in yardımcısı Topçu Sadık Bey'in fotoğrafına yer verilmiştir),* Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s.9.

Hürriyet-i Fikriyye: *Fotoğraf Makineleri ve Teferruatı (Fotoğraf makinelerine yer verilmiştir),* Fotoğraf, Hürriyet-i

Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. Dış Kapak.

Hürriyet-i Fikriyye: *Zât-ı Sâmi-i Sadâret Penâhî (Sadrazamın fotoğrafına yer verilmiştir)*, Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak, s. 1.

Hürriyet-i Fikriyye: *Süleyman Nesib (Tanınmış edebiyat galerisinde bulunan Süleyman Paşazâde Sami Beyefendi'nin fotoğrafına yer verilmiştir)*, Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. İç Kapak, s. 1.

Hürriyet-i Fikriyye: *Mösyö Alfred Duran (Yakın zamanda vefat etmiş olan meşhur yazarın fotoğrafına yer verilmiştir)*, Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. İç Kapak, s. 1.

Hürriyet-i Fikriyye: *Terzi Diyonisyos Yorgiyadi (Osmanlı tüccar terzicisinin fotoğrafına yer verilmiştir)*, Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 28 Mart 1330 (10 Nisan 1914), s. İç Kapak.

Hürriyet-i Fikriyye: *Gîrîdî Ahmed Sâkî Beyefendi (Meşhur vatanseverler galerinde olan fotoğrafına yer verilmiştir)*, Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 28 Mart 1330 (10 Nisan 1914), s. İç Kapak, s. 1.

- Hürriyet-i Fikriyye: *Celal Nuri Bey (Celal Nuri'nin fotoğrafına yer verilmiştir), Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. İç Kapak, s. 1.*
- Hürriyet-i Fikriyye: *Merhum Süleyman Paşa (Fotoğrafına yer verilmiştir), Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak, s. 1.*
- Hürriyet-i Fikriyye: *Güzin Behiç Hanım (Nisvân-ı İstikbâl galerisinde bulunan 9 yaşındaki fotoğrafına yer verilmiştir), Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. İç Kapak, s. 1.*
- Hürriyet-i Fikriyye: *Merhum Baha Tevfik (Fotoğrafına yer verilmiştir), Fotoğraf, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. 3.*
- Hürriyet-i Fikriyye: *“Tuhaf değil mi? Şu aralık kadınlardan pek çok bahs olunuyor...” (Kadınlar arasında geçen ironik diyalog karikatürüze edilmiştir), Karikatür, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 16.*
- Hürriyet-i Fikriyye: *“Sizde mi edebiyatla iştigal ediyorsunuz?...” (İki erkek arasında geçen mizahi diyalog karikatürüze edilmiştir), Karikatür, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 1.*
- Hürriyet-i Fikriyye: *“Dünya ne kadar acayipleşti; şimdi de, kısarak alır gibi, kadınların ayaklarına bakıyorlar!” (Kadınlarla ilgili bir durum karikatürüze edilmiştir), Karikatür, Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 8.*
- Hürriyet-i Fikriyye: *“Âh vefasız, beni şu kucağındaki köpek kadar da sevmiyorsun...” (Bir erkekle kadın arasında geçen mizahi bir diyalog karikatürüze edilmiştir), Karikatür,*

Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 9.

Hürriyet-i Fikriyye: “*Evim şenlendi, beni tebrik etmiyor musun?... (Kayınvalidesinin ölümü üzerine iki erkek arkadaşın diyalogları karikatürüze edilmiştir)*, Karikatür, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 16.

Hürriyet-i Fikriyye: “*Ne o? Ne o?...*” (Birkaç kişi arasında geçen ironik diyalog karikatürüze edilmiştir), Karikatür, Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 8.

Hüseyin Nesimi Giridî: *Bir Levha-ı İntibah Kapıdan İçeri, Kapıdan Dışarı (Osmanlı dönemi, insan ve toplumla ilgilidir)*, Makale, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. 11-13.

Hüseyin Nesimi Giridî: *Bir Levha-ı İntibah (İnsan ve toplum hakkındadır)*, Makale, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 10-12.

Hüseyin Nesimi Giridî: *Sanat-ı Tenkitte Bir Hatve-i Terakkî 1 (Eleştirinin, medeniyet için öneminden bahsedilmiştir)*, Eleştiri, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. 12-13; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 9-10; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 11-13; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 3-5; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. 12-15.

İdris Sabih: *Sarayıçi Parkı (Nostalji Şiir-Savaş ve kahramanlıktan bahsedilmiş, Sarayıçi Parkı anlatılmıştır)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan

1914), s. 8-9; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 5-6.

İmzasız:

‘‘Mâverâ-yı Atlâsi’’den (Celâl Nuri’nin bu eserinde yer alan, Amerika usûl-ü terbiye ve seciyyesini anlatan Mübâreze-i Hayat isimli bölüm hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. 1.

İmzasız:

Akvmü’l Seyir (Düzceli Yusuf Sait Efendi’nin, bu eseri Kılıçzâde Hakkı Bey’in İtikâdât-ı Bâtıleye İlân-ı Harb isimli eserine cevaben yazdığı bilgisi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Alakadârâne (Gîrîdî Ahmed Sâkî’nin yazıhânesi hakkında bilgi verilmiştir), Duyuru, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Âsâr-ı Vâride (Suphi Ethem’in Hayat ve Mevt adlı eseri ile Talebe Defteri dergisinin yayımladığı Dünyanın Defteri isimli hikâye hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Askeri ve Sivil: Süleyman Beyzâde Nihâd Terzihânesi (Süleyman Beyzâde Nihâd, terzihânesi ve yeri hakkında bilgi verilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan

1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Frengi ve Bel Soğukluğu Mütahassısı Dr. Romanoilidis (Tedavi işlemleri, adres bilgileri hakkında bilgi verilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Bâb-ı Âlî Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesinde Külliyyetle Bulunan Âsârdan Bazıları (Bu kütüphanede bulunan eserler hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. İç Kapak, Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914),

s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

[Başlıksız] (*Yeni Osmanlı kütüphanesinden ikramiyeli satış unvanlı kitap fihristinin talep edilmesi duyurulmuştur*), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

[Başlıksız] (*Gelecek nüshada İsmâil Hâmî Bey'in, Makâmât-ı Mübâreke-i İslâmiyye isimli makalesinin; Kılıçzâde Hakkı Bey'in Erkekler Kına Gecesi adlı hikâyesinin; Gîrîdî Ahmed Sâkî Bey'in Muvakkat Kanunlar isimli makalesinin bulunacağı duyurulmuştur*), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. İç Kapak

İmzasız:

[Başlıksız] (*Mecmuanın bu sayıdan itibaren dini ve ictimâî konulara yer verileceği duyurulmuştur*), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 16.

İmzasız:

[Başlıksız] (*Kur'an-ı Kerim ile ilgili soru sorulmuştur*), Soru Metni, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 16.

İmzasız:

[Başlıksız], Takdim Yazısı (*Süleyman Paşa ve Recâizâde Ekrem'in birbirine yazdıkları mektuplar hakkında bilgi verilmiştir*), Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 2.

- İmzasız: *Bilgi Mecmuası (Beşinci sayısının çıktığı duyurulmuştur)*, Duyuru, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.
- İmzasız: *Diş Tabibi Aleksiyen Kemikciyan (Yaptığı işlemler ve adresi hakkında bilgi verilmiştir)*, İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak.
- İmzasız: *Birinci Sınıf Davâ Vekili (Kayserili Hüseyin Ferid'in yeri ve baktığı davâlar hakkında bilgi verilmiştir)*, İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak.
- İmzasız: *Celâl Nuri Beyefendi'nin Ahire-i Sâha-i Ârâyî İstifâde olan "Hâtemü'l-Enbiyâ" Unvanlı Eser-i Nefisinin Mündericâtı Bervech-i Âtîdir, (Hatemü'l-Enbiyâ'nın içindeki bölümler hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. İç Kapak.

- İmzasız: *Celâl Nuri Bey (Celâl Nuri'nin gelecek sayıda yayımlanacak olan Hükümet-i Hâziranın Siyâset-i Edebiyyesi isimli makalesinin önemli olduğu bilgisi verilmiştir), Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 1.*
- İmzasız: *Celâl Nuri Bey'in Âzimet-i (Celâl Nuri'nin Amerika'ya gitmek üzere bir süreliğine İstanbul'dan ayrıldığı fakat okurlarına yine makale göndermeye gayret edeceği bilgisi verilmiştir), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 16.*
- İmzasız: *Davâ Vekili Gîrîdî Ahmed Sâkî Bey (İdârehanesinin Bâb-ı Zaptiye'de olduğu duyurulmuştur), Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. Dış Kapak.*
- İmzasız: *Diş Tabibi Muhammed Hudâverdi (Bu dişçinin Cağaloğlu'nda olduğundan bahsedilmiştir), İlân, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. Dış Kapak.*
- İmzasız: *Doktor Papasyan (Doktor, muâyenehânesi, tedavi ettiği hastalıklar hakkında bilgi verilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir,*

nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Doktor Uğurlıyan (Doktor, muâyenehânesi, tedavi ettiği hastalıklar hakkında bilgi verilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i

Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız,

Esâtîr-i Yunaniyân (Mehmed Tevfik Paşa'ya ait bu eser hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Fenn-i Fotoğrafiye (Fotoğrafçılık sanatıyla ilgili bir kitap olduğu hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Gelecek Nüshamızda (İsmâil Hâmî'nin, Fransa ve Almanya'nın Taksimi isimli makalesinin gelecek nüshada yayımlanacağı duyurulmuştur), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Gelecek Nüshamızda (İsmâil Hâmî Bey'in Makâmât-ı Mübâreke-i İslâmiyye isimli makalesinin gelecek nüshada yayımlanacağı duyurulmuştur), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Gelecek Nüshamızda (Celâl Nuri Bey'in Türklerin Sa'y u Ameldeki Kıymetleri isimli makalesinin gelecek nüshada yayımlanacağı duyurulmuştur), Duyuru, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Gençlik Tezâhürâtından Tezâhürâtından (Dersâadet Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti yaptığı çalışmalardan dolayı

tebrik edilmiştir), Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Göz ve Göz Hastalıkları (Göz Doktoru Ahmet Bey'in eserinin Yeni Osmanlı Kütüphanesinde bulunduğu ve satıldığıyla ilgili bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

İttihâd-ı İslâm (Celal Nuri'nin bu isimdeki eseri tanıtılmış, eserin içeriği hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. İç Kapak, Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. İç Kapak, Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. İç Kapak, Dış Kapak.

İmzasız:

Hâtemü'l-Enbiyâ (Celâl Nuri'ye ait bu eser hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Hem Kiralık ve Satılık Seyfiyyeler (Tarabya'da satılan yazlıklar hakkında bilgi verilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

- İmzasız: *Hürriyet-i Fikriyye (Kur'an tercümelerinin doğruluğundan bahsedilmiştir)*, Köşe Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 11.
- İmzasız: *Hürriyet-i Fikriyye'nin Tatili (Hürriyet-i Fikriyye'nin askerî hükümet tarafından süresiz tatil edildiği, tekrar yayımlanmasına izin verilinceye kadar okuyucuların Serbest Fikir'i okuyacakları duyurulmuştur)*, Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 16, Dış Kapak.
- İmzasız: *İdâremize Ait İlân (Celâl Nuri'nin mecmua idâresinde olmadığından, mecmuanın bir yazarı olduğundan bahsedilmiştir)*, İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak.
- İmzasız: *İfham Kütüphanesi Külliyyâtı Külliyyâtı (Kütüphanede bulunan bazı eserler hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak.
- İmzasız: *Necâti Şurubu (İlacın yararları, fiyatı hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak.
- İmzasız: *İhtar-ı Mahsûs (Mecmua ilânlarındaki bütün kitapların İzmir Kemeraltı'ndaki Şark Kütüphanesi'nde de satıldığı bilgisi verilmiştir)*, İhtar Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart

1330 (2 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. İç Kapak, Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız: *İki Şiir-i Güzin (Şükrü Paşa'nın İsmâil Hâmî Bey'e gönderdiği mektup hakkında bilgi verilmiştir)*, Takdim Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 2.

İmzasız: *İntibah Fikri (Celâl Nuri ve eserlerinin içeriği hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. 1.

İmzasız: *İntibâh-ı Efkâr (Yayımlanan eserler ilgili bilgi verilmiştir)*, Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 1.

- İmzasız: *İtikâdât-ı Bâtıleye İlân-ı Harb (Kılıçzâde Hakkı Bey'e ait olan bu eser hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. İç Kapak.
- İmzasız: *İtizâr, Özür Yazısı (Fransa ve Almanya'nın Taksimi isimli makalenin bir dahaki sayıda yayımlanacağı bildirilmiş ve özür dilenmiştir)*, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. İç Kapak.
- İmzasız: *İttihâd-ı İslâm (Celâl Nuri'nin bu mühim meseleyi kaleme aldığı bilgisi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak.
- İmzasız: *İttihâd-ı Seyr-i Sefâin Anonim Şirket-i Osmaniyesi, (Merkez idâresi İstanbul'a taşınan şirketin öneminden ve hissedârı olmak için gerekli koşullardan bahsedilmiştir)*, İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 12 Şubat 329 (25 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 12 Şubat 329 (25 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 12 Şubat 329 (25 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 12 Şubat 329 (25 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 12 Şubat 329 (25 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 12 Şubat 329 (25 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 12 Şubat 329 (25 Şubat 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Kadınlarımız (Celâl Nuri'ye ait bu eser hakkında kısaca bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Kârîlerimize Tebşîr (Gelecek hafta yayımlanacak sayıda merhûm Recâizâde Ekrem'in komedi oyununun yayımlanacağını hakkında bilgi verilmiştir), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Kârîlerimize Tebşîr-i Azîm: Pervîz (Celâl Nuri'ye ait Pervîz şiirinin yayımlandığı, okuyucuların bu eseri Goethe'nin Faust'u ile karşılaştırmaları duyurulmuştur), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Katran Hakkı Ekrem (İlaç deposu ve yeri hakkında bilgi verilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart

1330 (26 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Kiralık Dâire ve Hâne (Bâb-ı Âlî caddesindeki kiralık dâire ve Sultanahmet civarındaki kiralık hâne hakkında bilgi verilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Kutup Musâhabeleri (Celâl Nuri'ye ait bu seyahatname hakkında kısaca bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Külliyyât-ı Celâl Nuri (Celâl Nuri'ye ait eserler hakkında kısaca bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Mâverâ-yı Atlâsi (Celâl Nuri'nin seyahati sırasındaki hâtıra ve incelemelerini içeren bu eser hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Meraklılara! (Fotoğrafçılıkla ilgili olan Nazarî ve Amelî Fenn-i Fotoğrafiyye isimli eserin yazıldığı ve satışa çıktığı duyurulmuştur), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran

1330 (2 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Münif Paşa Merhûmunun Mektupları (Pek çok mektubu bulunan Münif Paşa'nın, mecmuada yayımlanan örneklerinin Celâl Nuri'den temin edildiğinden bahsedilmiştir), Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 3.

İmzasız:

Müslümanlara, Türklere Hakâret; Düşmanlara Riâyet ve Muhabbet (Celâl Nuri'nin Şîme-i Husûmet makalesine karşılık, Abdullah Cevdet Bey'in mektup başlığıyla yazdığı Şîme-i Muhabbet adlı eser hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Nazar-ı Dikkat (Mecmuanın artık Perşembe günleri yayımlanacağı duyurulmuştur), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Nefâis-perverânenin Sem'-i Serverine (Abdülhak Hâmid Bey'in Nesteren isimli eseri hakkında bilgi verilmiştir. 2-14 ve 3-15. sayılarda ise bunun dışında İsak Ferera Âşinâ Sesler, Recâizâde Mahmut Ekrem'in Nefrin ve Bilgi Mecmuasının çıkması ile ilgili bilgi verilmiştir), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs

1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Nefrin (Recâizede Ekrem'e ait bu şiir hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Osmanlı Tüccar Terzisi (Dionysios Yorgiyadis'in terziciliği ve terzihânesi hakkında bilgi verilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Resimli Mekteb-i Âlî (Bu mecmua hakkında bilgi verilmiştir), Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Fotoğraf Makineleri ve Teferruatı (Yeni bir fotoğrafçılık dairesinin açıldığı ve içerisinde fotoğrafçılığa ait her türlü eşyanın bulunacağı bilgisi verilmiştir), Duyuru, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), Dış Kapak; nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. Dış Kapak; nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak; nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914, s. Dış Kapak; nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Rumluk, Yunanlık, Mesâile-i Hâzırası Türkçülük Kavgası (Bu konuların daha iyi anlaşılabilmesi için Celâl Nuri'nin Tarih-i İstikbâl ve Mukadderât-i Tarihiyye isimli eserlerin okunması önerilmiştir), Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330

(2 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Sâhib-i Zuhûr (Hüseyin Nesimi Giridi tarafından yazılan bu eser hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Satılık Mağaza (Bâb-ı Âlî caddesindeki bir mağazanın satılık olduğundan bahsedilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Serbest Fikir'in Tatili (Serbest Fikir'in süresiz tatil edildiği, tekrar yayımlanmasına izin çıkana kadar okuyucuların Uhuvvet-i Fikriyye'yi okuyacakları duyurulmuştur), Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 1.

İmzasız:

Son Cevap (Kılıçzâde Hakkı Bey'in, Düzceli Yusuf Sait Efendi'nin eserine cevaben yazdığı bilgisi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Şehitlerin Sesleri (Osmanlı yazarlarından Cemal Bey tarafından yazılan bu eser hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız: *Şimâl Hâtıraları (Celâl Nuri'ye ait bu eser hakkında kısaca bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız: *Tarih-i İstikbâl Mesâil-i İctimâiyye (Celâl Nuri'ye ait Tarih-i İstikbâl adlı eserin üçüncü cildi olan bu kitap hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız: *Tarih-i İstikbâl (Celâl Nuri'ye ait bu eserin içeriği ve üç cilt olduğu hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. İç Kapak, Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız: *Tarih-i Tedenniyât-ı Osmâniye ve Mukadderât-ı Tarihiye (Celâl Nuri'ye ait bu eser hakkında kısaca bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak.

- İmzasız: *Tashih ve İtizar (İsmâil Hâmî Bey'in önceki sayıda yayımlanan Kaht-ı Ricâl makalesindeki bazı kelimeler düzeltilmiş ve özür dilenmiştir), Özür Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. İç Kapak.*
- İmzasız: *Açık Muhabberemiz (İdris Sabih Bey'in eserinin yayımlanamayacağından bahsedilmiştir, Haber Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. İç Kapak.*
- İmzasız: *Açık Postamız (Mahmut Agâh Bey ve Feridun Necdet Bey'in eserlerinin yayımlanamayacağından, Ayıntâb Müdderrisi Efendi Hazretleri'nin makalesinin eksiklerinin giderilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir) Haber Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. İç Kapak.*
- İmzasız: *Taşra Bâyilerimize (Taşraya gönderilen gazete sayılarının hesabının ödenmesi duyurulmuştur), Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. İç Kapak; Uhuvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.*
- İmzasız: *Taşradan Arzu Edenlere (Taşradakilere yayımlanan eserlerin örneklerinin gönderileceği duyurulmuştur), Duyuru, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. İç Kapak.*
- İmzasız: *Tebşîr (Süleyman Paşa'nın, Recâizâde Ekrem'in Tâlim-i Edebiyat isimli eseri hakkındaki görüşlerinin gelecek sayıda yayımlanacağı bilgisi verilmiştir), Duyuru,*

Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak.

İmzasız: *Temâsil (Fâik Ali'nin yayımladığı Temâsil isimli eseri hakkında bilgi verilmiştir)*, Takdim Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 6.

İmzasız: *Terâne-i Hicrân (İbn-i Mevlâna Atâullah Efendi'ye ait bu eser hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak.

İmzasız: *Ufûl (Raif Necdet Kestelli'ye ait bu eser hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız: *Yemen Yolunda (Abdülgâni Seniy'e ait bu seyahatname hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30

Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız: *İntibah Fikri (Celâl Nuri ve eserlerinden bahsedilmiştir)*, Haber Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. İç Kapak, Dış Kapak.

İmzasız: *Zâbit ve Kumandan (Birinci Fırka Erkân-ı Harbi Binbaşı Mehmet Nuri Bey'e ait bu eser hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız: [Başlıksız] *(Nigar Hanım ve Esnâ-yı Harbde isimli şiiri hakkında bilgi verilmiştir)*, Takdim Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 11.

İmzasız: [Başlıksız] *(Fâik Ali'nin Temâsil isimli eseri hakkında bilgi verilmiştir)*, Takdim Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. 11.

İmzasız: *Fâik Ali'nin Yeni Bir Eseri: Temâsil (Yayımlanacak olan Temâsil isimli eserle ilgili bilgi verilmiştir)*, Haber Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 16.

İmzasız: *Bir Küçük Münakaşa (Bir genç ile şeyh efendi arasında geçen tartışmadan bahsedilmiştir)*, Hikâye, Serbest Fikir, nr. 2-14, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 4-6.

İmzasız: *Bir Mukaddime-i Güzin (Enis Behiç [Koryürek]'in 9 yaşındaki kız kardeşi Güzin Behiç hakkında bilgi verilmiştir)*, Biyografi, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 2.

İmzasız: *Diş Tabibi Mustafa Mehmet (Diş doktorunun yeri ve yaptığı işlemler hakkında bilgi verilmiştir)*, Hürriyet-i

Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 28 Mart 1330 (10 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak; nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak; nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak; nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Hanımlarımıza (Mecmuada kadınların yazılarına da yer verileceğinden bahsedilmiştir), Haber Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 16.

İmzasız:

Hazin ve Güzin Bir Hâtıra-ı Muhabbet (Paris'teki Sanayi Nefise Otelinde yazılan mektupta yazarın seyahat ederken yaşadıklarından, âşık olduğundan bahsedilmiştir), Mektup, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 12-15; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 13-16; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. 15.

İmzasız:

Dış Tabibi Ali Haydar (Dış tabibinin yaptığı işlemler, adresi ve iletişim bilgileri verilmiştir), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

- İmzasız: *Huzûr-ı Hâkimde Bir Müdâfaa-ı Hukuk-ı Nisvân (Ahmet Saki Bey'in kadınların toplumdaki yerlerini, haklarını anlatan makalesi üzerine açılan dava anlatılmıştır), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. 2-5.*
- İmzasız: *Kılıçzâde'nin Berâatı (Kılıçzâde'nin, İtikadât-ı Bâtılaya İlân-ı Harb isimli eseri üzerine mahkemeye verilmesinden ve beraat ettiğinden bahsedilmiştir), Haber Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 16.*
- İmzasız: *Medeniyet-i Türkiye'nin İlk Kurbanları (Pilot Fethi Bey ve yardımcısı olan Topçu Sadık Bey'in kaza sonucu vefât etmeleriyle ilgili bilgi verilmiştir), Haber Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. 2.*
- İmzasız: *Sâfi Necip Bey (Sâfi Bey'in Serbest Fikir'de yazmaya başlayacağından ve gelecek nüshada Şaka isimli hikâyesine yer verileceğinden bahsedilmiştir), Haber Yazısı, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 1.*
- İmzasız: *Tiyatroda Müslüman Kızları (Doktor Abdullah Cevdet Bey'in şehremîni Cemil Paşa Hazretleriyle gerçekleştiren röportajda tiyatrodan bahsedilmiş, kadın tiyatrocu konusu eleştirilmiştir), Röportaj, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 10-11.*
- İsak Ferera: *Bayram.. (Lirik şiir-Bayram günü insandaki sevinç anlatılmıştır), Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 6 Nisan 133 (19 Nisan 1914), s. 5-6.*

- İsak Ferera: *Esir Miyim?.. (Didaktik şiir-Özgürlükten bahsedilmiştir)*, Şiir, Serbest Fikir, nr. 2-14, 27 Nisan 1330 (10 Mayıs 1914), s. 6-7.
- İsmâil Hâmî [Dânişmend]: *Avrupa Ahlâk-ı Siyâsiyyesi (Avrupa devletlerinin kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiğinden bahsedilmiş, siyasi ahlâkları eleştirilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 9-12.
- İsmâil Hâmî [Dânişmend]: *Desâis-i Matbûat (Gazetelerin öneminden bahsedilmiş, gazetecilik ahlâkı eleştirilmiştir)*, Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 10-12.
- İsmâil Hâmî [Dânişmend]: *Edebiyat-ı Siyâsiyye (Türk edebiyatı ve Türk tarihine toplum tarafından diğer milletler kadar ilgi gösterilmemesi hakkında bilgi verilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 8 Teşrin-i sâni (21 Kasım), s. 12-14.
- İsmâil Hâmî [Dânişmend]: *Fransa ve Almanya'nın Taksimi (Fransa ve Almanya arasında yaşanan sorunlardan, ordularından bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. 4-8.
- İsmâil Hâmî [Dânişmend]: *İngiltere Donanmasının Zayıf Noktaları (İngiltere donanmasının diğer devletlerle kıyaslanarak eksiklikleri ve zayıf noktaları hakkında bilgi verilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914) s. 9-12.
- İsmâil Hâmî [Dânişmend]: *Kaht-ı Ricâl (Kaht-ı ricâlin sebeplerinden bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. 5-7.

- İsmâil Hâmî [Dânişmend]: *Loucade Karşısında (Rumeli Hisarı'ndan bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 3-4.
- İsmâil Hâmî [Dânişmend]: *Siyâset-i Muhammediyye (Din ile siyaset ilişkisinden bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 4-6.
- İsmâil Hâmî [Dânişmend]: *Siyâset-i Sarrafiyye (Derebeyliklerden ve Yahudilerin sarraflıklarından bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. 12-14.
- Kârîlerinizden Necmi: *Hürriyyet-i Fikriyye'ye (Hutbelerin Türkçe olmasından bahsedilmiştir)*, Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 14 Nisan 1330 (27 Nisan 1914), s. 10-11.
- Kılıçzâde Hakkı: *Darbe-i Necât (Türkler'in ticarete, iktisata, maliyeye önem vermesi gerektiğinden bahsedilmiştir)*, Makale, Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 2-4.
- Kılıçzâde Hakkı: *Erkek Kına Gecesi (Türk kültür ve medeniyetini eleştiren ve savunanlar arasındaki çatışma konu edinilmiştir)*, Hikâye, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. 12-16.
- Kılıçzâde Hakkı: *Güzin ve Hazin Bir Hâtıra-ı Muhabbet (Paris'teki Sanayi Nefise Otelinde yazılan mektupta yazarın seyahat ederken yaşadıklarından, âşık olduğundan bahsedilmiştir)*, Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 18 Eylül 1910, s. 11-15; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 11-15; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 11-16; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 11-15; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914),

s. 16; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 15-16; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 13-15.

Kılıczâde Hakkı:

Hâtemü'l Enbiyâ ve Celâl Nuri Bey 1 (Celâl Nuri ve eserinin öneminden, içeriğinden bahsedilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. 2-4; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 4-5.

Kılıczâde Hakkı:

Latin Harfleri (Arap alfabesinin yarattığı sorunlardan ve Latin harflerine geçilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. 15-16; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 13-16; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 16; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 8- 10; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 15-16.

Kılıczâde Hakkı:

İman (Oluşturulmak istenen yeni iman anlayışı hakkında bilgi verilmiştir) Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 25 Kanun-i sâni 1329 (7 Şubat 1914), s. 2-4.

Kılıczâde Hakkı:

Ordumuzun Gençleştirilmesi (Orduda yapılması gereken değişikliklerden bahsedilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 27 Kanun? 1329 (12 ? 1914), s. 5-7.

Kılıczâde Hakkı:

Son Gece (Görücü usûlü evlilikten bahsedilmiştir), Hikâye, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 13-16

Kılıczâde Hakkı:

Taaddüt-i Nikâh- Taaddüt-i Zevcât (Fatma Saide Hanım'ın Hâllolunmuş ve Olunacak Bir Mesele isimli

makalesine ilâveten yazılmış; çok eşlilik ve nikâh konusunda net bir kanunun olmamasından bahsedilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9,3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 14-16.

Kılıçzâde Hakkı:

Türkler ve Rumlar (Türkler ve Rumlar arasında yaşanan sorunlardan bahsedilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 2-4.

Kılıçzâde Hakkı:

Yunus Hoca'nın Kavgalarından (Din, kadın, kılık kıyafet konularından bahsedilmiştir), Hikâye, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 13-16.

Kılıçzâde Hakkı:

Zifâf (Evlenmekte olan bir gencin hikâyesi anlatılmaktadır), Hikâye, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 11-16.

M. Rauf:

Rûh-ı Sevdâ (Lirik Şiir-anlatılmıştır), Şiir, Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 9.

M. Rauf:

Enîn (Dramatik şiir-Kişinin yaşadığı keder anlatılmıştır), Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 6.

M. Rauf:

Git, Git Artık... (Lirik Şiir-Aşk ve ayrılık anlatılmıştır), Şiir, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 11.

M. Rauf:

Tahattur (Lirik Şiir-Ayrılık anlatılmıştır), Şiir, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 12-13.

M. Rauf:

Yeşil Gözlerin (Lirik Şiir-Aşk ve ayrılık anlatılmıştır), Şiir, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 11.

- İskeçeli Mehmed Sıdkî: *Nişin (Lirik şiir-Bireyin ruh hâlleri, iç dünyası anlatılmıştır)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 9.
- İskeçeli Mehmed Sıdkî: *Fânîlerimden Ablam 8 (Dramatik şiir-Ölümün ardından duyulan üzüntü ve özlem anlatılmıştır)*, Şiir, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 11.
- İskeçeli Mehmed Sıdkî: *Hâile-i Sükût (Dramatik Şiir-Din konusu işlenmiştir)*, Şiir, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. 13-14.
- İskeçeli Mehmed Sıdkî: *Kara ve Son Bir Gün! (Dramatik Şiir-Vatanın kötü durumundan duyulan üzüntü anlatılmıştır)*, Şiir, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 9-10.
- İskeçeli Mehmed Sıdkî: *Mezâmir-i Leyâl (Dramatik şiir-Geçmişe özlem ve yalnızlık anlatılmıştır)*, Şiir, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. 6-7; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 7; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. 12.
- İskeçeli Mehmed Sıdkî: *Yalancı! (Aşk ve ayrılıktan duyulan üzüntü anlatılmıştır)*, Mensur Şiir, Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 6.
- Mehmet Şeref: *Türk ve Kadın (Türk toplumundaki kadın algısı, kadının toplumdaki yeri, kadına bakış açısı eleştirilmiştir)*, Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 5 Mart 329 (18 Mart 1913), s. 4-7.
- Mehmet Şükrü: *Muhterem Hâmî Beyefendi'ye (Edirne'nin işgali ve kurtuluşundan bahsedilmiş, Fâik Ali'nin Edirne'yi*

anlattığı şiirine yer verilmiştir), Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 4 Mart 1330 (17 Mart 1914), s. 2.

Mekkî Bin Azzûz

[Başlıksız], Cevap Metni (*Hürriyet-i Fikriyye'nin 8 numaralı sayısının son sayfasındaki Kur'an-ı Kerim ile ilgili soruya cevap verilmiştir*), Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 9-10.

Mustafa Haluk:

Bir Tablonun İlhamı (Görülen bir tablo karşısında hissedilenler anlatılır), Anı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 2-3.

Münif Paşa:

Kemal Paşa Hazretleri'ne (İran'dan bahsedilmiştir), Mektup, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 11 Rebûlâhîr 1290 (8 Haziran 1873), s. 3-4

Münif Paşa:

Makâm-ı Celil Sevdâlarına (İran'dan bahsedilmiştir), Mektup, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 15 Cemâziyelâhîr 1290 (10 Ağustos 1873) ile 29 Temmuz 1289 (10 Ağustos 1873), s. 4-5; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 16 Recep 1290 (9 Eylül 1873), s. 5-8.

Na- Bi:

“Kadınlarımız” (Celâl Nuri'nin yazdığı Kadınlarımız isimli eser üzerinden kadınların okutulması konusuna değinilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. 14-15.

Nâ-Bî,

Minnet ve Şükran: Necil-i Nebil Ekrem Ercüment Beyefendi'ye (Recâizâde Mahmut Ekrem'in oğluna Nefrin'i yayımlamasından dolayı teşekkür edilmiştir), Teşekkür Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 9-10.

Nâ-Bî:

“Gelin-Kaynana” Meselesine Dair (Yaşanılan gelin-kaynana-görümce sorunlarının evliliği olumsuz etkilemesinden bahsedilmiştir), Hikâye, Uhuvvet-i

Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 8-10.

Nâ-Bî: *“Temâsil”’in Musavver-i Âlîsine (Fâik Ali’nin Temâsil adlı eserinden övgüyle bahsedilmiştir), Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 5-6.*

Nâ-Bî: *İstanbul’un Esvâk-ı Yetimesi (İstanbul’un sakin sokaklarından bahsedilmiştir), Gezi Yazısı, Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 7-10.*

Nâ-Bî: *Kılıçzâde’ye Son Cevap (Kılıçzâde Hakkı Bey’in kadınlarla ilgili düşünceleri eleştirilmiştir), Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. 15.*

Necmeddin Sahir [Sılan]: *Kan (Dramatik Şiir-Keder, üzüntü anlatılmıştır), Şiir, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 9.*

Necmeddin Sahir [Sılan]: *Manzum Bir Duâ (Fâtihâ-i Şerîfe’ye ait tefsirden alıntı yapılmıştır), Şiir, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. 1.*

Necmeddin Sahir [Sılan]: *Şiir-i Tesettür (Lirik Şiir-Aşk anlatılmıştır), Şiir, Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 4.*

Nigar Binti Osman: *Esnâ-yı Harbde (Lirik Şiir-Vatan savunması için halk, birlik ve beraberliğe çağırılmıştır), Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 30 Kanun-i sâni 1328 (12 Şubat 1913), s. 11.*

Sâfi Necip: *Sormayın..., (Aşk ve özlem anlatılmıştır), Mensur Şiir, Serbest Fikir, nr. 2-14, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 1-2.*

- Sâfi Necip: *Şaka!... (İki arkadaş arasındaki şaka muhabbeti ve şakanın bazen insanlara ne kadar zarar verebileceği anlatılmıştır), Hikâye, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Nisan 1330 (28 Nisan 1914), s. 8-12.*
- Selim Sâkit: *Sahâif-i Bedîa-i İctihadın Bombardmanı (Abdullah Cevdet'in Şîme-i Muhabbet makalesi hakkındaki düşüncelere yer verilmiştir), Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 25 Şubat 1914, s. 3-5.*
- Serbest Fikir, *Merkez Kumandanı Halil Beyefendi'ye (Yalancı şahitlerle ilgili Halil Bey'e öneride bulunulmuştur), Mektup, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. 16.*
- Seyf-i Sârim: *Frengi Hastalığının Rûhlarımıza Sirâyeti Celâl Nuri Bey'e Vukû Bulan Hücûmlar (Celâl Nuri'nin eserlerinin batı tarzında olmasından bahsedilmiştir), Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. 12-14.*
- Suadiye Reşat: *Demirbaş Tarihi Hakkında Bazı Mülâhazat (İsveç Kralı 12. Charles'ten bahsedilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 6-9.*
- Suadiye: *Muhterem Sâkî Bey (Yazılan eserin Sâkî Bey'e ithaf edilmesinden bahsedilmiştir), Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 6.*
- Suphi Ethem: *Baha Tevfik (Baha Tevfik hakkında bilgi verilmiş, cenazesi anlatılmıştır), Anı, Serbest Fikir, nr. 3-15, 10 Mayıs 1330 (23 Mayıs 1914), s. 1-4.*
- Süleyman Nesib: *Hakikat (Didaktik şiir-İnsan doğruluğa, gerçeği öğrenmeye çağırılmıştır), Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, Mart 1330 (Mart 1914), s. 7-8.*

- Süleyman Nesib: *Hande-i Âdem (Dramatik Şiir-Yokluktan, ümitsizlikten, kaçıştan bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. 4-5.
- S(in) F(e): *Demirbaş On İkinci Charles Tarihi Birinci Kitap (İsveç'ten ve kral 12. Charles, 2. Gustaf Adolf'tan bahsedilmiştir)*, Makale, Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 11-13; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 9-10.
- Uhuvvet-i Fikriyye, *Cenap Şahabettin Bey (Cenap Şahabettin ve Evrâk-ı Eyyam hakkında bilgi verilmiş, gelecek sayıda Celâl Nuri'nin bu konuyla ilgili makale yazacağı duyurulmuştur)*, Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 10.
- Uhuvvet-i Fikriyye, *Tercüme Müsâbakası (Fransızca yazılmış, Trablusgarp'ta mücadele eden bir vatanperverin hâtıratının en güzel tercümesini yapana ödül verileceği duyurulmuştur)*, Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 1.
- Voltaire: *Tarihte Mezheb-i Firavne (Tarihte anlatılanlara şüphe ile yaklaşılması gerektiğinden, akıl ve mantığın öneminden bahsedilmiştir)*, Makale, Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 5-7; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. 13-15.
- Yaşar Nezihe [Bükülmez]: *Düşünür Ağlarım (Lirik şiir-Ayrılık ve özlem anlatılmıştır)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. 8.

2.2. Konularına Göre

2.2.1. Edebiyatla İlgili Metinler

2.2.1.1. Şiir

- Abdülhak Hâmid: *Hâfız-ı Şirâzî (Lirik Şiir-Hâfız-ı Şirâzî övülmüştür. Abdülhak Hâmid Tarhan'ın İlhan isimli tiyatrosunda yer alan bir bölümdür), Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 10-11.*
- Caroline Furet: *La Chute D'andrinople, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 2.*
- Enis Behiç [Koryürek]: *Abdülhak Hâmid (Lirik Şiir-Abdülhak Hâmid övülmüştür), Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. 8.*
- Enis Behiç [Koryürek]: *Haz ve İhtiyaç.. (Lirik Şiir-Özlem ve gurbet duygusundan bahsedilmiştir), Şiir, Serbest Fikir, nr. 4-16, 5 Nisan 1328 (18 Nisan 1912), s. 1.*
- Enis Behiç [Koryürek]: *Kıyas (Lirik Şiir-Memleketin vaziyetinden bahsedilmiştir), Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 29 Nisan 1327 (12 Mayıs 1911), s. 4-5.*
- Enis Behiç [Koryürek]: *Kış Gecesi (Lirik Şiir- Kış mevsiminin olumsuz etkileri anlatılmıştır), Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 11 Şubat 1328 (24 Şubat 1913), s. 9.*
- Enis Behiç [Koryürek]: *Muhtazır (Lirik Şiir-Ölümden bahsedilmiştir), Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 18 Kanun-i evvel 1327 (31 Aralık 1911), s. 12.*
- Enis Behiç [Koryürek]: *Sevdâ Bahçesi (Lirik Şiir-Özlem ve yalnızlıktan bahsedilmiştir), Şiir, Serbest Fikir, nr. 2-14, 13 Ağustos 328 (26 Ağustos 1912), s. 10-11.*

- Enis Behiç [Koryürek]: *Tesettür.. (Lirik Şiir-Özlem ve yalnızlıktan bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 28 Mayıs 1327 (10 Haziran 1911), s. 12.
- Enis Behiç [Koryürek]: *Yalan! (Hayat ve insandan bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 23 Haziran 1327 (6 Temmuz 1911), s. 11-12.
- Fâik Ali [Ozansoy]: *Bayrağımıza (Lirik Şiir-Osmanlı bayrağına veda edilmiş, yeni bayrağımızdan bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 12 Mart 1330 (25 Mart 1914), s. 7.
- Fâik Ali [Ozansoy]: *Hasbihal (Dramatik Şiir-Ölümden bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. 11.
- Fâik Ali [Ozansoy]: *Hep Hiç (Lirik Şiir-Yaşamdan, gençliğin vefasızlığından bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 3.
- Fâik Ali [Ozansoy]: *Madam Caroline Furet 'e*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 2-3.
- Fâik Ali [Ozansoy]: *Menekşeler (Lirik Şiir-Aşkta, sevgiliden bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 6.
- Hıfzı Tevfik [Gönensay]: *Aşk Günleri 1 (Lirik şiir-Aşk anlatılmıştır)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 5 Temmuz 1328 (18 Temmuz 1912), s. 4-5.
- Hıfzı Tevfik [Gönensay]: *Kendim (Lirik Şiir-Kişinin kendi iç dünyasından bahsedilmiştir)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 9.

- Hıfzı Tevfik [Gönensay]: *Tereddüt (Lirik Şiir-Aşk anlatılmıştır)*, Şiir, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 3-4.
- İdris Sabih: *Sarayiçi Parkı (Nostalji Şiir-Savaş ve kahramanlıktan bahsedilmiş, Sarayiçi Parkı anlatılmıştır)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 8-9; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 5-6.
- İsak Ferera: *Bayram.. (Lirik şiir-Bayram günü insandaki sevinç anlatılmıştır)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 6 Nisan 133 (19 Nisan 1914), s. 5-6.
- İsak Ferera: *Esir Miyim?.. (Didaktik şiir-Özgürlükten bahsedilmiştir)*, Şiir, Serbest Fikir, nr. 2-14, 27 Nisan 1330 (10 Mayıs 1914), s. 6-7.
- M. Rauf: *Enîn (Dramatik şiir-Kişinin yaşadığı keder anlatılmıştır)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 6.
- M. Rauf: *Git, Git Artık...(Lirik Şiir-Aşk ve ayrılık anlatılmıştır)*, Şiir, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 11.
- M. Rauf: *Rûh-ı Sevdâ (Lirik Şiir-Aşk anlatılmıştır)*, Şiir, Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 9.
- M. Rauf: *Tahattur (Lirik Şiir-Ayrılık anlatılmıştır)*, Şiir, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 12-13.
- M. Rauf: *Yeşil Gözlerin (Lirik Şiir-Aşk ve ayrılık anlatılmıştır)*, Şiir, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 11.

- İskeçeli Mehmed Sıdkî: *Fânîlerimden Ablam 8 (Dramatik şiir-Ölümün ardından duyulan üzüntü ve özlem anlatılmıştır)*, Şiir, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 11.
- İskeçeli Mehmed Sıdkî: *Hâile-i Sükût (Dramatik Şiir-Din konusu işlenmiştir)*, Şiir, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. 13-14.
- İskeçeli Mehmed Sıdkî: *Kara ve Son Bir Gün! (Dramatik Şiir-Vatanın kötü durumundan duyulan üzüntü anlatılmıştır)*, Şiir, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 9-10.
- İskeçeli Mehmed Sıdkî: *Mezâmir-i Leyâl (Dramatik şiir-Geçmişe özlem ve yalnızlık anlatılmıştır)*, Şiir, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. 6-7; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 7; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. 12.
- İskeçeli Mehmed Sıdkî: *Niçin (Lirik şiir-Bireyin ruh hâlleri, iç dünyası anlatılmıştır)*, Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 9.
- Necmeddin Sahir [Sılan]: *Kan (Dramatik Şiir-Keder, üzüntü anlatılmıştır)*, Şiir, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 9.
- Necmeddin Sahir [Sılan]: *Şiir-i Tesettür (Lirik Şiir-Aşk anlatılmıştır)*, Şiir, Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 4.
- Necmeddin Sahir [Sılan]: *Manzum Bir Duâ (Fâtihâ-i Şerîfe'ye ait tefsirden alıntı yapılmıştır)*, Şiir, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. 1.

Nigar Binti Osman: *Esnâ-yı Harbde (Lirik Şiir-Vatan savunması için halk, birlik ve beraberliğe çağırılmıştır), Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 30 Kanun-i sâni 1328 (12 Şubat 1913), s. 11.*

Süleyman Nesib: *Hakikat (Didaktik şiir-İnsan doğruluğa, gerçeği öğrenmeye çağırılmıştır), Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, Mart 1330 (Mart 1914), s. 7-8.*

Süleyman Nesib: *Hande-i Âdem (Dramatik Şiir-Yokluktan, ümitsizlikten, kaşıştan bahsedilmiştir), Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. 4-5.*

Yaşar Nezihe [Bükülmez]: *Düşünür Ağlarım (Lirik Şiir-Ayrılık ve özlem anlatılmıştır), Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. 8.*

2.2.1.2. Mensur Şiir

Gîrîdî Ahmed Sâkî: *Ah, Sen! (Sevdiği tarafından incinen kişinin öfkesi, nefreti anlatılmıştır), Mensur Şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 4-5.*

Güzin Behiç: *Çiçekler (Çiçek sevgisinden bahsedilmiştir), Mensur şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 2.*

Güzin Behiç: *Fena ve Güzel (Hava tasviri yapılmıştır), Mensur şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 14 Kanun-i sâni 1329 (27 Ocak 1914), s. 2.*

Güzin Behiç: *Kuşlar (Özgür olma isteği anlatılmıştır), Mensur şiir, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 23 Teşrin-i sâni 1329 (6 Aralık 1913), s. 2.*

İskeçeli Mehmed Sıdkî: *Yalancı! (Aşk ve ayrılıktan duyulan üzüntü anlatılmıştır)*, Mensur Şiir, Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 6.

Sâfi Necip: *Sormayın...(Aşk ve özlem anlatılmıştır)*, Mensur Şiir, Serbest Fikir, nr. 2-14, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 1-2.

2.2.1.3. Hikâye

Celâl Nuri [İleri]: *Dört Türlü Bebek (Hikâyenin kahramanı Zerrin Hanım ve bebeklerinden bahsedilmiştir)*, Hikâye, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 6-8.

Celâl Nuri [İleri]: *Hazretin İnkılâbâtı (Arap şeyhinin yaşadığı değişim anlatılmıştır)*, Hikâye, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. 5-8.

Celâl Nuri [İleri]: *Salonda (Alis isimli bir kızın salon eğlencesinde tanıştığı gence hissettikleri anlatılmıştır)*, Hikâye Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 5-7.

Celâl Nuri [İleri]: *Yahudi Kızı (Rebeka adlı kızın güzelliği sebebiyle yaşadığı olaylar anlatılmıştır)*, Hikâye, Serbest Fikir, nr. 4-16, 7 Mayıs 1914, s. 4-6.

Haşari: *Şathiyyât (Dil, toplumsal olaylar, yerli malı gibi konulardan eğlenceli bir üslupla, kısaca bahsedilmiştir)*, Hikâye, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 16; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 16; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 16; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. 16; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. 16.

- İmzasız: *Bir Küçük Münakaşa (Bir genç ile şeyh efendi arasında geçen tartışmadan bahsedilmiştir)*, Hikâye, Serbest Fikir, nr. 2-14, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 4-6.
- Kılıçzâde Hakkı: *Zifâf (Evlenmekte olan bir gencin hikâyesi anlatılmaktadır)*, Hikâye, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 11-16.
- Kılıçzâde Hakkı: *Erkek Kına Gecesi (Türk kültür ve medeniyetini eleştiren ve savunanlar arasındaki çatışma konu edinilmiştir)*, Hikâye, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. 12-16.
- Kılıçzâde Hakkı: *Son Gece (Görücü usûlü evlilikten bahsedilmiştir)*, Hikâye, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 13-16.
- Kılıçzâde Hakkı: *Yunus Hoca'nın Kavgalarından (Din, kadın, kılık kıyafet konularından bahsedilmiştir)*, Hikâye, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 13-16.
- Nâ-Bî: *“Gelin-Kaynana” Meselesine Dair (Yaşanılan gelin-kaynana-görümce sorunlarının evliliği olumsuz etkilemesinden bahsedilmiştir)*, Hikâye, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 8-10.
- Sâfi Necip: *Şaka!... (İki arkadaş arasındaki şaka muhabbeti ve şakanın bazen insanlara ne kadar zarar verebileceği anlatılmıştır)*, Hikâye, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Nisan 1330 (28 Nisan 1914), s. 8-12.

2.2.1.4. Anı

Güzin Behiç: [Başlıksız] (*Güzin Behiç'in Celâl Nuri ile tanışmasından bahsedilmiştir*), Anı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 4 Nisan 1330 (17 Nisan 1914), s. 2-3.

Mustafa Haluk: *Bir Tablonun İlhamı* (*Görülen bir tablo karşısında hissedilenler anlatılır*), Anı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 2-3.

2.2.1.5. Eleştiri

Adnî Şeref: *Memûrların Ahlâkı Münâsebetiyle Celâl Nuri Beyefendi'ye* (*Memurların nasıl olması gerektiği hakkında bilgi verilmiş, olumsuz davranışları eleştirilmiştir*), Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 8-12.

Celâl Nuri [İleri]: *Muârizlara Cevabım* (*Celâl Nuri, Hâtemü'l-Enbiyâ adlı eserine ve şahsına yapılan eleştirilerle ilgili bilgi verilmiştir*), Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 1 Şubat 1329 (14 Şubat 1914), s. 2-5.

Celâl Nuri [İleri]: *Türklerin Sa'y u Ameldeki Kıymetleri* (*Türkler'in tembellikleri eleştirilmiştir*), Eleştiri, Serbest Fikir, nr. 3-15, 5 Mayıs 1914, s. 5-6.

Celâl Nuri [İleri]: *Vezâif-i Medeniyye ve Ahlâkiyye* (*Vatan ve toplum için yapılması gerekenlerden bahsedilmiştir*), Eleştiri, Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 1-4.

Haydar Kemal: *Tarih-i İstikbâlün Üçüncü Cildi* (*Celâl Nuri'nin Tarih-i İstikbâl isimli eseri hakkında bilgi verilmiştir*), Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 14-16.

- Hüseyin Nesimi Giridî: *Sanat-ı Tenkitte Bir Hatve-i Terakkî 1 (Eleştirinin, medeniyet için öneminden bahsedilmiştir)*, Eleştiri, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. 12-13; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 9-10; Uhuvvet-i Fikriyye, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 11-13; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 3-5; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. 12-15.
- İmzasız: *Enzâr-ı İbrete (Genç Erkekler Hristiyan Birliği isimli cemiyet eleştirilmiş, Meşihat-ı Celîle-i İslamiyye'nin bu konuda gerekenleri yapması istenmiştir)*, Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. 16.
- İsmâil Hâmî [Dânişmend]: *Desâis-i Matbûat (Gazetelerin öneminden bahsedilmiş, gazetecilik ahlâkı eleştirilmiştir)*, Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 10-12.
- Mehmet Şeref: *Türk ve Kadın (Türk toplumundaki kadın algısı, kadının toplumdaki yeri, kadına bakış açısı eleştirilmiştir)*, Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 5 Mart 1329 (18 Mart 1913), s. 4-7.
- Nâ-Bî: *Kılıçzâde'ye Son Cevap (Kılıçzâde Hakkı Bey'in kadınlarla ilgili düşünceleri eleştirilmiştir)*, Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. 15.
- Nâ-Bî: *“Temâsil”in Musavver-i Âlîsine (Fâik Ali'nin Temâsil adlı eserinden övgüyle bahsedilmiştir)*, Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 5-6.

Seyf-i Sârim: *Frengi Hastalığının Rûhlarımıza Sirâyeti Celâl Nuri Bey'e Vukû Bulan Hücûmlar (Celâl Nuri'nin eserlerinin batı tarzında olmasından bahsedilmiştir), Eleştiri, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. 12-14.*

2.2.1.6. Mektup

Celâl Nuri [İleri]: *Azizim, Mîrim Hakkı Bey! (Fransa ve Almanya'daki eğitim hakkında bilgi verilmiş, Milli Eğitim Bakanlığımıza seslenilmiştir), Mektup, Serbest Fikir, nr. 2-14, 1 Mayıs 1914, s. 2-3.*

Celâl Nuri [İleri]: *Pari (Paris ve güzel sanatlardan bahsedilmiştir), Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 24 Nisan 1914, s. 8.*

Serbest Fikir: *Merkez Kumandanı Halil Beyefendi'ye (Yalancı şahitlerle ilgili Halil Bey'e öneride bulunulmuştur), Mektup, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. 16.*

Cemal: *Şîme-i Husûmet Mi, Şîme-i Muhabbet Mi? (Batılılaşmadan bahsedilmiştir), Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 5.*

E(lif) A: *Sebilürreşad Sâhib ve Müdürü Eşref Efendi'ye (Eşref Efendi'nin Serbest Fikir'den bahsederken Yeni Osmanlı Kütüphanesinin sahibi Ohannes Aznavour'un Ermeni olduğunu söylemesi üzerine cevap verilmiştir), Mektup, Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 13-15.*

Ekrem: *Fezaü'l-i Perver-i Mealî Şiâr Efendimiz Hazretleri (Süleyman Paşazâde Sami Beyefendi ve Recaizâde Mahmut Ekrem'in mektuplaşmalarından*

bahsedilmiştir), Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 2 Safer 1330 (22 Ocak 1912), s. 3-4.

Ekrem:

Saadetli Ekrem Beyefendi Hazretleri'ne (Süleyman Paşazâde Sami Beyefendi ve Recaizâde Mahmut Ekrem'in mektuplaşmalarından bahsedilmiştir), Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 2 Safer 1330 (22 Ocak 1912), s. 2-3.

İmzasız:

Hazin ve Güzin Bir Hâtıra-ı Muhabbet (Paris'teki Sanayi Nefise Otelinde yazılan mektupta yazarın seyahat ederken yaşadıklarından, âşık olduğundan bahsedilmiştir), Mektup, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 12-15; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 13-16; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. 15.

Kârîlerinizden Necmi:

Hürriyyet-i Fikriyye'ye (Hutbelerin Türkçe olmasından bahsedilmiştir), Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 14 Nisan 1330 (27 Nisan 1914), s. 10-11.

Kılıczâde Hakkı:

Güzin ve Hazin Bir Hâtıra-ı Muhabbet (Paris'teki Sanayi Nefise Otelinde yazılan mektupta yazarın seyahat ederken yaşadıklarından, âşık olduğundan bahsedilmiştir), Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 18 Eylül 1910, s. 11-15; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 11-15; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 11-16; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 11-15; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. 16; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 15-16; Uhuvevet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 13-15.

- Mehmet Şükrü: *Muhterem Hâmî Beyefendi'ye (Edirne'nin işgali ve kurtuluşundan bahsedilmiş, Fâik Ali'nin Edirne'yi anlattığı şiirine yer verilmiştir)*, Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 4 Mart 1330 (17 Mart 1914), s. 2.
- Münif Paşa: *Kemal Paşa Hazretleri'ne (İran'dan bahsedilmiştir)*, Mektup, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 11 Rebûlâhir 1290 (8 Haziran 1873), s. 3-4
- Münif Paşa: *Makâm-ı Celil Sevdâlarına (İran'dan bahsedilmiştir)*, Mektup, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 15 Cemâziyelâhir 1290 (10 Ağustos 1873) ile 29 Temmuz 1289 (10 Ağustos 1873), s. 4-5; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 16 Recep 1290 (9 Eylül 1873), s. 5-8.
- Selim Sâkit: *Sahâif-i Bedîa-i İctihadın Bombardmanı (Abdullah Cevdet'in Şîme-i Muhabbet makalesi hakkındaki düşüncelere yer verilmiştir)*, Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 25 Şubat 1914, s. 3-5.
- Suadiye: *Muhterem Sâkî Bey (Yazılan eserin Sâkî Bey'e ithaf edilmesinden bahsedilmiştir)*, Mektup, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 6.

2.2.1.7. Biyografi

- İmzasız: *Bir Mukaddime-i Güzin (Enis Behiç [Koryürek]'in 9 yaşındaki kız kardeşi Güzin Behiç hakkında bilgi verilmiştir)*, Biyografi, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 2.
- Suphi Ethem: *Baha Teyfik (Baha Teyfik hakkında bilgi verilmiş, cenazesi anlatılmıştır)*, Biyografi, Serbest Fikir, nr. 3-15, 10 Mayıs 1330 (23 Mayıs 1914), s. 1-4.

2.2.1.8. Gezi Yazısı

Nâ-Bî: *İstanbul'un Esvâk-ı Yetimesi (İstanbul'un sakin sokaklarından bahsedilmiştir), Gezi Yazısı, Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 7-10.*

2.2.1.9. Sohbet Yazısı

Celâl Nuri [İleri]: *Musâhabe-i Gayr-i Siyâsiyye (Celâl Nuri'nin yolculuk sırasında tanıştığı bir Türk ile Türk tarihi, memleket meseleleriyle ilgili sohbetleri anlatılmıştır), Sohbet, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 16 Şaban 1332 (10 Temmuz 1914), s. 1-4.*

2.2.1.11. Konularına Makaleler

2.2.1.11.1. Edebî

Abdülgâni Seniyy [Yurtman]: *Şair ve Filozof Arap "Ebu'l Âlâ el-Maarrî" Felsefiyâtından (Ebu'l Âlâ el-Maarrî'nin felsefi görüşleri hakkında bilgi verilmiştir), Makale, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 2-7; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. 4-10; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. 6-10;*

Celâl Nuri [İleri]: *"Hâtemü'l Enbiyâ"dan (Yayımlanacak olan Hâtemü'l-Enbiyâ isimli kitabıyla ilgili bilgi verilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 10 Zilhicce 1331 (10 Kasım 1913), s. 5-8.*

Celâl Nuri [İleri]: *Kâselisân ve Serseriyân (Meşrutiyet'in ilânıyla birey ve toplumdaki değişimle ilgili bilgi verilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 10 Kanun-i sâni 1329 (23 Ocak 1914). S. 12-16.*

Celâl Nuri [İleri]: *"Evrâk-ı Eyyâm" Münâsebetiyle Cenap Şahabettin, Makale (Celâl Nuri'nin, Cenap Şahabattin ve eserleri hakkındaki düşüncelerinden bahsedilmiştir), Uhuvvet-i*

Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 2-3.

Celâl Nuri [İleri]:

Hükümet-i Hâziranın Siyâset-i Edebiyyesi (Gazete ve dergilerin kapatılması eleştirilmiştir), Makale, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 1-3.

Gîrîdî Ahmed Sâkî:

Sâhib-i Zuhûr (Eserin sahibi Hüseyin Nesimi Gîrîdî'den ve Osmanlı bürokratinin, aydınının yaşadığı sıkıntılardan bahsedilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 6-7; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 4-5; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 4-5; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 9-10; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. 7-8; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 7; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 7-8; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 8-9; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. 10-12; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. 14-15.

İsmâîl Hâmî [Dânişmend]:

Edebiyat-ı Siyâsiyye (Türk edebiyatı ve Türk tarihine toplum tarafından diğer milletler kadar ilgi gösterilmemesi hakkında bilgi verilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 8 Teşrin-i sâni (21 Kasım), s. 12-14.

İsmâîl Hâmî [Dânişmend]:

Loucade Karşısında (Rumeli Hisarı'ndan bahsedilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 3-4.

Kılıczâde Hakkı: *Hâtemü'l Enbiyâ ve Celâl Nuri Bey 1 (Celâl Nuri ve eserinin öneminden, içeriğinden bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. 2-4; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 4-5.

2.2.1.11.2. Askerî

İsmâil Hâmî [Dânişmend]: *İngiltere Donanmasının Zayıf Noktaları (İngiltere donanmasının diğer devletlerle kıyaslanarak eksiklikleri ve zayıf noktaları hakkında bilgi verilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914) s. 9-12.

Kılıczâde Hakkı: *Ordumuzun Gençleştirilmesi (Orduda yapılması gereken değişikliklerden bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 27 Kanun? 1329 (12 ? 1914), s. 5-7.

2.2.1.11.3. Siyasî

Celâl Nuri [İleri]: *Üssü'l-Esâs (Devlet yönetimi ve meclisten bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. 2-4.

Celâl Nuri [İleri]: *Kadın Siyasetimiz (Kadının toplumdaki öneminden bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. 10-12.

Celâl Nuri [İleri]: *Fransız Pancermenistleri (Vatanperverliğin, propogandanın ve eğitimin öneminden bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 8-10.

İsmâil Hâmî [Dânişmend]: *Fransa ve Almanya'nın Taksimi (Fransa ve Almanya arasında yaşanan sorunlardan, ordularından*

bahsedilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. 4-8.

İsmâil Hâmî [Dânişmend]: *Siyâset-i Muhammedîyye (Din ile siyaset ilişkisinden bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 4-6.

İsmâil Hâmî [Dânişmend]: *Siyâset-i Sarrafiye (Derebeyliklerden ve Yahudilerin sarraflıklarından bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. 12-14.

İsmâil Hâmî [Dânişmend]: *Avrupa Ahlâk-ı Siyâsiyesi (Avrupa devletlerinin kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiğinden bahsedilmiş, siyasi ahlâkları eleştirilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 9-12.

Kılıçzâde Hakkı: *Darbe-i Necât (Türkler'in ticarete, iktisata, maliyeye önem vermesi gerektiğinden bahsedilmiştir)*, Makale, Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 2-4.

Kılıçzâde Hakkı: *Türkler ve Rumlar (Türkler ve Rumlar arasında yaşanan sorunlardan bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 2-4.

2.2.1.11.4. Hukukî

Gîrîdî Ahmed Sâkî: *Muvakkat Kanunlar (Kanunların gerekliliğinden ve öneminden bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. 3-4.

İmzasız: *Huzûr-ı Hâkimde Bir Müdâfaa-ı Hukuk-ı Nisvân (Ahmet Saki Bey'in kadınların toplumdaki yerlerini, haklarını anlatan makalesi üzerine açılan dava anlatılmıştır)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. 2-5.

Celâl Nuri [İleri]: *Said Halim Paşa (Said Halim Paşa'nın nasıl biri olduğu ve sadrazamlığı hakkında bilgi verilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. 2-3.

2.2.1.11.5. Ekonomi

Gîrîdî Ahmed Sâkî: *Çalışmak Felâketi (İşçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesinden bahsedilmiştir)*, Makale, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 7-9

İsmâîl Hâmî [Dânişmend]: *Kaht-ı Ricâl (Kaht-ı ricâlin sebeplerinden bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. 5-7.

2.2.1.11.6. Ahlâkî

Abdülgâni Seniyy [Yurtman]: *Memûrînin Hâlet-i Rûhiyesi (Celâl Nuri'nin Memûrînin Ahlâkı isimli makâlesine ilâveten yazılmış ve memûrlar rûh hâllerine göre üçe ayrılarak anlatılmıştır)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 19 Şubat 1329 (4 Mart 1914), s. 10-13.

Celâl Nuri [İleri]: *İlel-i Ahlâkiyemiz (Celâl Nuri'nin yazdığı İlel-i Ahlâkiyemiz isimli kitabın mukaddimesine yer verilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 2-4.

Celâl Nuri [İleri]: *Memûrînin Ahlâkı (Memurların toplumdaki yeri ile ilgilidir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 8-10.

2.2.1.11.7. Kadın

Dâniş Reybi: *Tesettür- ı Nisvândan Erkekler Nasıl Mutazarrır Oluyorlar?, (Tesettür, aile ve toplum konularından bahsedilmiştir,)* Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24

Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. 16; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. 9-12.

Nâ-Bî

“*Kadınlarımız*” (Celâl Nuri’nin yazdığı *Kadınlarımız isimli eser üzerinden kadınların okutulması konusuna değinilmiştir*), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. 14-15.

2.2.1.11.8. İctimâî

Celâl Nuri [İleri]:

Büyük Bir Türk Nâsiyesi (Sultan Abdülmecid’den övgüyle bahsedilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 2.

Celâl Nuri [İleri]:

Stuggle For Life: Mübâreze-i Hayat ve Bunun İçin İstihzârât-ı Terbiye Mesâili (Batılılaşmadan bahsedilmiştir) Makale, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), 1-6.

Doktor Hulusi Behçet:

Memleketimizde Frengi (Frengi hastalığının topluma etkisinden bahsedilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 17 Şubat 329 (2 Mart 1914), s. 7-9.

Gîrîdî Ahmed Sâkî:

Kendimizi Tanımak ve Tanıtmak Lazımdır (Memleketimizi, tarihimizi tanımamız ve tanıtmamız gerektiğinden bahsedilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 6-7; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. 8-10; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 6-8; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 6-8; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 9-11.

Hüseyin Nesimi Giridî:

Bir Levha-ı İntibah (İnsan ve toplum hakkındadır), Makale, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 10-12.

Hüseyin Nesimi Giridî: *Bir Levha-ı İntibah Kapıdan İçeri, Kapıdan Dışarı, (Osmanlı dönemi, insan ve toplumla ilgilidir)*, Makale, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. 11-13.

Kılıçzâde Hakkı: *Latin Harfleri (Arap alfabesinin yarattığı sorunlardan ve Latin harflerine geçilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. 15-16; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 13-16; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 16; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 8- 10; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 15-16.

Kılıçzâde Hakkı: *Taaddüt-i Nikâh- Taaddüt-i Zevcât (Fatma Saide Hanım'ın Hâllolunmuş ve Olunacak Bir Mesele isimli makalesine ilâveten yazılmış; çok eşlilik ve nikâh konusunda net bir kanunun olmamasından bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 14-16.

2.2.1.11.9. Tarih

Suadiye Reşat: *Demirbaş Tarihi Hakkında Bazı Mülâhazat (İsveç Kralı 12. Charles'ten bahsedilmiştir)*, Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 6-9.

S(in) F(e): *Demirbaş On İkinci Charles Tarihi Birinci Kitap (İsveç'ten ve kral 12. Charles, 2. Gustaf Adolf'tan bahsedilmiştir)*, Makale, Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 11-13; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 9-10.

Voltaire:

Tarihte Mezheb-i Firavne (Tarihte anlatılanlara şüphe ile yaklaşılması gerektiğinden, akıl ve mantığın öneminden bahsedilmiştir), Makale, Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 5-7; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. 13-15.

2.2.1.11.10. Eğitim

Ertuhi:

Fransa Akademisinin Yeni Âzâları (Yeni akademisyenler Alfred Capus, Henri Bergson, Pierre de Lagross'dan bahsedilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. 8-10.

2.2.1.11.11. Din

Hasan Hayri:

Ulviyyet-i Ahmediyye (İslamdan ve Celâl Nuri'nin Hatemü'l Enbiyâ isimli eserin öneminden bahsedilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 12-13.

Kılıçzâde Hakkı:

İman (Oluşturulmak istenen yeni iman anlayışı hakkında bilgi verilmiştir), Makale, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 25 Kanun-i sâni 1329 (7 Şubat 1914), s. 2-4.

2.2.1.12. Haber Yazısı

İmzasız:

Medeniyet-i Türkiye'nin İlk Kurbanları (Pilot Fethi Bey ve yardımcısı olan Topçu Sadık Bey'in kaza sonucu vefât etmeleriyle ilgili bilgi verilmiştir), Haber Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. 2.

İmzasız:

Fâik Ali'nin Yeni Bir Eseri: Temâsil (Yayımlanacak olan Temâsil isimli eserle ilgili bilgi verilmiştir), Haber Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 16.

İmzasız: *Hanımlarımıza (Mecmuada kadınların yazılarına da yer verileceğinden bahsedilmiştir)*, Haber Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 16.

İmzasız: *Kılıçzâde'nin Berâatı (Kılıçzâde'nin, İtikadât-ı Bâtlıya İlân-ı Harb isimli eseri üzerine mahkemeye verilmesinden ve beraat ettiğinden bahsedilmiştir)*, Haber Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 16.

İmzasız: *Açık Muhaberemiz (İdris Sabih Bey'in eserinin yayımlanamayacağından bahsedilmiştir)*, Haber Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. İç Kapak.

İmzasız: *Açık Postamız (Mahmut Agâh Bey ve Feridun Necdet Bey'in eserlerinin yayımlanamayacağından, Ayıntâb Müdderrisi Efendi Hazretleri'nin makalesinin eksiklerinin giderilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir)*, Haber Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. İç Kapak.

İmzasız: *Sâfi Necip Bey (Sâfi Bey'in Serbest Fikir'de yazmaya başlayacağından ve gelecek nüshada Şaka isimli hikâyesine yer verileceğinden bahsedilmiştir)*, Haber Yazısı, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 1.

İmzasız: *İntibah Fikri (Celâl Nuri ve eserlerinden bahsedilmiştir)*, Haber Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. İç Kapak, Dış Kapak.

2.2.1.13. Mülâkat

İmzasız: *Tiyatroda Müslüman Kızları (Doktor Abdullah Cevdet Bey'in şehremîni Cemil Paşa Hazretleriyle gerçekleştiren*

röportajda tiyatrodan bahsedilmiş, kadın tiyatrocusu konusu eleştirilmiştir), Röportaj, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 10-11.

2.2.1.14. İnceleme Yazısı

Abdülgâni Seniyy [Yurtman]: *Husûmet, Muhabbet (Celâl Nuri'nin Şîme-i Husûmet makalesine karşı Abdullah Cevdet'in yazdığı Şîme-i Muhabbet isimli yazısından bahsedilmiş, Abdülgâni Seniyy'in bu tartışma ile ilgili düşüncelerine yer verilmiştir)*, İnceleme Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 11-13.

2.2.1.15. Soru-Cevap Metni

İmzasız: [Başlıksız] (*Kur'an-ı Kerim ile ilgili soru sorulmuştur*), Soru Metni, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 16.

Mekkî Bin Azzûz: [Başlıksız], Cevap Metni (*Hürriyet-i Fikriyye'nin 8 numaralı sayısının son sayfasındaki Kur'an-ı Kerim ile ilgili soruya cevap verilmiştir*), Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 9-10.

2.2.1.16. Takdim Yazısı

Hürriyet-i Fikriyye: *Mecmuamız (Mecmuanın amacı, içeriği, yayımlandığı matbaa hakkında bilgi verilmiştir)*, Takdim Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. 2.

İmzasız: [Başlıksız], Takdim Yazısı (*Süleyman Paşa ve Recâizâde Ekrem'in birbirine yazdıkları mektuplar hakkında bilgi verilmiştir*), Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 2.

İmzasız: *İki Şiir-i Güzin (Şükrü Paşa'nın İsmâil Hâmî Bey'e gönderdiği mektup hakkında bilgi verilmiştir)*, Takdim

Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 2.

İmzasız: *Temâsil (Fâik Ali'nin yayımladığı Temâsil isimli eseri hakkında bilgi verilmiştir)*, Takdim Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 6.

İmzasız: [Başlıksız] *(Nigar Hanım ve Esnâ-yı Harbde isimli şiiri hakkında bilgi verilmiştir)*, Takdim Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 11.

İmzasız: [Başlıksız] *(Fâik Ali'nin Temâsil isimli eseri hakkında bilgi verilmiştir)*, Takdim Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. 11.

2.2.1.17. Teşekkür Yazısı

Nâ-Bî: *Minnet ve Şükran: Necil-i Nebil Ekrem Ercüment Beyefendi'ye (Recâizâde Mahmut Ekrem'in oğluna Nefrin'i yayımlamasından dolayı teşekkür edilmiştir)*, Teşekkür Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 9-10.

2.2.1.18 Tanıtım Yazısı

Celâl Nuri [İleri]: *Mısır Meselesine Dair Bir Kitap (İsmâilHamî'nin yazdığı kitap ve Mısır meselesinin önemi hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 7-8.

İmzasız: *Tarih-i İstikbâl Mesâil-i İctimâiyye (Celâl Nuri'ye ait Tarih-i İstikbâl adlı eserin üçüncü cildi olan bu kitap hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i

Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Necâti Şurubu (İlacın yararları, fiyatı hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

İtikâdât-ı Bâtıleye İlân-ı Harb (Kılıçzâde Hakkı Bey'e ait olan bu eser hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

İttihâd-ı İslâm (Celâl Nuri'nin bu mühim meseleyi kaleme aldığı bilgisi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

İntibah Fikri (Celâl Nuri ve eserlerinin içeriği hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. 1.

İmzasız:

Külliyât-ı Celâl Nuri (Celâl Nuri'ye ait eserler hakkında kısaca bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i

Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Tarih-i İstikbâl (Celâl Nuri'ye ait bu eserin içeriği ve üç cilt olduğu hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. İç Kapak, Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

İttihâd-ı İslâm (Celâl Nuri'nin bu mühim meseleyi kaleme aldığı bilgisi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Kutup Musâhabeleri (Celâl Nuri'ye ait bu seyahatname hakkında kısaca bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız: *Şimâl Hâtıraları (Celâl Nuri'ye ait bu eser hakkında kısaca bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız: *Tarih-i Tedenniyât-ı Osmâniye ve Mukadderât-ı Tarihiye (Celâl Nuri'ye ait bu eser hakkında kısaca bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız: *Göz ve Göz Hastalıkları (Göz Doktoru Ahmet Bey'in eserinin Yeni Osmanlı Kütüphanesinde bulunduğu ve satıldığıyla ilgili bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız: *Kadınlarımız (Celâl Nuri'ye ait bu eser hakkında kısaca bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız: *Akvemü'l- Seyir (Düzceli Yusuf Sait Efendi'nin, bu eseri Kılıçzâde Hakkı Bey'in İtikâdât-ı Bâtıleye İlân-ı Harb isimli eserine cevaben yazdığı bilgisi verilmiştir)*,

Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Son Cevap (Kılıçzâde Hakkı Bey'in, Düzceli Yusuf Sait Efendi'nin eserine cevaben yazdığı bilgisi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

İfhâm Kütüphanesi Külliyyâtı (Kütüphanede bulunan bazı eserler hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Fenn-i Fotoğrafiye (Fotoğrafçılık sanatıyla ilgili bir kitap olduğu hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Âsâr-ı Vâride (Suphi Ethem'in Hayat ve Mevt adlı eseri ile Talebe Defteri dergisinin yayımladığı Dünyanın Defteri isimli hikâye hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Müslümanlara, Türklere Hakâret; Düşmanlara Riâyet ve Muhabbet (Celâl Nuri'nin Şîme-i Husûmet makalesine karşılık, Abdullah Cevdet Bey'in mektup başlığıyla yazdığı Şîme-i Muhabbet adlı eser hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak.

- İmzasız: *Hâtemü'l-Enbiyâ (Celâl Nuri'ye ait bu eser hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. İç Kapak.
- İmzasız: *Esâtîr-i Yunaniyân (Mehmed Tevfik Paşa'ya ait bu eser hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. İç Kapak.
- İmzasız: *Bâb-ı Âlî Caddesinde Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesinde Külliyetle Bulunan Âsârdan Bazıları (Bu kütüphanede bulunan eserler hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. İç Kapak, Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.
- İmzasız: *Sâhib-i Zuhûr (Hüseyin Nesimi Giridî tarafından yazılan bu eser hakkında bilgi verilmiştir)*, Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Celâl Nuri Beyefendi'nin Ahire-i Sâha-i Ârâyî İstifâde olan "Hâtemü'l-Enbiyâ" Unvanlı Eser-i Nefisinin Mündericâtı Bervech-i Âtîdir (Hatemü'l-Enbiyâ'nın içindeki bölümler hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Terâne-i Hicrân (İbn-i Mevlâna Atâullah Efendi'ye ait bu eser hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Nefrin (Recâizede Ekrem'e ait bu şiir hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Yemen Yolunda (Abdülgâni Seniy'e ait bu seyahatname hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Ufûl (Raif Necdet Kestelli'ye ait bu eser hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Resimli Mekteb-i Âlî (Bu mecmua hakkında bilgi verilmiştir), Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Zâbit ve Kumandan (Birinci Fırka Erkân-ı Harbi Binbaşı Mehmet Nuri Bey'e ait bu eser hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Mâverâ-yı Atlâsi (Celâl Nuri'nin seyahati sırasındaki hâtıra ve incelemelerini içeren bu eser hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16

Temmuz 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. İç Kapak.

İmzasız: *‘‘Mâverâ-yı Atlası’’ den (Celâl Nuri’nin bu eserinde yer alan, Amerika usûl-ü terbiye ve seciyyesini anlatan Mübâreze-i Hayat isimli bölüm hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. 1.*

İmzasız: *Şehitlerin Sesleri (Osmanlı yazarlarından Cemal Bey tarafından yazılan bu eser hakkında bilgi verilmiştir), Tanıtım Yazısı, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.*

2.2.1.19. Özür Yazısı

Hürriyet-i Fikriyye: *Arz-ı İtizâr (Mehmet Şeref’in Türk ve Kadın makalesinin bazı yerlerinin silinerek yayımlanmasından dolayı okur ve yazardan özür dilenmiştir), Özür Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. 7.*

Hürriyet-i Fikriyye: *İsmâil Hâmî Bey’in (İsmâilHâmî Bey’in Makâmât-ı Mübâreke-i İslâmiyye isimli makalesinin gecikmesinden dolayı yazar ve okuyucudan özür dilenmiştir), Özür Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak.*

İmzasız: *İtizâr (Fransa ve Almanya’nın Taksimi isimli makalenin bir dahaki sayıda yayımlanacağı bildirilmiş ve özür dilenmiştir), Özür Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. İç Kapak.*

İmzasız: *Tashih ve İtizâr (İsmâil Hâmî Bey’in önceki sayıda yayımlanan Kaht-ı Ricâl makalesindeki bazı kelimeler*

düzeltilmiş ve özür dilenmiştir), Özür Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. İç Kapak.

2.2.1.20. Köşe Yazısı

İmzasız:

Hürriyet-i Fikriyye (Kur'an tercümelerinin doğruluğundan bahsedilmiştir), Köşe Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 11.

2.2.1.21. İhtar Yazısı

Hürriyet-i Fikriyye:

İhtar (Celâl Nuri'nin mecmuanın yayımlanması ile hiçbir maddi münâsebeti olmadığı ifade edilmiştir), İhtar Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

İhtar-ı Mahsûs (Mecmua ilânlarındaki bütün kitapların İzmir Kemeraltı'ndaki Şark Kütüphanesi'nde de satıldığı bilgisi verilmiştir), İhtar Yazısı, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. İç Kapak, Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-

17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

2.2.1.22. Duyuru

İmzasız:

Gelecek Nüşhamızda (İsmâilHâmî'nin, Fransa ve Almanya'nın Taksimi isimli makalesinin gelecek nüshada yayımlanacağı duyurulmuştur), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Gelecek Nüşhamızda (İsmâilHâmî Bey'in Makâmât-ı Mübâreke-i İslâmiyye isimli makalesinin gelecek nüshada yayımlanacağı duyurulmuştur), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Gelecek Nüşhamızda (Celâl Nuri Bey'in Türklerin Sa'y u Ameldeki Kıymetleri isimli makalesinin yayımlanacağı duyurulmuştur), Duyuru, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Diş Tabibi Mustafa Mehmet (Diş doktorunun yeri ve yaptığı işlemler hakkında bilgi verilmiştir), Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 28 Mart 1330 (10 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak; nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak; nr. 11,

17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak; nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

Ahmed Sâkî:

Ulemâ-yı Hukukumuzdan Bir Sual (Ortodoks ve Katolik mezheplerinin evlilikleriyle ilgili soru sorulmuştur), Duyuru, Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 16.

E(lif) S(in):

Hâşiye (Okuyuculara teşekkür edilmiş, Mustafa Hilmi Beyefendi'nin idârehâneye gelmesi rica olunmuştur), Duyuru, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 9.

İmzasız:

Diş Tabibi Ali Haydar (Diş tabibinin yaptığı işlemler, adresi ve iletişim bilgileri verilmiştir), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Celâl Nuri Bey (Celâl Nuri'nin gelecek sayıda yayımlanacak olan Hükümet-i Hâziranın Siyâset-i Edebiyyesi isimli makalesinin önemli olduğu bilgisi verilmiştir), Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 1.

İmzasız:

Celâl Nuri Bey'in Âzimet-i (Celâl Nuri'nin Amerika'ya gitmek üzere bir süreliğine İstanbul'dan ayrıldığı fakat okurlarına yine makale göndermeye gayret edeceği bilgisi verilmiştir), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 16.

İmzasız:

Fotoğraf Makineleri ve Teferruatı (Yeni bir fotoğrafçılık dairesinin açıldığı ve içerisinde fotoğrafçılığa ait her türlü eşyanın bulunacağı bilgisi verilmiştir), Duyuru, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), Dış Kapak; nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. Dış Kapak; nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak; nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914, s. Dış Kapak; nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Münif Paşa Merhûmunun Mektupları (Pek çok mektubu bulunan Münif Paşa'nın, mecmua yayımlanan örneklerinin Celâl Nuri'den temin edildiğinden bahsedilmiştir), Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 3.

İmzasız:

Kârîlerimize Tebşîr (Gelecek hafta yayımlanacak sayıda merhûm Recâizâde Ekrem'in komedi oyununun yayımlanacağını hakkında bilgi verilmiştir), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Tebşîr (Süleyman Paşa'nın, Recâizâde Ekrem'in Tâlim-i Edebiyat isimli eseri hakkındaki görüşlerinin gelecek sayıda yayımlanacağı bilgisi verilmiştir), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Nefâis-perverânenin Sem'-i Serverine (Abdülhak Hâmid Bey'in Nesteren isimli eseri hakkında bilgi verilmiştir. 2-14 ve 3-15. sayılarda ise bunun dışında İsak Ferera Âşinâ Sesler, Recâizâde Mahmut Ekrem'in Nefrin ve Bilgi Mecmuasının çıkması ile ilgili bilgi verilmiştir), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3

Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız: *Bilgi Mecmuası (Beşinci sayısının çıktığı duyurulmuştur)*, Duyuru, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız: *Hürriyet-i Fikriyye'nin Tatili (Hürriyet-i Fikriyye'nin askerî hükümet tarafından süresiz tatil edildiği, tekrar yayımlanmasına izin verilinceye kadar okuyucuların Serbest Fikir'i okuyacakları duyurulmuştur)* Duyuru, Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 16, Dış Kapak.

İmzasız: *Serbest Fikir'in Tatili (Serbest Fikir'in süresiz tatil edildiği, tekrar yayımlanmasına izin çıkana kadar okuyucuların Uhuvvet-i Fikriyye'yi okuyacakları duyurulmuştur)*, Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. 1.

İmzasız: *İntibâh-ı Efkâr (Yayımlanan eserlerler ilgili bilgi verilmiştir)*, Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. 1.

İmzasız: *Alakadârâne (Gîrîdî Ahmed Sâkî'nin yazıhânesi hakkında bilgi verilmiştir)*, Duyuru, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. İç Kapak.

- İmzasız: [Başlıksız] (*Yeni Osmanlı kütüphanesinden ikramiyeli satış unvanlı kitap fihristinin talep edilmesi duyurulmuştur*), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak.
- İmzasız: *Taşradan Arzu Edenlere (Taşradakilere yayımlanan eserlerin örneklerinin gönderileceği duyurulmuştur)*, Duyuru, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. İç Kapak.
- Gîrîdî Ahmed Sâkî: *Vatandaşlarımın Nazar-ı Dikkatlerine (Bulgaristan'da terk edilen arazi hakkında bilgi verilmiştir)*, Duyuru, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. Dış Kapak.
- İmzasız: *Kârîlerimize Tebşîr-i Azîm: Pervîz (Celâl Nuri'ye ait Pervîz şiirinin yayımlandığı, okuyucuların bu eseri Goethe'nin Faust'u ile karşılaştırmaları duyurulmuştur)*, Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. İç Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. İç Kapak.

İmzasız: [Başlıksız] (*Gelecek nüshada İsmâilHâmî Bey'in, Makâmât-ı Mübâreke-i İslâmiyye isimli makalesinin; Kılıçzâde Hakkı Bey'in Erkekler Kına Gecesi adlı hikâyesinin; Gîrîdî Ahmed Sâkî Bey'in Muvakkat Kanunlar isimli makalesinin bulunacağı duyurulmuştur*), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. İç Kapak

İmzasız: *Nazar-ı Dikkat (Mecmuanın artık Perşembe günleri yayımlanacağı duyurulmuştur)*, Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. İç Kapak.

İmzasız: *Meraklılara! (Fotoğrafçılıkla ilgili olan Nazarî ve Amelî Fenn-i Fotoğrafiyye isimli eserin yazıldığı ve satışa çıktığı duyurulmuştur)*, Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız: [Başlıksız] (*Mecmuanın bu sayıdan itibaren dini ve ictimâî konulara yer verileceği duyurulmuştur*), Duyuru, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 16.

- Uhuvvet-i Fikriyye: *Cenap Şahabettin Bey (Cenap Şahabbetin ve Evrâk-ı Eyyam hakkında bilgi verilmiş, gelecek sayıda Celâl Nuri'nin bu konuyla ilgili makale yazacağı duyurulmuştur)*, Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 10.
- Uhuvvet-i Fikriyye: *Tercüme Müsâbakası (Fransızca yazılmış, Trablusgarp'ta mücadele eden bir vatanperverin hâtıratının en güzel tercümesini yapana ödül verileceği duyurulmuştur)*, Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. 1.
- İmzasız: *Taşra Bâyilerimize (Taşraya gönderilen gazete sayılarının hesabının ödenmesi duyurulmuştur)*, Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. İç Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.
- İmzasız: *Davâ Vekili Gîrîdî Ahmed Sâkî Bey (İdârehanesinin Bâb-ı Zaptiye'de olduğu duyurulmuştur)*, Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. Dış Kapak.
- İmzasız: *Rumluk, Yunanlık, Mesâile-i Hâzırası Türkçülük Kavgası (Bu konuların daha iyi anlaşılabilmesi için Celâl Nuri'nin Tarih-i İstikbâl ve Mukadderât-i Tarihiyye isimli eserlerin okunması önerilmiştir)*, Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16

Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Gençlik Tezâhürâtından (Dersââdet Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti yaptığı çalışmalarından dolayı tebrik edilmiştir), Duyuru, Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

2.2.1.23. İlân

İmzasız:

Satılık Mağaza (Bâb-ı Âlî caddesindeki bir mağazanın satılık olduğundan bahsedilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Dış Tabibi Aleksiyân Kemikciyan (Yaptığı işlemler ve adresi hakkında bilgi verilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Doktor Uğurlayan (Doktor, muâyenehânesi, tedavi ettiği hastalıklar hakkında bilgi verilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914),

s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Frengi ve Bel Soğukluğu Müttehassısı Dr. Romanoilidis (Tedavi işlemleri, adres bilgileri hakkında bilgi verilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Doktor Papasyon (Doktor, muâyenehânesi, tedavi ettiği hastalıklar hakkında bilgi verilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2

Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Katran Hakkı Ekrem (İlaç deposu ve yeri hakkında bilgi verilmiştir) , İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Osmanlı Tüccar Terzisi (Dionysios Yorgiyadis'in terziciliği ve terzhânesi hakkında bilgi verilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914),

s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. İç Kapak.

İmzasız:

Hem Kiralık ve Satılık Seyfiyyeler (Tarabya'da satılan yazlıklar hakkında bilgi verilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Kiralık Dâire ve Hâne (Bâb-ı Âlî caddesindeki kiralık dâire ve Sultanahmet civarındaki kiralık hâne hakkında bilgi verilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

İttihâd-ı Seyr-i Sefâin Anonim Şirket-i Osmaniyesi (Merkez idâresi İstanbul'a taşınan şirketin öneminden ve hissedârı olmak için gerekli koşullardan bahsedilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 12 Şubat 329 (25 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 12 Şubat 329 (25 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 12 Şubat 329 (25 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 12 Şubat 329 (25 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 12 Şubat 329 (25 Şubat 1914), s. Dış Kapak; serbest Fikir, nr. 2-14, 12 Şubat 329 (25 Şubat 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 12 Şubat 329 (25 Şubat 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Birinci Sınıf Davâ Vekili (Kayserili Hüseyin Ferid'in yeri ve baktığı davâlar hakkında bilgi verilmiştir), İlân,

Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Askeri ve Sivil: Süleyman Beyzâde Nihâd Terzihânesi (Süleyman Beyzâde Nihâd, terzihânesi ve yeri hakkında bilgi verilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. İç Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 1-17, 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 2-18, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 3-19, 26 Haziran 1330 (9 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 4-20, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. Dış Kapak; Uhuvvet-i Fikriyye, nr. 5-21, 10 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

Diş Tabibi Muhammed Hudâverdi (Bu dişçinin Cağaloğlu'nda olduğundan bahsedilmiştir), İlân, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28

Mayıs 1914), s. Dış Kapak; Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. Dış Kapak.

İmzasız:

İdâremize Ait İlân (Celâl Nuri'nin mecmua idâresinde olmadığından, mecmuanın bir yazarı olduğundan bahsedilmiştir), İlân, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak.

2.2.1.24. Fotoğraf

Hürriyet-i Fikriyye:

Celal Nuri Bey (Celal Nuri Bey'in fotoğrafına yer verilmiştir), Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 1, 3 Şubat 1329 (16 Şubat 1914), s. İç Kapak.

Hürriyet-i Fikriyye:

Sedat Nuri Bey (Fotoğrafın altında Celal Nuri Bey'in kardeşi olduğu ve karikatirüst olduğu bilgisi verilmiştir), Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 2, 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914), s. İç Kapak, s.1.

Hürriyet-i Fikriyye:

Fâik Ali Bey (Fotoğrafın altında Fâik Ali'nin son hâli olduğu bilgisi verilmiştir), Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), s. İç Kapak, s.1.

Hürriyet-i Fikriyye:

Sadr-ı Esbak ve Reis-i Âyân Said Paşa (Fotoğrafın altında 31 Mart vakasından sonra Merhum Said Paşa'nın Gazi Muhtar Paşa ve Emrah Efendi ile Ayastefanos'da çekindikleri bilgisine yer verilmiştir), Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. İç Kapak

Hürriyet-i Fikriyye:

Şehit Merhum Fethi Bey (Kaza sonucu vefat eden Pilot Fethi Bey'in fotoğrafına yer verilmiştir), Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s.8.

- Hürriyet-i Fikriyye: *Şehit Mağfur Sadık Bey (Kaza sonucu vefat eden Pilot Fethi Bey'in yardımcısı Topçu Sadık Bey'in fotoğrafına yer verilmiştir)*, Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. 9.
- Hürriyet-i Fikriyye: *Zât-ı Sâmi-i Sadâret Penâhî (Sadrazamın fotoğrafına yer verilmiştir)*, Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. İç Kapak, s. 1.
- Hürriyet-i Fikriyye: *Süleyman Nesib (Tanınmış edebiyat galerisinde bulunan Süleyman Paşazâde Sami Beyefendi'nin fotoğrafına yer verilmiştir)*, Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. İç Kapak, s.1.
- Hürriyet-i Fikriyye: *Mösyö Alfred Duran (Yakın zamanda vefat etmiş olan meşhur yazarın fotoğrafına yer verilmiştir)*, Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. İç Kapak, s. 1.
- Hürriyet-i Fikriyye: *Terzi Diyonisyos Yorgiyadi (Osmanlı tüccar terzicisinin fotoğrafına yer verilmiştir)*, Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. Dış Kapak; nr. 8, 28 Mart 1330 (10 Nisan 1914), s. İç Kapak.
- Hürriyet-i Fikriyye: *Gîrîdî Ahmed Sâkî Beyefendi (Meşhur vatanseverler galerinde olan fotoğrafına yer verilmiştir)*, Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 8, 28 Mart 1330 (10 Nisan 1914), s. İç Kapak, s. 1.
- Hürriyet-i Fikriyye: *Celal Nuri Bey (Celal Nuri'nin fotoğrafına yer verilmiştir)*, Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 9, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. İç Kapak, s. 1.
- Hürriyet-i Fikriyye: *Merhum Süleyman Paşa (Fotoğrafına yer verilmiştir)*, Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 10, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. İç Kapak, s. 1.

- Hürriyet-i Fikriyye: *Güzin Behiç Hanım (Nisvân-ı İstikbâl galerisinde bulunan 9 yaşındaki fotoğrafına yer verilmiştir),* Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. İç Kapak, s. 1.
- Hürriyet-i Fikriyye: *Merhum Baha Tevfik (Fotoğrafına yer verilmiştir),* Fotoğraf, Serbest Fikir, nr. 3-15, 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914), s. 3.
- Hürriyet-i Fikriyye: *Fotoğraf Makineleri ve Teferruatı (Fotoğraf makinelerine yer verilmiştir),* Fotoğraf, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 3, 17 Şubat 1329 (2 Mart 1914), Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 4, 24 Şubat 1329 (9 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 5, 3 Mart 1330 (16 Mart 1914), s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 6, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914, s. Dış Kapak; Hürriyet-i Fikriyye, nr. 7, 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914), s. Dış Kapak.

2.2.1.25. Karikatür

- Hürriyet-i Fikriyye: *“Tuhaf değil mi? Şu aralık kadınlardan pek çok bahs olunuyor...” (Kadınlar arasında geçen ironik diyalog karikatürüze edilmiştir),* Karikatür, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 11, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914), s. 16.
- Hürriyet-i Fikriyye: *“Sizde mi edebiyatla iştigal ediyorsunuz?...” (İki erkek arasında geçen mizahi diyalog karikatürüze edilmiştir),* Karikatür, Hürriyet-i Fikriyye, nr. 12, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), s. 1.
- Hürriyet-i Fikriyye: *“Dünya ne kadar acayipleşti; şimdi de, kısarak alır gibi, kadınların ayaklarına bakıyorlar!” (Kadınlarla ilgili bir durum karikatürüze edilmiştir),* Karikatür, Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 8.

Hürriyet-i Fikriyye: “*Âh vefasız, beni şu kucağındaki köpek kadar da sevmiyorsun...*” (Bir erkekle kadın arasında geçen mizahi bir diyalog karikatürüze edilmiştir), Karikatür, Serbest Fikir, nr. 1-13, 1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1914), s. 9.

Hürriyet-i Fikriyye: “*Evim şenlendi, beni tebrik etmiyor musun?...* (Kayınvalidesinin ölümü üzerine iki erkek arkadaşın diyalogları karikatürüze edilmiştir), Karikatür, Serbest Fikir, nr. 2-14, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 16.

Hürriyet-i Fikriyye: “*Ne o? Ne o?...*” (Birkaç kişi arasında geçen ironik diyalog karikatürüze edilmiştir), Karikatür, Serbest Fikir, nr. 4-16, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 8.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SEÇME METİNLER

3.1. Kılıczâde Hakkı: İman

Memleketimizde ve Müslüman memleketlerinde mevcut birçok turuk ve mezâhib-i teşkilatına rağmen, mahrum olduğumuz en esaslı bir haslet varsa o da bir imana, bir iman-ı kâmile mâlik olmadığımızdır; ve bizi, dühûr ve asâr içinde ebediyen serseri ve derbeder edecek keyfiyet bu keyfiyettir.

Hayatta, siyasiyâta, içtimaiyâta, müdâfaa-i milliyede ve hülâsa her şeyde muvafık olmak için evvel be evvel bir imana mâlik olmak elzemdir. Bu iman dinî veya gayr-i dinî olmasında hiçbir ehemmiyet yoktur. Ehemmiyet –tekrar edelim– iman bizzat mevcut olmasındadır.

En iyi bir dine mâlik olduğumuz hâlde iddiâ edebiliriz ki en fena bir imana mâliğiz; ve bundandır ki, Müslümanlık gibi hayat-bahş bir dine mâlik olmaklığımız bize yaşamak için asla fayda bahş olmuyor.

Binâenaleyh biz, memleketimizin en ziyâde muhtaç olduğu bu iman meselesini halletmek, millete ideal olmaya lâyık bir iman vücûda getirmek için, öteden beri sarf ettiğimiz mesâiye biraz fazla kuvvet ve vüs’at vermek doğrudur!.. Bu sûretle o emel-i bülent ve mübecceli mevki-i fiile îsal eylemek azm-i katiyyesindeyiz.

Tesis etmek istediğimiz iman, şariat-ı mutahharamıza mutâbık bir iman olmakla beraber herhalde bir iman-ı nevâ olacaktır. Vukuât, tedkikât, tetebbuât bize irâ’e ve ispat etti ki, münhasıran maddiyat veya maneviyattan birine inanmak bir netice-i mesûde vermiyor. Tasavvufî bir tarzda yalnız din için yaşanıldığı efkârı revâciyab olan memleketler sefâletten kurtulamıyor: bizim gibi!

Yalnız maddiyata tapanlar ahlâken pek fena sükût ediyor ve anarşi içinde çalkalanıyor; ve nihayet, pek ziyâde servet ve kudrete mâlik oldukları hâlde mahkûm-ı indirâs bulunuyor: Fransa gibi.

Hâlbuki ikisini de cem’ etmiş olan bilfarz İngiltere veya Almanya pek kuvvetli ve şefkatli olarak yaşamak ve temdîd-i hayat etmekten ümît-vâr bulunuyor.

Filhakika, insanların esbâb-ı hilkâta münhasıran cennet ve cehennem âlemi yani ahiret tâbir ettiğimiz ve ziynet ve neşâ'et-i sâniye için değildir.

Eğer sarf-ı hayat-ı sâniye için hulk edilmiş olaydık, kudret-i Fatıma bizi neşâ'et evveli olan dünyaya sevk etmez ve orada bizim için îdad ettiği bî-nihâyet-i müşkilât ve mesâibe-i gâlebe için maddi ve manevi vesâit ihzâr eylemezdi. Pek koyu ve asla düşünmez olan dindarlarımızı bu keyfiyet îkâz etmeye kâfi gelmelidir.

Şu hâlde fena ve gayr-i müsmir imanlarımızın îlâd ettiği zihniyetleri dimağlarımızdan artık tard etmeliyiz.

Vâcibü'l-vücûdun varlığına iman etmek, onun bizâtihi var olmasından sarf-ı nazar, bizim ızdırıp ve zucret saatlerimizde tezyîd-i kuvvet etmek, kasvet ve fûtûra düşüp de dûcâr-ı kesel olmamak için elzemdir. Böyle zamanlarda o, bize bir medâr-ı teselliyet, bir meş'ale-i hidâyettir. Bunun fıkâdânı, sûret-i mahsûsada cahiller, acizler ve malûllar için pek elem-engîz olur. En yüksek âlemlerin bile mâlûmatlarının kendilerini takviye edemeyeceği saatleri vardır. Kendilerini pek zaîf ve nâ-ümîd buldukları o saatlerde kemâl-ı acz ile o kudret-i mucizkâraneye sarılmak mecburiyetini hissettirirler. Bu, cihet-i maneviyedir.

Cihet-i maddiyeye gelince: onun içinde büyük bir iman ile çabalamak elzemdir. Mesela, münhasıran yirmi dört saat lâyenkatı namaz kılmak ve o müddet zarfında Kur'ânı birkaç kere hatim etmek ve vâkıâ-i azim-i vâridâtımızı tezyîd ve takviye ederse de bize ne bir harb gemisi ne bir meydan muharebesi kazandıramaz. Buradaki imanımız, bunların çokça para ve ziyadece fedakârlıkla, istihkâr-ı hayat ile husûl bulacağı cihetinde tecelli etmelidir.

Berrî ve hacrî muhârebelerde, iktisat ve hayat müsademelerinde bizi muzafferiyet ve muvaffakiyete sevk edecek kuvvetin maneviyat kadar maddiyat dahi olduğunu dimağlarımıza katiyyen nakş etmeliyiz. Farazâ bir asker neferi bilmelidir ki yürüyemez, tahaffuz edemez, çevikliğini ve atikliğini gösteremez, silahını muvaffakiyetle istîmal edemez ise lâyenkatı Allah diye bağırır ve bütün enbiyâ ve evliyâyı muâvenete dâvet etse bunlardan hiçbirisi onun muâvenetine koşmaz; ve nihayet, cezâ-yı sezâsı olarak, düşmanın kurşunu veya süngüsü altında zelîlâne yuvarlanır gider.

Keza hastalıklar da böyledir. Mü'essiriyyet-i maneviye ile şifâ-yâb olacak bazı rûhî ve asabî hastalıklar varsa da herhalde muâlece ile tedavi edilecek hastalıklar daha çoktur. Bunlar içinde etıbbâ ve edviyeye muhtacız.

Keza idhâr-i servet için –çünkü küre-i arz üzerinde Hazret-i Allah'dan sonra en kuvvetli olan paradır- memleketimizde kabul-ı tatbik olan sanayi ve istihsâlâtın istifade etmek lüzûmunda iman etmeliyiz. Şu noktayı tenvîr için bir mukayese yapmağımıza müsaade buyrulmasını rica ederim.

Anadolu'da bir köy tasavvur edelim ki orada biri Hristiyan ve diğeri Müslüman olmak üzere iki komşu bulunsun. Bunlar gayet nâmuslu adamlardır ve müsâvî sûrette çalışırlar. Her ikisinde onar dönüm miktarında ve birbirine muttasıl birer bağı vardır. Budarlar, kazarlar, ilaçlar ve hülâsa üzümelerini selâmetle kemâle eriştirmek için bütün vesâ'ite, aşağı yukarı, müracaat ederler. Nihayet vakti gelir; bağlar bozulmaya, üzüm toplanmaya başlar. Bizim iki komşu da işe koyulurlar. Kirkor Ağa hemen üzüm salkımlarını evinin mahzenindeki cesîm fiçılara doldurur. Zamanı gelir, tahammür eder; ve Kirkor Ağa onlardan muhtelif mevâd-ı külliye istihsâline muvafık olur. Kıyyesini asgari iki kuruştan ve toptan tüccarına satar ve bu vesile ile cebine birçok paralar girer. Zaten elde etmiş olduğu hububatıyla o seneyi müreffehen geçirmenin yolunu temin etmiş bulunur.

Ahmet Ağa'ya gelince: Zavallı ne yapacağını düşünür. Müslüman olduğu için meşrubat yapıp satamaz; çünkü evvel be evvel gevik imamı karşısına dikilecektir. Hepsini pekmez yapmanın imkânı da yok. Taze olarak satmak için zaman müsait değil, zaten müstehliklerde mefkûd. Binâenaleyh –ihtisâr edelim- zavallı Ahmet Ağa okkası beş veya on paradan mahsulünün büyük bir kısmını Kirkor Ağa'ya satar ve sonra merkumun îmâl ettiği meşrubat-ı külliyeden –okkasını beş kuruşa- mübâyaa ederek içer ve bu sûretle “hasrû'l dünya ve'l ahire” sırrına mazhar olur. Zaten köyün imamı için alet tarafı ile alakadar değildir. Ahmet Ağa rakı, şarap yapıp satmasın da istemediği kadar içsin.

Şimdi bir de lâ-ale't-ta'yîn bir akşam yemeğinde bizim iki köylü komşunun sofralarını muayene edelim. Ahmet Ağa'nın sofrasında bir siyah ekmekle bir soğan ve Kirkor Ağa'nın sofrasında velev basit olsun bir sıcak etli yemek bulunur. Ve işte

bundandır ki Kirkor Ağa'nın yüzü kan gibi ve Ahmet Ağa'nın irin gibidir. Mukayese burada hitâm buldu. Bunun için ziyade söz, fazla mutâlaa ilave edecek değilim. Bunun şümûllü bir sûrette neticesinin ve ahval-ı mümaselesinin düşünülmesini kârîlerime terk ediyorum. Bu mukayeseyi istedikleri kadar tavsiye ve teksir edebilirler. Anadolu'muz baştanbaşa böyledir ve işte bundandır ki memleketimizde Türkler ve Müslümanlar düşmekte, gayrimüsliman vatandaşlar çoğalmakta ve kesb-i kuvvet etmektedirler. Şu mutâlaamızdan attığı neticeyi istihrâc etmek isteriz:

Cenab-ı Hak vardır ve büyüktür; her şeyin hâliki ve her mevcudun râzıkı odur; ve bütün vesâit-i gıdâ'îyeyi hulk eden yine odur. Buna hiç şüphe yok. Böylece iman etmeliyiz. Fakat para kötünün ve sâî ve amelin ehemmiyetinde pek büyük olduğuna ve para kazanmak için haysiyet ve nâmus-şiken vesâitten mâadâ bütün vesâit-i sâireye tevessülün mübah olduğunda iman etmeliyiz.

Bir Alman bir gün bana diyordu:

— Allah kavîdir ve daima kavîlerle bulunur. Hiçbir yerde zayıflara yardım etmediği görülmemiştir. Binâenaleyh kuvvetli olmaya çalışmalısınız. Bu sûretledir ki Hakkın ve Cenab-ı Hakkın sizin tarafınızda bulunmasını temin edebilirsiniz. Dostum Alman'ı dinledikten sonra seyidimiz ve peygamberimiz hazretlerinin:

— Yarabbi evvela deveni yularından sıkıca bağla ve sonra Allah'a emanet eyle! Tenbih-i celilini der-hatır eyledim. Filhakika avn-ı nefis olmazsa Allah'ın yardımı olmaz. Bilmeliyiz ki Allah'ın efendisi değil onun kuluyuz.

İşte bizim tesîs etmek istediğimiz “iman-ı nev” in hutût-ı esâsiye ve asliyesi bunlardan ibarettir.

Kılıçzâde Hakkı

nr. 1, s. 2-4.

3.2. Enis Behiç [Koryürek]: Abdülhak Hâmid

-1-

Şiirin perisi, âh... O füsûnî güzel kadın

Billûr-i mâ'badinde melâlî ve pür-tarab

Sanat neşîdesiyle mukaddes rübâbının,

Â'sâr-ı bî-kerâne hitâb ile yürüdü hep..

Şâirler, î'tilâ hevesinden iradesiz,

Gözler serâb-ı gaşy ile süzgün, bu mâ'bedin

Yâkut-ı kubbesindeki lâhût-ı gonca-rîz

Altında kıldı secde-i hülyâ derin, derin...

-2-

Ve böyle sırr-ı bezmin, âsumâna hasret-kâr,

Periyi dinlediler, verdiler cevâb-ı sürûd..

Meâl-i nûrunu serperdi pür-garâm-ı eş'âr;

Açardı leyle-i efkâr içinde bedr-i kebûd..

Kemâl-i fitrata mazhar doğan büyük başlar

Cihânda efser-i şöhretle oldu ziynet-yâb.

Zavallı sânihasızlarsa bir sükût-ı nazar

Veya rekâket-i nağmeyle kaldılar bî-tâb..

-3-

Fakat bu mâbed-i billûra geldi “Abdülhak”

Hamid “ki bir güneşti bu fesâhatli nâsiye.

Daha o nâsiyeden kâinata parlayarak

Aksetti ihtîşâm ile yâkut-ı kubbeye.

Bu in’ikâs ile şî’rin perisi lâhûtî

Bir fecr-i îtilâda süzerken nigâhını,

Rübâb-ı rûhu büyük “Hamid”in nidâ etti;

Anlattı âsumanlara toprak essâhını!..

Bu yükselen sesi hayretle duydu mâ’bûde...

Tahtından indi titreyerek mest-i ihtisâs;

O tâcdâr-ı maânîye kıldı bin secde!..

“Hamid” nedir?. Geçenlere nisbetle et kıyâs:

Evvelkiler periye kılarken bütün sücûd,

Peri o şâir-i dâhîyi bildi bir mâ’bud!..

Enis Behiç [Koryürek]

nr. 1, s. 8.

3.3. Celâl Nuri [İleri]: Kâselisân ve Serseriyân

-Mülga-i Zabtiyye-i Nezâret-i Celîlesi'ne-

10 Temmuz hulûl eder etmez Avrupa'dan memleketimize hareket eden vapurlarda, katarlardaki mevkiler hep dolmuş idi. Müslim, gayr-i müslim; Türk, gayr-i Türk; âkil; gabî; kör, topal bir alay kâselisân ve serseri, her gün, meşrutiyet-i mübeccelemizi tebrik ile arz-ı hizmet için İstanbul'a geliyordu. Avrupa'nın üzerimize kustuğu bu Çelebiler'in birçoğu ile –gazeteci bulunmaklığım hasbıyla- görüştüm.

Bu unmûzecelein, bu yâdigârların hâtırası, yavaş yavaş dimâğımızdan siliniyor. Teessüf olunur ki bunlar edebiyata, romana geçmedi. Bizden sonraki batının belki bu zevât hakkında bir fikri olamayacak. Bunun için, bu makalemle, bir iki kâselîs ve serseri simâsını tespit etmek istiyorum.

Bunlardan biri meşrutiyetten evvel İstanbul'a kadem-nihâde olmuş ise de garâbeti itibarıyla kendisini silsilemize idhâl etti.

Aşağıdaki enmûzecelein –asla mübalağa edilmeden- tasvir edilmişlerdir. Yalnız ve bittabi isimler tahrîf edilmiştir. Fıkralarımız üzerine alınan olursa ve her kim bu resimlerden birini kendisine benzetirse bervech-i peşîn hakkını teslim ederiz. O, odur.

Derdnotalola Hazretleri Turan şehensâhı lâ-edrînin biraderleridir. Kendisi bermuktezâyı tâli' saht-ı memleketinden tard olunduktan sonra vâlîde-hânına hicret etmişti. Derkâr olan şöhetini nazar-ı dikkate alarak mezkûr hâna gittim ve kendisini gördüm. Aramızda şöylece bir muhâvere cereyan etti:

— Ben a'lâ-Hazret-i şâhzâde siz bendemin huzûr-ı şehâmetime geldiğinizden dolayı memnun oldum. Ben hem Lugat-ı Türkî tekellüm ederim, hem de Zebân-ı Fransevî. Şersiz muhtarsız herhangi lehçeden söylenir isez benim makbulümdür. Siz duydum ki gazit yazarmışsınız. Sizden pürüş eylerim. Elbette siz anarşistleri bilirsiniz ve benim arzum şoldur ki siz bana benâm anarşistândan iki re's getiresiz ben onları pek severem. Hangi vakit onlar bana tapacaklar?

— Efendimiz! İltifat-ı necibânelerine arz-ı teşekkür ederim. Bendenizin anarşistler ile münâsebetim yok.

— Siz çok yahşi bir adamsız, olmaz ki siz onları bilmiyesiz hiç anarşi bilmez olur musunuz?

Hazrete arız ve amîk anlattım ki benim o gibiler ile asla münâsebetim yok. Yalnız anarşi feylesofik denilen meslek-i içtimâî hakkında birkaç derhem mâlûmâtım var. Hazret bütün bildiklerimi söyletti? Şu kader var ki memnun olmadı. Anarşiste yakın zannettiği sosyalistleri sordu. İ'tâyî mâlûmât ettim, pek bayıldı ve bunlardan hiç olmazsa iki tanesini dünya gözü ile görüp göremeyeceğini sordu. Ertesi gün Meclis-i Mebûsan âzâ-ı namzedlerinden bilâhare merhûm Selânîk'ten mebus gelen ve... Efendi ile bir serseri Alman Yahudisini sosyalist olmak üzere hâna getirdim. Epeyce güzel mebâhis cereyân etti.

— Men sosyalist, anarşist, hamısını severem çünkü ihtimâldir ki olar benim öz birâderim şâh-ı aleyhi'l'aneyi uralar.

Derdnotalola benden o kadar memnun oldu ki asla Pera Palace'de mukîm olmadığım halde birkaç gün sonra bana o otelde iâde-i ziyâret lütf-i tenezzülkâranesinde bulundu. Büyük salonda Turan şâhzâdesini kabul ettim. Hazret uşaksız dolaşmaz ve hatta yatamaz. Uşak derhâl efendisinin kunduralarını çıkardı, terliklerini giydirdi ve kendisine hava soğuk olmakla beraber bir de yelpaze takdim etti. Bir müddet sonra Derdnotalola gâib oldu. Mücevherât, üniforma, nişan, in'âm-ı şerif, kılıç vesâiresini rehin bıraktı. Bunlarla beraber bana da büyük bir derd-i ihsân buyurdu. Musallat ettiği bendegân hazreti beni tam bir sene tâciz ettiler. Şimdi, gazetelerde okurum, Derdnotalola birader-zâdesi aleyhine sell-i seyf ediyor. Turan kan içinde. Bu zât bir vakit taht-ı tâbiyet-i Osmaniye'ye de girmişti. Eğer daha uzun müddet burada kalsa idi bazı a'yân zümresinde dâhil olabilirdi.

Bunun ismini sarâhaten yazacağım: Şâhzâde Ali Gulâm Han Prens Emir Acîbî! Müşârünileyh hazretleri Gürcü prenslerinden olup evvelce nasrânî imişler. İsm-i kadimleri Alexandre'dir. Bilâhare pek kavî Müslüman ve şîî olarak hândan kaçardın. Birine damat olmuş ve binâenaleyh yükselmiştir. Müşârünileyh hükümete, fırkalara, cemiyetlere pek çok vaatlerde bulundu ise de âkıbet abd-ı âcize takrîbe bir lira-yı türkî borç bırakarak âzim semt-i İran oldu. Amele lisânında Fransızca söyler, Moskof'a hafiyelik edenleri pek fena görür idi. Buraya teşrifinde mütemâdiyen encümen-i saadet

Îrâniyâna devam edeceğine başka yerlere intisâb etseydi, elbette bugün ricâl sırasına girerdi.

Siyah beyzâde siyah Bey! Mûmâileyh burada büyük münâsebet e nâil olmadan Türkistan semtine gitmiş ve orada Rusya tarafından mensub-ı hıdîve birçok tarîkat-ı esrârî satarak vâfir-ı mübâlağa ve şan ve şerefe nâil olmuştur. Rivâyet edilir ki bu zâtın Rusya semtine azîmetinden sonra İslâmbol'da hiçbir gizli kapaklı şeyi kalmamış. İçimizi de, dışımızı da bilmeyen artık bulunmuyordu. Siyah Bey Tepebaşı sahnesinde öyle vatanperverâne bir nutuk îrâd etmiş idi ki hatib-i zî-şöhret Ömer Naci Bey bile, bu öz Türk'ün, bu hâlis Osmanlı'nın yanında mebhût kalmıştı. Vâkıa kendisi Rusya cânibine rihlet etmiş ise de gölgesi el'an buradadır. Cenâb-ı Hak taksîrâtını aff ile şâyet İstanbul'a gelirse kendini dîvân-ı harb-i guzûfiye bağışlasın. Siyah Bey lokman hekim gibi tabib idi. Sen Petersburg'da kâin "Departman Azyatiga" devâ-sâzda olmuştur.

Efendi-i mûmâileyh an-asl Rum'dur ve atalardan birinden mebus gelmiştir, isimlerini der-hâtır edemiyorum. Bir gün gülerek dedi ki:

— Ben hayvanım, ben eşeğim, ben öküzüm, ben bir işe yaramam, ben hiçbir, ben boş bir herifim.

— Estağfurullah.

— Yok yok öyleyim. Sen bilmez.

— Estağfurullah! Siz erbâb-ı dirâyetten ve pek büyük mebuslarımızdansınız.

— Monami! Ben Patrick Efendi'den, bizim Metropolit Efendi'den, gazetecilerden, her gün mektup alıyorum. Diyorlar ki niçin bizim celb-i nutuk yapmaz, Bosios Efendi gibi söz söylemez. Fakat ne yapalım? Ne vakit ki ben isterim hitâbet-i kürsîye çıkmak gelir benim kalbime bir palpitasyon. Onu için yapamam. Fakat yapacağım. Çok istirham ederim siz bana çok yavuz bir diskur yazınız. Ben Rumca harflerle onu yazarım, ezberlerim ve sonra orada okurum, o vakit görsünler...

— Pek âlâ efendim, hangi zemin üzerine bir nutuk sipariş ediyorsunuz?

— Aa.... Ben bilmez. O sizin işi. Fakat yalnız size emniyet etmem.

— Öyle ise yeni câmi civârındaki muharririn-i zî-iktidâra mürâcaat ediniz.

— Yok! Benim maksadım siz anlamadınız. Siz ne kadar olsa genç. Ben isterim siz nutuğu yazarsınız; sonra onu sizin babası tashih yapar. Filvâki nutuğu kaleme aldım da “Yunan meşrutiyet kulübü” tarafından sansüre edildiğinden zavallı Mebus Efendi nâtika-perdâz olamadı ve meclis dağıldı. Mûmâileyh bütün müddet mebusiyetinde, yalnız bir defa, mecliste “Evet!” demiş idi. Aldığı bütün tahsîsâtı hesap ile söylediği harflere taksim ederseniz sözünü en pahalıyı satan kendisi olduğunu anlarsınız. Çelebi –haslet bir zât idi.

Bir gün yanıma Leh milletinden, Bulgar teba’asından, Protestan dini mensubiyetinden, İngiliz mahmûlilerinden ve bittabi Rus hafiyelerinden Mösyö Dö Şişkovski isminde yetmiş beşlik bir zât gelip devlet-i aliyye hakkında beslediği hissiyât-i amîke-i ihlâskârânesinden uzun uzadıya bahsedip mahdûm-i ukalâyı tis’adan Irphy Bey’i göndereceğini vaat etti. Ertesi gün merkûm Irphy Bey teşrife tenezzül buyurdu. Irphy nediminin olduğunu Şişkovski zâdeden sordum. Cevaben dedi ki:

— Size mahrem olarak söylüyorum. Ben babamın oğlu değilim. İsmetlû vâlidem beni bir Çerkes prensinden kazanmış. Binâenaleyhe necîbim ve bittabi müslümanım. Irphy ismini pek münâsîp buldu ve öyle vaftiz edildim.

Bir imlâ hatasına dûçar olduğundan (Irphy) yerine (Örfî) yazması lüzûmunu söylediğimde derhâl kartvizitlerini, gözümün önünde tashih etti.

Çerkes prens-zâde encümen-i birâderân İran’da pek mâruf imiş. Hükûmete, cemiyete, Meclis-i Mebûsan’a, matbûâta, başvurdu ise de para etmediğinden ve para edinemediğinden bilâhare savuşmuş ve Trablus’a giderek mücâhit kaydedilmiştir. Mâba’d-ı hayatını bilmiyorum.

Kendileri vilâyât-ı sâbika-ı Osmaniye’den vardal ahâlisinden idi. Bir gün nezd-i âcizâneme gelerek dedi ki:

— Ben oldu mebusan!

Kendini tebrik ettim. Fakat üst tarafına gidemeyeceğim. Çünkü mûmâileyh (mebusan) bilâhare büyüdükçe büyüdü. Bir şeyler oldu. El-ıyâzü billâh!

Hân Hazretleri günün birinde büyük üniformasını, nişanlarını, tevekküllerini, seyf-i murassanı takınarak ale's-sabâh şafak ile beraber bâb-ı âlîye gelip:

— Ben sadrazâm paşa biraderimi göreceğim. Demişti. Bâb-ı âlî muhâfazasına memûr-ı zâbitân o saatte zât-ı sâmi-i sadâret-penâhının gelemeyeceğini ve o gelenden sonra teşrifleri iktizâ ettiğini söylemişler ise de Hân Hazretleri salonların açılmasını ferman buyurmasın mı? Nâ-çâr kumandan bey müşârünileyh hân beyefendiye sadrazâm gelinceye kadar civarda akrabamdan birinin hânesine misafir etmiş. Kendilerini bu münâsebetle tanışmış idim. Bir gün aynı hânede şöylece bir mübâhase cereyan etti:

— Sizin memâlik-i Osmaniye'de vezir mi daha büyük, topçu mu, yoksa müşir mi?

- Vezir, müşir-i müsâvidir. Topçu rütbe değildir. Bir sınıf askeridir.
- Eyvallah! Acep vezirin alâmet-i fârikası ne ola?
- Eyyâm-ı resmîde üniforma giyer, elkâbı devletlidir.
- Üniformayı kim yapar?
- Terzi diker, işlemeci işler.
- İşlemeciye biraz gidebilir miyiz?

An-cemâatin kalkıp çarşı içinde bir işlemeciye gittik. Hân Hazretleri vezir ve müşir üniformalarını dikkatle muâyene ettikten sonra önü arkası vezir sırmalı, sağında ve solunda yâver kordonlu, apoletli, çifte kılıklı bir üniforma sipariş buyurdu. Sonra nişan i'mâlî için de bir kuyumcuya gittik. Uzun müddet nişan resmi yaptık.

Aradan bir iki ay geçtikten sonra Hân Hazretleri gâib olsun mu? İran, Rus, İngiliz konsolu sahnelerinden hiçbiri müşârünileyhin izini bulamadılar. Besbelli kırklara iltihâk etmiştir.

Sâhib-i tercüme Musevi el-mezheb ve serseri el-meşrebirdir. Vatanları vardar-ı kurbunda mebnîdir. Doğar doğmaz İtalyan olarak sicil-i tâbiyyete dâhil olmuş ise de biraz sonra Belçikalılık'ı tercih etmiştir. Trablus muhârebe-i zâilesinde tarafeyn-i âliyetine vâsıtalık ederek çok hizmeti sebk etmişti. Sanatları dâvâ-yı vekili ise de asla

mahkeme semtine uğramaz. Avrupa’da Türkler’in, Türkiye’de Avrupalılar’ın adamı gibi görülür. Nâmustan müberrâdır.

Vaktiyle gazetecilik ettiğim vakit en ziyâde bu zâtı mazhar tahkîr etmiştim cevap veremedi, yalnız İtalya’ya kaçtı. El-hâletü hâzihi Yunan tâbiyetini müstedir.

Mösyö veya efendi-i merkûmun Fransızca’da okunabilecek isminin Türkçe ve mânâsı (baltalanmış el) demektir. Bu zât idâre-i mutallakada da, devr-i meşrutiyette de ısr-i murâbahacılık etmiştir. Fransa’dan, ara sıra, bir iki, beş on, sâhib-i yesâr celb eder ve derhâl telefona mürâcaatla asla santrale i’tâ-yı mâlûmât etmeden, güya öteki beriki ile görüşür:

— Sadrâzama söyle bu gece dâvetine isâbet edemeyeceğim. Mâliye nâzırına bildir yarın sabah mutlaka bizim eve gelsin. Dâhiliye nâzırını şimdi göremem; kulübe gelirse belki dediğini yaparım...

Bu tarzda Avrupalı ricâl-i sarrâfânı elde etmekte pek mâhirdir. Her türlü işe girişir. Kalın, kaba bir herif olup.....

Bunlardan başka daha birkaç yüz kâselîs ve serseri simâsı gözümün önüne gelir. Bunların birtakımı foyayı meydana verdi. Bir kısım-ı diğeri el’ân muhâfaza-i vakârda sâbit-kademdir. Serseriler kademe kademe, rütbe rütbedir. Sâdıkları da var; böyle olmayanları da çoktur. Psikoloji ulemâsı vakit buldukça safvet-i Osmaniye’den berây-ı istifâde diyâr-ı Rum’a gelen bu mahlûkâtı tetkik etseler fena olmaz. Biraz gayret edilse fenn-i hayvanata bir fasıl mühim ilâve olunabilir. Erbâb-ı ilim ve fenden olmadığımız halde bir tasnif yapabiliriz: Evlâdından ziyâde öteden beriden gelenleri beslemekle mükellef olan bütçemizden vazîfe-har bulunan memleket kâselîsân ve serseriyân takrîben şu sınıflara dâhildir:

Evvela — Alelâde kâselîsler, bunların zararı yoktur. Kendileri Allah rızası için beslenilir;

Sânîyen — Muzır kâseliler faydaları da olabilir, şu kadar var ki dâima kendilerine bakılmak iktizâ eder?

Sâlisin — Yüksek kâselisân. Bu gibiler felâket günlerini beklerler. Murâbahacılık ederler. Kompliman sarkıtarak iş becerirler. İmtiyâzâtı, inhisârları, münâkasaları, müzâyedeleri, hazîne-i tahvîlâtı, mahkemelerdeki dâvâları, kâffeten ele alırlar;

Râbi'an — Maksatsız serseriler. Bunların birtakımı bilâ-gâye dolaşır. Kendilerinden asla korkulmamalıdır. Şu kadar var ki bunların diğerlerinden tefrikleri güçdür;

Hâmisen — Hafiyye. Ekseriyetle pek terk-i muhibbî, ittihâd-ı İslâm taraftarı görünürler. Alelâde Odessa tarihiyle şehrimize gelmektedirler;

Sâdisin — Gazeteciler. Bunların cümlesi Osmanlı hayır-hâhîdir. Hiçbiri devlet aleyhinde yazı yazmamıştır. Bu nevi mahlûkât derhâl hafiye, müfsit, komisyoncu şekline temessül edebilirler;

Sâbi'an — Lâ-edriyye nâmında da bir tâifa da vardır ki güyâ politika mültecisi şeklinde bu Bosphore sâhilinde görünür bunlar (şovenizm) denilen hasletimizi tağlîz ile a'dânın kârını teshîl ile mükelleftirler;

Sâminen — Vatansızlar. Almancası (hay matluz) dre adetleri kâbil-i ihsâ değildir. Arnavutlar şimdi bu zümreye dâhil oluyor;

Tâsi'an — Dilenciler. Günde bir adet sîm-i mecîdiye ile karınlatılarını doyurmak kâbildir;

Âşiren — ...ler. Bunlardan bahse salâhiyetimiz yoktur.

Celâl Nuri [İleri]

nr. 1, s.-12-16.

3.4. Celâl Nuri [İleri]: Muârizlara Cevabım

“Hâtemü'l Enbiyâ” unvanlı eserime hâtime, bundan sonra yazacağım kitaplara mukaddime.

Aczen şahsım ve nâciz eserlerim aleyhinde intişâr eden şetmiyât ve ta'rîzâta cevap vermemek eskiden beri âdetimdir. Pierre Loti Hazretleri'ni düelloya dâvet edip de müşârünileyhe vekâleten başka biri tarafından cerh edilen teba'a-i mürtede-i Osmaniye'den, Ermeni milletinden ve Bulgar gönüllü veya ihtiyât zâbitânından Kayseriyeli A. A. Torkum bundan birkaç sene evvel mahzâ aleyhimde olmak üzere “Lev Liberal” adlı bir gazete ihdâs etmişti. Ona bile cevap vermeye tenezzülkâr olmadım. Bu defa da susacaktım. Fakat baktım ki giriftâr tecâvüz olan yalnız şahsım değil dinim, imanım, vatanım, milletim, mukaddesatım, mesleğimdir. Onun için bu cevabımda şahsımı katiyyen unutacağım. Âdâb-ı muhâzara ile az ülfeti olan muârizlarım bana deli, sar'alı, isteri ve nörasteni hastalıkları ile malûl, yani mecnûn, rezil, dinsiz, imansız dediler. Mademki bunlar benim şahsıma aittir; ben bunların cümlesini – hatta bir kin bile tutmamak üzere- affederim. Tevâzu ber- taraf. Vicdanım o kadar yüksektir ki bu şetmiyât ona varamaz bile. Eğer kâfile-i mecânînden isem, neden makâlât-ı tavîle hasrıyla bir dîvânenin âsârını hedef-i muâheze ediyorlar?

Gelelim bütün bu levsıyyât fevkinde olan mesâile-i esâsiyeye: Benim “Hâtemü'l Enbiyâ”m intişâr etmeden tenkit tufanları koptu. “Tarih-i İstikbâl”imin mesâil-i fikriyye kısmındaki mütâla'ât ve nazariyât Rus ilinde bile bir şütûm telâtumu tevîd etti. Güzellik ötede berideki dedikodular dâire-i edep ve terbiyeye çoktan tecâvüz etti. Feylesof o imiş ki vakâyi karşısında ne ağlar, ne güler; yalnız hâdisâtı, berâ-yı muhâkeme, kayıt ve tespit eder. Ben de ne hiddet ediyorum, ne memnun oluyorum, yalnız cereyânı takip ile iktifâyı müreccih görüyorum.

Zaten meydana konan her fikir esası, behemehâl, bazılarını, efkâr-ı tefrîte ashâbını sıkar. Hâşâ kendimi ulu'l-'azm müceddidlerle kıyâs etmiyorum. Fakat tenvîr-i müdde'â için karârlamadan bir iki misâl getireyim. Cenâb-ı İsa Bin Meryem neşretmek istediği nazariyyât-ı rahîmenin acı bir mükâfâtını gördü. Sokrat zehir içmeye mahkûm edildi. Fahr-ı kâinat aleyh-i Ekmelü't-Tahıyyât Efendimiz Hazretleri'nin geçtiği yola diken koydular. Her müceddid tahkîrlere düşnâmlara, tezyiflere, cezâlara, mahkûmiyetlere, idâmlara giriftâr oldu. Ben de, fî-seb'il-El-Hâk,

şeriat-ı garrâ-yı İslâmiye'nin bir hâdim-i Kitmîr sireti olarak gürûh-ı mutaassıbının, cumhûr-ı cûhelânın hedef dâne-i ta'rîzi olursam bu benim için bir şeref değil midir? Ey mu'ârizîn! İsteddiğiniz kadar bana hücûm ediniz. Ben de hazm-ı Eyyûb vardır.

Ben İslâmiyette bir reform yapıyor imişim. Yâhut hazret-i fahr mevcûdâtı Lort olmak üzere gösteriyormuşum. Maksudım, herçi-bâd-âbâd, Avrupa'yı taklit etmiş. Garbda Hristiyan âlemi Protestanlık gibi bir nimet-i uzemâyâ nâil olmuş da, ben maymun tabiatlı zavallı Frenk-perest, İslâmlığın da Prostestanlık misillü bir reformdan mahrûmiyetine kâil olamıyormuşum. Ben seyyidü'l-beşerin dehâsından bahsediyormuşum. Hiç Hazret-i peygamberin dehâsı olur muymuş?.. Bütün şetmiyâtı burada tekrar edecek olursam kârîlerimi hayli tasdî' etmiş olacağımdan sözü kısa kesmek mecburiyetindeyim.

Bu gibi efkârın şüyûundan İslâmiyet nâmına cidden elem-nâkim Martin Luther'in sâye-i ictihâdında meydana alan reform hareket-i umûmîyesi her nokta-yı nazardan beşeriyetçe büyük bir hatve ise de bu teşebbüs bir de muhârebât-ı hûnrîzâne ve mütemâdiyeyi ve büyük bir iftirâkı istilzâm etti. Onun için tefrikayı mûcib ve uhuvvet-i İslâmiye kâide-i âhenîne münâfi olan böyle bir reformu biz kemâl-i nefret ve şiddetle reddederiz. Zaten İslâmiyet reform yani ıslâhattan vârestedir. Şeriat-i seniyye-i Ahmediye esâsen etemm ve ekmel olduğundan o mevzûubahis olduğu vakit ıslâhat hayâle bile gelmez. Bizim düşündüğümüz bütün bütün başkadır.

Fikrimizi îzâh edelim:

Bugün her nasılsa İslâm esâret kelepçelerini taşıyor. Müslümanlar, birçok nukât-ı nazardan nasâranın dünün ve onların tâbiyyetindedirler. Eldeki müdevvenât-ı fıkhiyye muâmelâtı hasr ve tazyîk ediyor. Hürriyet münselib oluyor. Dakikadan dakikaya perişan hâl oluyoruz. Mademki İslâmiyet ahsen-i şerâyidir; iman-ı Muhammedi ikvâ-yı îtikâdâttır; o hâlde bu felâketler nereden geliyor? Bu suâlin cevabı pek basittir. Biz marzî seniyy peygamberi, rûh u lafız Kur'an hâricinde hareket ediyoruz da ondan, bizde din ve iman gevşiyor da onun için kıvâm-ı içtimâîyemiz muhtell oluyor. Nebi-i zî-şân –nasa istinâden söylüyoruz- rahmeten li'l-âlemin olmak üzere gelmiştir. Şeriatının mâhiyet-i dâimiyye ve kevnîyyesi vardır. Biz bu dakikayı anlayamamışız. Bizim için esâsât celîle-i Muhammediyye'ye rücû mecburiyeti vardır.

Ben yalnız seyyidimiz, şefi'miz Muhammedü'l-Emin'in teblîğâtını bilirim. Eğer bu nusûse dâir verilen eskin tâfsilât, bu asırda, bana muvâfık yani maslahat-ı âmmeye mutâbık gelirse kabul ederim. Eğer bunların böyle bir mâhiyeti yoksa ben kendi kendime muvâfık bir çâre-i tefsir ararım. Mademki İslâmiyet son güne kadar devam edecektir ve din günü ve umûmîdir o hâlde dekâyık-ı kırâniyeden ihtiyâcât-ı asra artık ahkâm çıkarılması tabîidir. İctihât serbest olmalıdır şu kadar var ki icmâ'-i ümidin ve hükâm sâmi-i hilâfetin te'yîdine muhtaçtır. Acem ictihâdı kanunî ve hukukî bir anarşi demektir.

Mümkün olursa sulhen, olmazsa başka sûretlerle cehl-i tedmîr etmeliyiz. Bunun zamanı çoktan gelmişti. Şu kadar var ki tevâlî eden hezîmetleri üzerine bu zamanın hulûl ettiğini daha ziyâde anlıyoruz.

Muâhezelerimiz bilsinler ki maksadımız İslâmiyet'i hedm değil ihyâdır, hâlbuki bu gidiş ile, sad-hezârân teessüf, İslâmiyet yok oluyor. Taassup ve cehâlette muhâfazakârlık akâmettir ve belki bundan da fenâdır. Siz Müslümanları sâbık-ı fağfür Çin'in tebaa-ı nâimesi gibi kâbüszede mi görmek istiyorsunuz?

Hâşâ şem hâşâ İslâmiyet terakkîye bir engel değildir. Bilakis tereddî ve inhitâta karşı mükemmel bir sigortadır. Eğer asırlardan beri Müslümanlar ahkâo-ı seniyye-i furkâniyeyi ihtiyaçlarına göre anlasalardı bugün biz bu hevî-nâk sükûtun şahidi olmazdık. Biz dinsiz değiliz. Zerrece tarihini karıştıran, beşerin tab' ve mizâcını, dinlerin rûhiyâtını araştıran dinsiz olamaz. Merâmımızda çoktan Avrupa'da bile mü'eddâdan düşen galîz-i maddiyet-perestiyi memleketimize ithâl değildir. Böyle olaydı açıktan açığa ilân bî-dini etmekte tereddüt etmezdik; yahûd kendimiz de buna cesaret göremezsek susardık. Hayır! Bizim maksadımız bilakis taassup denilen dinsizliğe karşı ilân-ı cihâddır. Biz Müslüman ıtlâk olunan efrâd-ı insâniyenin siyâseten, mâddeten, mâlen, iktisâden istilâsını tehyî'e için onların vicdanlarındaki kuvve-i imaniyeden istifâde etmek istiyoruz. Biz bu kenz-i dehhâşın ehemmiyetine herkesten ziyâde müdrikiz. Biz kavânin-i tabîîyeye, rûhiyye ve tarihiyyeye karşı giderek câlî, sathî, sunî veya sînâî şeyler yapmak istemeyiz. Bunun içindir ki herkesten evvel memleketimizde (İttihâd-ı İslâm) hakkında kitap neşrettik. Biz İslâmiyette vücûb-ı teceddüde imankâriz. İslâmiyette teceddüd demek sünnet ve sîret-i resûle rücû-ı adn başka bir şeyi değildir.

Usûl-ı fikh denilen nahv-ı masnû Kur‘ânî’nin zebûnu olmuşuz. Ahvâl değişmiş; biz hâlâ ahkâm-ı kadîmede temerrüd ediyoruz. Hâlbuki inkılâbât-i cedîde bizi metn-i tenzîlden yeni ahkâm-ı istinbâtına dâvet etmektedir. Bizler ise gâfil gâfil, âtıl âtıl İslâmiyeti değil bundan bilmem kaç asır evvel gelen birtakım ulemânın ictihadâtını müdâfaa ediyoruz. Bu ulemânın hâtıralarını tebcîl ve kendilerini rahmetle yâd ediyorum. Bunlar ahkâmın tebeddülü ve nusûsa yeni ma‘ânî verilmesi lüzûmunu herkesten iyi derk etmişler. Bizler ise ictihadâtın bu (mekanizm) ini anlayamamışız. İmâm-ı âzam asrında her ne yapmış ise biz de onu zamanımızda yapalım.

Rusya’daki muârizıma pek dargınım. Safsatiyât-ı kelâmiyeye, uzun günlerde oruca hücum eden bu zâtı ben nazariyâtıma zahîr olacak zannedirdim. Hâlbuki o –sebebinin bilmiyorum!- Kendi maksadına harfiyen mutâbık olan benim ictihadâtımın muârizı oluyor. Gariptir! Muârizım kendi yaptığını yıkmak istiyor. Eğer gördüğüm fıkra-ı maktûada (rezâlet) gibi kelimeler olsaydı ciddi bir mubâhaseye tenezzül ederdim. Fakat ne çâre? Muhâzaranın âdâbı hâricinde nâtıka-perdâz olanlarla münâkaşa güç olur. (Derler ki hiddet ve şiddet, tahkîr ve şetm eser zaafıdır ve bir bürhânsız kalanların silahıdır.)

Muhtelif âsârımda fıkıh ve akâidin lüzûm-ı istifâsından bahsetmiştim. “Hâtemü’l Enbiyâ” ile İslâmda vücûb-ı teceddüd veya İslâmiyet’in esasâtına rücû mesleğini ileriye götürüyorum. Fahr-ı kâinatın rolünü gösteriyorum. Ben resûl-u ekrem’e psikolog, dâhî, dünyaya gelen adamların en büyüğü dedim. Bu sözler şütüm fırtınaları kopardı. Muârizlara sorarım: Ya acaba seyyidü’l-beşer psikolog, dâhî, dünyaya gelen insanların en büyüğü değil miydi? Mesele-i nübüvvete gelince: Eskisi gibi kalın bir kafa, az ve köhne mâlûmât ile nübüvvete îtikâd bu asırda kabul olamaz. Fünûnun, tarihin, rûhiyâtın mazhar olduğu terakkiyât ile bugün nübüvveti âdeta riyâzî bir şekilde tarif ve tefsir mümkündür. Mûcizenin, kerâmetin, ilâ ahırîhi, hep yeni târifâtı vardır. Biz bir tarz nevin-i seyr, fıkıh, akâid yazmakla şân-ı İslâmiyete hizmet ediyoruz fikrindeyiz. Şurasını da iddiâ ediyoruz ki tefsirin de yenileştirilmesi şarttır. Bütün tefsir ihtiyâcât-ı asrîyeye tevfiik edilmek lâzımdır. Bugün milletimizi ihyâ, devletimizi tarsîn, imanımızı takavvîbe için o kadar mûceze, mûciz, mübârek, rûhânî, rabbânî, nusûs-ı karâniye ve ehâdis risâlet-penâhiya mâlikiz ki onlar bir tarz-ı cedîd ve

ceyyîdde kalıp mü'minene telkini şarttır. Kur'ân büyük şeydir. Yalnız biz bu azameti derk edemiyoruz.

Tefsir için söylediklerimi hadis içinde tekrar edebilirim.

Hele usûl-ı fıkıh baştan aşağıya muhtâc-ı istifâdır. Usûl bir âlettir ki o vâsıta ile kenz-i lâ-yefnâyı karânda ahkâm çıkarılır. Maatteesüf bu âlet biraz eskimiştir. Binâenaleyh usûlün az sırr-ı nev-tecdîdi taht-ı vücûbdadır. Bir güzel usûl-ı fıkıh tedvin ettiğimiz vakit kendimizi bahtiyar addetmeliyiz. Her şeyin esâsı bu miftâhtır. Güzel bir usûl tedvin etmeliyiz ki engele ahrârâne, terakkî ve teceddüt-perverâne ahkâm ve kuvânin çıkarabilelim.

Hutbelerimiz, vaazlarımız hep bu esâsata ibtinâen değişebilir.

Düşünüyorum: Teyemmünen başladığımız emr-i teceddüt, birkaç sene sonra, netice verdiği vakit, âlem-i İslâm, bir baştan diğer başa yeni bir feyiz ve berekete nâil olacaktır. Yeni elektrik seyyâlesi ve garptan şarka kadar bizim âsâbımızı îkâz edecek rûhlarımızı uyandıracak, bazı an mesâimimize kuvvet verecek, aklımızı, izânımızı tarsîn edecektir. Bu seyyâle-i (kehr-übâiyye) öyle bir kuvveti, öyle simyâvî bir hâssiyeti hâiz olacaktır ki ilk Müslümanların birkaç senede âleme istilâları gibi İslâmiyet-i cedîdede evrenin münkesirini tâmir ile yeni bir devre-i tarihiyenin açılmasına sebep teşkil edecektir.

Ey muârizlarım! Sizinle hiçbir şahsî dâvâm yoktur. Ben afv ve safh taraftarı olan hazret-i fahrü'l Resûl'un sünnet-i seniyyesine ittibâ ederim hatta tab'-ı insaniyedeki nukât-ı zaîfenin cahili olduğumdan hücumunuzu hoş bile görüyorum. İnneme'l-a'mâli bi'n-niyât. Mademki sizin maksadınız müdâfaa-i dindir; ictihâdınız ve usûlünüz ve nokta-yı nazarınız yanlış olsa da sizi takdir ederim. Siz çalışmış, çabalamış, düşman zannıyla birine hücum etmiştiniz. Hâlbuki yanılıyorsunuz. Sizin eski tarzda müdâfi olduğunuz İslamiyet'i, sizin ok ile, kalkan ile, müneccînlik ile sıyânet ettiğiniz Şeriat-ı Ahmediye'yi ben mavzer, manchester, krupp ve dretnot ile müdâfaa ediyorum. Hepimiz aynı düşmanın karşısına geçmiş mücâhitleriz. İslâmiyet'in hasmîne ve kim ise ben ona karşı sell-i seyf ediyorum.

Sizi intibâha dâvet ederim. Beyne'l İslâm tefrika çıkarmayınız. Huddâm dine lâayık olmayacak ve husûsuyla uhuvvet-i İslâmiyye kanun-i celîline muvâfık olmayan elfâz ile kimseye hitâp etmeyiniz. Fahr-ı kâinat hazretleri hiçbir muârzına, hatta hiçbir kâfire elfâz-ı galîze ile mukâbele etmemişti. Siz hangi sünnete iktifâ ile benim gibi dini yeni bir tarzda müdâfaa edenlere karşı geliyorsunuz? Ben, siz ve sizin gibilerin müzâheret-ı azimkârânesiyle âlem-i küfr aleyhinde bulunmak istiyorum. Hâlbuki sizler dosta düşman nazarıyla bakıyorsunuz.

İctihâd ve münâkaşa dâire-i edepte olmak üzere İslâmiyet'te serbesttir. Eski zamanlarda, bütün merâkiz-i İslâmiye'de, en derin mesâil en büyük bir serbestî ile, mecâlis ve mahâfil-i umûmiyede şimdiki Avrupa tarafdârân ıtlâkını i'câb edecek derecede münâkaşa edilirdi. Kütüb-i İslâmiyye hep bu gibi ihtilâfât ile doludur. İslâm serbest muhâzara dinidir. Seyyidü'l-enbiyânın huzûr-ı hümayununda her nevi münâkaşât icrâ edilirdi. Cibilletimize dâhil olan istibdât-ı fikriyyeden ve ta'n ve teşniâtтан vazgeçelim. Derecât-i nezâhet-i İslâmiye'ye rücû edelim. Bizanten iş'ârâtından, Frenk şütûmundan, kıskanç tahkîrâtından tiksinelim. Birbirimizi sevelim memleketimiz ve İslâmiyet Cenap Şahabettin Bey biraderimin dediği gibi noksan-ı muhabbet neticesi sükût ediyor.

Şu mev'izemi -iyice bilmiş olunuz!- Bir mecburiyet üzerine yapmıyorum. Bilakis kuru gürültünün bir itibâr ile faydası oluyor. Maksudım sizi salâh hâle, teyakkuz ve intibâha dâvettir. Hayye 'ale'l-felâh!

Şetmiyât ile bir adam ne ibrâz-ı tahayyüz edebilir ne de kârîler onun hünerine kâil olur. Mahâret-i tahkîreye ve kudret-i terzîliye de üstâd olan şarkta Nef'î, garbda ve Voltaire mat'ündurlar. Ben arzu ederim ki bu kapı kapansın ve ilmî, dinî, edebî müzâkerât ve mübâhasât, hatta mahz-ı rahmet olan ihtilâfât bizi birbirimizden ayıracağına, bilakis takrîb etsin.

Size tekrar ederim: Haysiyetinizi mürüvvetinizi, ben sizden ziyâde muhâfaza edeceğim. Siz her nesle hatâen vukû bulan hücûmlarınız ile bittabi biraz güçlendiniz. Ben ise hukukunuzu sıyâneten isimlerinizi bile tezkâr etmiyorum. Belâğ benden, redd-i yâ-kabul sizden.

Celâl Nuri [İleri]

nr. 2, s. 2-5.

3.5. Abdüllhak Hâmid: Hâfız-ı Şirâzî

Reis-i cumhur-i üdebâ Abdüllhak Hâmid Efendimiz bu sene (Tarhan) unvanıyla bir eser-i muhalled daha yarattılar. Bu kitâb-ı celîlden, kable't-tab', birkaç beyiti istinsâh edip kârîlerimize takdim ediyoruz:

Hükümet etmeye yok bendedizde tâb u tüvân

Kerem-i kîlin kalayım bunda şair-i divân!

Ve şüphe yok ki bu tevcîhiniz inâyettir;

Kabul ediş onu lâkin büyük cinâyettir

Ve çünkü Hâfız'ı bir şair eylemiş fitrat;

Umûr-ı devleti tedvîre vermemiş kudret

Nasıl idâre eder öyle meliki bir meddâh;

Ki rûz u şeb ede ancak idâre-i akdâh?

Mey-i gurûr ile mahmûr olan sebük-magzân

Ki nazma şiir der, eş'ârı zanneder ozan:

Menâsıb ehli ki, onlarca merd-kâr şinâs

Yolunda olmalı bâdî-i ta'na beyne'n-nâs:

Yıkar tavîleyi; derler, o bir imâret olur;

İbâda çifte atar, pâyesi vezâret olur!

Soyar hazineyi; bedhâh din u devlettir;

Yeter ki ölmeye şair, o bir fazîlettir.

Abdülhak Hâmid

nr. 2, s. 10-11.

3.6. Nigar Binti Osman: Esnâ-yı Harbde

Bu nüshamızda şaire-i muhtereme Nigar Hanımefendi'nin ihsân buyurdıkları âtîdeki manzumeyi kemâl-i şükrân ve iftîhârla derc-i sûtûn ediyoruz.

Nigar Hanımefendi'nin hayran-ı şiir ve edebi olmayan hiçbir Osmanlı kârîi yoktur. Ulvî ve nezîh şairin şimdiye kadar pîş-i prestijimize vaz' ettiği eş'âr-ı rakîkasından sarf-ı nazar, âtîdeki "Esnâ-yı Harbde" manzumeleriyle de geçirdiğimiz acı felâketin o semâvî kalpte hâsıl ettiği tesir-i amîki görüyoruz. Vatanını, milletini seven her kârî bu şiirde vatanının felâketine ağlayan muhterem, necip bir kadının yüksek bir terâne-i heyecân ve fazîletini görecektir. Husûsuyla fikr-i vatan ve milliyetin istihkâr edilmeye başladığı bu devr-i meş'umda üstâd Nigar'ın manzûme-i kıymetdârı câlib-i dikkat ve intibâhtır.

Esnâ-yı Harbde

Gelin ey ehl-i vatan birleşelim,

Verelim can ile ten birleşelim

Asker, erbâb-ı sıhân birleşelim,

Düşman oldu bize nasrâniyyet,

Olmasın kahkaha-zen birleşelim,

Gösterip şevk ile mevcûdiyyet

Koşalım çünkü vatan tehlikede

Ey vatandaşlar, ey ehl-i vicdan!

Donmadıysa şu damarlardaki kan

Şimdi tevhid-i kulûb ve imân

Eylemek günleridir birleşelim,

İttihâd eyleyerek pür-helecân
 Verelim, her ne ki varsa verelim
 Koşalım çünkü vatan tehlikede.

Rumeli kanlar içinde kaldı,
 Her cihetten bize düşman saldı,
 O güzel yerleri bir bir aldı;
 Koşalım ahd ile istirdâda;
 O harîme canavarlar daldı
 Biz kadınlar da bugün imdâda
 Koşalım çünkü vatan tehlikede

Yaralı sâde değil gâzîler
 Bugün Osmanlılık ağlar, inler,
 Gelin ey ehl-i hamîyyet-i yekser
 Olalım yaralara merhem-sâz
 Kırılırken bunu bekler asker,
 Ederek şimdi kelâmî îcâz
 Koşalım çünkü vatan tehlikede!..

Nigar Binti Osman

nr. 2, s. 11.

3.7. İsmâilHâmi [Dânişmend]: Edebiyat-ı Siyâsiyye

Bu makale bazı efkâr-ı vatanperverâneyi ihtivâ ettiğinden iki mecmua tarafından mazhar-ı red olunmuştur. İmkân-ı nesrini bize verdiklerinden kendilerine karşı medyûn-ı şükrânız!

Medîne-i şiiir ve sanatımızın semâ-yı ihtîşâmında bir mirâc-ı âhenk açan Fâik Ali Bey ‘‘Elhân-ı Vatan’’ unvanıyla mecmua hamiyetiyle gözlerini, iki senedir mesîre-i Azrâil olan memleketine, mensup olup o mübârek topraklara atfetmiş, bütün hummâ-yı isyânıyla fecâyî-i milliyeyi tertîl ediyor... Bu güne kadar hummâ-yı sanatı hem-bezm bâd u keheşân idi, şimdi zemîn-i hakâikte bir kıyâmet-i elhân koparıyor. Fakat denizde yalnız Rauf Bey, karada yalnız Şükrü ve Hasan Rıza Paşalar Hakk-ı İslâm’ı müdâfaa ederken, ordu-yı üdebâda Fâik Ali maalesef münferid kaldı.

Genç şairlerin menbâ-ı ilhâmî, ‘‘her-çi bâd-â-bâd’’ idâme-i sulh eden, bugünkü mütefessih Fransa’nın âsâr-ı müterrediyesidir. Vatanın geçirdiği felâketlerden sarf-ı nazar, hatta şarkın parlak ve mütebessüm simâları, mesîre-i sükût olmuş ormanları, bütün dünyaya hâkim boğazları, süyûl bâd ile eğilen dağları bile mazhar-ı nigâh-ı şebâb olmuyor. Herkes kozmopolit oldu. Pek şâyân-ı tetkik olan hayat-ı milliyemizi, eski Türklerin harem hayatını Frenklerin yalan ve hulyâ mürekkebâtından vücûda gelmiş kitaplarından öğreniyoruz. Yazılan romanlar hep alafrangalığa ait! Lisânımızda olduğu gibi binâlarımızın bile üslûbu değişiyor. Ve güzel eski Osmanlı tarz-ı mimarisi tadrîcen ortadan silindi!

Bizans’ın beş asırdan beri hâlâ zevâle ermeyen rûhu, Çin’in en müskir bir afyonu gibi, kafalarımızı dumana boğmuş. Serbest-i rehâvet, esir-i huzur ve hevayız. Biz Bizans’a girdik zannediyorduk, hâlbuki Bizans bize girmiş. Onun için mahâsinden anlayanlarımız felâketten bir şey duymuyor. Vatana inen bir darbe, vücûdumuza temas etmedikçe, feryâd etmiyoruz.

Bir milletin sedâsı olan edebiyat, üç sene devam eden bir harb-ı medîde müteâkip koskoca iki kıta kurban ettikten sonra, bize yalnız yetmiş sayfalık bir (Elhân-ı Vatan) ihsân etti! Bu lâkaydînin sebebi olanlar gavurların ahlâk ve âdâtına, an’anâtına, memleketlerine, lisânlarına, vicdanlarına bütün imanlarıyla prestîş eden, milliyetini hakîr gören veyâhut hiç görmeyerek inkâr eden tatlu su mütefekkirini, o

a'râf-ı dünyevi sekenesi bilmem ne zaman munkariz olacak? Tüvân-ı millimize kloroform nefh edenler kahrolsun!

Fransa'da bile kanlı canlı, pür-hayat bir edebiyat tesis etmek ihtiyacı kemâl-ı harâretle müdâfaa ediliyor. Belçika'dan mâadâ Avrupa'nın heman bütün memleketlerinde esâsen var. Gerek etrafından sirâyetle, gerekse bugüne kadar mevcûd olan edebiyat-ı marzıyyenin aks-ı tesir tabîîsiyle bu husûsta şiddetli bir cereyân başlamıştır. Hatta Henry Bataille son zamanlarda sahneye çıkarılan "La Fallen" unvanıyla temâşası münâsebetiyle büyük küçük bütün münekkitler derin bir ihtiyacı tüvân ile muharrirlerden istid'â-yı sıhhat ve hayat ediyorlar. Kapınızı kapayıp giden bir kadının arkasından çırpınmayı gösteren edebiyat-ı mutarride-i âşıkâneyi, bu ihtiyarlık devrinde, artık beşeriyet dinleyemiyor. Cinnetle zekâ arasında bir merhale-i mübheme olan kadınlara yalvarmaktan artık dillerimiz yoruldu, kulaklarımız doldu. Artık kârîler şairlerden vâdî-i şân ve kudrette yazılmış neşîdeler bekliyor.

Birkaç satır evvel aleyhinde bulunduğum Faransız edebiyatının burada bahsimize müteallik bir meziyetini zikretmezsem günah olur: Frenkler hazine-i müdevvenâtında birçok külliyyât-ı edebiyeyi vatanperverânede vardır. Mesela Almanlar'la Fransızlar arasında bugün bir muhârebe olsa, Paris'in bütün üdebâ ve şuarâ-yı âşıkânesi, kalemlerinden kâğıtları yakacak derecede âteşin kelimeler saçan birer gambetta kesilir! Nispeten üç karışlık bir yer olan Alsas-Loren için, zıyâ'ndan biri bu kadar seneler geçtiği hâlde, hâlâ neler yapılmıyor!...

Ferdî ve ictimâî olmak üzere iki nev' edebiyat vardır. Birincisi bi'l-vâsita, ikincisi doğrudan doğruya mensup oldukları milletlerin şân ve unvanını teyit eder. Biz de maatteessüf şimdiye kadar edebiyat-ı ictimâîye teessüs etmemiştir. Bunun sebebi muhârebeler ve mutlakiyetlerdir. Ankâ-yı istibdâdın pençe-i saltanatında makhûr olan devletlerde edebiyat-ı ictimâîye teessüs-yâb olamaz. İctimâî tâbiri pek umûmî olduğundan bunun kısm-ı siyâsîyesini ayırmalı. Buhranlı zamanlarda, muhârebe hengâmelerinde, bir devlet veya müessesenin himâyesi icâp ettiği zamanlarda tahrir-i hissiyât eden muharrirlerin eserleri "Edebiyat-ı Siyâsîye" dir. Dünyada insanlar en ziyâde kalplerinden teshîr edenler; onun için edebiyat pek büyük bir kuvvettir. İngiliz şair mahmûmi Lord Byron, manzumeleriyle Avrupa efkâr-ı umûmiyesini Rumlar lehine celb etmek sûretiyle Yunan'ın istiklaline bir ordu, bir donanma kadar yardım

etmişti! Bayır'ın fikirlerini Avrupalılar humerlerin, eşyaların hâtıra-ı şiir âlûde hürmetine kabul etmiştir ki bu da muhteşem bir edebiyat-ı ferdîyyenin bile bazen milletleri ihyâya vâsita olabileceğine en kâti' bir delildir. (Elhân-ı Vatan) Bestekâr Güzin'in bir hitâbesinde mezkûr olan İtalya evliyâ-yı şiirinden Gabriele D'Annunzio da, Lord Byron şecâatiyle "arz-ı mevûd" silsile-yi neşâidini yazarak, münâzır ve hâtırâtını hiçbir vakit unutamayacağım o mübârek Trablus garbının fecî'a-ı gaspına bir şekl-i meşrû vermişti! Müdâfi hak olmayan edebiyat, ancak böyle siyasi olanlardır. Fakat bizler, dretnotlardan pek ziyâde dehşet-engîz olan bu kuvvet-i semâviyeyi, hatta Hak için, Allah için bile isti'mâl etmedik! Byron, D'Annunzio, zaleme râm olmuş kalemlerine birer günah mütebellir gibi parlayan kılınçlar da ilâve ederek müsîl-i havene koşan nev iki dâhiye-i kefr, ceng için olmazsa şiir için bize misâl olsun... Bugün ihtilafât siyasiye-yi hâl için, geçen zamanlarda, a'sâr-ı cehâlette olduğu gibi, yalnız bir seyf-i mücellâ kâfi değildir. Bin dokuz yüz on üçte hükümetler irâdesini telkin eden, hayat-ı resmiyeyi ta'zîp eden bir "efkâr- umûmiye" olduğunu hatta Gustave Le Bon bile itiraf ediyor. Bugün zafer, muhârebe meydanlarından, denizlerden, semâlardan evvel kalplerde cây-gîr olmazsa devam etmez. Onun için bir iki maddi kuvvetle yola çıkan devlet yaya kalır. Her şeyden evvel, hisar-ı kulûbu feth edecek olan silaha sarılmalıdır. Pierre Loti, bir İncil-i siyasi ve bir mecelle-i şefkat teşkil eden muhteşem makalelerini yazmasaydı bilmem Avrupa efkâr-ı umûmiyesi Edirne'nin istirdâdı karşısında şeref-i sükût ile mümtaz olacak mıdır? Atâlet-i hamîyyet vebâ-yı edebîyyesi sarf-ı lisânımıza münhasır gibidir. Hamd olsun bütün âlem İslâm'a müstevlî değildir. Mesela Kahire'de mezâlim-i ecnebiyeye karşı feryâd eden birçok Arap şairleri var. Nil mübârek suyunu içenler, onlardan da kasideler dinlerlermiş. Bilhassa büyük ve mübeccel vatanperver merhûm Mustafa Kâmil Paşa'nın merkad-i mübâreğini işaretle vatandaşlarını tavâfa dâvet eden Hâfız İbrahim'in her kasidesi, serdâr geçinerek başına parlaklığıyla tuğ olabilecek bir sâika indirmektedir! Tunus'un her gün tezâyüt eden bütün şarkıları vatanperverânedir; on altı sene evvel Yunan'ı târumar eden merhûm Ethem Paşa'nın nâm-ı zî-celâdeti orada kıymettar bir dâstân-ı hamâset içinde terennüm edilmekte imiş. Trablus'un hengâm-ı şehâdetinde besteledikleri birçok şarkıları ben burada dinledim. Bir milletin musikisi de, edebiyatı kadar rûhunu gösterir. Husûsiyle güfteler şiir demektir. Tunus'da hâlâ bizi bekliyorlarmış! Bu intizâr o şarkıların tesiridir. Cuma günleri, gurûbe karşı sahilde

duran vakûr ve mehîb ihtiyarlar, Osmanlı hâkimiyetinin hâtıra-i bî-zevâlini mahfaza-i kalbinde en kıymettar ve yegâne yâdigâr olarak saklamış asr-dîde ve mütevekkil zâhidler, gözleri mâverâ-yı âfâka merkûz olarak halaskâr Osmanlı donanmasını bekliyorlarmış!...

Elhân-ı Vatan, hepimizi Fâik Ali Bey'e karşı medyûn-ı şükrân etti. Elim bir sükûtun resm-i bihin ihlâlini ilk defa olarak kendileri icrâ ettiler, hamd olsun! Zirâ bu sükût devam etseydi, Lahey mü'temer kebîrinde Balkan mezâlimini ta'dâd eden İngiliz murahhaslarına karşı, mâzînin üzerine perde çekmeyi tavsiye eden Osmanlı elçisinin sedâsı kadar elim olacaktı!

Gençlerin, sükûtu öldürmek cinâyetinden ihtirâzen gibi olan lâkaydîleri, Lahey'deki murahhasamıza nasip olsaydı ihtimâl vicdanımız biraz daha müsterih olurdu. Eğer çiçeklerin, kadınların tavsîfine sarf edilen zamanlar, edebiyat-ı ictimâiyeye tahsis edilseydi, bugüne kadar idrâk-ı rûşd ile hepimiz vatanperest olurduk! Hâlbuki şimdi başka anlatan olmadığı için, biz dinimizin, cinsimizin ulviyetini, hayatımızın şiir vassafiyetini bile ecnebi kitaplarından, Pierre Loti'den öğreniyoruz; keşke hepimiz de din ve vatanımızı hiç olmazsa Pierre Loti'nin sevdiği kadar, sevse idik!...

İsmâilHâmî [Dânişmend]

nr. 2, s. 12-14.

3.8. Kılıçzâde Hakkı: Zifâf

Med'uvvîni ağırlamak vazifesi esâsen kendisine teveccüh ettiği için bunu mümkün olduğu kadar bizzat îfâ etmek istiyor; alelâde bu gibi geceler insana müddet-i hayatında bir defa geldiği için, onun, bütün mâ esir şerefini nefesine hasr etmek tama'kârlığında bulunuyordu. Kuvvetli olan a'sâb ve adâleti, sâirlerinden kasîrganmak istediği bu vâzifenin tamamı îfâsına zaten müsâade ediyordu. Yirmi dört saat sonra kendini kâmyâb edecek olan o vuslat-i mes'adet-âverin hayâlât dil-firîb harekât ve faâliyetine bıraktı çâlâkîsini, bir kuş hafifliğini vermişti. İniyor, çıkıyor gidiyor, geliyor; istikbâl-i teşyî', nezâret, i'zâz ediyor; pek yorulduğu zaman dostlarından birine:

–Amân bana bırakıver. Diyor; ve dâima gülen rûhundan bir kahkaha salıvererek bîtâbâne bir vaziyette bir sandalyeye yan düşüyor; süze süze kadehini ikmâl ettikten sonra sanki tecdîd-i kuvvet etmiş gibi def'aten sıçırıyor, vazifesini takibe koyuluyordu. Sabaha birkaç saat kala bütün misafirler gitmiş; evde, zaten evvelce kalması musammem olan birkaç refik-i güzîdeden başka kimse kalmamıştı. Onlar da birkaç saat evvel yatmışlardı. Yatak salonuna girdiği zaman arkadaşlarını sekrin nahş ettiği uyuşturucu bir uyku ile hayat âlemine muvakkaten vedâ etmiş buldu. O kadar müsterih uyuyorlardı ki bizzat onlara itbâ için bir ihtiyac-ı âcîl hissetti. Hemen soyundu, düşmek kabîlinden hazırlanmış boş yataklardan birine girdi; ve o zaman yorgunluğunun derecesini takdir edebildi. Yorgun a'sâbının tesrî' ettiği harekât-ı kalbiyesini teskin için nâhiye-i kalbiyesi üzerine elini uzunca basarak tuttu. Daha ziyade rahat edebilmek için vaziyetini değiştirdi. Fakat zavallı damat bundan da istifâde edemiyordu. Yorgun a'sâbının fazla faaliyeti dimâğın tehyîc etmiş olduğu gibi şu yalnızlık hâlinde mâzînin bütün hâtırâtı istikbâlin mübhem hayâlâtı da onu ayrıca işgâl ediyordu. O, yarın gece uzun bir sene-i kâmilenin üzüntülerinin azâblarının, işkencelerinin ve hatta bazı kere tehlikelerinin bütün mükâfâtını görecekti. Fakat korkuyordu ki bu saadeti muvakkat olmasın... Bunu niçin böyle düşünüyordu. Orasını kendisi de tayin edemiyordu... İhtimal ki yorgunluğunun intâc ettiği zayıf asâb kendisini bûyâ geliş hiss-i kable'l-vukûlara sevk ediyordu. Mâmâfih biraz da böyle düşünmeğe mecburiyet hissediyor; bütün azimlerinin hilâfında bu mecburiyeti ta'dîle muvafık olamıyordu.

Maddi istirahatın hâsıl ettiği adalı sükûnetler üzerine halecânı hâl-i tabîyyesini iktisâb etmişti. Fakat müfekkiresi bir türlü sükûnet bulmuyor, hüceyrat-ı dimâğîyyesi ân-be-ân hâl-i faâliyeteye geliyordu. Bu hüceyratının hâl-i faâliyeteye gelmesi ona ne rengîn tablolar tersîm ediyor ne tatlı mâzîler tahattur, ne mezheb-i istikbâller tahayyül ettiriyordu. Şimdi mâzîde ve bu uğurda meselâ geçirmiş olduğu bir mülâkât ânındaki korkularla onun birkaç hafta süren hayâli üzüntülerini der-hâtır ederek eziliyor. Bir dakika sonra o üzüntülerinin mükâfâtını toplamış olmak zevk-i muvaffakiyetiyle sermest-i şevk u hayâl oluyordu. Bütün buna mümâsil hayâlât ve hakâyık ile meşgul olduktan sonra hafifü'l-şu'le bir idâre lambasının tenvîr ettiği odasını ihtimâl ki son defa olarak bir daha gözden geçiriyor; otuz senelik hayatına bir zarf hâb ve ve istirahat teşkil etmiş olan bu sâl-dîde ve çok defa elem-i şinîde odanın her tarafını arîz u amîk tetkik ediyordu.

Birkaç aydan beri yırtılmış ve fakat pek yakın bir zamanda artık kendine ihtiyaç kalmayacağı için tecdîdine lüzûm görülmemiş dîvâr kâğıtlarının sarkan bir parçası üzerine idâre lambasının aks ettirdiği ziyâ ile dîvârda tahassul eden garîbü'-ş-şekil gölgeyi uzun uzadıya nazarı altında bulunduruyor, baktıkça o gölgenin canlanacak bir hâl ve sıfat kesb edeceğine zâhib oluyordu. Beri tarafta bir küçük etajer üzerine mevzû ve otuz senelik hayatını lâyenkatı saymış olan emektar saatinin pek ahenk sedâsını dinliyor; ve yarın gecedden itibaren onu bir daha ayn-ı hâlât-ı rûhiyye dâhilinde dinleyemeyeceğini hesap ediyordu.

Hülâsa: Arkadaşının evvelce içine yatmış olduğu kendi karyolası, onun başı önündeki sehpa ile üzerine mevzû sürâhi ve bardak; gecenin bazı vaktinde ve icâbında almak itiyâdında bulunduğu bazı mu'âlecâtının komprimeleri, mukâbil köşeye mevzû müdevver kanepeler, diğer ufak tefek ve cici şeyler hepsi kendisine hitâb ediyorlardı:

—Elvedâ elvedâ! Sen bizi artık görmek istemeyeceksin; sen yarın gece gideceğin yerde her şeyin yenisini ve tazesini ve bizden çok iyi ve güzellerini göreceksin. Buna şüphe yok. Bizi bir daha der-hâtır bile etmek istemeyeceksin. Fakat dur! O kadar nankör olma! Biz seni bir rub'-ı asırdan beri eğlendirirdik. Hizmetine devam ettik. Bizim seninle bir ünsiyet bir irtibâtımız vardır. Bize müsâade et de seni doya doya seyredelim.. Sen bize veliyy-i ni'metimizin yâdigârısın. O bizi hiç terk etmedi. Lâkin sen bak vefâsız çıktın. Mâmâfih zararı yok. Sen mesûd ol biz bununla

müteselliyiz. Git, bizden ayrıl, bizi unut. Fakat yalnız olarak bir daha bize avdet etme, anladın mı müdür? Ve müdür ol! Zevce ki zabt etmenin yolunu bil. Ona fazilet-i sevâdı aileyi öğret. Onu kendine bend et. Zirâ bu mühim ve nâzik bir meseledir. Sen belki bu meseleyi bizden ziyâde düşünüyorsun. Fakat bunları sana ihtâr etmek emekdarlığımızın bize tahmîl ettiği bir vazifedir.

Elveda... Elveda... Elveda.. Çın! Çın!..... Saat yedi. Ortalık ağarmaya başladı. Dostları henüz birer uykudaydılar. Gençlik ve ispiro kuvveti onları henüz uykularına kandıramıyordu. Şimdi yanibaşındaki odada yatmakta bulunan vâlidesi uyanmış, sabah namazını edâ için abdest almakta olduğu ibrik ve leğen gürültüsünden anlaşılıyordu. Hiç uyumamış, olmakla beraber zaten uyumak istîdâdını gâib etmiş olduğu için kalktı, yatak odasının ittisâlındaki aralıkta yıkandıktan sonra hemân elbisesini giydi; büyük salona çıktı.

Salon, bâ-husûs sofrâ gecenin bütün âsâr-ı tahrîbâtını teşhir ve her şeyinin âkıbetine bir misâl teşkil ediyordu. On beş saat evvel, misafirlerin vürûdundan biraz mukaddem, letâfet ve hazarât fışkıran sofranın o şuâ-i zevk-âveri ne idi? Birlik piyâlelerinin rengîn peymânelerin ve bunların hepsinden daha temeyyüz ve mücellâ olan levâzımât-ı sâirenin tertip ve intizâmı nerede?... Şu tarafta kırılmış kadehler ötede dökülmüş meyler; kirlenmiş tabaklar, buğulanmış bardaklar şuraya buraya atılmış çatal ve bıçaklar; ekmek kırıntıları sofrâ artıkları, muhârebe-i ahîrede istilâ gören bedbaht Rumeli'nin perişanlığı temsil ediyordu.

Bir saat kadar evin içinde şurada burada dolaştı. Hidmetcilere bazı emirler verdi. Ferdâsı günü yeni hâneye nakledilecek eşyayı zâtîyesi için hemşiresiyle müzâkerâta bulundu. Vâlidesinin odasına bir aralık uğradı.

Nihâyet kendi odasına avdet ettiği vakit arkadaşlarını uyanmış yıkanmış, giyinmiş buldu. Bir mu'tâd şetâretli kahkahasını salıvererek ve şakacı lisâna küşâyış vererek:

—Oo hemşireler kalktınız mı? Diyordu. Hep birden güldüler. Hemşire tabiri aralarında bir vesile-i inşirâh idi; ve bu, damat Müfit Bey'in öteden beri arkadaşlarına karşı isti'mâl ettiği bir tabir idi. Onların hoşuna gittiği için her vakit isti'mâlında be's görmüyordu.

–Lâkin hemşireler, diye ilâve etti, siz bu gece pek âlâ uyudunuz ama ben gözümü bile kırpmadım.

Hep birden cevap verdiler:

–Tabîî değil mi yâ hemşire; damatlar birkaç gece uyumazlarmış da sararıp solarlarmış...

En genci Cevdet Bey’in dâima bir ibtisâm-ı şebâb uçan dudakları:

–Haydi dün geceyi yeniden biraz yaşayalım diyor; ve arkadaşlarını büyük salona sürüyordu. Dördü de doluya tutulmuş harman yerine dönen sofranın başına geldiler. Sofranın bu perişanlığı neşelerini kaçırdı.

İçlerinden en yaşlısı zannolunan Sait Bey diyordu:

–Sofranın hâlini gördünüz yâ. Sizi temin ederim. Midelerimiz bundan daha perişan, âsâbımız ise büsbütün nâlândır. Beni dinlerseniz birer konyak kâfidir. Ve sonra doğru hamama.... Zirâ bu yorgunluğu ancak alaturka bir hamam def’ edebilir. Öyle yaptılar zaten damadın hamama usûlen bir ihtiyacı vardı. Sokağa çıktıktan sonra hamam icab etmekte bir mesele oldu. Nihâyet Beyoğlu cihetindeki hamamlardan birine gitmeye karar verdiler. Zaten o günü orada geçireceklerdi.

Köprüye çıktıkları zaman saat onu gösteriyordu. Wiener Bank önünden bir arabaya bindiler yolda o günkü programı tanzîm ediyorlardı. Saat on ikiye kadar hamamda kalacaklar; (Turan) da yemek yiyecekler; gelinin yüz görümlüğünü Beyoğlu’ndaki kuyumcudan alacaklar; ve yine oradan mevsimin nadide çiçeklerinden bir buket yaptıracaklar; günün bakiyesini şurada burada geçireceklerdi. Arkadaşlardan biraz farfara olan Hâlis Bey söze karıştı.

–Peki saat altıdan sonraki program ne olacak onun da tanzîmi lâzım değil mi yâ?

Yan gözle damada bakıyordu. Damat serbestâne cevap verdi:

–Gecenin programını tanzîm etmek bana aittir. Sizin vâzife-i teşrifâtınız kapıya kadardır.

Sait Bey filhakîka öyle dedi, saf kahkalarla bu latifeyi tetevvüc ettiler. Araba hamamın önünde durmuştu. İndiler. Gayet ihtiramkârâne-i istikbâl edildiler. Hamamcı diyordu:

–Beyefendilerin güveyi hamamı yapmak istediklerini hissedebiliyorum. Fakat damat bey hanginiz?

Hâlis Bey cevap verdi.

–Giderken görürsünüz. Sonra arkadaşlarına dönerek ilâve etti.

–Vallahi olur şey değil. Herifin kulağına şeytan mı söyledi? Sait Bey cevap verdi.

–Herifler göre göre amelî birer muhammen birer kâşif oluyorlar. Bunda taaccüb edecek ne var. Bazen de bir kör taşı atıverirler sizin gibi boşboğazlar olursa bittabi mermileri isâbet etmiş olur.

Tanzim ettikleri programı tatbik ettiler. Hele yemek pek mesut bir hâlde geçti. Damat bu samimi arkadaşlarını tesir için hiçbir şey dirîğ etmedi. Yediler ve mûtedil sûrette en nefislerinden içtiler. Tâ mektepten beri geçirdikleri hayatın en benâm safhalarını yaşattılar. Hepsî aşklarının en canlı saatlerini der-hâtır ettiren mektuplardan birer adedini okudular fakat damadınki hepsinden daha rengîn, âteşîn, daha rûh-şinâs daha heyecan bahş çıkıverdi!

Esâsen hassas bir şâir rûhu taşıyan Sait Bey ilâve etti.

–Müfit: Hakikaten zeki ve hassas bir refikaya mâlik oluyorsun. Seni gerçekten şâyeste-i gıpta ve tebrik görürüm. Bundan istifâde etmesini bilmelisin. Hep birden gelin ve güveyin saâdet,istirâhat ve sıhhatleri şerefine içtiler....

Kuyumcu dükkânına girdikleri zaman Müfit kendisine istikbâl eden mağaza sahibine:

–Sizden, diyordu, bir elmas istiyorum. Yüz görümlüğü olacak. Anlıyorsunuz yâ. Kıymetine bakmayınız. Yalnız arzu ettiğim gibi bir şey bulunacak mı?

–Beyefendimiz arzu ettikleri şekli lütfen tarif buyururlarsa kendilerini memnun etmeğe çalışacağımız tabîdir. Müfit Sait Bey’e hitâben:

–Sait, ne dersin? Ben istiyorum ki bu elmas bir çiçek üzerine konmuş bir kelebek irâ’e etsin. Hep birden ilâve ettiler:

–Zevkine, hasen-i tab’ına diyecek yok. Aferin Müfit! Sen hakikaten her şeyin güzelini intihâb etmesini biliyorsun.

–O kadar bilmiyorum. Bunu bana ilhâm eden zevcemin o şiir-i aşk füsûnkârîdir.

Birçok taharriyâtta sonra Müfit’in arzusuna şebih bir elmas buldular. Mağaza sahibi diyordu:

–Beyefendimizin zevk-i bedî’ine hayranım. Cidden yüksek bir intihâbdır. Fakat Paris’in en zengin kuyumcu mağazaları bile müşterinin zevkine göre her vakit bir şey bulamazlar. Mamefih bu da fenâ değil. Fakat, itiraf ederim, şu kanatlar tabîi renkte birer mînâ-tür olaydı, daha orijinal olurdu. Sizi temin ederim beyefendimiz bundan daha zarifini bulamazsınız. Veyâhud arz ettiğim gibi mutlaka evvelce sipariş edilmiş olmalıdır.

Müttefikan, onu satın almaya karar verdiler.

Buket pek zarif olarak tertip edildi. Tatlı bir hâtıraya binâen bol menekşe ilâve edildi. Ve sonra en meşhur precour detriche oldular. Köprüye indikleri zaman saat üçü gösteriyordu: Müfit yine latifeyi elden bırakmayarak.

Hemşirelerim, dedi. Şimdi bana müsâade ediniz ki eve kadar gidip üstümü başımı değiştireyim bu kıyafetle gelinin karşısına çıkılmaz. Saat beşte vâlîde kırâathânesinde. Şimdilik Allahısmaırladık.

Müfit, bir fikr-i mahsûsa binâen, koltuk merâsiminin icrâsını arzu etmemişti. Zevcesi de böyle düşünüyordu. Çünkü onlar, kendi kendilerini intihâb etmiş, sevmiş ve işte nihâyet ilâhî ve insanî bir sûrette birleşmiş idiler, koltuk merâsimine ne lüzûm var? Diye düşünüyorlardı. Bunu haksız, kanunsuz; yolsuz; maksatsız bir ibtidânın gülünç intihâlî bir merâsimi gibi telakkî ediyorlardı.

Yekdiğerinin hislerini, ruhlarını, arzularını, emellerini, fikirlerini, derece-i irfân ve cühhellerini, kabiliyet-i inkişâfiyelerini asla tanımamış; ve meselede rûhen hiçbir alâkaları olmayan eşhâsın husûsî veya gayr-i husûsî emelinin tervîcine mecbur kalmış iki kuklanın sahneye son çıkışı rolünü taklit etmek istemiyorlar; ve bundan hiçbir netice-i mesûde intizâr etmiyorlardı. Binâenaleyh bütün ısrarlara rağmen bunu reddetmekte müteffik idiler. Ve iş ısrar edenlerin mağlûbiyetiyle neticelendi.

Müfit esâsen daha başka düşünüyordu. O, izdivâcın belediye dâiresinde, talâkında huzûr-ı hâkimde icrâsı lüzûmuna kânidir.

–Talâk, diyordu, ne kadının, ne erkeğin ani bir kararıyla olmamalıdır. Talâk için dermeyân edilecek şerâit-i huzûr-ı hâkimde takrîr edilmeyeli talâka mahkeme karar vermelidir. Zevce ve zevce cismen ayrı bulunmakta bittabi her zaman ve her yerde hürriyetlerini muhâfaza ederler. Fakat izdivaclar ve talâklar resmi birer heyet huzûrunda icrâ edilirse muâmelât ictimâiyye-i beşeriyye kesb-i metânet ve intizâm eder. Kanun, kanun-i medenidir. İnsanlar kendi muâmelâtının kanunlarını yine kendileri yapmalıdırlar. İlâhi kanunlar, çok defa suisti'mâl ediliyorlar. Cemiyet-i medeniyye-i İslâmiyye bu yüzden pek çok zararlı görmüştür ve görecektir. Vapur kendisini Beşiktaş iskelesine atıncaya kadar kamarada hep bunları düşündü.

Eve girdiği zaman her tarafın temizlenmiş, her şeyin yerlerine yerine konulmuş olduğunu gördü.

Vâlidesi Müfit'in bu izdivacını pek de istihsân etmemişti. Çünkü, Müfit, onun bulduğu kızları her vakit reddetmişti. Koltuk merâsiminin icrâ edilmemesini de muhâfazakârlığa karşı bir hakâret addediliyordu. Diğer bazı ve çok sebepler de ihtiyar vâlidenin hiddetini arttırmış ve buna dokunan hiçbir merâsimine iştirâk etmeyecek kadar bir şiddet vermişti. Çocuğunu görünce biraz sitem etmekten vazgeçemedi.

–Muhâfazakâr olmayan beye bak, diyordu. Ayol akşam oldu. Sen henüz giyineceksin. Hâlbuki ma'sûkanız sizi dört gözle bekliyor. Hem siz bugün niye böyle ayrı ayrı bulunuyorsunuz. Sizin liberaller bugünkü günde dostlarıyla ziyafet sofralarında bulunur; bu büyük günü dostlarıyla tes'îd ederler.

Müfit annesini kızdırmak için cevap veriyordu.

–Hakkın var anne. Henüz o dereceye gelmedik ise de günden güne yanaşıyoruz. Ben dediğinizi yapamadım. Fakat torununuzun böyle bir gününü heralde sizin dediğiniz gibi geçireceğine şüphemiz olmasın. Bin türlü rezâil-i ictimâiyyemizin bir meşheri olan bir koltuk alayını, bir gelin seyr-i itiyâd-i acîbini yaşatmaktan ise insan bu mühim günü, terbiyeli muhib ve muhibbeleriyle bir ziyafet sofrasında müzeyyen bir salonda müşa’şa bir tufan-i musiki arasında tes’id etmek, herkesin tebrîkâtına mazhar olduktan sonra refikasıyla bir arabaya binip ikâmetgâhına gitmek herhalde insani ve medeni bir hâletdir. Biliyor musunuz ki, anne, biz medeniyetin yirminci asrında, kurûn-i ûlâ hayatı yaşıyoruz. Yok, istersen darıl. Fakat ben iddiâ ediyorum ki: Biz artık annelerimiz nenelerimiz gibi düşünmüyoruz ve pek tabîi olarak netice itibarıyla onların beğendiği şeyleri beğenmiyor ve tatbik etmiyoruz. Fakat anne sen beni meşgul ediyorsun. Müsâade et de giyineyim. Odasına geçti. Hemşiresi orada Müfit’e lâzım olan şeyleri ihzâr ediyordu.

–Müfit diyordu. İstersen sana son defa olarak yardım edeyim. İnanır mısın Müfit, yarından itibaren senin husûsî hizmetlerini başkası göreceği için müteessir oluyorum. Ah ben bunlara ne kadar alışmışım! İki kardeş bilâ-ihhtiyar birbirinin boynuna sarıldılar. Bedîanın gözlerinden birkaç katre yuvarlandı. Müfit:

–Bedîa, diyordu, bari sen olsun bugün enîsenin yanına gide idin. Vallahi pek çirkin yaptınız. Beni evlendirmek istemiyor muydunuz. Kabahat malımı benim ittihâb edişi midir?

–Sus, dedi, bilirsin yâ, ben annemin emrinden hârice çıkamam. Haydi giyin de git.

Giyinmek biraz acı hâtıralarla hitâm buldu. İki kardeş bir daha birbirlerine sarıldılar. Vâlîde hanımın eli öpüldü.

Vâlîde hafifce:

–Âkıbetiniz hayrolsun. Diyordu.

Dört arkadaş kuvvetli iki bekâr tarafından cerredilen bir lastikli araba ile gelinin kapısı önüne geldikleri zaman saat tamâm altıyı irâ’e ediyorlar. Komşu çocukları sokakta, komşu kadınlar da kafeslerde ve aralıklanmış kapılarda birikmiş

seyrediyorlar. Arabadan indiler. Damadı ortaya almışlar idi. En önde Sait Bey gidiyordu. Elinde büyücek bir mahfaza vardı. Dört refikî ihtiyarca bir şahıs kabul etti. Gelinin evi ne muntazam bir binâ idi ve ne de muhteşem sûrette döşenmişti. Her şey basit fakat temeyyüz idi. İdhâl eyledikleri salonun köşesinde kemâl-i azametle kurulmuş olan mahalle imamından başka kimse yoktu. Oturdular Müfit biraz müteheyyic olmaya başlıyordu. Yukarıdaki gezintiler arasında enisenin ayak sesini işitiyor ve onu tanıyor idi. Her vakit:

Bûseden pâpûş giydirsem o nermin pâyna

Mısrayla rû-mâl-i tebcîl olduğu o mini mini ayakların seyr-i dil-pezîrini işitmekle titriyordu. Sanki o nermin ayak hafifce kalbine dokunuyor, açıklıyor, tenbih ediyor onun tesrî' hareketine sebep oluyordu.

Artık konuşmuyorlardı. Sofraya oturuldu. Yemek sabahki gibi şevkli değildi. Yalnız imamın oburca ağız şapırtıları ile aç gözlülere mahsûs kaba sözleri sofranın o mukaddes sükûtunu ihlâl ediyordu: Sofradan kalkıldı... İmam muhtasar bir duâdan sonra hediyesini alıp gitti. Arkadaşları samimi veda ettiler, öpüştüler. Sait Bey giderken:

–Müfit, dedi, şu mahfazayı al dostlarınızın nâcizâne bir hediyesidir. Mesut saatlerinizde onları isti'mâl ettiğiniz zaman bize de birer saadet temenni ediniz. Müfit avlunun kapısına kadar onları teşyî' ettikten sonra avdet etti. Cebinde elması, bir elinde paket birinde enisenin o kadar sevdiği menekşelerle müzeyyen buket vardı. Ağır ağır gelin odasına îsâl eden merdivenden çıkarken evdeki ihtiyar ellerini açmış arkasından dua ediyordu.

Enise bu son yirmi dört saati oldukça heyecanlı geçirmişti. Kâin vâlidesinin mânâsız dargınlığı canını sıkıyordu. Mamafih kına gecesini pek şen geçirdi. Piyano çaldı ve dans etti. Hatta kıskanç komşular bunları biraz fazla buluyor aralarında dedikodu bile yapıyorlardı. O da Müfit gibi o gece hiç uyumamıştı. Sabaha karşı bî-tâbâne düştüğü uzun kınaya üzerinde yalnız biraz istirâhat etti. Perşembe günü gelin seyri, koltuk alayı, olmadığı için evde bir iki komşu kızıyla sırdaşı nedimeden başka kimse yoktu. İki yatak odasına kapanmışlar hem konuşuyorlar hem de enisenin tuvalete müteallik levâzımın ikmâliyle birebir yatak odasının bazı noksanlarını da

tashihe çalışıyorlardı. Enise, mâzînin pek tatlı bir hâtırasına binâen gelinlik libâsını bir kuyruklu yıldızın arkasındaki huzme-i nevvâra benzetmek için, pek ince bir ponje üzerine tûlânî hutût-i zerîn ile işlenmiş bir kumaştan imâl ettirmişti. Gelinin fikrini anlamış olan mevd-i yest cidden büyük bir mahâret göstermişti. Genç gelin, işte bu cezme-i zer ve zıya-i fişânın zirve-i letâfetine altın sahipleri, tâbân-ı çehresi, musanna başı ile cidden bir kevkeb zû-zenebin reisi kadar şâşaa pâş olacak idi. Nedime:

–Aferin enise, diyordu, zaten hüsn-i tab’ından başka bir şey beklemezdim. Müfit dudağını kaldırdığı zaman seni bir niyâz-ı bulutun arkasından irâ’e şâşaa ve letâfet eden bir necm-i gîsû-dâra benzetsin! Ve sonra latife ederek ilâve ediyordu.

–Fakat dikkat et Halley gibi çarpıp da Müfit’i ezmiş olmayasın.

Enise:

–Korkma, diyordu, onu öldürmek istemem. Fakat huzme-i nevvârının câzibesine rabt ederek onu yükselere is’âd etmek isterim.

–Hakikat enise zekisin. Müfit’in sana prestîş etmekte hakkı vardır.

–Fakat, doğru bir teşbih yapayım mı? Müfit, benim için bir semâ bir fûshat bî-intihâdır. Ben bir Halley olsam bile yine onun âsmânları içinde seyrân ve devrân etmek isterim.

Nihâyet akşam olmuştu. Enise iki bisküvi yedi ve biraz süt içti. Başka bir şey istemedi. Vakit yanaştıkça heyecanı da artıyordu. Nedimenin yardımıyla giyindi. Tuvaleti ikmâl etti. Gerek kendinin ve gerek nedimenin elmaslarıyla başını göğsünü tezyîn etti. Nedime duvağını başına taktığı zaman sırtından haykırdı:

–Enise dedi işte şimdi filhakika bir bulutla istitâr eden bir kevkeb-nevâr olduk. Müfit’in nefhâ-i sevdâsı o bulutu dağıtsın ve sen bütün şâşaanla tulû et...

Yapacak başka hiçbir şey kalmamış idi. Nedime vedâ edip gitti. Diğer hanımlar zaten evvel gitmişlerdi.

Vakt-i mülâkat takarrüb ediyor, ağır ağır merdivenden çıkan Müfit’in ayak sesleri duyuluyordu.

Her iki kalp aynı şiddet, aynı süratle çarpıyordu. Her ikisinde renkler biraz uçmuş, dudaklar titriyordu. Enise yatağının ayak cihetine sol dirseğiyle ittikâ etmiş bekliyordu. Müfit içeriye girdiği zaman bir el yavaşça kapıyı kapadı. Her ikisi kalplerinin halecânını işitiyorlardı. Müfit elindeki mahfazayı lâ-ale't-ta'yîn bir yere attı. Demeti taktim ederken titriyordu.

–Rûhum, dedi, işte bir senelik fırkatın ızdırabı pâyâna erdi. Bu demetteki menekşeler size ilk mülâkatımızı tahattur ettirmek içindir.

Enise titriyor ve hiçbir şey söylemiyordu:

Müfit yavaş yavaş gelinin duvağını kaldırdı.

–Siz dedi, bir kevkeb-i dirahşân ben ise bir zerreyim işte size incizâb ediyorum.

Enise bu defa cevap verdi.

–Hayır, siz bir fezâ ve ben orada nâyab bir cerm-i sagîrim. Birbirlerine, rûhunun bedine, ziyânın harârete sarıldığı gibi sarıldılar, birbirlerine temâs eden dudaklarının harâreti onları eritti, halletti. Bir an için mevcûdiyetlerini unuttular...

.....Ve zannederim. Hayatının saadeti bu andan ibârettir.

Kılıçzâde Hakkı

nr. 3, s. 11-16.

3.9. Seyf-i Sarim: Frengî Hastalığının Rûhlarımıza Sirâyeti Celâl Nuri Bey'e Vukû Bulan Hücûmlar

Madde 1. –Atarlar senin ta'rîz-i diraht mîve-dâr üzere.

Madde 2. –Zavallı Celâl Nuri Bey unvanlı ve “Server Bedi” imzalı bir muharrir mülâzımının kaleme aldığı Nezâhatnâme’yi gördük. Mâlî hezeyân, hikemî hilâf iz’ân ve irfândır. Mehr-i müeyyidemizi basarız ve onu ictihât kapısına asarız.

Madde 3. –Fehîme Nüzhet Hanım ve mahdûmu Celâl Sahir Bey, feylosof Hacer ve bir Rıza Tevfik Bey, Ahmet Refik Bey ve bi’l-cümle müşâhir nâm-zedlerine mâlûm olsun ki vukû bulan bir kavgaya müdâhele bu kadar prestîş ettikleri Avrupa âdâb-ı muâşeretine katiyyen mugâyirdir.

Madde 4. –Celâl Nuri Bey’in intişâr eden “İttihâd-ı İslâm”ındaki “İki Nev’ Medeniyet” ve (1327 Selânîk İttihâd ve Terakkî Konferansı’na Verilen Muhtıra), (Şimâl Hâtıraları), (Kutup Musahâbeleri) ve son intişâr eden “Tarih-i İstikbâl”in birinci cildinin son faslı lütfen, merhameten ve âtîfeten “cehûdetistler” tarafından okunup Avrupa medeniyetinin (sentetizasyonu) görüldükten sonra (referandumlar) yazılıysaydı fikirler hayli değışirdi. Ah mine’l-cehl ve hâlâte!..

Madde 5. –Celâl Sahir Bey’in makalesini anlayamadık. Çünkü (Türkçe) den Türkçeye lugatımız yoktu.

Madde 6. –Bütün mütehhid ve müterakkiler biliyorlar ki “şime-i muhabbet” bendi bedezmân bir tercüman (hamiyyet) ittisâmının emir ve istirhâmıyla kaleme alınmıştı. Binâenaleyh Celâl Nuri Bey’in köpürmekte gökten yere kadar hakkı vardı. Balkabaklığını ikrârıyla tasdik eden bu ciheti dahi yaran muvacehesinde tasdik etmişti. İsteyen gelsin, şahitleri dinlesin!.

Madde 7. –Nüzhet Sabit Bey derhâl Abdullah Cevdet’in nâsiyesini öpmek için isti’câl göstermiş. Fakat mûmâileyhin ağzını şapır şupur öperken maalesef öyle bir Frenk hastalığına tutulmuş ki yalnız ve vücuduna değil hatta rûhuna bile sirâyet etmiş!

Madde 8. –Oxford Dâru'l-Fünûn'u tarafından derdest intişâr bulunan edebiyat kitabının mugâlata faslına yeni bir misal bulunduğu bu defa Beyoğlu'nda ictimâ eden (Genç Kimseler Hristiyan Cemiyeti) tarafından bâ-telgraf bildirmiştir: Doktor Abdullah Cevdet tarafından ibdâ' buyurulan ve İngilizler tarafından takdir edilen mugâlata şoldur ki: Celâl Nuri Bey Avrupa'nın husûmetine karşı ilân-ı husûmet ediyordu. İlmine, fennine, âliyâtına, maârifine, mezâyâsına karşı değil, hâlbuki Mr. Cevdet bunu çevirerek âleme karşı Celâl Nuri ilme, fenne vesâire maâliye husûmet ediyor. Ey Türkler siz buna ne derdiniz? Diye bir makûs cevap istiyor.

Madde 9. –Ajans Reuter'den alınan havadistir: ‘‘Beyoğlu, Balıkpazarı... Mr. Abdullah Cevdet Bey'e bir taraftan diz bağ ve diğer taraftan da kelepçenin nişanı verilmiştir! Bank-ı Osmanî'de lâzım gelen mükâfâtı ihsân buyurmakta son derece isti'câl gösterniştir. İnanmayan ictimâh kapağına baksın!..

Madde 10. –‘‘Kâselisân ve Serseriyân- makalesi ictimâh tarafından dizilmiştir Hezeyânnâme'nin söylediği yalandır. Şühûd şunlardır: Abdullah Cevdet, altıncı parmağı İlhami Sâfâ, İsmâilHâmî, gayr-i meşhur Ali Kemal, Celâl Nuri. Şu sonuncusu tarafından makale ictimâhtan çekilmiştir. Sebebi şudur ki bu Serseriyân ve Kâselisân silsilesine bir miyân serserinin daha derc-i noksân kalmıştır, o da ankarîb gazetemizde neşr edilecektir. Çünkü serseri-i müşârün-ileyh nev'i şahsına münhasırdır.

Madde 11. –Haydar Kemal'i, ekânîm-i selâseye kâni olan ictimâh, Celâl Nuri'den ibâret zannediyor. Hâlbuki Haydar Kemal bir şahs-i müteşahhısdır. Ve zanneder ki mûmâileyh Celâl Bey'in muhitinden çekmek için bu ayın son çarşambasında, Bank-ı Osmanî'den alınan bir miktarı kendisine teklif edilmiştir.

Madde 12. –Celâl Nuri Bey, Haydar Kemal'in reklâmından vârestedir. Çünkü Abdülhak Hâmid, Recâizâde merhûm, Cenap Şahabeddin, Süleyman Nazif, İsmâil Hâmî, ve hatta.. İrtihâl dâr-ı fenâsından evvel Abdullah Cevdet bile medh etmişlerdi!

Madde 13. – Bu madde meş'ûmdur. Çünkü onunla Frengî hastalığının vâsita-i ictimâh ile memleketimize dâhil olduğunu maalesef ihbâr mecbûriyetindeyiz.

Madde 14. –Filvâki Amiral (Perry) nin nâmına Japonya’da bir heykel rezk edilmişti. Fakat bunu Türkiye’de îrâd ettiği konferansta rezk eden bir kont hidmet-i seniyyeye geçtikten sonra kal’ u kam’ için yine kendi ellerine arz-ı iftikâr etmiştir!

Madde 15. –Bizim kara gözlerimiz için Kırım Muhârebesi’ne iştirâk etti zannedilen devletler makâmat-ı mübârege, yani yine Hristiyanlık için Müslümanları müdâfaa eder gibi görünmüşlerdi. Acaba bunların ikisi değil miydi ki Yunanistan’ın istiklâlîni bi’l-fi’l sahne-i temâşâyâ koydu? Biz gâlib, Yunan mağlûb iken bu devletler değil miydi ki bizi hakk-ı meşru'muzdan mahrûm ettiler? Bu gibi misâlleri ilâ-nihâye temdîd etmek mümkündür. Fakat ne desek Abdül Saleebler’e karşı kâfi gelmez!

Madde 16. –Celâl Nuri Bey Abdullah Cevdet Bey’in rûhunun vefâtından bahsediyordu. Ne büyük iflâs-ı iktidârdır ki “Server Bedi” nâm sol ayağıyla Abdullah Cevdet Bey aynı zemin üzerine muârazının fenâ-yı cismîni (muhâl olduğunu bildiğinden “rûhunu” değil!) temenni ediyor.

Herhâlde evvel bi evvel Abdullah Cevdet Celâl Nuri’nin vefâtını niyâz etmekle el’ân bir hayat olduğunu tasdik etmiş oldu!

Madde 17. –Celâl Nuri Bey yanılıyor. Doktor Abdullah Cevdet Bey “Şîme-i Muhabbet” bendini yazdığı günden pek çok evvel vefât etmişti. İctihâd yurdunun birkaç yüz hatve eyler ve sendeki bir iki dâirede mesfûrun tarih-i vefâtı mazbût ve mukayyedir! (Bu madde anlayana göredir.)

Madde 18. –Doktorun kalbi Kara Halil’e verir, aks-i tesir hâsıl olurmuş. Badem yağı verir, tesirini icrâ etmezmiş. (Mesnevi-i Şerif’e mürâcaat)

Birtakım diplomalı mutetabbiblerde her çehrede halüsinasyon neticesi kendilerini görüyorlarmış gibi bir nev’ maraz dimâğı ile malûldur. Bazen kör tabipleri kendi kendilerine pek çok muhtaçdırlar.

Madde 19. –Ajans Stephanie’nin nin tebliğ ettiği telgraftır:

San Remo, 5 Mart 1914 bu akşam şarktan, Bizans ufuklarından şu müessir münâcatının yükseldiği kemâl-i hayretle işitilmiştir:

Ey pâre!. Ey nakd! Ey sapsarı lirâlar! Size münâcatımı arz eder ve sizi takdir ve tebci ederim! Siz her nerede bulunsanız, her nereye akıp gitseniz orası benim vatanımdır, sizi orada takip ederim. Ben sizin olmadığınız yerin öküzüyüm. (Öksüzüyüm yazmıştık, her nasılsa sehv müretteb olmuş, meydana bir “öküz” çıktı.) Sana benden sadık âşık şûrîde-dil olamaz. Rûhumla, cismimle sana prestîş ederim, senden başka mabûd tanımam! Benim fikrim, vatanım, hamîyyetim hep sensin! Bütün mâ-mülküm sana fedâ olsun. Sen nerede olsan ben seni görürüm. Benim gözlerimde röntgen-i şua’î vardır, seni en kalın kâselerin içinde bile keşfederim! Benim câzibem seni teshir eder.

Mısrâ: Zengin olmak büyük büyük fazilettir. (İntihâ)

.....

Ajans Stephanie: Bâlâyâ naklen tebliğ ettiğimiz Münâcat-i Mücâhidâne’yi garip bir ishâkın sükûtu takip etmiştir.

Seyf-i Sarim

nr. 4, s. 12-14.

3.10. Nâ-Bî: Kılıczâde'ye Son Cevap

Bir senelik beyânâtınızla sizi tanıyanların hakkınızda verdikleri hüküm şudur: Kesilecek bir dil!.. Ben dilinizi kesmeye kıyamam, fakat herhalde size kalem yetiştiren kamy tarlasına kibrit suyu dökmeye fî-sebîlî'llâh hazırım!.. Affediniz de söylüyeyim, pek şâyân-ı merhamet bir mevkidesiniz!.. Kulağı sağır bir cemaate hutbe îrâd edilmez. Galiba zahmetiniz sizi yoracak. Bana kalırsa vazgeçiniz! İcâd-ı mesâil husûsundaki fart zekânızı teslim edenlerdenim, fakat bu zekâ ile mütenâkiz bir zihniyetiniz var ki onu her vakit fark ediyorum: Size hücûm eden îtirâzâtın künh şâmilini bilememek!..

Rica ederim, bizim henüz uyunacak uykumuz var, iki de bir de kulağımıza: “Hayye ale'l-felâh!..” demeyiniz öyle!.. Siz örtülü çehrelerden ref'-i nikâbe mi me'mûrsunuz nedir?.. Müsâadenizle size yakıştırmadığım bir zühûlunuzu yüzünüze vurayım, bakınız, ve iyi biliniz ki çehrelerdeki örtü yalnız âdâb-ı İslâmiyye ve âdât-ı Osmaniyye'nin ve bütün bu mukaddesâtla beraber bilhassa nâmusun muhâfazasına binâen değildir, biraz da, mesela yaklaşan bir genci gizlice tedkik içindir. Ah, benim muhterem dostum, yapmak istediğiniz bir inkılâp zihni ve ictimâiyye midir?.. O hâlde ref'-i burka dâvâsına müdâfî olacağınıza bilhassa erkeklerin de lüzûm-ı istitârını iddiâ etseniz!.. Bu iddiânızı ma'rız-ı intişâra vaz' etmekle, eminim, kendinize birçok taraftar kazandırarmış olacaksınız!..

Artık güneşi, nûr-ı feyz-â-feyz tabiatı görmekten hep bıktık. Bundan sonra mesela erkekler için bir libâs-ı ihticâb intihâbıyla an'anât-ı İslâmiyye ve Osmaniyyemiz arasına “ihticâb-ı ricâl” bid'at-ı hasenesinde idhâl etmeliyiz. Dikkat ettim, ale'd-devâm, kadınla erkeğin katiyen müsâvâtından bahsediyorsunuz. Mademki öyledir, erkekler de kadınlarımız gibi olsun!.. Siz kadınların lüzûm-ı i'lâsını haykıracağınıza biraz da kadınların hayat-ı husûsiyelerindeki saâdet ve inşirâhı görmeye çalışınız!.. Fakat, kadınlarımız, güneşin, küreye bezl-i hayat eden nûruyla yıkanamıyormuş da bu, onların sıhhatlerine îrâs-ı mehâlik ediyormuş!.. Şaşarım size?.. Semâda bir güneş vardır ki o da munhasıran erkeklere ifâze-i nûru harâret edecektir. Hâlikü'l-semâvât kadınlarımıza acısaydı erkek güneşine bir refika-i nûr ve ziyâ ihsânıyla, onu munhasıran kafes arkalarına infâz şuâa tevk'il ederdi. Mademki Allahımız bile kadınlarımızı düşünmüş, siz, ben, bir öteki.. İlâh... Niçin düşünüyoruz?

Galiba beyaz rengi de sevmiyorsunuz!.. Filhakika “kefen” rengidir de... Fakat gözün bir îtiyâdı mıdır ki nedir, ölüye de beyaz yakışır!.. “Kuvvet” denilen o mefhûm kakhhâra –iki lakırdının arasında- mutlaka beyân-ı ubûdiyyet ediyorsunuz. Bu korktuğunuz, korkarak sevdiğiniz “kuvvet” lafza-i mehîbesini niçin karartıyorsunuz, neden “kara kuvvet” diye bir terkîb yapıyorsunuz?.. Eğer keşfimde yanılmıyorsam siz renkten nasılsa teneffür etmişiniz. Emin olun bu bir hastalık!.. Niçin “beyaz-güriz” oldunuz?.. Düşünüyorum da bu hastalığınızı teşfiye edecek bir “medrese-i” tıb bulamıyorum, o kadar beyazdan soğumuşunuz ki...

Sözlerimin üzerinizde ne gibi tesîrât husûla getireceğini bilemem, zaten müsâadenizi lutf edişinize de peşîman olmanız gerek!.. Çünkü çok söyledim. Yalnız hâtime-i hasbihâl olarak en yukarıda bi’l-münâsebe söylediğimi tekrar edeceğim: Bizim uyunacak uykularımız henüz bitmedi... Yarınki saat sa’y ve amelde teşhîr bâzû için şimdi dinlenmeli, uyumalıyız. Fakat: “Ah, ne vakit yorulduk ki şimdi dinleneceğiz?..” diyeceksiniz değil mi?.. Çare yok, kimi adamın uykusu ağır olur da...

Nâ-Bî

nr. 4, s. 15.

3.11. Celâl Nuri [İleri]: Said Halim Paşa

Said Halim Paşa öyle kolaylıkla ve çabuk anlaşılmaz. Bir meysuniyenin, bir detayın tablolarını anlamak için zerre binâna-i tâmikâta, uzun tedkikâta, hâsılı birçok tâmikâta tetebu'âta ihtiyaç olduğu gibi sadr-necib hâzırı bilmek için de yorucu tefahhusât-ı rûhiyeye girmek iktizâ eder. Bu da kâfi gelmez. Said Paşa'nın zâtıyyâtını öğrenebilmek için biraz da a'mâk tarihine dalmak mecburiyetindeyiz. Çünkü bu siyasi zîvekâr başkalarında büyük bir meziyet bırakmayacak derecede Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın hecâyâsını taht-ı inhisârında bulunduruyor. Her iki nâsiyenin hutût-i umûmiyesini, hurdebin ile mütâlaa ediyorum. Bazen şu iki zemin-i mütâlaamı karıştıracak derecede yoruluyorum. Fakat neticede görüyorum ki aynı şahsiyet-i rûhiyye, ayn-ı şekil ve şemâil güncelerin, hatta mazhar-ı istifâ olarak cidden hafide geçmiştir. Binâen rûh-ı lâyemuttur.

Said Paşa- Kelimenin mânâ-yı âmiyânesiyle değil –bir necâbet enmûzecidir. Küçüklüklerden pek müteneffirdir. “Sinobizm” denilen tasallüfleri hiç çekemez. Birçok teceddüdâta bıyık altından güler. Olmayacak şeylerin bî-amân hasımıdır. Ecânibe îrâs heybet eden tavır ve hâli cibillidir. An'ane-peresttir. Diyebiliriz ki bu husûsta biraz ifrâtı da hoş görür. Avrupa'yı birçok ecânibden iyi bildiği hâlde bî- tarafâne muhâkeme ile ulviyyet-i İslâmiye'yi, necâbet-i Türkiye'yi perestîde-i vicdanî edecek derecede bir mevki-i bülende çıkarmıştır. Alafranga denilen şeyin ne kadar mü'eddâdan düştüğünü Said Halim Paşa kadar anlayana az tesâdüf olunur.

Bir Paris müzesindeki bir bedâ-i hüneri “Figârû”nun münekkîd sanatından daha iyi görebildiği hâlde sanâyi-i İslâmiyye'nin meclûb-ı füsûnîdir. Güzel bir yazıya, iyi tezhip edilmiş bir sahifeye dayanamaz. Zekâsıyla garb-ı sanâyiyyi anlar; fakat, rûhuyla bizim bedâyimizi hisseder, tecbîl eder, teşvîk ve takdîs eder.

Said Halim Paşa evvelâ Müslüman, sâniyen Türk, sâlisen Osmanlı'dır. Bu kadar kat'î bir fikir ile Sandâlî vekâleti işgal eden bir vezire çoktan beri tesâdüf edilmemişti. Râî-i rezin, fakat gizlidir. Tedbiri kat'î fakat gürültüsüzdür. Efkârını kendisi i'mâl eder, hazır emtiayı hiç sevmez.

Bunlar sadr-ı Said'in zâtî evsâfıdır. Bir de gayr-i zâtî evsâf-ı sadâret-penâhı vardır ki onlar, el-hakk, kaderin milletimize bahşâyişidir: Said Halim Paşa (uğurlu) bir

sadrazamdır. Birçok ricâl tanırız ki kendilerinde ekseriyâ büyük bir taksîr olmadığı hâlde adem-i muvaffakiyetin namzed-i ezeliyedir. Birtakımları da, bir aks olarak, dâima hayır getirirler. Said Paşa sadrazam olur olmaz Edirnemiz’i istirdâd ettik.

Bâb-ı âlî, hezimetimiz üzerine, her zamandan fazla delil olacak zannedildiği hâlde, şimdi, eskisinden pek ziyâde ecânibin mazhar-ı tevkiri oluyor. Sefirler, zâirler orada kabul-ı ihmâl olmayan bir sermâye-i haysiyet, bir hazine-i temkin, hülâsa bir azamet görüyorlar ve... Hatta ürküyorlar.

Bir inhinâ ve rükû’ makinesi gibi her zaman huzurlarında işleyen birçok kuru gürültü ricâlinin yerinde, tavrıyla, kendisine ve binâenaleyh devletine ta’zîm edilmek lüzûmunu ilhâm eden –tam mânâsıyla- bir destûr-ı mükrim ve müşir-i mufahham görünce Çelebilerde bir teşevvüş rûhu hâsıl oldu. Said Paşa da elde edilen neticeden devletini müstefid etti.

Devleti, milleti, dini ve binâenaleyh şevket bahş örnek hilâfet Sultan Mehmed Han Hâmis Efendimiz Hazretleri’nin hukuk-i mukaddesesini, mevki-i tarihiyyesini yerli, ecnebi a’dâmızın yed-i ihânetinden koparmak, şu enkâz üzerine bir bünyân-ı rasin kurmak... İşte, Said Paşa’nın hatt-ı hareketi. Bu gâyeye vusûl için vezîr-i âzam herkesin anlamayacağı yeni, rûhî, kat’î bir usûl ittihâz etmiştir ki bunun ne olduğunu ancak bize tarih söyleyecektir. Ebü’l-hevlin gelene geçene îrâd ettiği sıkıcı muamma gibi Said Halim Paşa da adîmü’l-hâl lağz vaziyeti ile bedhâhını üzüyor, rahatlarını münselib ediyor ve hatta kahrediyor.

(Zât-ı sâmi- sadâret-penâhı tarafından ihdâ buyurulan tasvîr-i âlî ilk sahifeye derc edilmiştir.)

Celâl Nuri [İleri]

nr. 5, s. 2-3.

3.12. Kılıçzâde Hakkı: Erkek Kına Gecesi

Evvelce tekrar edip de esbâb-ı maniâ tesiriyle mevki-i fiile konamayan düğünün yevm-i icrâsı katiyyen tayin edildi. Bu, vâlide ile uzun bir münâkaşadan sonra ancak kabul olunabildi. Vâlide esâsen oğlunun bu teehhülünden memnun olmadığı için düğünün icrâsını hiç istemiyordu. Fikrini açıkça söylüyordu.

—Bu teehhül, diyordu, katiyyen benim rızâ ve muvaffakiyetim hâricinde olduğu için onu tervîc etmek, ve bu işte de sana bol bol yardım etmek gönlümle yapacağım bir iş değildir. Her şeyi nasıl kendin yaptıysan alt tarafını da öylece becer. Sana vereceğim para pek mahdûd olacaktır. Oturduğumuz ev ise pederinden mirastır. Orada istediğin gibi tasarruf edebilirsin. Düğün yap, kına gecesi yap, balo ver, Karagöz oynat... Refik Bey cevap verdi.

—Zaten bana analık vazifesini ne zaman bi-hakkın îfâ ettiniz ki şimdi düğünümde de memnun olasınız. Ben bugün değil doğduğum günden itibaren öksüz olduğumu biliyorum. Sizin vesâdetinizle teehhül ettiğimden dolayı pek memnunum. Çünkü sizin bulacağınız kız nihâyet sizin gibi bir şey olacaktı. Miktarı ne olursa olsun bana muâvenete borçlusunuz. Fakat isterdim ki bu defa olsun bana biraz hayr-hâh olasınız. Bu teehhül keyfiyetten dolayı araları şeker renk olan ana ve oğlun haftalardan beri tekrar eden kavgalarının son safhası bu oldu?.. Refik Bey vâlidesinden ayrıldıktan sonra Bezmi'yi bulmaya gitti. Bezmi kimdi? Bezmi esnaftan bir adamdı. Fakat zekâ ve şeytâneti sayesinde birçok fırıldaklar çevirmesini biliyordu. Diğer biriyle müştereken iki mahallede birer mağaza idâre ediyorlardı. Herkesin yüz kuruşa satamadığı bir menâ'î, o, çok kere beş yüz kuruşa kemâl-i sühûletle satmanın yolunu bulurdu. Tahsili pek nâkıstı; zekâsına munzam olan görgüsü onun mühim roller çevirmesine pek yardım ediyordu. İş bildiği için çok para kazanıyordu. Evli idi. Çocukları vardı; Moda'da, Boğaziçi'nde, Makriköyü'nde, Adalar'da müteaddit ve anâsır-ı muhtelifeye mensup metresleri de vardı. Bunları nasıl idâre ediyordu? Orasını Bezmi'den başka kimse bilmezdi. Muhakkak bir şey varsa o da hepsini hüsn-i idâre ettiğidir. Onun haftada bir defa bile hânesinde yatmadığı zamanları olurdu. Fakat bundan ne haremi ne çocukları müşteki değillerdi. Dostları ona çok defa sevimsiz sıfatlar izâfe ve tevcîh ediyorlardı. Bezmi bunların hepsine kahkaha ile cevap veriyordu. Denilebilir ki Bezmi en amelî bir feylesof en iyi bir epiküryen idi. Fakat

tahsilinin noksânı yüzünden o bitmez tükenmez felsefe sistemlerine vâkıf değildi. Onların isimlerini bile işitmemişti. Bezmi cehâletiyile beraber mu'tekıdda değil idi. İşye yalnız bu noktada hem-hâllerinden ayrılıyordu o, yalnız bir hakikat biliyordu. Doğmak, iyi yaşamak ve ölmek... Bunlardan mâadâ bütün müdde'ayât ve nazariyât onun nazarında hep boş şeylerdi. Onlar ancak tembel ve şahsî teşebbüslere az kâbiliyetli insanların tahayyülâtı eseri idi.

—Dinler, mezhepler ile fazla uğraşmak, diyordu. İşsiz insanların kârıdır. En iyi ibâdet insanın kendi işidir. En büyük ahlâk da işgüzârlıktır. İnsanın işi olduktan sonra fenâlık yapmaya, fenâ şeyler düşünmeye zaten vakit bulamaz. Memleketten siyâsetle iştigâl-i ibtilâsını kaldırmak için serserilere, işsizlere iş bulmalıdır. Memleketimizi kurtaracak maârif ve nâfia nezâretleridir. Amelî zekâsıyla bütün bunları keşfetmişti;

—Ticarette, ilâve ediyordu, aldatmak bir zekâ eseri aldanmak bir belâhet nişânesidir. Ebdâllar, gabîler, iş bilmeyenler dâima erbâb-ı zekânın harc-güzârıdırlar. Öyle olsaydı ilim ile cehlik, faâliyetle atâletin, zekâvetle belâhetin birbirinden ne farkı kalırdı. Hayatın ise zevk ve elem gibi yalnız iki yüzü vardır. Hüner, akıl ve zekâyı ve faâliyet ve teşebbüsü hüsn-i isti'mâl edip hayatının eğlenceli yüzüne daha ziyâde mukâbil olmaya muvafık olmaktır. Bezmi işte böyle bir adamdı en ziyâde muâmelede bulunduğu memûrîn ile yüksek tabaka idi. Zirâ bunların husûsiyet hâllerinin kendilerini çarşı işlerine yabancı kıldığını pek i'lâ biliyordu.

—Evet, diyordu, bunlardan kazanmayacağım da bizim çarşı esnâfının alışverişinden mi istifâde edeceğim.

Mamafih muâmelede bulunduğu zevâta süresi gelince hadım olmaktan geride durmuyordu. Herkese hayır-hâh olmak istedi ve bu büyük bir fâzilet idi. İhtimâl ki bu iyi hasleti diğer bütün fenâlıklarını örtüyordu. Refik Bey'le münâsebetleri de bu yolda husûle gelmişti.

Refik Bey mağazadan içeri girdiği zaman Bezmi'yi bir kadınla bir yorgan yüzü için pazarlıkda buldu. Fırsattan istifâde etmesini bilen Bezmi hemen Refik Bey'e koştı:

—Amân Refik Bey tamâm zamanında geldiniz, yetiştiniz. (Hanıma) Efendim damadınızı takdim ederim. (Refik’e) Kayınvalideniz hanımefendi. Her ikisi şaşırdılar. Refik, çâresiz ihtirâm-kârâne eğildi. Hanım da vakûrâne bir baş işaretiyle mukâbele etti. Bezmi avı kaçırmayacağına artık emin idi.

—Ricâ ederim, Refik Bey, diyordu, siz söyleyiniz, çünkü siz örtüneceksiniz. Bundan daha zarif bir yorgan yüzü bulabilecek misiniz? Fiyatı da pek ehven, hiç olmazsa size karşı ihtikâr etmeyeceğimi bilirsiniz. Hanımefendi hazretlerine bir saatten beri anlıyorum. Sizin müşterim olduğunuzu söyledim. İyi bir tesâdüf ki geldiniz. Hâ işiniz aklımda. Ben hepsini hazırladım. Siz hiçbir şey düşünmeyiniz. Fakat müsâade ediniz de hanımefendiyle pazarlığı bitirelim. Sonra hanıma dönerek ilâve etti:

—Efendim, sizi damat bey yanında fazla yormak istemem, zaten iyice yoruldunuz. Ve zannederim çok yorgundunuz. Evvelâ piyâsada bundan iyi bir mal bulamazsınız. Sâniyen hiç olmazsa sizi aldatamam. Çünkü sonra Refik Bey’le râbitamızı kat’ etmek icâb eder. Nihâyet efendim. İki lira daha tenzîl edebilirim. Yirmi üç lira son fiyatıdır.

Damadının karşısında küçük düşmemek için kayınvalide ısrar edemedi. Paraları saymaya mecbur oldu. Yorgan katlanarak kutunun içine kondu ve hizmetçi kıza teslim olundu. Bezmi ve bi’l-mecbûriyye Refik Bey hanımı kapıya kadar teşyî’ ettiler. Şimdi Refik gülerek söylüyordu:

—Aferin Bezmi yine fırsattan istifâde ettin değil mi? Bezmi mukâbele etti:

—Ve size iyi bir yorgan yüzü kazandırdım değil mi? Maazalik istifâde etmek akıllı adamların işidir. Fırsat kaçırmak kadar budalalık tasavvur edemem. Ah böyle hanımlara bayılırım. Hergün bir tanesi kâfî. Bir saat çalış on lira kazan. İnsan bir değil iki nâzır olmuş olur. Yaşayın ticaret ve zekâ! Biraz durdu. Bir cigara yaktıktan sonra:

—Gelelim sizin işlerinize ben hepsini dün geceden hallettim. Rakı, bira, konyak, viski hepsi bugün mezelerle beraber alaturka saat ondan bulunacak, bunlar için yedi buçuk lira vereceksiniz. Çalgıcıların yalnız dördüne para verilecek. Fakat

telaş etmeyiniz. Onları da siz vermeyeceksiniz. Ben onun da kolayını buldum. Mevsufunu gördüm, kızlarıyla beraber gelecek. Anlıyorsunuz ya beyefendi, düğününüzde çengiler de bulunacak. Çoka kaçır demeyiniz. Ben hepsini yoluna koydum. Onların ve çalgının masrafını misafirlerden çıkaracağım...

—Aman Bezmi ne yapıyorsun? Sonra misafirlerim beni ta'yîb etmez mi?

—Ta'yîb mi dediniz? Siz henüz toysunuz Refik Bey ben çengileri öyle zamanda ortaya çıkaracağım misafirler sizi ta'yîb etmek şöyle dursun size azim-i teşekkürler bile edecekler ve hatta para, verdiklerinin farkında bile olmayacaklardır. Dedğiniz gibi olsa bile hepsinin sizi ayrı ayrı görmesi için bir sene bile kifâyet etmez. Ve o zamana kadar tabî her şey unutulur. Hadi budalalık etmeyiniz. Bezmi ne yaptığını bilir. Siz bu işi bana cevaben ettiniz mi? Alt tarafına karışmayınız...

Refik Bey'le Bezmi, zavallı saat dört buçukta evde bulunuyorlardı. Evvelce ısmarlanmış olan bütün levâzım tamamen vürûd etmişti. Yağlıkçı Bezmi en mahir bir sofracı en usta bir kilerci gibi her şeyi tertip ediyor, yerli yerine koyuyor; yardımcılara emirler veriyor ve bunlar arasında latife etmeye de vakit bulabiliyordu.

—Yok, Damat Beyefendi, diyordu, siz o kadar yorulmayınız. İhtimâl ki yorgunluktan yüzünüz solar ve sonra Gelin Hanımefendi sizi beğenmeyebilir...

Refik buna diğer bir lâtife ile mukâbele ediyor. Ve sonra her ikisi kahkahalarını salıveriyorlardı.

Tertibât hitâm bulduktan sonra Bezmi geniş bir nefes aldı.

—Bu intizâm ve revnâkı görüyorsunuz yâ; ah bunlar hep böyle kalsa... Bu sofranın âkıbetini bir de sâhilin gelip görmeli.. Bütün güzelliklerin sonu öyle iğrenç olsa... Ne ise şimdi bunları bırakalım. Peki şu büyük masa rakı, beriki bira, öteki de konyak içenlere mahsûs, anladık. Rakı bizim. Bira Almanlar'ın, konyak da Fransızlar'ın. Bunlarla ünsiyetimin var. Senelerden beri âşinâyız. Fakat siz bu ve viskiyi nereden çıkardınız? Demek noksân olan bir İngilizlik idi. O da sizin düğününüzde tamamlanacak. Çok âlâ. Fakat her şeyi tamamıyla olmalı değil mi beyim. Hanya ve viskinin kendine mahsûs sevdalı suyu... O zaman her ikisi büyük bir yanlış yapıldığını anladılar.

—Mamafih, diyordu, viskiyi içeceğine İngiltere kralı, ne de başvekili ancak bir iki züppe dostunuz. Osmanlı rakısı varken İngiliz ve viskisine koşmakta ma'nî nedir? Mademki içiyoruz hiç olmazsa bizimkini içelim.

—Öyle değil Bezmi Bey... Ve viski rakıya nispeten daha (tonik) imiş de onun için tercih olunuyor. Mâlûm yâ İngilizler'in içkileri bile kendileri gibi sert ve kuvvetli. Her ne hâl ise mademki arzu ettiler bir iki dostu da bu sûretle i'zâz ve memnun etmek lâzım.

Bu muhâverenin hitâmıyla ufak tefek nevâkısta ikmâl edilmiş bulunuyordu. Masaların mevzû bulunduğu bir konağın orta kattaki salonu idi. Bu salon oldukça büyüktü, mevcûd kanepeler ve koltuklara birçok da sandalye ilâve edilince yüz kişiyi alabilecek bir hâl kesb ediyordu. Mamafih med'uvların yekûnu hisâbca elliye geçmeyecekti.

Şu hâlde herkesin ferah ferah eğleneceği âşikâr idi. Bezmi'yi en ziyâde memnun eden keyfiyyet çengîler için müsâit yer bulunması idi. O, her şeyden evvel kendi zevk ve eğlencesini dâhil hesâb ediyordu.

Salonun tamâm ortasında tavana asılmış bir avize bulunuyordu. Bunun ortasında bir petrol lambası kenarlarında mum vaz'ına mahsûs tertibâtı vardı. Zannolunduğuna göre bu avize büyük hanımın gelinliğinden kalma idi. Aşağı yukarı elli senelik ömrü vardı. Büyük salona açılan odaların da hemen birbirine ittisâlî vardı. Salonun şark şemâlî köşesine çalgıcılar için ayrıca bir masa konuldu ona mukâbil de köşede daha muhterem birkaç misafir için küçük bir sofra tertip edildi. Türklük hayât-ı ictimâiyyesinde bu dâima böyledir. Sunûf-i ahâli teşkilâtı olmadığı için herkes demokrattır. Fakat bazı tabakalar esâs itibariyle yine teşekkül etmiş bulunurlar. Binâenaleyh herkesin her tabakadan dostları bulunur ve sonra böyle bir cemiyet tertibi lâzım gelince bazı hürmetlileri istisnâ etmek icâb eder. Onlar bundan mahzûz olurlar. Fakat diğer med'uvvîn bundan müteessir olmaz, bunu asla bir hakâret telakkî eylemez ve pek tabîî görürler. Hâlbuki başka iklimlerde bu uzv edilmez bir hakârettir.

Bu husûsî sofranın hâtırlı misafirleri miyânında bir iki mebus, birkaç tâcir-zâde filân bulunacaktı. Artık salonun tertibâtı ikmâl edilmiş sayılabilebilirdi. Büfe,

salonun şark-ı cenûbiyye tesâdüf eden küçük salon ile ona teferru eden hücrelerde tertip edilmişti. Misafirler henüz gelmeye başlamamıştı. Bezmi şetâretini alarak:

—Damat Bey gel bakalım, dedi, herkesten evvel şu sofranın bekâretini biz izâle edelim. Şuradan elinizle bana bir rakı doldurunuz.

Beraber içtiler ve kadehleri yerlerine koydular.

Lambalar, mumlar yakıldı. Yemekler zaten gündüzden ikmâl edilmişti. Verilecek yemekler soğuk olacaktı. Bezmi buna da itirâz ediyordu.

—Anlamam, diyordu, işret alaturka, yemek alafranga. Ah canına yandığım. Hâlâ ikisinden birine esâslıca dökülemedik. Zaten yemeğe hiç hâcet yoktu yâ... Bence o fuzûlî bir masraftır. Bana dânişe ediniz men' ederdim. Hâ size husûsî olarak bir şey arz edeyim. Siz komisere haber gönderiniz de ara sıra buraya bir polis göndersin.

Refik telâşla sordu:

—Ne olacak?

—Ne mi olacak? Haydi çocukluk etmeyiniz. Biz henüz Türk'üz. Birçok düğünlerde neler olduğunu bilmiyor musunuz? Tabîi lâubâli olmakla beraber bu sözler Refik'in en aziz hissiyâtını cerîhadâr etti. Teverrüd küllük her vesile ile yine Türkler tarafından tahkîr edilecek miydi?

Refik Bey biraz hiddetle söylendi:

—Bezmi Bey siz Türk değil misiniz? Milliyetinizi tahkîr etmekle bir zevk mi duyuyorsunuz. (Bağırarak) Müverrih tahkîr eder, ulemâ tahkîr eder, avâm tahkîr eder, ecnebi tahkîr eder. Ey zavallı Türk! Bu kadar tahkîr edilmek için sen ne günah işledin.

Bezmi kekeleyerek cevap verdi:

—Beyefendi ne hiddet ediyorsunuz. Şimdiye kadar Türk'e Türk olduğu anlatıldı mı? Türk'ün de bir milleti bir haysiyeti olduğu bildirildi mi? Bizim milliyetimizi tahkîr eden ulemâmız bize baldırı çıplak bir sürü hacı babaların ellerini öptürüyorlar; varlık, insanlık nâmına onları bize numûne gösteriyorlardı.

Refik Bey'le Bezmi bu muhâvere üzerinde iken çalgıcılar geldiler.

Arkalarından misafirler de birer ikişer gelmeye başladılar. Artık ilmî, dinî, felsefî, ictimâî, mütâlaalara mahal yoktu. Yapılacak iş vardı. Ve onları îfâ etmek lâzım gelirdi.

Yarım saat sonra salon dolmuş herkes küme küme ayrılmış idi. Bu kümelere sadece bir nazar atfetmek bizde birliksizden mütevellid sunûf ve tabakâtın ne kadar çok olduğunu öğrenmeye kâfi idi.

Çalgı vazifesine başlamıştı. Sazlara düzen verildi. Çalgıcılar arasında âhiz-i mevki etmiş olan meşhur bir hânende (Si Bemol) bir gırnata ile buna mukâbilan hazîn, ağlatıcı, düşündürücü, uyutucu, uyuşturucu bir taksîm ediyorlardı. Hiçbir tarafta ses yoktu. Sanki berbat semûm esmiş herkesi uyuşturmuştu yalnız ara sıra yürekten kopan bir âh bir feryâd bu sükûnu ihlâl ediyor; ve sonra bir diğeri yaşa! Diye bağıırıyordu.

Hâlbuki âh edenler bağırınlar musikiden katiyyen anlamıyorlardı. Onları zevk-yâb eden sanat değil okuyan hânendenin muharrik sedâsı idi, ve onun ciğerlerde terâküm ettirdiği kuvâ-yi asabiyye bu sûretle birer enîn birer feryâd sûretinde çıkıyordu. Taksimden sonra besteler şarkılar semâiler birbirini velî etti. Fakat bütün bunlar pek ahenkti ve birbirine benziyordu. Kulağa birikilen, ruha bir şevk ve heyecan vermiyordu.. Yahud med'uvvîn içinde birkaç kişi böyle düşünüyordu. Salonun yakınına mevzû ve antika bir kumaşla mestûr bir kanepede üç genç ve bir orta yaşlı bulunuyorlardı. Bunların zemin musâhabeleri bu gece düğünde gördükleri safahât idi. İçlerinden pek heyecanlı bulunan bir doktor diyordu.

—Arkadaşlarım. Haydi birer daha içelim. Zirâ kendimizi unutmak için içmek lâzımdır. Bu kafamızla, uyuşmaz isek yaşayamayız. Diğerleri yansızlıktan uyuşuyorlar. Biz bu muhitin eczâsı değiliz fakat oradan ayrılamıyoruz da binâenaleyh hemhâl olmak için hep beraber uyuşmalıyız. Rica ederim. Şu musikiyi dinleyiniz ne zevk duyarsınız. Vaz'-ı alâh eden bir kadının feryâdından bir farkı var mıdır? Bağır bağır hep bağır. İnce, kalın orta dâimâ bağır... Hudâ-dâd hazîn bir ses olursa biraz işe yarar. Fıtratının ihsânına bir diyecek yok. Fakat benim zekâmın, zekâ-yı insâniyenin hiçbir tesiri olmasın mı? Daha ziyâde müteheyyic olarak:

—Ben bu zekâ ile yükselmek, semâlara vâsıl olmak isterim. Ayaklarım arzda kalsın fakat başım âsmânların fevkine çıksın...

Şimdi bir Verdi, bir Beethoven, bir Wagner'i göz önüne getirelim; bir de Osman Bey'i, Hacı Arif Bey'i, Dede Efendi, Hafız bilmem kimi? Önümüze koyalım. Ve her iki taraftan âsârını mukâyese edelim... Bari bu feryâdlar millî musikimiz olsa...

Farazâ şu Hânende Efendi mümellekimizde müşâhirden imiş. Neye yarar. Bi'l-farz Karalimât'ın üstündeki konsere git, bir de muzikayı orada dinle...

Şu avizeye bakınız... Avrupa'ya elektrik az geliyor. Biz henüz mum ve petrol devrindeyiz. Vâkıâ onların da mumları var ama çıt diye bir mandal çevirilince hepsi birden yanıyor.

Bir de şu aralıklanmış kapılara bakınız da şu bedbaht kadınları görünüz. Zavallılar girmek isterler giremezler, hâlbuki ruhları bu cemiyetin zevkine iştirâk etmek ister. Yemin ederim kümeslerdeki tavuklarımız evlerimizdeki kadınlarımızdan daha bahtiyârdır. Şu gençleri görüyor musunuz? Yüzlerindeki letâfet hep düzgündür. O düzgünü yıkayınız; altından bir sararmış deriden başka bir şey çıkamaz. Hava yok. Ziyâ yok. Şevk yok. Tereddî tereddî dâimâ tereddî... Kadınlık bitiyor, kadınlıkla beraber Türklük de bitiyor. (Bağırarak) Allah için olsun bizi kurtaracak yok mu... Ey mehdi-i zaman daha mı bekleyelim?...

İçelim içelim birer daha içelim.

Dört refik birer daha içerken çalgı:

Bülbül olsam...

Nağmesini tutturdu. Şimdi bir tane çengi elindeki zilleri şakırdatarak fırıl fırıl fakat biraz da acemice dönüyordu. En haysiyetli ve ağır olmak lâzım gelen misafir efendi herkesten ziyâde takdîrkâr çıktı.

—Aferin damat, aferin Refik, diyordu. Akşamdan beri bunları nerede sakladık, vallahi zevk olursa böyle, düğün olursa da böyle olmalı.

Kümelerdeki bütün gözler orta yerde düğüne dönmüştü. Hep beraber çalgıya refâkat ediyor ellerle tempo tutuyorlardı. Şimdi çengi çiftleşmiş mukâbil eğilip bükülüyorlar, huzzârı zevk ve cüdâ! Müstağrik ediyorlardı... Artık nevbet sizelere yatmaya para yapıştırmaya gelmişti... Bezmi çengileri birer birer gezdiriyor mecidiyeler, liralar bu iki Yahudi kızının alnını yanaklarını tezyîn ediyorken; daha cüretkârlar birer buse de terdîf ediyordu. Bizm ma'hûd itirâzcılar yine söze başladılar. Başlıcası diyordu:

—Nasıl doktor. Biz yirminci asırda alâhiy hayatı yaşamıyor muyuz?

—Filhakika öyle. İşte hayat ancak alâhiy âlemine mahsûstur. Orada herkes akşamdan sonra bu sûretle eğlenir. Hâlbuki böyle bir cemiyet için mahsûl-i zekâ bir tufan-ı musiki, temiz giyinmiş bir halk, zevkten anlar bir tabaka-i nâs lâzım. Hele biraz daha sabre delim. Göreceksiniz. Sol köşedeki masadan itibâren çengilerle beraber göbek atmaya başlayanlar bulunacaktır. Allah vere de bir rezâlet çıkmasa. Zirâ, görüyorum cıvıyanlar da var.

En genci atıldı:

—Vallahi biz henüz ibtidâyız. Bu hayat değil rezâlet medeniyetten çok uzağız. Ve korkarım ona yanaşmadan öleceğiz.

Doktor şiddetle sözünü kesti.

—Hayır hayır ölmeyeceğiz. Daha fenâ bir hâle geleceğiz. Mâdemki millî ve medeni bir usûl-i muâşeret tesis edemedik, o hâlde garbın taammüm eden bazı usûlünü kabul etmeliydik. Onu efendi olarak kabul etmedik; fakat korkarım ki Avrupa bize o usûlleri uşak olarak kabul ettirecektir.

Bı tarafta bu mülâhazât-ı dermeyân edilirken, öte tarafta ahenkler, uğultular, hayhaylar, nâralar devam ediyor; şişeler devriliyor, kadehler kırılıyordu. Birden bire keskin bir sadâ yükseldi...

—Hayır diyordu. Benim dediğim çalınacak, ben fasıl masıl bilmem. “Ağzı burnu ufacak...” söylenecek... Vallah şimdi sazlarınızı da teflerinizi de kafanızı da

parçalarım... Herkes susmuş neticeye intizâr ediyordu. Saz da durdu söz de durdu. Misafir hâtırlılardan idi. Yanındakiler ricâ ediyorlar. Kanmıyor mutassıl ısrar ediyor.

—Hem, diyordu. Nerede o çengi. Kız buraya gel! Şöyle dizime yat bakayım... İstedğin para değil mi?

Hâtırlı misafiri telkin etmek mesele oldu. Şimdi Bezmi, Refik Bey'i bir kenara çekmiş lâubâliyâne hitâb ediyordu:

—Oğlum ben sana demedim mi. Sen istediğin kadar itirâz et, berekât versin idâre-i ârifîyye var da herkes ondan korkuyor. Yoksa sen şimdi patlayan tabancaların kaç olduğunu görürdün, sana karakola evvelce ihbâr et dediğim bunun içindi. Bezmi bunları göre göre kurt oldu.

Avizede sönmek üzere bulunan mumları herkes unutmuştu bir misafir vazifesi olmadığı hâlde mumları tecdîd etmek istiyordu. Bir kazâyâ meydan vermeden misafiri yerine oturtmak da bu gecenin yarınına kaydedilecek bir vak'a oldu. İbtidâda okunan nezihe şarkılar sonunda en müstehcen en kerîhlerine kadar indi. Mamafih kadınlar aralıklanmış kapılardan dinliyor ve hatta gülüyor ve mahzûz oluyorlardı. Bütün bunlar kadın ve erkeğin ayrı bulunmasının neticesi idi. Mashara kıyafetine giren, yalnız bir iç donuyla kalıp Arap oyunu oynayan misafirler de bulundu. Ve bunlar bütün sarhoşlar tarafından birer eser-i bedî' gibi alkışlandı. Çok işret edildi. Pek az yemek yenildi. Sabaha kadar imtidâd eden bu hây u huy arasında mefkûd olan en mihim bir keyfiyyet ile insanî bir zevk ve neşe idi..

Düğün evinden en sonra, sabaha yakın mûfarakat eden Bezmi düğünün kazâsız belâsız geçtiğinden dolayı Refik Bey'i tebrik ediyordu.

Kılıçzâde Hakkı /nr. 5, s. 12-16.

3.13. Kılıçzâde Hakkı: Son Gece

Son kâğıdı da imzaladıktan sonra üzerine eğilmiş olduğu yazı masasından ağır ağır kalktı. Yorgun gözlerini beş on saniye oğuşturdu. Sonra saate baktı. Saat tam beşi gösteriyordu. Bir tayf-ı âteşin gözlerinin önünden süzüldü. Muzlim ve bunaltıcı bir kâbus-u havf bütün ruhunu istilâ etti.

Saatin akrep ve yelkovanı birer hançer gibi beynini deliyor zannetti. Çünkü, eve gitmek zamanı gelmişti.

Fakat o, eve, niçin ve kimin için gidecekti? O yıkılası eve, ki, kendisini orada ıstırâpdan, elemnden, heyecândan ve hatta –bunu itiraf etmek istemiyordu- biraz da namusuyla istihzâ eden bir mahlûktan başka hiçbir şey beklemiyordu. Bulunduğu binânın temelini yalayarak büyük bir çağlama ile akıp giden derenin cihet-i cereyânına nazar olan pencereye yanaştı. Ateşler gibi yanmakta olan harâretli alnını, hafif ve soğuk yağmur katrelerinin birer saçma şiddetiyle döktüğü camlardan birine dayadı. Camın bir bürûdeti başının harâretini biraz ta’dil eder gibi oldu. Dişleri sıkılmış adalât-ı vechiyyesi kısılmış olduğu hâlde; gözleri, bazen, bulanık dalgalarını köpürterek, korkutucu baş döndürücü bir süratle, anaforu, girdâblar yaparak koşup gelen bu coşkun dereyi, bazen de uzaktaki çıplak ağaçlı ormanın içinden geçen bulutları takip ve temâşâ ediyordu. Bu elemli hayatına karşı isyan ettiriyordu.

Kendi kendine: Niçin yaşıyorum, diyordu.

Şimdi havâs-ı hamsesinden ikisi kendisini güyâ muvakkaten terk etmişti.

Gözleri derenin akışını, kulakları da çağlayışını takip ediyordu. Aynı zamanda dimâğının bazı hüceyrâtı faâliyete başlıyor; ona, geçen hayatını düşündürüyordu. Pek tatlı hayâller, parlak emeller üzerine kurduğu bu binâ-yı hayat hep böyle temelsiz, muallâk, mâil-i inhidâm gibi mi duracaktı? Ömürlerine karışan bir melek çocuk bile bu mübhem vaziyeti tespit etmeyecek miydi? Prestiş edercesine sevdiği zevcesi tarafından hiçbir vakit söyleyecek miydi? O, yalnız sevmiş olmakla mı müteselli olacaktı? Fakat bu, onun için bir teselli değil, bütün ruhunu kemiren, didikleyen tahammül edilmez bir azâb idi. Kendisini sevdirmek için neler yapmamış, ne fedâkârlıklar göstermemişti!

O kadar sevdiği ve iftirâkını en acı elemelerden bedter add ettiği hâlde, onu, sıkılmış olmamak için kendisinden uzak olarak yaşamaya bile müsâade etmişti. Hâlbuki bütün bu müsâadeler kendisinden cebren tahsil edilen bir harâc gibi hiçbir nemâ hiçbir fayda temin etmiyor, belki zararına istîmâl olunuyordu.

Niçin, günler geçtikçe aralarındaki bu açıklık nâ-kâbil imlâ bir uçurum hâlini alıyordu? Bu uçurumu doldurmak için neler lâzımdı?.. Hâlbuki o her fedâkârlığı yapmış, mâlik olduğu bütün vesâit-i maddiye ve maneviyyeyi bu uğurda sarf edip gitmişti. Lâkin heyhât, uçurum yine dolmuyordu.

Ma'a-hazâ, bu uçurum bir aydan beri daha açılmış, derinleşmiş gibi görünüyordu. İhtimâl ki bunun tarihi daha eski idi. Fakat o, bunları düşünmeye cesâret edemiyordu. Bizzarûre itirafa mecbur kaldığı bir kazıyye vardı: Son haftalar zarfında zevcesinin kendisini daha ziyâde sevmediğini hissediyor ve bununla beraber onun ahvâlinde büyükçe, nâ-kâbil setr ve ihvâ bir tebeddül de görüyordu. Her vakit şahsına lâkayd kalmış olan bu kadında bu defa büsbütün başka bir gürîzânlık vardı. Sebebini, mevrîdini tayin edemediği bir his, kendi eşi olan bu sevimli kuşun her vakit yabancı durduğu yuvasından artık uçup gideceğini, ona ihbâr ediyordu.

Senelerden beri kendisine karşı lâkaytlığı fakat zâtına karşı şuhluğunu, şetâretini muhâfaza etmiş olan bu latif kadın neden böyle gam-gîn idi? Niçin evvelki kahkahaları şimdi tanîn-endâz olmuyor; gözleri neden her vakit nem-nâk duruyordu? O niçin, için için ağlıyor gibi idi? Bütün o gayr-i irâdi hareketler, o süresiz dalgınlıklar, o birbirini tutmaz cümleleri neyi ifâde ediyorlar?... Bu suâllerin cevaplarını veremiyor; fakat zevcesinin yüreğini ezen kederlerinden biraz ferâhlık olsun duyuyor; hiç sevmediği ve belki, fitratı itibâriyle alâkadâr olmadığı intikam-ı his kendisini hafifçe zevk-yâb ediyordu.

Tefekkürâtı içinde gömülmüş olduğu hâlde nerede olduğu bile unutmuştu. Gecenin pîşdârı olan hafif karanlığın basmış olduğunun farkında bile değildi. Mezarda olan ziyâyı ne yapacak?

Arkasından gelen hafifçe sedâ onu ikâz etti; Uşak:

—Beyefendi daha gitmeyeceklerse lambayı yakayım diyordu. Başını biraz çevirerek ve sükûnetle cevap verdi:

—Hâcet yok, şimdi gideceğim.

Duvarda asılı bulunan bastonunu koluna taktı. Kapıdan çıkarken eldivenlerini giymeye çalışıyordu. Kapının dışarısında kendisini selamlayan kâtibine bir baş işaretiyle mukâbele edip geçti.

Hafifçe devam eden yağmur yüzünü ıslatıyor; ıslak taşlar üzerinden bazen ayağının kaydığı oluyordu. Vazifesini ifâ ettiği mahal ile ikâmetgâhının arasındaki mesâfe çok değildi. Biraz evvel zikri geçen dere şehrin hemen ortasından geçiyor onu ikiye bölüyordu. Bütün şehirlerimizde olduğu gibi burada da şehrin bu iki kısmını çevirerek çarpık bir veya iki köprü birbirine rabt ediyordu. İkâmetgâhı karşı yakada ve dereye nâzır idi. Köprüden geçerken onun çürük parmaklığına yanaştı. Velveleli bir cereyânla acûl giden dereyi seyretti. Bir saatten beri devam eden buhran ruhu henüz sükûnet bulmamış idi. Evvelâ şiddet ve sonra za'f hissetti; kendi kendine:

Bir an içinde her şey biter! Dedi.

Yeni bir aksü'l-amel-i husûle geldi. Zaafından utandı. Metin adımlarla köprüyü geçti. Hânesine vâsıl olmuştu. Kapıyı açan çocuğu oldu. O, her akşamki şetâretini muhâfaza ediyordu:

—Beybaba, dedi, annem bugün çok ağladı. Ve beni çok sevdi. Hiç yemek yemedi. Hep sandıklarını, eşyasını alt üst etti. Benimkilerle seninkilerini ayırdı. Sonra kocaman bir mektup yazdı. Beraber postahâneye götürdük bunları niçin yaptı baba. Sen onu darılttın mı?..

Baba sallandı; ve hiç cevap vermeden yukarı çıktı. Kendisini zevcesi yerine hizmetci kız istikbâl etti. Evin içinde muâmma bir hava esiyor gibi idi. Doğruca odasına geçti. O, zaten ışıklanmıştı.

Elbisesini değiştirirken hizmetci kız odaya girdi ve kendisine bir zarf uzattı. Neticeye îsâl edecek vakâyi' artık birbirini takip ediyordu. Bu mühim bir an idi. Üzeri yazılmış olan bu kapalı zarfın içinde ne olabilirdi? Onu bilmiyordu. Fakat herhâlde iyi

şeyleri ihtivâ ettiğini tahmin ediyordu. Midesi hizâsından başlayan bir takallüs-i âsâb bütün nevâhî-i sadriyyesini dolaşarak boğazına dayandı. İsteriklere mahsûs bir hamlenin geldiğine zâhib oldu.

Hidmetci kızın mezâr-ı sükûtu, mütegayyir rengi zaten evin içinde bir fevkalâdelik olduğuna delâlet ediyordu. O, zevcesinin kendisini istikbâl etmediğine o kadar şaşmamıştı. Bir aydan, beri, aşağı yukarı, bu böyle devam ediyordu. O, buna alışmış gibi idi. Fakat bu gece büyük bir müstesnâlık vardı. Ve bu müstesnâlık büyük bir vakânın hudûsuna alâmetti. Zevcesi bu mektupta kendisine herhâlde pek çok şeyler ihbâr etmiş olacaktı.

Evvelâ, hizmetci kızı söyletmek istedi.

—Kızım bu mektup nedir? Ne var? Dedi.

Hidmetci kız, hıçkırıklarla tıkanarak ve yuvarlanır gibi giderek çekildi.

O zaman asabi bir cümle ile zarfı parçaladı. İhâta edici bir süratle okuduğu satırlardan acı hakikati okudu: “Beyefendi. Evvelâ bu resmi tabiri kullandığım için beni affediniz. Aldatmak namussuzluğunu irtikâb etmekten ise hakikati itiraf edip azâp çekmek daha ehvendir. Hayat-ı müşterikemizin daha ziyâde devamı adîmü’l-ihitimâldir. Beni artık azâd buyurunuz. Bunu ulu cenâbınızdan istirhâm ediyorum.”

Vürûduna her vakit intizâr ettiği bu acı darbe nihâyet gelip yüreğini deldi. Başı döndü; gözleri karardı; düşmemek için iki eliyle masaya dayandı. Derin iniltilelerle müterâfık nefeslerle göğsünü kabartıyordu. Bir iki dakika bu elîm vaziyeti muhâfaza etti. Dışarıda soğuk ve sağnaklı bir yağmurun, sularını daha ziyâde kabarttığı derenin uğuldayıcı sadâ-yı cereyânı kulaklarına kadar vâsıl oluyordu. Hemen pencereye koştu ve süratle iki kanadını da açtı. Râtib ve keskin bir soğuk hava ateşlenmiş vücuduna düş tesirini gösterdi, bir ‘aksü’l-‘amel yaptı. Sükûnet ve muvâzeneti avdet eder gibi oldu.

Bitâbâne pencerenin kenarına dayandı. Şimdi daha sükûnetle düşünüyordu. Geçen o râbitsız ve istikbâlsiz mübhem hayatının böyle kırık dökük bir netice vermesini biraz tabî ve haklı buluyordu. Mamafih kendini aldatmak ihtiyacından dahi

sarf-ı nazar edemiyordu. Zevcesini çok seviyordu ve kendisini her şeyine katlandırıran da bu sevda idi.

Ne olursa olsun bunun için izâhât istemeye karar verdi. Müsbet bir netice elde edeceğine pek îtimâdı yoktu;

—Fakat, diyordu. Bu buhranı da bertaraf edebilirsem sükûnetin avdet etmek ihtimâli vardır.

Bu zayıf ümitle zevcesinin odasına dâhil oluyordu.

O, zevcinin girdiğinin farkında olmadı. Yarım saatten beri yanı başında bulunup yüzüne nasb-ı nigâh eden çocuğunun bile mevcûdiyetinden haberdâr değildi.

Kavurucu bir aşkın soldurduğu o evvelce şebâb ve ibtisâm saçan tarâvetli yüzünü, mübhem bir, arzu-yı istikbâlin, ümitsiz yaşlarla doldurduğu o câzip ve sehhâr-ı mâî gözlerini, açık pencereden harce tevcîh etmiş, gecenin karanlıkları ve yağmur sağnakları arasından pek uzakta hayâlen takip ettiği marazî bir noktayı arar gibi idi.

Pederinin içeri girdiğini gören çocuk vâlidesini ikâza mecbur oldu.

—Anne, beybabam! Diye seslendi.

Kadın derhâl kendine geldi ve kıyâm etti. Tavrında zem edenlere mahsûs bir metânet vardı.

—İhtirâmdaki noksanımı affediniz, dedi, takdîm ettiğim tezkere üzerine artık benim yanıma geleceğinize ihtimâl vermiyordum. Binâenaleyh intizârda da değildim. Ümit ediyordum ki siz bir kadından daha metin çıkarsınız.

Zevc:

—Herhâlde biraz izâhât almak hakkımdır.

Diyor ve ağır ağır zevcesine yanaşıyordu. Kadının perişân hâli bayılıcı bir halâvet saçan râbıt gözlerinin mâî şuaâtını biçârenin ruh-ı elem-dîdesini eziyor, doğruyor. Parçalıyordu. Dâimâ aldanmak arzularına terk-i nefis ederek titreyen sesiyle ilâve etti.

—Fakat siz isterseniz o hakkı isti'mâl ettirmezsiniz.

Zevce, yeni bir aşkın azm-ı takviye eden teşvîkâtıyla zevcin bu zaafını görmüyor, anlamıyor, emeline bir dakika evvel varmak için onu pâmâl etmekten tehâşî etmiyordu.

—Hakkınızı isti'mâl edebilirsiniz, diyor, fakat o hakkı isti'mâl etmek sizi elim bir ıstırâba uğratmaktan başka bir netice vermez. Bazı hakâyık ve izâhât vardır ki insan, onları öğrenmemekte, dinlememekte kârlıdır; ve kendisince mühim kalan bir hakikâti lehine tefsir etmek dâimâ mümkündür. Bu, iyi ve teselli bahş bir keyfiyettir. Fakat hakikâti bütün uryânlığıyla öğrendikten sonra onu te'vîl etmek artık gayr-i kabul olur; ve işte o zaman zayıf ruhlar perişân olmak tehlikesi altında bulunurlar.

Beyefendi, bütün hukuk izdivâcı pâmâl etmek istemediğim için sizi ta'zîb edecek izâhâtı-ı i'tâdan ümenâ edersem sizin ıstırâhat-ı kalbiyyeniz nâmına beni mazûr görmelisiniz. Her şeye kuvve-i tahammüliye dâhilinde mukâvemet edebilirim. Bedbaht ve hâlâ sevmekte olan zevci, birçok elim hakâyık ifşâ eden bu kapalı cümleler azdı; onun izzet-i ruhunu cerîhadâr etti. Birkaç adım geri çekildi; ümitsizlikle, za'f ile;

—Evet, dedi, artık benimle yaşamak istemediğinizi anlıyorum. Zirâ bunu anlamak için budala olmak lâzımdır. Fakat bana bulduğunuz kusur nedir? Ben, haysiyetsiz, nesebsiz, mevkisiz, bir çirkin câhil miyim?

—Bütün bu saydığınız kusurların hiç birisi sizde yoktur. Siz, belki erkeklerin en iyisisiniz. Fakat maalesef itirâfa mecburum ki nâ-kâbil tazmîn bir kusurunuz vardır.

Zavallı zevc, yüreğine giren bir hançerin nüfûz-ı elimini duyar gibi oldu. Farkında olup da tashîh edemediği bu noksanın ne olduğunu düşünüyor, dakikadan dakikaya za'f düşüyordu. Hafîf bir nefhâ-i ümîd ateş-i ye'sini yalayarak geçti.

İstirhâm ederim. Şu kusurumu söyleyiniz. Nâmusumla temîn ederim ki onu derhâl tashîh ederim.

Kadın zevcinin bu za'findan, bu elim vaziyetinden müteessir oldu. Başkasının işitmesinden korkarmış gibi pek yavaşça cevap verdi.

—O kusurunuz, dedi, benim sizi asla sevemediğimdir. Bu cevâbı, derin bir sükût takip etti. Her ikisinin göğsü kabarıp iniyordu. Birbirine bakan gözler yere dikildiler. Oda derûnunda haşyet-âver bir türbe sükûtu hüküm sürüyordu. Zevce sükûtu ihlâl etti.

—Fakat niçin? Mademki öyledir, dedi. Bu uzun hayatı bir kefen gibi niye arkanızda sürüklediniz?

Kadın bilâ-tereddüt cevap verdi:

—Çünkü o zamanlar yüreğim boştu.

Ateşten bir kılıç zevcin beynini deldi, yaktı.. Titreyerek:

—Şimdi... dedi.

Zevce metânetle işi bitirmek istiyordu.

—Şimdi doludur ve binâenaleyh hayatımı tahvil etmekte hakkımdır, dedi. Sevdim fakat size hıyânet etmedim (azmini takip ederek) siz hayatımın en güzel çağlarını dilediğiniz gibi mâddeten tasarruf ettiniz. Bu kadar müddet taht-ı esâretinizde kaldığım kâfi değil midir? Kurûn-i vüstâda bir sipâhinin taht-ı esâretine düşmüş olaydım, on sene sadâkatle hizmetten sonra elbette beni mükâfatlandırarak ıtlâk ederdi. Hâlbuki ben, bunu mükâfatsız olarak sizden istirhâm ediyorum.

—Fakat bizde efendilik esirlik yok. Biz kanun-i ilâhinin birbirine rabt ve bend eylediği bir çift değil miyiz?

—Aslâ! Biz kanun-i ilâhinin değil, müstebid insanların keyiflerinin kurbanı olduk. Biz meşrû bir çift olmak için yek-diğerimizi bizzat intihâb etmeye muktedir olabilmeli idik. Siz beni ihtimâl hiç görmediniz. Ben sizi şöylece gördüm. Zaten o yaşta iken bunların arasındaki farkı temyîz etmek bence henüz gayr-i mümkündü. Bununla beraber hakkınızdaki menfî arzularımı daha o zaman aileme beyân etmiştim. Fakat sizin vaziyetiniz, ebeveynimin hırslarını tahrik etmişti. Bu hırs-ı işbâ' lâzımdı. Şüphesiz asâlet ve servetin hayatta mühim bir mevkii vardır. Bunu inkâr etmiyorum. Ancak insanın hayat-ı madiyyesi yanında bir de aşkı vardır.

Şu fecî'anın mevlidi, bizim, dine izâfe ve nispet edilen istibdâdkârâne kanunlarımızla ictimâî hatalardır. Mevâd-i hissiyesinde bile çok tedkîk, hıyâr-ı rû'yet şart iken ailenin değil belki milliyetinin esâsını vaz' edecek olan iki ruhun mantıkî bir tarzda ictimâ edememeleri hayat-ı medeniyye ve ictimâiyyemiz nâmına dâimâ bir fecî'a değil midir? Ve işte biz o kurbanlardan biriyiz.

İlâhi kanunlar, mutlaka, beşerin saâdetini kâfî olacak sûrette müdevvin olurlar. Kudret-i fâtıra insanlar için suhûletten başka bir şey murad etmemiştir. Şu hâlde fuzûlî olarak kudsiyetleri ilân edilen bu muzır kanunlar artık tahrip edilmeli ve yerine ilâhi kanunların hakiki ve tabîleri ikâme edilmelidir.

Yeisi tezâyüd ve neticeden katî ümit etmiş olan zevc muvâzenetini muhâfaza edemedi.

—Fakat, dedi, müddeâyâtınızın neticesi nâmussuzluğa kadar varabilir...

Zevce, tahkîr edilmiş yüksek ruhlu bir kadın gibi fevriân etti. Âteşin bir kızılılık yüzünü kapladı. Gözleri büyüdü ve parladı. Vücudunu gerdi başını yükseltti.

—Beyefendi, dedi, henüz şu dakikada resmen zevceniz bulunuyor isem de kendimi tahkîr ettirecek kadar pest fikirli, âdi ruhlu bir kadın değilim. Nâmussuzluk, ancak hıyânet eden erkek ve kadınlara mahsûstur. Ben size hıyânet etmedim. Fakat artık sizinle yaşayamayacağımız; o geçen uzun hayatımı da size fîdye-i necât olarak terk ediyorum. Sizin hiçbir zaman işgal edemediğiniz ve fakat başkasının imlâ eylediği bu yürek artık sizin için çarpamaz. Benim için de mûcib-i mübâhatın olmayan bu sözleri söylememeliydiniz. İzâhât istememekliğinizi istirhâm etmiştim. Za'fınızın cezâsını çekiyorsanız yine kendinizi ithâm ediniz. (Metânetle zevcenin gözleri içine bakarak) aramızda mukaddes gayr-i mukaddes hiçbir râbitanın kalmadığına şu anda her ikimiz de kâniyiz. O hâlde sizi son vazifenin icrâsına dâvet ediyorum.

Zevc sendeleye sendeleye odadan çıktı. Yatağı üzerine kapandığı zaman hıçkırıklarla: Yâ benim aşkım! Ne olacak?.... diyordu.

Kılıçzâde Hakkı

nr. 6, s. 13-16.

3.14. Mehmet Şeref: Türk ve Kadın

-Ey Türk Kızları Siz Olsun

Bu Zâlim Erkekleri Dinlemeyiniz-

Bulgar- Türk cidâl-i mehebin şân-ı zaferi Bulgar kızlarına ve âr-ı mağlûbiyeti Türk kadınlarına aittir.

Dâvâmın, ne kadar acı, ne kadar elem-nâk olduğunu biliyorum ve bütün samîm vicdânımla şu kanâatimi en canlı, en maddi delâil ispat edebileceğim. Sarsılmaz bir imânım vardır ki bizi Rumeli'den pek muhakkir ve zelîl bir firâr haysiyet-i şikenle kovan dengi sarımsakçılarım, nâm-ı gâlibiyete dikecekleri âbide-i zafer üstünde Bulgar kadınlığına milletin sine-i muhabbetinden ithâf edilmiş kelimât-ı takdîrkârâne bulunacaktır.

Harbin ilânında Bulgar kadınları memlekette erkeklerin yaptıkları harekât-ı ictimâiyyenin başına geçtiler. Kocaları, babaları hudûda koşarken kadınlar memleketteki hayât-ı medeniyyeyi yaşatacak işlerin başında idiler ve bizim erkeklerimiz müdâfaa-i vatanına koşarken kadınlarımız bir vaz'-ı fütûr ile kafeslerinin arkasında eşinin firâkına yalnız, yalnız acı acı gözyaşı döktü.

İşte farkımız, işte maraz-ı mühlik!

Bulgar kadınlığının yakından tedkîki Türk hanımları için cidden bir ders-i ibrettir ve emin olmalıyız ki dünkü harâb; ezik, kurûn-i vüstâ yadigârı siyah damlı, dar ve mülevves sokaklı Bulgaristan kazalarında fişkırان tâze hayât-ı medeni ve ictimâinin âmil ve müesserâtı yalnız kadınlarıdır.

“Tuna Komitesi” teşekkül ettiği vakit Bulgaristan'ın Türk boyunduruğundan kurtulmasını düşünen genç Bulgarlar ilk hatvede kara ve derin bir cehl ve taassub altında ezilen... Hiss-i milliyetini tamamen unutarak hemen hayvanlaşmış Bulgarlık'da bir “millî benlik” uyandırmak için Gabrova kızlarına mürâaat eyledi... İlk Bulgar mektebi Gabrova'da açıldığı gün Hiristopotof'un, buyurulmak bilmez müthiş ve celâdetli komitecinin hemşiresi idi ki asırların sine-i nisyânında gömülmüş Bulgar alâmet-i milliyesi nâmına bu küçük mektebin dersânesinde acı bir neşe: Mâtem okudu...

Sonra...

Bu küçük mektep, koca bir Bulgaristan meydâna çıkaran ordunun başına geçti.

Bulgar kadınlarında Fransızlar'ın şûh ve sevdâ-rîz etvârı yoktur. Kalın bir sine-i mâder taşıyan Bulgar kızlığı yetiştireceği nesilin mefkûresini çok iyi tayin eylemiştir. Bütün bu kadınlık esârete ilân edilen harb-i müdhişe doğru sevk edeceği erkekleri nasıl yetiştireceğini en ufak teferruâtına kadar bilerek büyütür. Onda uyandıracağı hissin Türk düşmanlığı yanında bir Bulgar halaskârlığından başka olduğunu bilir.

Bulgar kadını, erkeğin şeyidir. Zevcin hayatındaki vazifesine ictimâî, iktisâdî, bütün işlerine ruhuyla, vicdânıyla iştirâk eder. Sâde evinin işiyle meşguliyetten ibâret dar bir dâirede kalmaz.

İlk hatvede Bulgar'ın kalbine fedâkârlık hissini kızlar verir ve bütün seciyyevî, bünyevî muâmelâtta kadınların bu belîğ tesiri görülür.

Bulgar ordusu Türk hudûduna doğru yürürken bütün Bulgar kadınlığı, otuz senelik düşvâr ve mütemâdi bir sa'y-i nisvân ile yetişen bu ordunun ardından belki ordudan daha ziyâde vazife-i hamîyyet ve fedâkârânesini îfâ ediyordu.

Harbe giden erkeklerden kalmış ne kadar iş varsa güç ve kolayı, hepsinin başına bir sekînet-i merdâne ile kadınlar geçti. Orman bekçiliğinden, tüccâr kavâslığına, şimendifer geçitlerine, bankalara, bakkal dükkânlarına kadınlar koştı.. Ötede kızlar sargıcılığa, hasta bakıcılığa giderken asıl azametli bir sürü de keşşâflığa hazırlanıyordu ve her gün kırk kilisâ üstüne yürüyen orduya aynı metânetle bûse-i teşvîk göndermeyi de unutmadı. Bulgar kadını o kadar mukaddes, o kadar hesâbîdir ki biraz fazlaca sarhoşluk eden erkeğin şu zevk-i mey-perestânesine masrûf fazlalığı kendi iktisâdıyla telâfi eder.. O mutlaka sene başında, evladına, milletine ait bir hisse-i muâveneti "Millî Banka"ya tevdi' edecektir. Hatta çoban olsa! Bulgar kadınlığının ictimâî, iktisâdî, millî harekâtta ne büyük müessir ve âmel olduğunu anlamak için Bulgar köylülerinin herhâlde şehirlilerden pek çok, pek çok zengin olduğunu söylemek

kâfidir. Bugün Bulgaristan'ın hakîki serveti Sofya'da, Filibe'de Zağra'da değildir. Köylerde ve köy kadınlarının zıll-i emânındadır.

Bulgar kadını, hiçbir zaman müsrif, modacı, süslü olmamıştır. Dâima evlâdının, zevcinin, en müşfik en metin bir zabıtdır. Ve işte bu kadının yetiştirdiği ordu idi ki koca bir tarih-i ebed-i şâna mâlik olan Türk ordusunu ezdi, çiğnedi!

Zağra'ya girerken kenarda muazzam, beyaz bir binâ vardır. Bir "Yortu" tatilinde bu mektebin önündeki geniş meydana bakmıştım; küme küme insanlar, hep köylülerden ibâret erkek ve kadın sürüleri oturuyordu. O zaman yüreğim kan ağladı. Bekledim... Biraz sonra mektebin kapısı açılarak sekizden, on sekiz yaşına kadar sûd gibi beyaz, fakat herhâlde yerli dokumasından yapılmış fistanlar içinde bir kelebek çevikliğiyle uçuşan bir latif sürü çıktı, hepsi ayağa kalkan kümelerden birer, ikişer şahsın koluna takılarak dağıldılar. Bu mektep, köylülerin kızlarını yetiştiren âli bir müessese-i milliye idi. Şimdi Türk hanımlığı, Türk kızlığı nedir?

Zannederim birbirimizi aldatacak zaman çoktan, çoktan geçmiştir.

Bizde kadın şehirlerde hayvanât-ı ehliyeden bir derece yüksek, köylerde üç derece aşağı bir mevkedir. Ve bütün Türk kadınlığı şu heyet-i ictimâiyye (eğer varsa) içinde hiçbir gün düşünülmemiş... Yalnız ânât-ı huzûzda tahattur edilmiş bir şeydir.

Bir şey ki biz onu bilâ-lüzûm kırar, geçeriz.

On üçüncü asr-ı hicriyyede bir Türk ve Müslüman kadınlığını hâlâ birinci asrın kıskançlık, şehvet, huzûz düşünen muhitine merbût yaşatmakta ne kadar zâlimâne ısrar ediyoruz. Derin ve nâfiz bir nazarla bakınız. Bizde teşekkül etmesinin ihtimâli olmayan bir şey varsa o da heyet-i ictimâiyyedir.

Ailelerdir ki cemiyet yapar ve cemiyet de devleti meydana getirir. Biz her gün sahifalar dolusu nazariyelerle, nasihatlerle, makalelerle büyük bir tarih-i şân ve celâdet sahibi olan şu devleti kurtaracak esâslar vaz'ına, müdâafaasına çalışıyoruz ve hiç düşünmüyoruz ki bütün bu endişelerimiz boştur, çürüktür, berbâttır. Çünkü ilk hatvede henüz hayattar, muvâzeneli bir heyet-i medeniyyemiz yoktur...

Düşünmüyoruz ki biz yalnız dünyayı erkekler için yaşatan birtakım usûller elinde esir kalmış bir kavimiz. Biz sâde, hatta kanunları bile erkekler için yapacak kadar gaflet-i hayât içinde bunalmış bir sersemenden ibâretiz.

Biz hâlâ zâlim olduğu kadar câhil, müfteri, cesur, muta’assıb, zulmet-neşin bir sürünün yed-i lehvinde inleyen biçâreleriz. Biz kadını yalnız bir... Ölmek üzere kabul eden bir akîde-i fâsidin dem-i intihâzı düşünerek kurduğu esâtîri şeylere “imân” nazarıyla bakan zavallıların ve nihâyet işte Türk kadını esirdir, onun için Türk cemiyeti dâima bedbaht kalacak ve Türkiye’de bu şâibe-i taassup ile nâlân ve harâp yürüyecektir. “Kadın”ı hayât-ı hazırda vezîfedâr etmeyen çürük düşünceleri doğuran kara damlı medreselerin sakinleri şimdi nur, ziyâ, marifet, fen, sanat bağırان asrın ihtiyacına zaten kulaklarını tamamıyla tıkamış nüfus meyledir.. Bekleyelim ki bu emvâtan hayat çıksın!

“Âdâb-ı tesettür”den bahsetmek sanırım yirminci asr için affolunmaz bir ayıptır.

Ahlâkımız, herhâlde bizden daha imândâr müslim olarak dünyayı şenlendirdikleri zaman bugün “kadın”ın tesettür ve hicâbını, sermâye-i iffet ve hayâtı addederek bağırانlarımızın zavallılığına o kadar acıyacaklardır ki “babalarımız içinde ne tuhaf adamlar var imiş” derken, ticârethânesinde, sanatkâr olan bir Müslüman kızıyla beraber bu sefil akîdeye bir türlü akıl erdiremeyeceklerdir ve aynı zamanda müşterilerin hesâbını latîf ve rûh-nevâz bir dikkat-i nisviyye ile tasviye eden sanatkâr hanım kafesler arkasında, kalın peçeler, geniş çarşafar altında tuttuğumuz bugünkü “kadın”dan herhâlde daha hafîf, daha ismet-perver ve daha kuvvetli olacaktır.

Ne demek istiyorlar?

Kadın hayât-ı hâzır-ı medeniyye karışamaz... Çünkü “saçı uzun akli kısadır”.. Çünkü hisse-i irsîyyede bile erkeklerden aşağıdır. Çünkü âyet-i hicâb ile erkekler ile temâs ve mübâhesesi men’ olunmuştur.

Çünkü kadın erkekle beraber yaşadıkça dâima iffeti, ismeti tehlikededir. Bunların hepsini, hatta kadının tesettürü lehinde serd edilen delâil-i nakliyye ve akliyenin hepsini bir yere toplayınca netice şöyle çıkıyor:

“Kadın erkeklerin arasında, iş yaparak, hayâta” “karışarak çalışırsak mutlaka iş fenâyâ varır. Kadının” “ismet-i bozulur ve heyet-i ictimâiyyemizde orospu çoğalır.”

Bütün bunu men’ etmek için yegâne çâre kadının avucuyla tâbanı, ağzı görünecek kadar açık kalması ve dâima evinde oturarak akşama gelecek eşini beklemesi lâzımdır.

Böyle olursa büyük bir nâmus! meselesi halledilmiş olur! İşte netice-i kelâm ve merâm bu değil mi?

Zannederim ve çok zannederim ki buna en belîğ cevap İstanbul’un polis dâirelerindeki kuyûd-ı resmiyyedir. Eğer kalın peçe, sık kafes, yüksek dîvâr, mühürlü uçkur Hâfız İsmet ise dünyada “iffetin bir fazilet olduğunu” takdir etmek ihtimâli kalmadığına inanmak zarûretindeyiz!

Ve herhâlde bu mânâlar iffeti muhâfaza etmiş olsaydı hükümet-i İstanbul hâricine latif bir sürüyü çıkarmak mecburiyet-i elemiyyesinde kalması lâzım gelirdi. Hâlimize artık şeytanlar gülecek râddeye geldik sanırım.

Dünyada benim en mahremim, derdimin ortağı, serverimin şeriki refikam, vâlidem, hemşirem, birâderimin haremî, arkadaşım ve arkadaşımın zevcesi, hemşiresi.. Hülâsa dâire-i ictimâiyyemde râbîta-dâr olan eşhâs ile onların kadınlarıdır. Şu hâlde ben bunların hangisiyle gezerken, çarşıya giderken, konuşurken, dolaşırken, meşru bir iş yaparken hakkı ve salâhiyyeti olmadığı hâlde zâbîta memurluğunu gasp eden ve benim kolumdan tutup beni men’ etmek isteyen kuvvete nasıl meşrûiyyet saffetini izâfe edebilirim?

İşte Türklük, kadınlığı ortasına alarak hayât-ı hâzırın bu kadar sert, düşvâr, çetin vezâifine teşrîk etmediği için seviniyor.

Memleketteki teâlîyi, terakkîyi göreceksiniz.. Yoksa bugün şu memleketin kaldırımları altından, hâneleri zebercetten, dîvarları zümrütten olsa kadınlık ortamıza gelerek mevki-i tekrîm ve ibcâlini bulmadıkça; mevt muhakkaktır, karîb olur el-verüddur.. Bu milletin kadınsız ecel-i ictimâiyyesi gelmiştir. Bu eceli tecil için kadını lâyıf olduğu makâm az hayâta getiriniz. Daha çok söyleyeceğimiz var.

Mehmet Şeref

nr. 7, s. 4-7.

3.15. Süleyman Nesib: Hakikat

Yıllarca hakikat diye rûh-ı beşeriyet

Bir nûr aramış ka'r-ı semâvât u zemînde;

Yıllarca asırlarca... Fakat nûr-ı hakikat

Kalmış yine zîr-i tutuk-ı muhteşeminde...

Bir lem'a-i ümit ile bazen şeb-i efkâr

Yanmış ve tutuşmuş gibi... Derken yine sönmüş.

Çarpışmış ezelden beri imân ile inkâr,

Varlık bile, vicdân bile bir hiçliğe dönmüş...

Ey zulmet-i âsâr ile güm-râh olan insan,

Ey kardeşim, ey kalb-i elem-dîde ve mecrûh..

Gel! Arş-ı hakikat sana, her dem sana meftûh...

Gel nûr-ı hakikat sana, her dem sana tabân...

Gel, kendine bak! İşte hakikat sen o, varsın;

Nefsinde be-dîdâr o hakikat ki ararsın!

Süleyman Nesib

nr. 7, s. 7-8.

3.16. Yaşar Nezihe [Bükülmez]: Düşünür Ağlarım

Düşünür ağlarım melâl-i alûd

O geçen pür-sefâ zamanları ben

Belki sen müsterih veya mes'ud

Bî-habersin melâl-i kalbimden

Düşünür ağlarım şu saf derenin

Bazı günler gelip civârında

Seni ben beklerim bu meşcerenin

Sâkitâne zülâl-i târında

Dolaşır âh hayâl-i pürânın

Piş çeşman girye-bârımda

Kanıyor işte zahm-ı hicrânın

Her dakika bu rûh-ı zârımda

Düşünür ağlarım lehim gülmez

Çünkü sensiz hayâta münfailim

Dilde âlâmım artar eksilmez

Düşünür ağlarım başımda elem

Düşünür ağlarım teessürle

Seni ey yâr-ı bî-vefâ heyhât

Geçiyor günlerim tahassürle

Bitiyor işte bu şikeste hayât

Yaşar Nezihe [Bükülmez]

nr. 7, s. 8.

3.17. Celal Nuri [İleri]: Büyük Bir Türk Nâsiyesi

Bazı kimseler dehâ ve zekâlarının ciyâdetiyle, diğerleri ilim ve irfândaki kemâleriyle, birtakımları da irsî ve cibillî meziyetleriyle meşhur olurlar.

Ben bir Türk bilirim ki şu üç nokta-i kemâli şahsında mezc etmiştir: Zekâ, irfân, ulviyyet-i irsîye. Bu Türk cevval, aynı zamanda sâkin, keskin fakat gürültüsüz bir zekâyâ mâliktir. Kendisiyle musâhabeye girildiği vakit muhâttabdaki takdîr ve tevkîr hisleri dakikadan dakikaya tezâyüd eder. Görüşüldükçe o zekânın safahâtı açılır, açıldıkça yeni yeni âfâk-ı akliyye ve hissiye müşâhede olunur. Bu bir âlem-i feyz-â-feyz zekâ ve kâbiliyettir. Size bir vezir-i Fâruk-u nazîr gibi siyâsiyyâtta, bir Michelet gibi a'mâk-ı tarihten, bir Saint Bo gibi edebiyattan bahseder. Sonra dîvârında bir tablo görürsünüz. Bu levha sizi veleh-zede eder. Bu eser bedî-i sanat, bunar-ı nefis-i hasâsiyet giymektir? Hep onun. Hele bir an samimiyete sizi, sizin ruhunuzu çaldığı bir hava ile bilmediğiniz, görmediğiniz, duymadığınız ekâlîme sevk eder. Bu sanatkâr kimdir? Yine o. Perdeyi tebdîl eden, bir mesele-i ilmiyyeyi meydâna koyan, karşınızda hemen bir allâme görürsünüz.

Muhit icâb ettirse idi bu rabbü'l-zekâ sühûletle bir hâmid olabileceği gibi, lâ-şekk, bir Masse, bir Guizot, bir Vato da olabilirdi. Bir muhallil gibi bu rûhu tahlil ediniz: Sakin bir şahsiyete tesâdüf edeceğim zannına düşmeyiniz: O rûh-i bedî'in içinde tûranî bir cengâverin azm-i kat'îsi, bir Ulaüddin Paşa'nın tedbiri, bir Yavuz Sultan Selim'in celâdeti, bir Selim-i sâlisin şeyma-i ıslâhât-perverisi, bir Abdülaziz'in vakârı uyuyor. Sanki bütün selâtîn-i selef onun zâtında mündemidir. Sanki bütün tarih-i Osmanî onun hüviyyetinin icmâlidir.

Hissiyât-ı rakîkaya, takdirkârlığa, insâniyet-perverliğe, teşvike, tergîbe, iltifâta gelince: Bu zâtiyet bize yine karışık bir psikoloji ile görünür: (Fârukî) Bir irâdet ile beraber büyük bir incelik, derin bir istîdât-i tenkid ve muâheze ile bî-pâyân bir müsâmahakârlık bu nâsiyenin cümle-i mezâyâsındandır. Yeni ruh-i şînâsı iktizâsınca insan ecdâdının muhassalasıdır ve a'sâr-ı âfilenin şahsiyetleri bugünkü efrâdın hüviyyet-i gayr-i müdrikelerinde mündemic ve merkûzdur. İşte bu bahsettiğim Türk de böylece azametli bir tarihin (fakat yalnız şân-âver) cihâtını zübde eder.

Mehmet-i sâniyi, Selim-i evveli, Murad-ı hüdâvendigârı, Bâyezid-i evveli görmek ister misiniz? Bunların türbelerinden bir şey anlayamayacaksınız. Çünkü lühûd ne kadar huşû-âver olursa olsun bize eslâf hakkında fikir veremez. Bütün bu kahramanları görmek, ruhlarını tanımak, mizâclarını anlamak murâd ise en yeni ve en ciddi âlât-ı ruhiyye ile mücehhiz olarak göstereceğim adrese mürâcaat ediniz muvaffık olacağınız şüphesizdir: Şehzâde Fâruk-i haslet-i Abdülmecid Efendi Hazretleri.

Celâl Nuri [İleri]

nr. 8, s. 2.

3.18. İsmâil Hâmî Dânişmend: Desâis-i Matbûat

-Üstâd Mükrim Fâik Ali'ye: Şiir ve hayâlden masnû bir eser sanata hediye-i hakikatle mukâbele câiz olsaydı, ben de bu makaleyi size ithâf edecektim.-

Avrupa devletlerinin her sene neşrettikleri al, yeşil, sarı birtakım telhîsât-i siyâsiyye kitaplarını yek-diğeriyle bilâ-mukâyese tedkik edenler bütün devletlerin hukuk-i düvele riâyetkâr, muhibb-i sulh ve sükûn, hırs-ı fütûhâta bîgâne olduğunu zannederler! Memleketimizde bu gibi beyânât-ı resmiyyeye inanacak kadar hüsn-i niyet sahibi diplomâtlar mâlesef maatteessüf nâdir değil. Zevâhir-i resmiyyeye ciddi bir ehemmiyet vermek tabiâtı, mizâc-ı millimizi teşkil eden anâsır-ı irsiyyenin en bâriz hutût-i esâsiyesinden biridir; bu hâl-i ruhiyyenin tesiriyle Avrupa siyâsetini ancak eşkâl ve muharrerât-ı resmiyyesini nazar-ı dikkate alarak muhâkeme ediyoruz. Hâlbuki o, birbirine girift olmuş hileler, müteâzır ve gayr-i resmi entrikalarla doludur. Bu hesâba nazaran, kırmızı veya mavi bir kitabın neşrettiği evrâk-ı resmiyye ve muhâberât-ı siyâsiyyenin, hâriciye nazâretleri veyâhut sefâretler beyninde teâtî edildiği sürede el altından neler yapıldığını biraz düşünmek zahmetini ihtiyâr etmiş olanlarımız kahraman sayılmalıdır. Siyâsette hüsn-i niyet sahibi olmak silâhsız muhârebeye gitmeye benzer. Bu nakîsa-yı izâle için hudûd-ı resmiyyenin hâricini tedkik etmelidir.

Diplomâsi vesâit-i muhtelifiye mâlik bir heyet-i mecmuadır. Bunların sûret-i faâliyetini, gizli noktalarını kâmilten tedkik etmek şüphesiz mümkün olmayacak derecede müşkildir. Onun için vesâit-i siyâsiyyenin hutût-i umûmiyyesini tedkik ile iktifâyâ mecburdur.

Umûr-ı hâriciyyeyi tedvîr ile mükellef rüesânın arkasında ordu, elinde matbûât vardır. Bununla yalnız bir memleketin matbûâtını değil, bütün Avrupa'nın gazetelerini murâd ediyorum. Çünkü hepsi elde edilebilir. İrfân ve maârifin bir asır zarfında vukûa gelen tekâmül-i müdhişi Avrupa'da emirlerin adedini son derece azalttığı için matbûâtın ehemmiyeti fevkalâde ziyâdeleştirdi; bugün gazetelerin rolü, en büyük şeyleri yaptıracak derecede müessirdir. Efkâr-ı umûmiye ruhânın esâretinden kurtulup erkân-ı matbûâtının eline düştü! Bu sûretle tabiat-ı fikriyyesini tebdîl eden bî-çâre ahâli (kateşizm) kitaplarının yerine gazete okuyor! Ve bi'n-netîce ekâbir-i

matbûâtının emrine âmâde avâm orduları vücûda gelmektedir. Fakat bu büyük adamlar kâmilten müstakil olarak hareket edemezler. Bunlar birer ameledir: Asıl evliyâ-yı umûr, perdenin arkasındaki büyük sermâyedârlar, Yahudi sarraflar, bir maksad-u muâyyen uğrunda para sarf eden muhtekir bankalarla ve nâzırlarından mürekkeb avâm kumandanlarıdır! Mevki-i iktidârda bulunan bir hükümetin ahâliye bir fikrini kabul ettirmek ve mevkiini tahkim veyâhud bir maksad-ı siyâsi hakkında düvel-i ecnebiyyenin fikrini ıskandil etmek üzere gazetelerle propoganda yaptırması her gün görüp işittiğimiz vakâ-yi tabiîyedendir. Gazetelerin esrârı bundan ibâret olsa yirminci asır ahlâk-ı siyâsiyyenin metânetine hepimiz imân ederdik! Fakat maatteessüf cerâid-i mevcûde vaktiyle hâiz olduğu “Evrâk-ı Havâdis” sanatını tedricen gâib ederek yalnız “Evrâk- Desâis” oldu.

Bugün hemân bütün Avrupa gazeteleri satılıktır. Para ile düşman hükümetlerin efkârını tervîc etmek, iki muhârib devletten birini (Efkâr-ı Umûmiye) ye karşı müdâfaa için hak ve hakikate yeni bir şekil vermek ve hatta “icâbında” derhâl tebdil edivermek her gün yaptıkları harekât kahramânânedir. Fârisân matbûâtının, bazen aynı gazetenin aynı nüshasının muhtelif sûtûnlarında iki mütelhâsım devleti, yek-diğerinin zıttı olan iki müessese-i siyâsiyye aynı zamanda müdâfaa ettikleri de vâkidir! Bazen bunun aksi de olur, meselâ Tan gazetesi dâima Müslümanları müdâfaa ettiği hâlde devlet-i Osmaniye’nin hasm-ı cânidir. Rumeli muharebesi Avrupa gazetecilerini satın almanın ne demek olduğunu bize pek güzel anlattı; Balkan ittifak-ı murabbânın cüce erkânı Tan, Matin, Times gibi birtakım mühim gazetelerin taraftarlığını iştirâ ederek dev cüsse oldular. Efkâr-ı umûmiye şüphesiz mevcuttur: Fakat işte gayr-i ihtiyârî olarak, böyle parayı verenin hakkını müdâfaa ediyor! Vaktiyle ilân-ı harb eden ricâl hükümetimiz bu husûsta icâb eden tedâbiri ittihâz isteseydi ihtimâl Paris gazeteleri Pierre Loti’nin makalelerini reddetmezlerdi.

Fransa’nın bugünkü vaziyet-i dâhiliyesindeki alâim-i kıyâmetin esbâbı arasında menâfî-i matbûâtının pek mühim bir mevkii vardır. Figaro gazetesinin cinâyetlerle bile ihlâl edilmeyen îrâd vergisi aleyhindeki husûmeti, meselede tabiatla alâkadâr olan erbâb-ı servetini ihdâ ettiler. Altınlardan vücûda gelmiş metin bir kaledir: Mösyö Kalmet altın madenleri yolunda şehit olmuş bir kahramana benzer!

Sol taraf firkalarının mürevvic efkârı olan gazeteler, sosyalistlerle emsâl-i sefilesinin ellerinde olmakla beraber dolaplarını pek mükemmel döndürüyor. Bilhassa istikrâz zamanlarında hükümet-i müstakrazanın ilânât-ı masârifi (Frais de publicite) unvanıyla vaziyet-i meşkûk gazetelerle tehlikeli ricâle tahsis ettiği rüşvet-i resmiyyeden onlar da hisse-mend oluyor. Bu rüşvet usûlü hemân her istikrâzda vardır. Çünkü açgözlü gazeteciler müstakrizin borçlarını te'diye edemeyeceğinden, istikbâli meşkûk olduğundan, vesâir şeylerden keşfinde asla zahmet çekmedikleri vesâik ve delâile istinâden bahsetmeye başlayacak olurlarsa meydan-ı tedâvüle ihrâc edilen eshâmın itibârı kalmaz. Bu tehlikeyi düşünen düvel-i müstakrizenin herhâlde ilânât-ı masârifini kabulden başka çâresi yoktur. Ahâliye meselâ yüzde beş fâizli olduğu ilân edilen zavallı istikrâzın hakikatinde yüzde yirmiye yakın bir miktarı ikrâz eden memleketten gazetelerine, ricâl-i kirâmına sadaka olur! Böyle zamanlarda dönen âdi, müstekrih hilelerin, sefil entrikaların tafsîlâtı kâğıt kirletir.

Bazı yerlerde, yalnız böyle sarraflarla gazeteciler değil, hatta matbûât müdürleri bile, hükümetin tahsisât-ı mestûresiyle bazı ecnebi gazetelerini satın alırken muhâbirlerle uyuşup kendilerine de hisse ayırmak kahramanlığını ibrâz etmişlerdir! Bu gibi cerâim, kâbil-i ispat olmadığından, kanunun müdâhelesinden âzâde kalır. Böyle şeyleri yapmak, Avrupa'ya arz-ı vedâ etmekte olan “vicdân”a âit bir mesele-i ahlâkiyedir.

Gazeteler gibi meydân-ı tedâvülde müşteri arayan vesâit-i havâdisten birisi de ajanslardır. Yalan, telgrafla gelirse, daha müessir oluyor. Sanatında mâhir bir ajans, tekzîbden korkmaz! Fakat bunlar ancak buhrân ve muhârebe zamanlarında kesb-i kıymet eder.

Lahey Sulh Konferansı, bugün Avrupa'da mevcûd olan sarraf gazetelerini, bilhassa arazisiz bir devlet kadr-i muâmelâtını tevsî' ile beyne'l-milel bir mevki ve mâhiyet ihrâz eden cerâid-i siyâsiyyeyi farazâ bir karar-ı umûmiyeyle tatil etse, cidden insâniyete büyük bir hizmet etmiş olur! Eskiden gazetelere, tahdîd-i revâc için, hükümet pul yapıştırırmış. Doğrusu aynı usûlün tekrarına Avrupa hükümetlerinin hakkı var, zirâ matbûât anarşi içinde yanıyor. Biz bu hâlin karşısında seyirci kalarak ziyân etmekteyiz. Artık bizim için Avrupa ahlâk-ı siyâsiyyesinde üstâd olmaktan başka çâre-i necât olamaz.

İsmâil Hâmî [Dânişmend]

nr. 8, s. 10-12.

3.19. Hıfzı Tevfik [Gönensay]: Kendim

Bak çehreme: Ben zelzeleler, fırtınalardan,
 Hırçın asabî böyle alev-rîz u perişân
 Düştüm bu derin zulmete; sînemde bütün kan,
 Rûhumda, dimâğımda, hayâlimde bütün kin.
 Bak, gözlerimin rengi nasıl sâ'ika-efşân;
 Her lem'ası bak işte nasıl lânet u nefrîn!.

İsyân u belâyım, şerer-i berk-i gazâyım,
 Vicdânımı, imânımı topraklara boğdum;
 Zulmetlere bir kanlı cehennem gibi doğdum;
 Bir dâhiyeyim, âfetim, ummân-ı kazâyım,
 Hâkimdi henüz dün bana bir fırtına, sarsar
 Rûhumda fakat şimdi benim fırtınalar var.

Ben fırtınayım şekl-i elem, rûh-i memâtım,
 Aldanma benim secdeme, secdem bile iğfâl!
 Her kahkahanın gâyesi bir kizb u riyâdır,
 Bir kizb u riyâ bende bütün gördüğün âmâl,
 Âmâlımın en yükseği tekrîm-i belâdır,
 Tekrîm-i belâ, işte teselli-i hayâtım,

Vahşetlere, mâtemlere ben âbide yaptım,

...İnkâr ederek şeytâna taptım.

Hıfzı Tevfik [Gönensay]

nr. 9, s. 9.

3.20. İskeçeli Mehmed Sıdkî: Niçin

Rûhumda bir hüvviyet-i mel'ûne var benim,

Hâkim tahassüsâtına, mânâ-yı şiirine;..

Ömrün bütün bu derd-i devâ nâ-pezîrine:

Feryâd içinde şimdi yetîmâne inlerim;...

Bilmem, bu istibâr ile bilmem ki ben neyim?

Bir serseri-i hüsn ü hakikat mıyım; hayır!!.

Nağmemde varlığın okunur iştikâları,

Hamiyet-i hayâta muâriz neşîdeyim:

Rûhun bu infîâl ile bak sânihatına,

Emvâc-ı rûh-i zârî müfessir midir nedir?

-Fikrim bugün kavâfil-i emvâcı benzetir:-

-İnsanların memâta şitâbân-ı hayâtına;-

Rûhumda bir karaltı ki bî-fehm u fâhime,

Serper muhayyelâtıma bin şekl-i vâhime;..

İskeçeli Mehmed Sıdkî

nr. 9, s. 9.

3.21. Abdülgâni Seniyy [Yurtman]: Memûrînin Hâlet-i Rûhiyesi -Hakîm-i Dakîkadân Celâl Nuri Beyefendi'ye

Cidden (Hürriyet-i Fikriyye) de bir fikir hürriyetiyle icâle-i kalem ederek sâir erbâb-ı fikir ve kaleme numûne-i nemâyı cüret olan makâlâtınızı bir hâşiş-i müstesnâ ile okuyan, her okudukça rûhen kemâlâtınıza hayreti artan bu meftûn mezâyânıza, mecmuanın ikinci nüshasını tezyîn eden “Ahlâk-i Memûrîn” ser levhalı makâleniz bir sâik oldu.

Evvelki seneye kadar devam etmiş olan “Mülkiye” mecmuasında memurların mesâliki, ahvâli, hâlât-ı rûhiyyesi, tâbirinizce secâyâsı hakkında hayli makâleler de ben yazmıştım. Kendim o zümreden bulunduğum, ömrümün on beş senesini o muhit içinde geçirdiğim, hâlâ da geçirmekte olduğum için birçok safahâtına, muhtelif işgâline ıttılâ hâsıl etmiş bulunuyorum. Bu itibarla “memûrların hâlât-ı rûhiyyesi” hakkında serd-i mütâla'âta kendim de bir hak ve salâhiyet demezsem hele bir kanâat ve cüret görüyorum.

Makâlenizdeki şiddetlere müstahak olanlar için hiçbir diyeceğim yok; sizinle hem-âğâzım; ancak bu sırada tavzîhini hakîkat, insâf, hak-peresti nâmına lâzmeden bildiğim bazı nukâtın tenvîrini vezifeden add ettim. Esâsen fikr-i hak, muhabbet-i hakîkatle meşbû bulunan mesleğinize tevâfuk edeceği itikâdım bana bir kat daha müşevvik oldu.

Evvel be evvel şurasını beyâna mecburum ki: Burada mesleğim itibâriyle mütâla'âtınıza karşı müdâfaa veya mukâbele his ve emeliyle kaleme sarılmış değilim. Bütün beyânâtınızı mutlakıyyeti üzere hakîkat ve vâkıa olarak kabul ile beraber bunda muhtac-ı tenvîr, tefsîr, tavzîh, teşrîh bazı noktalar görüyorum. Bu vazife-yi îfâ ile sizi tashih değil, fakat mülâhazâtınızı tevsî' ve tefrî', esbâb-ı mûcibesini irâ'e ve îzâh etmiş oluyorum.

Öteden beri mütâlaalarımı mutlakâ birer misâl-i vukû ile te'yîd-i muktezâyı mesleğim olduğundan burada da temhîd edeceğim her meselenin misâlinide yanı başında zikredeceğim.

Bizde memurlar!... Umûmiyeti itibâriyle nasıl bir gâye takip ederler?... Bu suâlin cevâbını vermek için çok düşünmeye hâcet yok değil mi yâ?... Mesele pek sâde:

—Boğaz tokluğuna geçinmek, imkân ve fırsat bulunursa bir mertebe daha yükselip daha fazlaca maaşa nâil olmak!...

Siz bu cümlelerin dış tarafında:

“Hamiyet, fedâkârlık, hüsn-i hidmet, vatanperverlik ve ilâh...” gibi birtakım parlak, yaldızlı cümleler görebilirsiniz, lâkin iç yüzünden baktığınızda yukarki cümleden başkasını göremezsiniz...

Size pek acı olmakla beraber hakikat olduğu için bilâ-pervâ kendi hesâbıma itiraf edeceğim ki: Evvel be evvel benim bulunduğum vazifede birinci gâyem, kendimin, beslediğim âilemin maîşetini teminden ibârettir. Bu gâye husûle geldikten, emniyet altına alındıktan sonra sıra ile o yaldızlı dediğim cümleler dimâğımda, yâhûd lisânımda yer bulabilir. Yoksa açıktaki, yani maaşsız bulunduğum müddetçe ağzımdan, eğer mütezellilâne “muhtâcım, âilem efrâd-ı kesirdir, mağdûrum...” mânâsını ifâde eden muhtelif kalplerde dökülmüş cümle-i muharrike çıkmazsa hiç olmazsa “hakkımdır, liyâkatım var, sıram geldi...” ve emsâli ifâdât-ı müddeîyânedan başka elfâz hurûcuna imkân yoktur. Vaktâki bir memuriyetle “kayırılıyorum” o saatte itibaren bana başka revnâkta bir talâkat, cereyâne bir belâgat gelir, şair, edib, natûk, lebib kesilirim, hemân her nev' mezâyâdan bahse kendimde bir kuvvet bulurum.

İşte size bir hâlet-i rûhiyye!... Siz bunu bilmem ahlâken mezmûm mu add edeceksiniz, memurun hâl-i zarûrîsi olarak mâzûr mu bulacaksınız?... Bana sorarsanız: Osmanlı muhiti içinde, gördüğü terbiye-i beytiyye, ictimâiyye vesâireye nazaran mâzûrdur derim.

Şimdi memurlarımızı bir nokta-i nazardan taksim edeceğim. Bence bizde memurlar esâs olarak iki sınıfa ayrılırlar; Birincisi: hasbe'l-âile, bir geçineceği bulunmayıp esâsen memur oğlu memur olarak yaşamış, hayâtı sağ elinin üç parmağı arasına münhasır hazine hârân, ikincisi de: gerçi baba ve dedesinden müntakıl esbâb-ı maîşeti mevcûd ise de elinden hiçbir iş gelmediği için “Şân ve itibârla yaşamak” hevesi sevkiyle memuriyet sevdâsına düşerek istihsâl vezâif edenler.

Birinciler, devletin hâs mâlîdirlar; kapıdan kovsa pencereden giren, âzâd-ı kabul etmeyen, sizin saydığınız her nev' şekle girmeye müheyyâ bulunan kısımdır. Bunlar bazılarının arzusuna rağmen memur kalmaya mahkûmdur. İkinciler ise, esâsen bir mecbûriyet-i maddiye ve maneviyeleri yok iken kendilerini o ihtiyâca zebûn kılarak bi'l-ihtiyâr boyunlarına boyunduruğu takanlardır ki benim hayretlerle bakıp bakıp da bir türlü tahlîl ve ta'lîl edemediğim kısım bunlardır. Bilmem lafzî bir şeref ve itibâr nâmına mukâbele olarak nasıl âbrûlar dökülür, mezelletlere katlanılır!

Şu kadar ki ben birincileri mâzur görmekle beraber dâima bu ikincileri onlara tercih ederim. Bunlar miyânında tezellül, vazifesini sûistimâl, hatta irtikâb etmiş olanlar bulunursa da herhâlde hürriyet-i fikriyyesini, serbest-i vicdâniyyesini istimâl cesâretini gösteren mahdûdu'l-aded memurlarda, yüzde doksan itibârıyla, bu kısım miyânında bulunur. Lâkin yine aldanmayalım; o bütçe hârân arasında öyleleri de var ki kabı içinde kaynayan, ateş tesiri dili tarîkiyle âhiri yakamazsa da basilâtı tarîkiyle saçlarını, bıyık ve sakallarını yakıp nâr-ı beyzâ hâline koyan pek çok hassâs, müteessir, kıymetdâr kimselerdir.

Bugün hazine maaşından müstağnî, servet ve sâ mânıyla müktefi bir zât ile görüşüyordum; hidemât-ı umûmiyenin yüksek menâsıbında dolaşmış, nihâyet ahenge ayak uyduramadığından aradan sıyrılmaya lüzûm hissetmiş olan bu zâta demiştim ki:

—Beyefendi, fakat darılmayınız, size cesûrâne hareket kuvvetini bahş eden, her şeyden evvel hazine ihtiyâcından vâreste bulunmanız değil midir?

—Evet, onun dahl-i âzimi inkâr olunamaz.

—Lâkin bu suâlinden, o meziyetinizi istihfâf mânâsı çıkarmayınız; bir hakikat-i kat'îyye itikâdında bulunduğum bir keyfiyeti sizden de itirâf edilmiş görmek istiyorum. Yoksa esâsen aynı sûrette maîşeti kendi irâdıyla emin, hazine maaşına gayr-i muhtâcın çok erbâb-ı makâmât bilirim ki hazımkârlıkta muhtaç bin hakîkiyeye taş çıkarıyorlar. Bunlar arasında sizin bu hasletiniz kıymettâr bir meziyettir.

—Estağfurullah... Evet, maksadınızı anlıyorum.

—Lâkin beyefendi, aynı kuvvette bir meziyete fitraten mâlik iken mücerred derd-i maîşet, mesûliyet-i aile bâri altında iki büklüm, haklı haksız her darbeye

katlanmaya mahkûm, nefsine zâlim, gayrına mazlûm yaşamak mecbûriyetinde olanlara kalben acıamaz mısınız?...

—Evet, haklısınız.

—Niçin bir memurun istinâd-gâhı hakkı, kanuni, vicdâni olmasın? ... Niçin müstağninin serbestçe ortaya attığı bir hakikati belki ondan daha büyük bir maneviyete mâlik olan muhtaç yutkunmak ıstırâbında kalmasın?...

—Evet, haklısınız...

—Mademki henüz memurlar, kanunun temin ettiği hukuk ile değil, şahsının hâiz bulunduğu imtiyâza müsteniden bildiğini, hissettiğini söylüye, ismâ edebilir, o hâlde hiçbir zaman bunların meziyetlisi ile meziyetsizini tefrike imkân bulamayacağız... Zirâ hadd-i zâtında sâhib-i meziyet olan o cevherini izhâr etmeyecek ki ne kıymet ve kıratı olduğunu anlaşılabilsin. Nâdiren, tesâdüfen lütfuna mazhar olup da lâayık olduğu bir makâm işgâl eden bu gibi erbâb-ı liyâkatten bazıları vâsıl oldukları o makâmda ümidin pek fevkinde işler, hizmetler görüyorsa da ekseri akîm, mahtûmü'l-lisân olarak yalnız ailesini beslemek için bir alt sammâ olarak yaşamaya mahkûm, ömürlerini tebâh edip gidiyorlar.

Siz, Celâl Beyefendi, bu gibiler hakkında “müstesnâlardan bahsetmiyoruz” buyuruyorsunuz; fakat işte bu gibilerin müstesnâlıkları, tâlî'in bir cilve-i nâfirine uğrayan, birçoğu da mizâc-gîrlık sanatına yâ âşinâsızlıktan veyâ himmet-i âliyesinin adem-i muvaffakiyyetinden tekrar gûşe-i samt ve sükûna avdet edenlere inhisâr etmiş oluyor. Yâ acaba bu fitratta bulunanlar hakikatte de o kadar nâdir midirler?!... Acaba meydan var da mı at yok, yoksa koşabilecek atlar mı meydan bulamıyor?... Asıl muhtâc-ı teemmül zannettiğim nokta budur. Ben çok oldukları iddiâsında değilim; lâkin mikdâr-ı hakîkiyi bulabilmek için onları, geniş bir meydan gösterip de koşuya dâvet lâzım gelmez mi?...

Bu münâsebetle şurasını da arz edeyim: Devr-i istibdâdda memur, fakat hâlâ karşı mağmûm ve makhûr yaşayan pek çok nâmus-kâr, hamiyyet-şîâr zevât tanırım; bunlar dâire-i mahrumiyetlerine girenlere keşf-i râz ile türlü türlü, yana yana hasbihâl

eder, hatta gözyaşı dökerlerdi. İşte bunlar da o devrin hâdimlerinden idi... Lâkin acaba onlara:

—Niçin kaçmadınız, niçin karşı koymadınız!.. demek hakkına mâlik miyiz?... Bunlara, ne vaziyet ve insâfla çocuk çoluklarından vazgeçmelerini teklif edebilirdik?.. Şimdi bunlara da modası geçmiş, eski devir adamlar mı diyeceğiz?... Hülâsa gençliği yüzlerde değil, herhâlde özlerde aramak zarûretindeyiz. Meselâ:

Yetmişini bulan veyâ geçen (Von Der Goltz) Paşa'yı yine bir üstâz-ı harb olarak kabule âmâde olabiliriz ve senenin geçkinliğini fikrinin de geçkinliğine karşılık tutmayız.

Vâkıâ bu pente ve nâ-penteleri ayırt etmekte mühim bir meseledir. Zaten meselenin asıl nezâket peydâ ettiği nokta budur yâ!... Hep ârâya boyasını değiştiren kara kediler, âriyyet post iktisâ ile saf evliyâyâ karışanlar değil mi ki tefrîk-i elvâna mânî oluyor?... Âh o insan alâcaları... ne kadar da içlermedir!... Bunun hiç de çâresi yok değil:

Var ise şüphesiz eğer aver-mehek tecrübeye

İşte levh, işte kalem, işte kütüb, işte fuhûl

Kâidesine mürâcaat, er geç her hakikati izhâr eder.

Bu kadar mesrûdâtan bir netice çıkarmak lâzım yâ. Bence memurlarımız üç esâslı kısma ayrılırlar:

Birincisi: Esâsen hüsn-i ahlâka, seciyeye mâlik olanlar ki bunların fitraten mâlik bulundukları meziyetleri ne Abdülhamit devrinin ricâl-i fâsidesi bozmuştur, ne de devr-i meşrutiyet meziyetlerine bir tagayyür vermiştir. Fakat bunlar pek azdırlar. Bulmak için mumla aramalıdır.

İkincisi: Leyyinü'l-ârike, her kalbe girer, tam zamâne adamı, imâma tâbi, araba sahibinin düdüğünü çalmakta mâhir olanlardır. Bunlar ekseriyet-i azimeyi teşkil ederler. Bunlara fenâ dememelidir. Kolay yola geldikleri için her hâlde hizmetlerinden istifâde olunur.

Üçüncüsü: Fıtraten fâsîd, hiçbir saadet, hiçbir müsibet mesleğine hâlel vermemiş, niyet-i fâsidesinden vazgeçmemiş olanlardır. Bin şükür ki böyleleri de azdır. Artık bunların ıslâhına imkân-ı mutasavver olmadığından herhâlde cemiyetin bu gibilerden tathîri çârelerine bakılmalıdır. Bunları tanımakta güçlük çekilmez. Çabuk belli olurlar.

Bu hâle göre yapılacak en kestirme tedbir:

Kanunen her memurun vazife ve salâhiyetini lâıykıyla tayin ile her katında serbest bırakmak...

O memur, salâhiyetini hüsn-i istimâl edebilirse ne âlâ! Yok yüzüne gözüne bulaştırıyorsa uzattırmayarak derhâl hesâbını kesip lâıyıkını buldurmak, destgâh-ı idâreyi öyle muzır-ı amîlden tahlîs etmek ki bu da:

Vazife = Mesûliyet kelimelerine hülâsa edilir.

Abdülgâni Seniyy [Yurtman]

nr. 9, s. 10-13.

3.22. Kılıçzâde Hakkı: Taaddüt-i Nikâh- Taaddüt-i Zevcât

Mamûlât-ı dâhiliye istihlâk-ı kadınlar cemiyet-i hayriyyesinin mürevvec-i efkârı olmak üzere intişâra başlayan haftalık “Sıyânet” risâlesinin üç numaralı nüshasında Fatma Saide Hanım tarafından “Hâllolunmuş ve Olunacak Bir Mesele” unvanı altında mühim iki bahse taalluk eden bir makâle derc edilmiştir.

Fatma Hanım, bu makâlesinde, nikâh üstüne nikâh kıyan imâmları; hükümetin bunlara karşı muahheren bir madde-i kanuniye ile ittihâz ettiği tedâbir-i zecriyyeyi ve buna terdîfen taaddüd-i zevcânı, münhasıran mevzû bahsediyor. Filhakika tefessüh etmiş eskâm-ı ictimâiyyemizden birisi de şüphesiz ser-levha ittihâz ettiğimiz taaddüd-i nikâh ve taaddüd-i zevcâttır. Hemşiremiz veyâhût vâlidemiz Fatma Hanımefendi bu iki mühim hastalıktan pek basit olarak bir iki misâl irâ'e etmekle iktifâ ediyorlar. Hâlbuki bu mesâil bu kadar basit mütâla'ât ile halledilmiş olmaz. Yalnız onlar üzerine nazar-ı dikkati celb etmiş olur. Biz de bu makâlemizde bu mesâil üzerine ikinci defa olmak üzere nazar-ı dikkati celb etmeye çalışacağız. Yoksa meseleyi tamamıyla halletmek dâvâsında değiliz.

Mâmâfih, celb-i nazar-ı dikkat dediğimiz bu harekette de esâs meseleyi mümkün olduğu kadar evveline ircâ' etmek ve takhîkata oradan girişmek arzusundayız:

1-Taaddüd-i nikâh. Bunu, bir kadın hakkında, mevcûd bir nikâh üzerine yeniden bir nikâh akd etmek mânâsına kabul ediyoruz. Bizim muâmelâta ait kavâid-i fihriyyemizde birçok müsâidât-ı zâide vardır ki bu, tabîi ki, lüzûmsuz tazyîkler gibi aynı netâyici meydâna getirmiştir. İbtidâ ile intihâ bir noktada birleştiği gibi fevkalâde tazyîk ile lüzûmsuz müsâade ve müsâmahalar dahi aynı neticeyi verirler.

Birincisi isyânı ikincisi sûistîmalî dâ'î eden olur. Şüphesiz müsâade pek iyi bir şeydir. Fakat bunu, sûistîmal etmeyecek insanlara tatbîk ve bahşetmek lâzımdır. Hâlbuki bu asırda müsâadeyi sûistîmal etmeyecek fâzıl insanlar ve insanlardan sarf-ı nazar hatta mahkemeler bile mevcûd mudur? Aynı müddeâ-âverine Galata Mahkemesi nikâha müsâade etmezken İstanbul Mahkemesi pek güzel müsâade ediyor. Ve bir imâmın akd edemediği şüpheli bir nikâhı diğer bir imâm “hile-i şeriyyesini!” bularak akd ediyor. Ve bu sûretle bir taaddüd-i nikâh hâsıl oluyor.

Muhâkim-i şeriyede bu yüzden senelerce sürüklenen münâsebetler ne kadar dâvâlar vardır.

Bizim çok defa iddiâ ettiğimiz gibi, kanunlar, zaman ve mekân ile ve hatta insanların ahlâkıyla bile uygun olmalıdır. Sadr-i İslâm'da büyük bir ahlâka mâlik olan insanlar için kuyûd-ı inzibâtiyyenin hemân lüzûmu yoktu. Zaten kanunlar, fenâlıklar ve fenâ insanlar için değil midir?

Kanunlar, hüsn-i niyetle tedvîn edildikleri için, şüphesiz şâyân-ı tecbîldirler. Fakat yalnız kanun yapmakla maksad temin edilebilir mi? Kanun arzu-yı umûmiyyeyi ifâde etmek için her sûretle ve her yerde kabul tatbîk olabilmelidir. Hâlbuki ben arzu-yı vâhid ile husûsi bir mahalde irtikâb edilen bir talâkda ittisâ görmekle beraber pek çok mazarratta görmekteyim. Talâk-ı recîyi bertaraf edelim de yalnız talâk-ı bâyni vesleseyi kâle alalım. Bir erkek hânesinde ve yalnız iken zevcesini şâhit huzûrunda olmaksızın filhakika talâk-ı selâse ile tatlik etse ve muahharen rücû etse bittabi hakikatte nikâh mün'akid olmaz fakat zevc bunu inkâr ettiği ve kadın da ispât edemediği için yine zevcin taht nikâhında kalmak mecbûriyetindedir. Hâlbuki kadın buna râzı olsa da olmasa da hakikatte talâk-ı vâkıdır. Talâk olunca bir nehc-i şer' şerifi i zürriyet sahih ve meşrû değildir. Hanefiye göre şöyle ise de şâfiye göre böyledir demek mesele-yi iğlâktan başka bir netice vermez.

Ve şöyle bir vaziyetin de hukuk-i şeriâta tecâvüz edilmiş olur. Kezâ ahkâm-ı şeriyenin bu husûsta dünyevî mevcûd olmayan cezâsından bittabi korkulmadığı için çâşni değiştirmek arzu eden bir erkek birkaç evlâdı olduğu hâlde sühûletle zevcesini tatlik edebiliyor. Kadınların kanunun bu mehkûmiyetlerine karşı erkeklerin de mağdûr oldukları noktalar vardır. Kocasından usanmış ve daha şık birini sevmiş olan fettân ve paralı bir kadın dünyanın hiçbir yerinde eksik olmayan yer kaç yalancı şâhidini bittedârik hatta mahalle imâmını da iştirâk ettirerek bir talâk-ı istihsâl edebiliyor. Ve zavallı zevc bağıra çağıra bunu inkâr ediyorsa da derdini dinlemek kâbil olamıyor. Filhakika şeriâta hud'a karıştıranların yarın rûz-ı âhirette eşed-i ukûbât ile mücâzât göreceklere şüphe yok ise de ara yerde pek çok bir mâsumun da ezildiği inkâr edilemez. Hâlbuki kullarına kolaylık murâd eden Cenâb-ı Hakk'ın bu gibi muâmelâta ait olan mesâili zaman ve mekâna ve insanların ahlâk ve seciyyelerine göre halletmeleri için her zaman müsâade buyuracağına şüphe mi edilebilir? O hâlde bunun

için yegâne kestirme tarîk, akd-ı nikâhın bi'l-asâle şâhitler muvâcehesinde, yâ milel-i mütemeddinde olduğu gibi belediye dâiresinde veyâhûd bu gibi işler için salâhidâr olacak bir heyet huzûrunda olması ve derhâl kayd ve tescil edilmesidir. Talâk içinde bu sûret tatbîk edilmelidir.

Bu fikrimiz, nikâh ve talâk için umûmi bir projedir. Teferruât sâiresini de şâmil olmak üzere dini ve medeni ihtiyâcâtı mezc ederek bir kanun tedvîn edilmedikçe bu mesele asla halledilemez. Hâlbuki esâslı bir kanunla hem fenâlıklar hem lüzûmsuz mahkemeler def' edilmiş olur. Aksi hâlde Fatma Saide Hanım'a arz edelim ki acıklı hikâyesini tafsîl ve tasvir ettiği o zavallı kadın gibi fuzûlî kocalara mâlik olacak bedbaht kadınlar daha bulunacağı gibi hava ve hevesine uymuş bir kadın yüzünden eli böğründe kalmış zevceler de bulunabilecektir. Binâenaleyh hükümetin mahalle imâmlarını sıkıştıracak kanunlar tanzîm etmesini takdîr etmekle beraber bu iyi arzusunun malesef mesele-yi esâsından kal' ve halledemeyeceğini de beyâna mecbûruz. Hâlbuki küçük bir himmet-i meseleyi esâsından bitirir. Bunu da şeyhülislam Hayri Beyefendi'nin füyûz bî-nihâye-i himeminden bekleyelim.

2- Taaddüd-i zevcâta gelince: Filhakika bunun kadar gayr-i tabî bir keyfiyyet olamaz. Usûlû dâiresinde izdivâc bir örf-güzin beşeriyet ise bu, herhâlde aşk ve muhabbet üzerine ibtinâ etmelidir ve bu aşk ve muhabbet de izdivâcdan evvel başlamalıdır. İzdivâc-ı aşk ve muhabbet değil aşk ve muhabbet izdivâcî intâc etmelidir; böyle olunca artık taaddüd-i zevcâta mahal kalmaz. Vâkıâ bu sûretle talâklar vûkû bulmaz ve herkes mesud olur dâvâsında değiliz. Fakat fenâlıkların yüzde sekseninin tenâkuz etmiş olacaklarına şüphe edemeyiz. Bundan başka kadını seven çocuklarını da sever ve onları sevdikçe onların istirâhat ve saâdeti temin için gayretini de tezyîd eder. Memâlik-i İslâmiyedeki sefâletin bir âmili de bu olduğuna hiç iştibâh edilmemelidir. Çünkü ailesine irtibâtı olmayan bir şahıs çalışmak için kimden ateş ve gayret alacaktır?...

Avrupadaki şevket-i iktisâdiyeyi vücûda getiren esbâb-ı miyânında kadınların ve aile-i hasenin büyük bir tesir olduğu artık inkâr edilebilir mi? İktisâddan bahsederken buralara kadar çıkmalıyız.

Memlekette taaddüd-i zevcâtı men' edecek bir kanun mevcûd olmadıkça; ve zaîf erkekler, fâsidü'l-ahlâk intikâmcı acûz neneler; câhil ihtiyâr pederler, kalmış kızlar, fakir aileler mevcûd oldukça taaddüd-i zevcâta bir nihâyet verilmiş olmayacaktır.

Fatma Said Hanım'ın dediği gibi filhakika bunu en kestirme olarak kadınlar halledebilecek ise de erkeklerimiz gibi kadınlarımız da pek zâiftir. Fatma Hanım'ın yukarıdan beri iştirâk eylediğimiz mütâlaalarından bir noktada bi'z-zarûre ayrılacağız: Kur'ân taaddüd-i zevcâtı emretmiyor. Müsâade ediyor; ve mübâh kılıyor. Bittabi emirle müsâade arasında çok fark vardır. Bu gibi mesâili hocalara sormak boştur. Bunları insan kendi kafasıyla en doğru olarak halleder.

Peygamberimiz Hazret-i Muhammed (Samim) kabli'l-nebve kendisinden takrîben bir mesel yaşlı olan Hazret-i Hatice ile iktifâ etmişken peygamber olduktan sonra müteaddit kadınları bir arada toplaması siyâsi bir maksattan başka değildir. Diğer yolda vâkıa olacak maddiyata kulak asmamak evvelâdır.

Bahse hitâm vermek için son bir söz söyleyelim:

Tesettürün ref'i, kadınların ıtlâkı bütün bu ictimâî fenâlıkları ber-teraf eder!

İhtâr — İleride bu bahse yine avdet ederiz.

Kılıçzâde Hakkı

nr. 9, s. 14-16.

3.23. Hıfzı Tevfik [Gönensay]:Aşk Günleri 1
(Enis Behiç'e)

Şehrin tevelvülâtına lâkayd... Bî-heves;
 Rüyâlarında nağme-i mâzîyi dinleyen,
 Yorgun ve münfail düşünen bir harâbede
 Geçtim; yolumda şimdi ne bir ses, ne bir nefes...

Bir sıhhat-i girye-nâk ile âlûde-i sükûn
 Bir tâk-ı ser-şikeste, bir âver-fekk-i ser-nigûn..

Muzlim kanatlarıyla semâlar kucaklayan
 Hizâb-ı hâtıratına âmâde rücû',
 Bir burc-ı gâm neşîde, bir eyvân-ı ser-nihân
 Dinler bu samt nâimi pür-hazen u pür-huşû...

Dağlar, mesîreler mütehâşi, nazar-güriz
 Bir vaz'-ı işvekâr ile bazen uzaklaşır,
 Bazen yakınlaşır yine... Nâzan u gamze-rîz
 En sonra titreyip sönerek bir duman kalır..

Ervâh-ı gaybe mezc olarak bekleyen gusûn
 Başlar nevâ-yi râzîne pür-seher u pür-füsûn..

Etraf bâdiyâta emel-rîz olur mesâ
 Ezlâl-i adn neşe-i döker bâd-i pür-gurûr,
 Bir beste-i garâm ile handan u bî-fütûr
 Söyler hayâl u hüsnü deryâ-yı dil-rübâ

Söyler cibâl ü meşcere, her gölge, her nefes
 Eyler niyâz u nâz riyâh, ufuk-ı ra'se-res..

Artık sükûn-ı bâdiye hep târ-u-mâr olur
 Bir nağme-i garâm u emel eyler ihtizâz..

Her şey yanında kendine bir tâze eş bulur..
 Başlar kimin vâhada bir aşk-ı nev-tırâz..
 Burc-ı harâbe şimdi olur aşka taht-gâh..
 Uçmaz bu sahn-ı neşvede artık bir âh u vâh..

Her şeyde titriyor sanılır vecd-i ihtirâs,
 Her şeyde bir terâne-i aşkın füsûnu var;
 Her şeyde sanki dalgalanır gaşy-i ihtisâs,
 Her şeyde şehvetin mütebessim cünûn-ı var..

Her şey yakınlaşır gider şimdi neşe ver
 Hep bûselerle, handeler eyler müşâfehe;
 Kalmaz fezâ-i sahâda bî-nâbi-i keder,
 Neşveyle, bestelerle dolar rûh-ı meşcere..

Her şey bir incizâb ile pür-şevk.. Bûse-rîz
 Dinler tanîn-i râzını lahn-ı müşâcirin,
 Hülyâlı kumrular sevişir mest u nağme-hîz
 Başlar sürûd u işvesi bir gaşy-i sâhirin...

Bir sekr u nevm içinde döner sanki kâinât,
 Aşkın serâb-ı nûruna eyvâh!.. Aldanır;
 Her şeyde bir tebessüm-i sakî, bir iltifât..
 Her şey bu şiiri bitmeyecek, sermedî sanır..

Heyhât!. Ufuk silindi.. Ve bir reng-i ismirâr
 Aşkın simâ-yı şiirini soldurdu bi-gunnetin;
 Akşam.. Tehî karanlığın altında giryen-zen
 Kuşlar bu nâzlı bâdiyeden ettiler firâr..

Baykuşların sadâları altında pür-hirâs
 Elhân u nağme sustu.. Ne bir ses, ne bir sürûd,

Aşkın kırıldı kolları.. Yok işte lahn-ı rûd,

Artık o sahn-ı neşveye hâkimdi iftirâs..

Hıfzı Tevfik [Gönensay]

nr. 10, s. 4-5.

3.24. Nâ-Bî: “Temâsil”in Musavver-i Âlîsine

Felâketlerin akîb-i hisârında, bir türlü meyl-i hayâtтан vazgeçemeyen rûh-i beşer dâima bir sadaka-i hayâl dileniyor. İnsan, mümkün değil, âlâm-ı müteâkibenin bâr-düş fersâsını kalb-i ekdârında uzun müddet taşıyamayacak. “Elhân-ı Vatan” unvanlı mushaf-ı giryânınızı ümmetin nazar-gâh-ı intibâhına hediye ettikten bir müddet sonra rûh-i ilhâm-ı harîmgezin “Temâsil”i de çeşmân-ı iştiyâk ve istiğrâkımıza ihsân etmesi, bu hakîkatin bir delil “şîirin” ve şîrînîdir. İnsan, mutlaka bir dâmen emeli takip edecek, mutlaka bir çift “yeşil göz”ün pîş-i taabbüdünde inleyecek. “Elhân-ı Vatan”ınızın kalb-i şebâbda fûrûzân ettiği kin-i mukaddesle bî-karar olanlar, kilik-i sehârinize mevzû olmakla bahtiyâr temâsil-i mahâsininize azıcık tevdi’ iştiyâk edemezse sâr-ı celîlin mahfaza-ı mukaddesesi olan o gönüller gözyaşı şeklinde erir, biter!

“Elhân-ı Vatan”da hamâset-i milliyeyi terennüm eden rûhunuz, ahîren eyâdî-i takdîre bir de “Temâsil” hediye etmekle sermeddiyet nâmına şelâle-i edvârın sereyânına karşı sıyânet edebilecektir. Oh.. Bahtsız vatanın bahtiyâr evlâdı, mahzûn gençliğin ebedî elşân şâiri! Sizi sevelim, takdîr edelim. Zevkimize, üslûbumuza, lisânımıza hatta imlâmımıza kadar teşmîl-i saltanat eden bir hükûmrânî-i pür-şerefe mazharsınız. Sizi nasıl sevmeyelim ki şebâb-ı münevvere bir birâder ve vesâyetskâr oldunuz. O ancak sizin delâlet-i tehzîbinizle isbât-ı seddâd edebildi! Dün kalplerimizi bir ateşgede-i intikâm yaptınız, bugün de gûş-ı tahsinimize birer terâne-i bedâyi’ okuyorsunuz. Herhâlde gençlik size çok medyûn. Kalemimi eline alarak hayd-ı ilhâm etmek cesâretini hisseden bir genç her şeyden evvel Fâik Âlî’ye bir şûkrân-ı revh göndermeli. Vatan elbette sizden çok yaşıyor fakat memleketin her dakika-i hayâtında mutâf-ı mübeccelenize bir mersiye-i ümîd ve emel gönderecek hafîdleriniz bulunacak! Ahlâf-ı nebîleniz arasında sizi bir hicâb-ı tilmîzâne ile tenkîd edecekler belki bulunur; fakat nâm-ı pâydârınızın istinâd ettiği (fâni teselliler)i, Elhân-ı Vatanlar’ı, Temâsiller’i unutacak müseyyibler ensâl-i müstakbelemizde, emin olun, asla bulunmayacak. Siz şimdiki ihmâl ve küfrâna bakmayın!

Dâima sahne-i sefîle-i beşeriyetten firâr eden bir rûhunuz var. Levhalarınız hayât dediğimiz bu seyl-i gam – cereyânın pek yükseğinde. Siz tabakât-ı arşdan bize ırsâl-ı peyâm ve selâm eden bir rûhsunuz. Hakkınızda verdiğim bu hüküm,

Temâsiliniz’i okurken daha ziyâde kesb-i kuvvet etti. Siz bize kâ’ik ve bizden o kadar âlisiniz ki... Keşke yed-i fâtıra sizi mülkleriyle hem-hayât etseydi diyeceğim geliyor! Lâkin biz o zaman senâ-yı kehkeşân ve semâyı hangi zebân-ı âdemîden dinleyecektik? Melekût his olan bütün eâzım-ı ilhâmın hakîkaten birer ferîşte olması bedîü’l-semâvatın kendi haklarında dilber, fakat nev’-i- hakîr-i beşer için bir elem değer teşkîl edecek bir lâzıme-i fermânı olsaydı biz ne yapardık?

Ben bu nasib-i makûsun dehşet felâketini yalnız şununla tarif edebilirim:
Fâik Âli’den mahrûmiyet.

Nâ-Bî

nr. 10, s. 5-6.

3.25. Celâl Nuri [İleri]: Dört Türlü Bebek

Çocuk doğmadan, hatta daha on iki aylık yolda iken peder ve vâlidesi onun ismini tayin etmişlerdi: Zerrin. Bu çocuk mutlaka kız olacaktı. Saçları sapsarı, gözleri deryâ-fâm, teni bembeyaz olmak lâzım geliyordu. Bittabi şişmanca olması da mültezemdi.

Bit netice-i garâm olarak evlenen bu iki genç hayât-ı âşıkânelerinin biraz temâdisî için Zerrin Hanım'ın üç beş sene sonra teşrifini vâkıâ düşünüyor idiseler de kızlarının tahassürüne dayanamadıklarından onun seyâhatini taksîr ettiler. Senenin nihâyetinde tahayyül ve tasavvur ettikleri gibi tombul tombul, süt beyâz, altın saçlı, minâ gözlü Zerrin doğuyordu. Anası da, babası da Zerrin'i kabul kable'l-tevellüd o şekilde düşünmekte haklı idiler. Çünkü bir sâik-i sevdâ ile tevhîd-i hayât eden bu iki gencin zübdesi ancak bu şekilde olabilirdi.

Zerrin Hanım mezhep bir tufûliyet içinde mâsum ve melek bu bir muhit içinde, belki sürûşlar, kerrûbiyyûnun harîminde büyüyordu. Daha henüz lakırdı söylemeye kesb-i iktidâr etmediği bir yaşta kendisine büyük, küçük birçok bebek verdiler. Zerrin duyduğu hazı ifâde için lakırdı söylemeyi taallüm etti. Beş altı ay içinde o nev' â nev' bebekleri tatyîb ve raltîf maksadıyla birçok sözler öğrendi. Cevherin ve Zerrin kelimelerle -ki kelimeler birer şiir minyatürü idi- Bebeklerini okşuyordu. Bebekler de, zebân-i hal ile, Zerrin Hanım'a -istediği şekilde- i'tâ-yı cevapta kusûr etmiyorlardı. Dedesinin kucağında, Zerrin. Akşamüzeri gözlerini yumduğu vakit bebeklerini de birlikte âlem-i fenâyâ alıyordu, oda ile rüyânın farkı yoktu. Belki bir itibâr ile, bu bebek cemiyeti için rüyâ daha muvafıktı: çünkü hakiki bebekler daha yüzlerce bebeği, hatta bebek şeklinde melekleri ancak Zerrin Hanım'ın rüyâsına avdet edebilirdi.

Onun içindir ki küçücük Zerrin biraz fazlaca uyuyordu. Uyanır uyanmaz, bazen, mâlûm -fakat muhayyel- bir bebeği arıyor, bulamayınca, vâlidesinin veya dedesinin kucağında uyukluyordu, ve derhâl sevgili bebeğine melâki oluyordu.

Zerrin büyüdüğüce bebekleri de büyüdü. Çocuğun kalbinde bu oyuncaklara büyük bir meyil vardı. Tahtadan veya alçıdan mamûl şu, keten saçlı kuklalar ile öyle zan ve tahmin ettiğiniz gibi cemâdâtan değildi. Bunların ufak birer rûhu, küçücük ve

her dem darabân kalbi, ve o kalbin içinde Zerrin Hanım için pek ince bir muhabbet vardı. Bir gün, dayısının kızı, bir telâtum âsâb içinde Zerrin'in bebeklerinden birini fırlatıp yere atmıştı. Zerrin ağlamaya başladı: zavallı bebek! Acaba canı çok acıdı mı, kolları ağırıyor mu, yere atılırken başı döndü mü? Babası, anası bebeğin tahtadan yapılmış bir oyuncak olduğuna dâir temînât veriyorlar. Fakat Zerrin bebeğin duyması lâzım gelen ağrıbeleri kendisinin o nermin ve narin vücûdunda hissediyordu.

Yaşı ilerledikçe bebekle uyanması biraz müşkülleşiyor; şu kadar var ki Zerrin Hanım bebeklik avânını yâd-dâstı olan bütün kuklaları büyük bir îtinâ ile saklıyor; ara sıra mahfice kapısını kilitleyip o küçük mahlûkâta bakıyordu kuklalar. Hâlâ seviyordu. Utanmasa, imkân bulsa eskisi gibi bebekleriyle oynayacak. Yine onların cemiyetine girecekti. Seneler böyle geçiyordu.

Zerrin Hanım büyüdü, hanımefendi oldu. Tantanalarla, debdebelerle evlendi. En şanlı, en hisli dakikalarında yine bebeklerini unutmuyordu. En gâileli hengâmelerde meselâ bir bebeğinin saçları, bir diğerinin elbisesi, bir üçüncüsünün puselden gözleri çeşm-i muhayyilesinin önünden geçiyordu.

Bir müddet sonra Zerrin Hanım hayatının aksâ-yı merâtib-i bahtiyârisine çıkmıştı. En sevdiği, en beğendiği, hiç yanından ayırmak istemediği bir kuklası, zarîf, kendi gibi saçlı, mâîl gözlü, bembeyaz, ince, bir bebeği peydâ-yı rûh ve hayât etmişti...

Evet! Mükellef bir lohusa yatağının içinde Zerrin Hanım göz ucu ile nevzâd bebeği bihterîne bakıyor; ziyâretçilere kulak bile asmıyordu. Bihterîn aynı bebektir. Üç buçuk yaşında iken babasının Avrupa'dan getirdiği kukla idi. Yalnız, şimdi iktisâb-ı hayât etmiş, nefes alıyor, ağlıyor ve ara sıra sırtıyordu. Zerrin bihterîni ilk defa olmak üzere o dakika görmüyordu. Küçüklüğünden beri bihterîn zaten kendi kızı değil miydi? Doğduktan sonra, filvâki, o gürültü içinde zâdesinin vücûdunu görmemişti. Şu kadar var ki çocukluğunun her yeri kendisine mekşûfdu.

Bidâyet-i tufûliyyetinde, ötesinde, her gece rüyâsında, büyüdüğü vakit muhayyilesinde perverde ettiği o cism-i cevherîn, o rûh-ı nermin aynı bihterîn değil miydi? Evet! Bihterîn dünyaya gelmesiyle vâlidesi tarafından ecnebi telakkî edildi. Hatta, bazı istiğrâk dakikalarında, Zerrin Hanım, yatağının bir köşesinde nâim olan

bihterîn ile lakırdıya girişiyor ve ona on, on beş sene evvelki hayât muhayyilinden bahsediyordu.

Buna şek ve şüphe yok: Bihterîn, Zerrin ile beraber doğan bebektir. Yalnız o zamanlar bu dûşîze-i mâsum Paris’den gelmiş bir kukla şeklinde temsil ediyordu; şimdi ise, vâldesinin kendisine güzelce bakabileceğine kanâat hâsıl ettiğinden bizzat dünyaya geldi, doğuyordu...

—Bihterîn kaç günlük oldu! Loğusa döşeginin etrafında pek sık tekrar eden bu sâalden Zerrin Hanım hiçbir şey anlamıyordu. Kendisini bildi bileli güyâ bihterîn varmış gibi vâldesi bu suâlin mânâsını mantık-ı kalbi ile anlamaktan âciz kalıyordu.

Bihterîn Zerrin’in (kâlû belâ) dan beri kızı idi. Uzun seneler genç vâldeninin hayâlinde bebeği ne şekil almış nasıl tekâmül etmiş ise bihterîn kable’l-velâdet dokuz aylık hayâtında da o şekli almış, o sûrette tekâmül etmiş idi. Sonra vâldesinin istediği vech-i dil-pezîr de doğdu.

Zerrin Hanımefendi yaşını almıştı. Saçları ağarmakla beraber behçet-i nuhistînine zerrece hâlel gelmemişti. Pek şirin, pek ince bir büyük hanım olmuştu.

Saat-i merhûnesi hulûlunda bihterîni kocaya verdiler. Vâldesi ile kızının düğünleri arasında şeklen fark ilk düğün biraz daha tarz-ı kadimde idi. Bihterîn hanımın merâsiminde ise müzeyyenât daha alafranga oldu –fakat her iki düğün de şâhâne icrâ edildi.

Zavallı Zerrin Hanım üç buçuk yaşından beri muhayyilesinde yirmi yaşından beri âgûş-ı mehr ve iştiyâkında büyüttüğü bebeğini veya kızını kaçırmış oluyordu. Çünkü gelin hanım bir başka şehirde oturacak idi.

Aradan bir buçuk sene kadar geçti. Zerrin bihterînin firâkı ile mahrûr iken telgraf müvezziyi müjdesinin ihsân-ı ricâsı ile içeriye bir zarf gönderdi.

Bihterînin kerimesi olmuş! Zerrin Hanımefendi dakika gâib etmeyerek vapura bindi. Doğru kızına gitti. Doğan yine o! Üç buçuk yaşında oynadığı bebek; bilâhare bihterîn şekline temsil eden rûh-ı azref hep o!

Behire -Zerrin Hanım'ın hafidesinin ismidir- O eski bebeğin renk ve şemîmine hâizdi. Bunların arasında hiçbir fark yoktu. Zerrin Hanım her iki defa ne gibi ihtisâsatının

Muhit lûtf ve nevâzişinde bulundu ise şimdi de, Behire'nin karşısında tekrar o ihtisâsatı duyuyordu.

Kızının ferrâş-ı tahallüsü etrafında Zerrin Hanımefendi bu hikâye-i rûhu, bu ser-nüvişt azrefi anlatıyordu. Oradaki hanımlar:

—İnşallah Behire Hanım'ın çocuğunu okşadığınız vakit de aynı hâtıraları tecdîd edersiniz. Niyâzi ile seni hayli ilerlemiş olan Zerrin Hanımefendi'yi münbasit ettiler.

Celâl Nuri [İleri]

nr. 10, s. 6-8.

3.26. İdris Sabih: Sarayıçi Parkı

Kapı, aynen o medhal-i tarih,

Ki açılmış kurûn u bestâya!

Bir kütüphâne muhît u fesîh,

O yeşil meşcer-i sümmar pâye!

Solda bir köşk: otağ-ı sultanî!

Her kavak: tuğ-ı nâzenin u bülend!

O divârlar, kal'â-i hâkânî,

Mütehaccir-i sufûf ceyş-i levend!

Dik ve yüksek başında zümer-i dütâc,

Muhteşem bir çınar tasallutun eder!

Bağırır haykırır çalar kırbaç,

Deliren sarsar-ı hirâs-âver!

Pür-tevekkül, garîb, bu yeni bu gök,

Kimi bekler aceb şu mühmel yol?

Nokta yok, hangi manga, hangi bölük!

Kumrular serçeler gezer karakol!

Vurmuyor nevbet salât u selâm,

Nerde nakkâre-i zaferle davul?

Şimdi (Carmen) çalar bilâ-ârâm

Büyük Osman hafidî Ertuğrul! (*)

Boş bütün ihtimâl ihtimâm-ı hafriyyât,

Silinen bir hayâl, o gürz u teber.

Biraz etrafı yoklayan, heyhât,

Yolacak iğnelerle firketeler!

İdris Sabih

nr. 10, s. 8-9.

* Ertuğrul muzikası

3.27. Kılıczâde Hakkı: Yunus Hoca'nın Kavgalarından

Büyük hareket arz-ı senesindeki Ağustos ayının sonlarında idi. Yüksek bir tabakaya mensûb olduğu hâl ve kıyâfetten belli olan bir hânım, yanında, bir bebek gibi pek dil-rûbâ bir sûrette giydirilmiş takrîben on yaşlarındaki kızıyla hizmetçisi olduğu hâlde kanılardan bazı mubâyâatta bulunuyorlardı. Hanımın arkasında en iyi kumaştan yapılmış pek a lâ mod bir çarşaf vardı. Japonez bluzunun açık bıraktığı kollarını parmaklı ve ipekten mamûl siyah bir eldiven örtüyordu. Ayakkabı, şemsiyesi, sanatkârâne yapılmış bir çiçek demeti gibi mutarrâ ve mu'attar başı üzerine atılmış peçesinin vaziyeti cidden pek kibârâne idi.

Müstesnâ bir letâfete mâlik olan bu güzel kadının karşısında insan hayret ve ihtirâmdan başka bir his taşıyamazdı. Bu kadını tahkîr etmek, incitmek cinâyetlerin en büyüğü olurdu.

O, alacağını aldıktan sonra, kızı koluna dayandığı ve hizmetçi kız pâketleri hâmilen arkadan yürüdüğü hâlde mağazadan çıkıyorlardı. Mağaza sâhib ve müstahdemini bu kadîm ve asîl müşterilerini en büyük ihtirânlarla teşyî' ederken – bilinemez nasıl bir sâikle- Yunus Hoca da tamâm kapı hizâsına gelmişti. Şu hâlde hanımla karşı karşıya geldiler. Eğer hanım mağazanın kapı aralığından istifâde edip de biraz yakalamasa idi bir müsâdeme muhakkak idi. Hanımın buhar muattarı Yunus Hoca'yı ihâta ettiği zaman, Yunus Hoca'nın râyihası da hanımın işmi'zâzını mucîb olmuştu. İki yabancı birbirine aynı nazarla baktılar. Hanım, hocanın kıyâfetinden tevahhuş ettiği kadar, Yunus Hoca da hanımın şu pek gavurca bulduğu kıyâfetinden dolayı hiddetlendi. Zaten sabahtan beri dolgundu ve medresede, bütün biristirâhat müddeti, kadınların çarşaf ve peçelerinin son zamanlarda almış olduğu Müslümanlıktan hâric kıyâfetten, şikâyet ve mebâhisâta hasredilmişti. Yunus Hoca bunları din-i İslâm ile bir türlü telif edemiyordu. Takunyadan beri, o, bunun zihninde yer tutmuştu. Hocası Tokmak Hâfız ona söylemişti ki kıyâmet alâmetlerinden birisi de kadınların gayet süslü ve açık yüzlü gezmeleridir. Zaten o büyük hareket-i arzın, hep kadınların bu yoldaki azgınlığından ileri geldiğini Fatih ve Süleymaniye'deki ulemâyı kirâm hep bir ağızdan söylemiyorlar mıydı? Hele Şeyhülslâm Efendi Hazretleri'nin ta'mîm ettiği ve Siyâsetnâme-i Peygamberî'de bütün bu olacıklar tamamıyla yazılı değil mi idi? Artık bütün bu felâketlerin, hep kadınların açık saçık gezmelerinden nâşî

min-taraf-illâh gönderildiğine daha başka ve büyük delil ister mi? Hulk-ı fukarâya, dervişlere, müderriselere bakmıyor, bütün paralarını süse, ziynete veriyorlardı.

Binâenaleyh Yunus Hoca uzaktan görüp de hiddetlendiği bu açık yüzlü ve pek süslü hanımlardan birini böyle birdenbire karşısında görünce, zaten kendini Allâh'ın yeryüzündeki vekillerinden biri add ettiği için olanca şiddetiyle hanıma bağırdı:

—Kadın! Kadın! Dedi. Allâh'dan korkmaz, peygamberden utanmaz mısın? Nedir bu senin kıyâfetin? Gâvur musun, Müslüman mısın? Senin bu murdâr çarşafını paralamayayım da ne yapayım?..

Bir yabancının, bağıteten ve gâyet kaba bir tarzda vâkıa olan şu tecâvüzünden pek ziyâde korkmuş olan hanımın yüzü bidâyetten sararmış ve kolunda bulunan kızı kendisine sarılarak anneciğim, anneciğim! Diye bağırıyordu.

Mamafih, kadın olmakla beraber pek iyi bir tahsil gördüğü için hocanın maksadına intikâl etti. Ve mukâbele için hazırlandı. Teveccüh ettiği bir nazar, Yunus Hoca'yı yerinde mıhlamaya kifâyet etti. Filhakika bir kadının nazarında ne büyük kuvvet vardır. Hanım cevap verdi.

—Elhamdülillah Müslümanım, Allâh'ı da peygamberi de senden iyi tanırım. Benim imânım seninki gibi taklîdî ve çürük değildir. Ne demek istiyorsun hoca?...

—Ne demek isteyeceğim kadın? Nedir bu kıyâfet nedir bu püsküllü şeyler, nedir bu çocuğun başındaki şapka?...

—Bu kıyâfet benim beğendiğim bir kıyâfettir. Böyle temiz ve süslü olmayayayım da senin gibi perîşân, kirli mi olayım. Şu kirli kıyâfetine bak da utan. Peygamberimiz nezâfet imândandır, ve sevmeye memûr olduğum üç şeyden birisi de tayyibâttır, diye buyurmadı mı? Müslümanlığın kıyâfet-i mahsûsası mı var? Bu senin arkandaki kıyâfet peygamberimizin kıyâfeti midir?

Yunus Hoca diğerk birçok emsâli gibi henüz bu hâdis-i şerifi bilmediğı için kadının yüzüne hayretle bakıyordu. Zaten tayyibâtın mânâsını henüz öğrenememişti. Hatta doğruca tellafuz bile edemiyordu.

—Kadın ne söylüyorsun? Tayyibât dediğın nedir? Ben sana kıyâfetini soruyorum. Tayibbâtı sormuyorum.

—Hem tayyibât ne olduğunu bilmeyecek kadar kara câhilsin, hem de halkın yediğine, giydiğine karışırın ben helâlimden istediğimi yer istediğimi giyinirim. Onların parası, senin boğazın gibi beytü'l-mâldan fayda gördüğün kadar Müslümanların faydasına çalışsan.. Fakat sen de o kafa var mı? Bu giydiğimiz libâsın parasını, zevcim, kafasını patlatarak kazanıyor ve biz de giyiniyoruz. Bundan size ne oluyor? Neden karışıyorsunuz?

—Biz şeriat muhâfızıyız. Biz karışmayalım da papazlar mı karışsınlar?

—Papazlar kadar mâlûmâtlı olsaydınız zaten bu gibi şeylere karışmayı vazifenizden hâriç bilirdiniz. Diyelim ki senin gibi ulemâ efendiler şeriat muhâfızdırlar. Fakat onlar bu vazifeyi öyle sokak ortasında rastgeldikleri kadına taarruz ve tecâvüz etmek, onların yediklerine, giydiklerine karışmak veya cebr ve tahkîr ile men' etmek sûretiyle mi ifâya salahiyetdârdırlar. Sizin vazifeniz —eğer bu vazifeyi ifâ edecek bir hâlde iseniz- kürsü üzerinden halka vaaz ve nasihat etmek ve Allâh'ın emirlerini, nehiyelerini oradan söylemektir. Bana yaptığınız gibi kaba bir muâmele yapmak için Kur'an'ın hangi âyeti size emerediyor. Peygamberimiz kadınlara böyle mi muâmele ederdi. Ve kadınlara nezâketle muâmele ediniz diye emretmedi mi? Sizin vazifeniz vaaz ve nasihat iken siz polisin vazifesini görüyorsunuz. Teessüf ederim ki şu polis efendi de buna müsâade ediyor. Ve şu başımıza toplanan halk da bir kadının bir câhil tarafından tahkîr edildiğini görüyor da hiç ateşlenmiyor...

Bir insan yığını, Yunus Hoca ile hanımın etrafına toplanmış, bir dâire teşkîl etmişti. Mağaza müstahdemini halkı def etmek için nâfile çalışıyorlardı. Herkes bir şey söylüyor ve hiç kimse dinlemiyordu. Uzun boylu kıranta bir zabtiyye herkesin üzerinden bakıyor, budala budala gülüyordu. Arabasıyla kalabalığın yanına kadar gelmiş olan bir arabacı oturduğu yerde kamçısını oynatarak diyordu:

—Evet, evet. Çocuğun dediği doğrudur. Bu ne rezâlet be! Frengistan mı burası? Kaltağın çarşafını parçalamalı da kocası olacak... herife öyle göndermeli?

Bir kürt hamâl — Bunu yapacak içinizde kabadayı var mı ki?

Araya girmiş olan bir koca karı da:

—Yırtmalı, yırtmalı. Boyu batasica nâmusssuzun çarşafını yırtmalı. Peçenin başını da şapkasıyla beraber koparıp atmalı. Nedir bu rezâlet? Âh Allâhım! Ne günlere kaldık! Hazret-i Fatma anamızla Hatice anamız mavi bezden birer gömlek giyerlerdi. Ayaklarına giyecek birer donları bile yoktu. O gömleği yıkadıkları zaman kuruyuncaya kadar çırlıçiplak otururlardı. Bak bunlar şimdi neler giyiniyorlar. Tevekkül belâ üstüne belâ geliyor. İyi ki başımıza taş yağmıyor. Âh sen hoca mısın? Melek misin? Nûr ol evlâdım. Allâh sizi aramızdan eksik etmesin. Sizin gibi din uluları var da yaşıyoruz. Yoksa yerin dibine geçtiğimiz gündür.

Şimdi herkes kocakarıyı dinlemeye dalmıştı. Bu fırsattan istifâde eden hanım mağaza müstahdeminin yardımlarıyla halk arasından geçti ve bir arabaya binip de hânesine doğru yollandığı zaman içinden şu sözleri söyledi:

—Allâhım, dedi, sen bu zavallı milleti irşâd et. Senin en sarîh emirlerini unutmuş olan bu câhil efendilerin fenâ numûnelerinden bu halkı kurtar. Onların gözlerini aç ki biraz da etraflarını görsünler ve öğrensinler ki Allâh'a kulluk etmek başkadır. Çalışmayıp sefil olmak yine başkadır. Yani sen bu mahlûkâtına yıldır ki, dinginler, mağlûbiyetler, zelzeleler hep kendi tembelliğimizden kendi tedbirsizliğimizdendir.

Hanım arabasıyla köprüye doğru giderken Yunus Hoca da etrafına toplanmış olanlara diyordu.

—Ey Müslümanlar, bu rezâleti, bu gâvurluğu görüyor musunuz? Bu açık yüzler, bu süslü çarşaf, bu yüksek ökçeli potinler bu eldivenler var iken vallah billah biz belâdan kurtulmayız. Bugün zelzele olur, yarın yangın olur, öbür gün Moskof İstanbul Boğazı'na gemilerini getirir. Allâh şevketli kerâmetli pâdişah efendimiz hazretlerine tükenmez ömürler versin. (Âhâli hep ağızdan âmin! der) şu vezirlerine, paşâlarına emir verse de biraz bunları men' ettirse ne olur? Kendisinden Allâh da râzı

olacak peygamber de. Şeyhülislâm Efendimiz daha bu sabah medreselere bir vasiyetnâme gönderdi. İki gün evvelisi merkad-ı Resulluh'tan zuhûr etmiş. Şeyhü'l-Harem Hazretleri de açmaksızın doğruca mâbeyn-i hümâyuna göndermiş. Kânî'nin tezgâhdârı dayanamadı:

—Âmân hoca şu günleri biraz uzat! Diye bağırdı. Yunus Hoca aldırmadı. Sözünde devam etti.

—Oradan da bâ irâde-i seniyye makâm-ı meşîhata gelmiş. Anladınız mı? Ey âhâli vallah yeriniz, durağınız cehennemdir. Cennet yüzü göremezsiniz. Hemân Cenâb-ı Hak cümleyi hâb-ı gafletten îkâz eyliye. Âmin! Vasiyetnâme-i şerîfde bunlar hep yazılı. Allâh'dan korkuyu kaldırdınız. Yüzüme ne hayvan gibi bakıyorsunuz, (*) inanmıyor musunuz; cehennem size azdır az. Esfel-i sâfiline gayyâ kuyusuna..

Kalabalığın bir noktada devâmını hoş görmeyen polis efendi, bu kadar vaazın kâfi olduğunu Yunus Hoca'yı halk arasından çekip hârîce çıkardı. Yunus Hoca polise adem-i tenezzüle baktı ve içinden kâfirler! Dinsizler! Diye söylene söylene gitti...

Kılıçzâde Hakkı

nr. 10, s. 13-16.

* Böyle hitâb etmek usûldendir.

3.28. Güzin Behiç: Kuşlar

Ey mini mini havâî kuşlar! Sizin için hiç keder yok!.

O güzel cıvıltınız benim pek hoşuma gidiyor. Sizin bir arkadaşınız olmayı, sizinle gülüp eğlenmeyi ne kadar istiyorum. Hele sizin o zarîf küçük gagalarınızla darı yemeniz ne sevimli bir manzaradır... Âh sizin bir arkadaşınız olup havada sizinle koşmaca oynasam, sizinle harâb evlerin damlarında konuşsam ne iyi olurdu. Fakat olamıyor!.

Âh... annem, babam birer kuş olsa idi, ben de onların yavrusu!.. O zaman sizin sevgili arkadaşınız olurdum. Ve beraber uçuşurduk. Yazık ki: kanadım yok hem de olmayacak!. Fakat ey mini mini kuşlar, siz de beni sever misiniz?

Güzin Behiç

nr. 11, s. 2.

3.29. İsmâil Hâmî [Dânişmend]: Loucade Karşısında

İki bin altı yüz sene evvel Midilli’de, Loucade şâhika-i semâ karîbinden atılarak intihâr eden bir kadın yaşamış. Milâd-ı mesîhe yedi asır takdîm ile, bugün esâtîre mâl olan medeniyet-i Yunaniye’nin devr-i inkişâfında muhitinin levm ve küfrânı içinde ihtiyâr-ı memât eden o zavallıdan asr-ı hâzıra ancak üç yâdigâr intikâl etmişti: Kıssa-i Meryem’i aktaran ye’s-engîz bir mâcerâ, imzâsına izâfe edilen şiirler, ve bir isim... Ben burada bu üç hâtıradan yalnız sonuncusunu zikr edebileceğim: Safo. Kelimât-i Osmaniyye ile henüz ifâde edilmemiş olan şiirlerinden sarf-ı nazar edilirse, zaten büyük bir şiire benzeyen macerâsını, son iki nesle üstâd-ı ihtisâs olan Fâik Âli’nin (Temâsil) nde manzûm olarak bulabiliriz. Eğer burada bir tâbir-i resmî istîmâli câiz olsaydı, Midilli mutasarrıf-ı sâbıkın bu menkıbe-i güzini yazmakta “‘Salâhiyyet-i Vâsî’’si olduğunu iddiâ edecektim; uzun bir zaman Loucade’nin havâlisini tavâf eden ve belki mesîl-bâd olan zirvesinde birkaç saat murâkabe geçiren, hâliyle beraber muhîtinin mâzîsini de yaşamayı bilen bir sâhib-i mu’allakâtın mazhar-ı üslûbu olan mâcerâ, ne kadar olursa olsun herhâlde hakîki olur: Ben, yirmi yesi asır sonra olmakla beraber, hiç olmazsa bu mazhariyetinden dolayı, Safo’yu tebrik ederim.

Fâik Âli Bey’in bu güzel manzûmesi, iki nokta-ı nazardan hâiz-i kıymettir.: Meziyet-i şiiriyye cihetini edebiyat ile meşgul olanların huzûr-ı tebciline arz ile ikinci kısmına geçiyorum:

(Temâsil) in kârîleri, cins-i Rum’un, esfel-i akvâm olan o “‘kavm-i hakîm ve muhteremin’’ vesile-i ihyâ-yı siyâsiyyesi olan en parlak devr-i hayâtında bile nasîbe-dâr olduğu mesâvînin bir kısmını Safo’da bulabilirler. İftirâ, yalân, türrehât, şetm ve tehzîl gibi lisân-ı şiirde daha ziyâdesi söylenemeyen, fakat yalnız avâmına değil, aynı zamanda bugünkü Avrupa’nın iftihâr ettiği havâssına da şümûlu nazmen ilân edilen mesâvîyi, bütün o “‘dürûğ-ı cehl ve taassubu’’ hülâsa Yunan-ı kadîmin tekâmîl uryâni-i seyyiâtını, Safo’yu okurken, gözleriniz kuvvetli ise de, pek güzel görebilirsiniz! Roma’da, Yunanistan’da Deioces pehlivânların, esâtîr-i kahramanlarının, sirklerde birinci çıkmış arabacıların heykelleri dolu idi; zamanımıza intikâl edenleri bile koleksiyonlar teşkîl eder: Bunların fevkâlâde güzel yapılmış olmasa, sâni’lerini levs ve riyâdan tebriye etmez. Onlar öyle olursa, müddeî intisâbları olan ve hürriyet-i meknûzelerini hergün izhâr eden bugünlere Loucad’ı teslim

etmek, hayâtının son günlerinde artık hakîkati anlayarak: (Yaşayın Yunanistan, kahrolsun Yunanlılar!) diyebilen **Bayernik** bile rûhunu içzâb etmek değil midir? Mavi gözlü bir Rum çocuğuna: “Ben kurşun, barut isterim!” dedirten Victor Hugo Atina’da birkaç ay sef’arete bulunduktan sonra, bugün sağ olup da riyâset-i cumhura intihâb edilseydi, herhâlde Mösyö Puankere’nin tarîk-i siyâsiyyesini takip etmezdi! Zaten vaziyet-i coğrafîyeleri tesiriyle adalar edvâr-ı kadîmede bile müstakil olarak yaşamışlardı. Her birinin kendisine mahsûs donanması, mermerden masnû tiyatroları, âsâr-ı sanatı, feylesofları, şairleri vardı. Hatta istikbâl muhârebeleri zamanında Atina tâbiyyetinin kendilerine neye mâl olacağını bilen birçok adalar, isyâna iştirâk etmemişti. Bâ-husûs Osmanlı işgâli esnâsında, eski İtalyan mezâliminden harâb olan Rumlar’ı bizi bir halâskâr olarak istikbâl etmişlerdi! Hâlbuki şimdi Loucade’nin zirvesinden Venizelos’un askerleri cigâralarının dumanlarını Avrupa’nın yüzüne üflüyorlar!.. İhtimâl bizim inşâsını unuttuğumuz Loucade hisârını şimdi onlar binâ etmişlerdir.

İsmâil Hâmî [Dânişmend]

nr. 11, s. 3-4.

3.30. İdris Sabih: Sarayıçi Parkı

-2-

Bakınız, âdetâ koşup gelmiş,

Yarı İstanbul'un âhâlisi!

Gülerek reng u rûyû, incelmış

Bağçenin vaz'-ı lâubâlisi!

Ne güzel! Bâd-ı şûh u mehveşün

Sarılp, çırpınıp kucaklaması;

Mihr-i fettânı ince bir bulutun:

“O da yoktur!” diyip de saklaması!

Bir âlâ-yı serzeniş yağar şimdi,

Dinlenen hutbe-i şikâyettir.

Kavimlerin mûsikî-i mutarridi

Bence esbâb-ı fasl u gıybettir!

Peçe, destâr u sikke, fes, şapka

Sevişir hepsi şüphe yok, cândan!

İftirâ etmeyin kuzum, parka,

Kuşların tan' u güft u kûsu yalân!

Gezinir çiftler öyle devr u derâz,
 Diyemem ki tek durur fakat tekler!
 Harf atan yoksa, var silâh-endâz
 Yaya, râkib-i takım takım-ı asker!

Her açık çehre mevsimin gülüdür,
 Onu elbet tavâf eder bir arı!

Feylesof ilk nazarla bunda:
 Şûriş-i nevbahâr u ezhârı!

Bazı eyyâm-ı sa'd için muzika
 Lütf eder bir ziyâfet-i ahenk.

Bulunur her cerîha-i aşka
 Bir ağaç parçasında bile pelesenk!

İçki güyâ yasak, hafi, alenî
 Sunulur câm-ı la'li handelerin!
 Uzatır şems-i mihribân u ganî
 Leb-i sekrâna, destmâl-i zerrin!
 Dağılır şimdi hâzırûn üç, beş.
 Çizilir vech-i ufka hatt-ı keder.
 Lâleler serpiyen yolda, güneş,

Halka şâhâne îtizar eyler!

Uzanan gölgeler yatıp yer öper!

Sürölür, ser-firâz-ı tâzîmât,

Giyip istanbulin, dizilmişler,

Sanki teşyî için siyâh ağavât!

İdris Sabih

nr. 11, s. 5-6.

3.31. Celâl Nuri [İleri]: Pari

Bundan birçok sene evvel, her mevsim Paris'te açılan Sanâyi-i Bedîa sergisine gitmiş idi. Erbâb-ı sanatın gösterdiği mahâret, renklerin hüsn-i imtizâcî, tasâvîrin üslûbu, doğrusu, beni uzun müddet düşündürmüştü. Hele birkaç tablo pek ziyâde nazar-ı takdîrimi celb etti. Defaât ile bu nevâdir-i bedîâyı seyrettim. Vâkiâ o zaman empresyonist tarz-ı tersîmi ahdâs edilmişti; şu kadar var ki o eski üslûb-u ceyyid henüz mevcûddur. Her bir levha da Fransız zevk-i selimin, Fransız dehâ-yı ibdâ'nın iltimââtı görülüyordu. O senenin Sanâyi-i Nefise salonu, âdetâ, uzun senelerin muhassala-i bedâyî olan “Lüksemburg” müzesi gibi idi. O salonun enkâz-ı hayâtı olan bir iki fotoğrafı büyük bir hiss-i diyânetperveri ile hâlâ saklarım.

Aradan seneler geçti. Yine Paris Sâneyi-i Bedîa meşher-i senevîsini geziyorum. Açık olan iki dâireyi biraz sürâtle ve fakat îtinâ ve dikkat ile seyrettim.

Eskisi gibi salonlar resim ile dopdolu. Resimler, yağlı, sulu boyalar, pasteller, kara kalemler, heykeller, heykelcikler, bedî-i mefrûşât, hatta oyuncaklar, hele birçok çerçeveler nazar celb ediyor.

Fakat... Fakat... Âh bu satırları ne büyük elem ve ıstırâb ile yazıyorum. Fakat... Fakat... Bedîyâtın Kâbe-i muallâsı olan Paris'te Sanâyi-i Nefise îtibârıyla da bir sükût, bir inhitât var. On, on beş sene evvelki salonlar aklıma geliyor. Orada gördüğüm bir iki tablo hâfıza-i aynımda ebed-i menkûştur. Şimdi gözlerimi kapıyorum: karşıma empresyonist ve kübist levhalar geliyor. Şâyân-ı nazar büyük bir şeyi yok! Mudhike-perdâzların salonunu gezdim, gülemedim, belki biraz ağlamak istedim.

Bu inhitâta pek müteessifim. Ben Paris'de dâima bir firdevs-i bedîyât bulmak ister idim. Karîha küçülmüş. Renkler biraz solmuş. Ahenk azalmış. Ne yalân söyleyeyim? Ya ben anlamıyorum, benim zevkime bir seretân ârız olmuş; yâhûd Fransa bedîyyeten sükût ediyor.

İstanbul'dan hareket ederken bir zât-ı âlü'l-âl salon resimlerini muhtevî birkaç kopyanın kendilerine irsâlini temenni etmişlerdi. Bu resimleri aldım fakat gönderemeyeceğim. Belki hüsn-i intihâb edemedi diye muâtib olmamak için ihmâlkâr vasfını üzerime alıyorum.

Pari, Pari! Tedmür gibi, Ninova gibi, Bâbil gibi, Slavinka gibi bu kâzime-i rengarenk de son sinîn-i hayâtını geçiriyor. Düzgün ve âllak kuvvetiyle muhâfaza-i şebâb ve tarâvet eden bir âlüfte-i işvekâr gibi Paris de cilâ kuvvetiyle, yâldız-ı himmetiyle itibârını muhâfazada. Burada da, bir sürât ve lahza ile, her şey eskiyor. Germany ve İskandinav memleketlerinin pür-şebâb letâfetini, nezâketini Paris’de göremiyorum ve eski Paris aklıma gelerek müteessüf oluyorum. On dokuzuncu asırda, ilk defa, burayı ziyâretimde pek cevval-ı hissiyâtın taht-ı nüfûz ve tesîrinde idim. Şimdi öyle değil. Dörtnala –hübût var. Merak etmeyelim. Tedennî eden yalnız biz değiliz. İşte buna mukadderât-ı tarihiye derler. İşim fazlaca olduğundan bu kadarcık yazıyorum. Kârîlerimin affını ister hâm ederim. Bundan sonra okyanustan yazarım. Esselâm.

Celâl Nuri [İleri]

nr. 11, s. 8.

3.32. Kılıczâde Hakkı: Türkler ve Rumlar

İşte, birkaç haftadan beri, efkârı pek ziyâde işgâl eden hâdd bir mesele-i mühime ve mu'dile:

Türkler Rumlar'ı boykot ediyorlar.

Türkler Rumlar'ı hicrete mecbûr ediyorlar.

Ve nihâyet, Türkler, eskiden olduğu gibi, Rumlar'ı sevmiyorlar ve istemiyorlar. Bu feryâdlar, İstanbul'dan başlayarak Paris'e kadar bütün memleketleri dolaşiyor; ve fakat tesirini en ziyâde Yunanlı gazetelerle ma'hûd Tan gazetesinde gösteriyor.

Hatta Patrik Efendi Hazretleri kemâl-i teessürlerinden –iddiâ olunduğuna göre- bu sene Paskalya'da Hazret-i İsa aleyhisselâmı yeniden diriltmemişlerdir. Bu filhakika büyük bir hâdisedir. Bununla beraber Patrik Efendi Hazretleri'nin sık sık Rusya sefârethânesine ziyâret vermesi meselenin bir kat daha mühim olduğunu irâ'e ve ispât etmektedir.

Patrik Efendi Hazretleri'nin bazı merâsim-i diniyeyi ihmâl etmesi biz Müslümanlara taalluk eder bir mesele değildir. Müşârûnileyh falan veya falan sefîri ziyâret etmesi de bir mesele-i siyâsiyedir. Siyâsetle iştigâl etmek mesleğimizin hâricindedir. Ve herkesin siyâsiyâtla iştigâl etmesini memleketimiz için muzır add edenlerdeniz. Binâenaleyh bu cihetleri kâle bile almayacağız. Fakat meseleyi diğer nukât-ı nazardan mevzû bahsetmekten de sarf-ı nazar edemeyeceğiz. Zîrâ bu meselenin filhakika kökünden halledilecek zamanı gelmiştir.

Kadim Yunanîler'in büyük bir faziletleri vardır. Medeniyet ve ulûm-ı cedîdenin vâzı'larıdır. Bunu teslim ve bundan dolayı kendilerini tecbîl ederiz. Bir fazileti inkâr etmek kadir-şinâslığını irtikâb etmeyiz. Esâsî doğru olmasa bile, bugünkü Rumlar'ın, o kadim helenlerin ihfâdı oldukları yolundaki iddiâlarını redde lüzûm görmeyiz. Çünkü bu, bizim dâvâmızda bir şâhid vazifesi göremez. Bizce, ulûmdan, sanâyiden, edebiyattan..İlâh-i evvel bir hakikat vardır: Yaşamak kavgası.

Dünyada hiçbir kimse yoktur ki ilim ve fazilet husûsunda mâ-dûnu bulunduğu herhangi bir şahıs için ölümü kabul etsin. Yaşamak meselesinde herkesin hakk-ı

müsâvîdir. Orada âlim ve câhil, medeni ve bedevi yoktur; ve yalnız yaşamak isteyen mahlûklar vardır. Rumlar'ın kadim bir medeniyetleri olması onlara yaşamak ve Türkler'in böyle bir medeniyetleri olması bunlara ölmek ıstırâbını bahş etmez. Eğer öyle olsaydı, Avrupa'nın Türkiyât hâzırasından mahrûm olan Yunanîler'in erimesi lâzımgelirdi. Hâlbuki emir bir akisdir; ve koca Yunanîler Avrupa'dan da ziyâde yaşamaya kendilerinde hak ve istihkâk görüyorlar!.. Şu hâlde aynı dâvâyı bizim de güdmemize hiçbir mânî yoktur. Bir vatanın evlâdı olduğumuza gelince: maatteessüf itirâfa mecbûruz ki artık böyle düşünmemek için ne imkân vardır ne de esbâb. Mesele-i zâiledeki şenâat ve fecâatları düşündükçe tüylerimiz ürperiyor; ve o muhârebe esnâsında düşman orduları tarafından görmediğimiz hakâretleri, vatan kardâşı add ettiğimiz o çelebi ve medeniyet-i kadimeye nispet iddiâ eden Rumlar'dan gördüğümüzü düşündükçe hissettiğimiz dehşetlerden gözlerimiz fal taşı gibi açılıyor.

O Rumlar ki bugün İstanbul'da, gözlerimizin önünde Yunan alâ'imini tecbîl etmekte ve Yunan'ın kesb-i kuvvet etmesi için hiçbir fırsatı fevt etmemektedirler;

O Rumlar ki, en mukaddes ve sevimli günlerimizde bayrağımızı ayakları altında bî-pervâ çiğnemektedirler; biz onlara ba'demâ nasıl kardâş ve vatandaş diyebiliriz.

İlân-ı meşrutiyeti müteâkib biz Rumlar'ı kucaklarken onlar bizim gözlerimize Yunan bayrağını soktular.

İlân-ı meşrutiyeti müteâkib biz kuvvetli bir ittihâddan bahsederken onlar Bank-ı Osmanî kadar Osmanlı olduklarını ilân ettiler.

İlân-ı meşrutiyeti müteâkib biz Osmanlılığı takviye etmek isterken Rum gazeteleri Rum mebûsları Girit'i Yunanistan'a vermekliğimizi alenen tavsiye ediyorlardı. Nihâyet en ziyâde kendi mebûslarının ısrarı üzerine Osmanlı ordusuna kabul olunan Rumlar'ın padişaha ve sancağa sâdık kalacaklarına dâir ettikleri yemini unutarak Osmanlı ordusuna hıyânet ettiler. Edemeyenler de mutlaka muvaffak olamayanlardır.

Yunan'ın resmi ordusundan gördüğümüz taarruzlar, vatandaşlarımız olan Rum âhâli ve askerlerin sibâ'âne icrâ ettikleri vahşetler ve şenâatler yanında görünmedi bile.

Şimdi bütün bunlar gözlerimiz önünde vukû bulmuş ve henüz acısı yüreğimizden çıkmamış iken ve beri tarafta hergün bir iki hakâretle bizi yaralamaktalar iken biz Rumlar'a artık nasıl îtimâd edebilir, onlara nasıl kardâş diyebiliriz. Böyle bir dâvâyı samîmâne yapsak (Hay eşek Türkler!) diye en evvel bize Rumlar gülmez mi? Yo....k. Artık elverir. Dışleriyle bizi ısırın bir ağzı bundan sonra öpemeyiz.

İstanbul'un fatihi müteâkib kaysarların bile Hristiyanlar'a ibzâl etmediği müsâadeyi Hazret-i Fatih ihsân ederken yeni Patrik (Gennadios) un riyâseti altında ictimâ eden Rum sanâdîdi Türkler için ebedi bir düşmanlık yemini ediyorlardı. Bu ictimâiden itibâren her vesileden istifâde edilerek Türkler'in fenâ oldukları Rumlar'a ilkâ ve ilkâh edildi. Ve âkıbet-i maksad elde edildi. Bidâyette, kuvvetli olan Türkler için bunun hiç ehemmiyeti yoktu. Fakat Türkler'e za'f gelince tesirini iki kat gösterdi.

Yunanistan'ın yeni teşekkülünden sonra dünyanın her tarafına ziyâret veren Yunan hânedân-ı kraliyesi her zaman gözümüzün önünden ve Boğaziçi'nden geçerken bir defacık Wilson hânedân-ı Osmanîye arz-ı ihtirâm ettiler mi?

Yunan hânedân-ı kraliyesinden ve patrikhâne-i mahâfilinden başlayan bu adâvet vaadim tenezzül en süflî tabakâta kadar intişâr etmiştir. Hatta Anadolu'da Rumca konuşmasını bilmeyen bir Ortodoks bile bu ilkâ'ât-ı iblîsânenen hissesini almıştır.

Asırlardan beri dostluk ve vatandaşlık maskesi altında devam eden bu adâvet son muhârebede tesirini tamamen ve bütün fecâ'atle göstermiştir.

Kendisini pek âlâ tanıdığım, en ziyâde Türk muhibbî olduğunu iddiâ eden, İzmir metropoluydu Hristo Şehmus Efendi paskalya yortusunda alenen Yunan kralı Yorgi'ye duâ etmedi mi?

Türk muhibbî böyle olunca ya gayr-ı muhib olanlar neler yapıyor ve neler düşünüyorlar? Şu hâlde mâdemki Patrik Efendi Hazretleri'nden i'sibâren bir Rum

dilencisine kadar herkes Türkler'in âmân vermez düşmanıdır ve mâdemki bütün dünyadaki Rumlar Bizans İmparatorluğu'nu yeniden ihyâ etmek gayretiyle sûzândırlar; ve bu fikrin husûl bulması biz Türkler'in ölümü demektir; artık bizim için Rumlar'ı sevmek ve onları vatandaş add etmek imkân hâricindedir. Takke düştü kel göründü!

Hükümet vazifesi îtibâriyle herkese siyyânen muâmele etmeye mecbûrdur; ve yapamazsa vazifesini îfâ etmemiş olur. Fakat biz ahmakâne şîme-i muhabbet taraftarı değiliz. Rumlar'ı seveyemeyiz ve onlara lûtf ile ve hayır-hâhâne muâmele edemeyiz. Filhakika cebr ve şiddet göstermek ve taarruz etmek bizim civân-mertliğimize ve terbiyemize muvafık olmadığı için bu yolda yürümeyeceğiz. Fakat taarruz ve tahkîr olmamak şartıyla ne kadar müşkilât var ise hepsini göstereceğiz. Vicdânı uyanmış ve tehlikeyi görmüş olan Türk milletinin feryâdı budur:

Bize her gün alenen hıyânet ve hakâret eden Rumlar'ı istemiyoruz. Onlara vatandaş nazarıyla bakamayacağız. Onlar en büyük dâhilî düşmanımızdır. Binâenaleyh rızâlarıyla memleketimizden çıkıp gitsinler. Zîrâ bugün bu memleketin sahibi biziz: Koynumuzda yılan ve çıyan besleyemeyiz. Patrik Efendi Hazretleri de patrikhânesini Atina'ya nakl etsin! Yunanîlik merkezi olan Atina Rum Patrikliği için en güzel bir merkez olmaya lâyıktır. Ve orada kendilerini tâciz edecek kâbuslu rüyaları asla görülmez.

Rum Patrikhânesi'nin mâ'hûd kapısı kapalı durdukça ve müteveffâ Patrik'in Figaro gazetesi muhbirine söylemiş olduğu sözler (*) hâtırmızda bâkî kaldıkça Patrikhâne sâkinlerini asla şâyân-ı îtimâd add edemeyiz. Ve yek-diğerine bu kadar îtimâdsız nazarlarla bakan insanların bir arada bulunması her iki tarafın huzûr ve istirâhatını selb edecek bir kaziyyedir. Binâenaleyh eğer gazetemiz bir siyâsî gazete olsaydı şahsına ve efâline pek ziyâde hizmetkâr olduğumuz Talat Beyefendi'nin son harekâtını istihsân etmemeye cesâret ederdik. Hükümet vazifesini îfâ etsin, fakat onun yanında milletin de vazifesini îfâ edecektir.

* Celâl Nuri Bey'in Mukadderât-ı Tarihiyyesi'ne Mürâcaat.

Bizim, bir Türk olmak haysiyetiyle, vatandaşlarımıza edeceğimiz son hitâb şudur:

Düşmanlarınız hâricide değil vatan dâhilindedir. Onlar, için için sizin kanınızı emiyor ve bu kan ile sizi bu sebûtun, deri ve kemiklerinizle, yutmak için kesbi kuvvet ediyorlar. İntibâhınızı taz'îf ediniz. Hiçbir ferde katiyyen taarruz fikri beslemeksizin, hayâtınızı kurtarmak için düşmanlarınıza aynı silâhla mukâbele ediniz. Zîrâ bu, hayât ve memât kavgasıdır.

Kılıçzâde Hakkı

nr. 12, s. 2-4.

3.33. İsak Ferera: Bayram..

Oh ey vâha-i ârâm u huyâbân-i ümîd..
 Bu uzun kanlı dikenli yolun enhâsında
 Mütelâşî didinen kan kusan âvâreler
 İlticâ-gâh sükûn-perverisinin.. Pür-hande
 Lemeân-gâh gülümser bu siyeh çehre-i kadîd..

Oh bayram ne güzel sâf u nevin çehren var.
 Yıkılan mâbed-i ömrümde ne ulvî dîdâr!.
 Şu harâbiyet-i hestîde münevver, mesûd
 Bir tulûun ile parlar yine sîmâ-yı vücûd,
 Susturursun hele bir lahza-i tekâzâyı bütün...

Oh bayram ne güzel nefh-i mesîhî giysin;
 Söndürür bî-nemek ateşlerini bir nefsin.
 Görünür nazraya gülgûn u şafak-çehre bütün
 Bu bataklıkta heyûlâ-yı sehrenk-i şüûn..
 Sanılır hâk-ı siyâhında beyâzdır kalbi..

Şu beyâz kisvesi altında likâ-yı devrân
 Daha rengîn, daha memnûn daha sâkin gibidir.
 En haşin muhteris enzâr-ı akûrâne bile

Daha mûnis, daha müşfik, daha nermîn gibidir.

Oh ey tesliyet-i rûhum! Ey aşk-ı imân!...

İsak Ferera

nr. 12, s. 5-6.

3.34. M. Rauf: Enîn

Girdâbe-i bîşümârî varken

Bilmem ki nedir bu âzim-i rif'at?..

Zehr-âbe-i pür-humârı varken

Bilmem ki niçin şu bizim vuslat?

Bin şâhikaya cenâh uzattım;

Kaldım yine leyl-i târ içinde.

İkbâlîme kurduğum mezher

Kâşânede bir harâbe buldu:

Sevdalarım penâh olan her

Gülzâr-i safâ-yı türbe buldum.

Bî-tâkatım, ey ümid-i âfil,

Kes mîlini artık i'tilâdan!..

Devr-i evvel bana, ey hayâl-i muğfil!

Bıktım fûrû-hüsne ibtilâdan..

M. Rauf

nr. 12, s. 6.

3.35. İmzasız: Tiyatroda Müslüman Kızları

İctihâd refikimizin son nüshasında mezkûr risâlenin sâhib ve müessesesi Doktor Abdullah Cevdet Bey'in şehremîni Cemil Paşa Hazretleriyle İstanbul'un ümran ve terakkîsine dâir icrâ ettiği bir mülâkât neşr olunuyor.

Muhterem şehremînimiz tiyatro mektebi hakkında bervech-i âtî idâre-i kelâm buyuruyorlar:

“Bizde hakîki mânâsıyla tiyatro yoktur; bazı amatörler burada aktörlük ve aktrislik ediyorlarsa da Avrupadakileri'ne nispeten pek ibtidâî bir hâldedir. Bunlar sanata karşı küfrân teşkil ederler. Bu sebeple tiyatro mektebi nâmıyla bir mektep te'sîsine karar verdik ve cemiyet-i umûmiye-i belediye bunun için bu sene... 3 lira tahsîsât verdi. Bunun için Avrupa'dan bir mütehassıs müdür getirteceğim. Burada da amatörlerden birkaç kişi ile heyet-i tâlîmiyeyi teşkîl ve tekmîl edeceğim. Bu mektebin mahsûlu ancak yedi sekiz sene sonra alınabilecektir. Zîrâ ben buraya sesi güzel küçük yaşta erkek çocuklarla Halep ve Edirne civârında Türkçeyi güzel telaffuz eden gayr-i müslim kız çocukları alacağım. Bunlara evvel-i emirde edebiyatla beraber Türkçe ve Fransızca tahsil ettireceğim. Aynı zamanda bugün müstakil bir fen mahiyetini kazanmış olan tiyatroculuk ilmini de öğreteceğim.”

Bu güzel sözlerden anlıyoruz ki Cemil Paşa Hazretleri bir şey yapmak istiyorlar. Ve kendileri bir şey yapmak isteyince muvafık olacaklarına da eminiz. Bu âsârıyla sâbittir. Binâenaleyh kendilerine teşekkür etmek bir vecîbedir.

Fakat bizim teessürümüze mûcib olan bir nokta vardır ki onu meskût geçemeyeceğiz: Aktrislik için Halep ve Edirne civârından Hristiyan kızlar celb olunacak imiş. Bunlar ağleb-i ihtimâle göre Ermeni cemâatinden olacaklardır. Bunun için bir şey demeyiz. Ve -eğer demek câizse- memleketimizde tiyatroyu düne kadar temsil eden Ermenilerdir.

Fakat bu memleketin Müslüman kızları her şeyden mahrûm edildikleri gibi bu sanattan da mı mahrûm edileceklerdir?

Mâdemki tiyatronun mektebini vücûda getirecek kadar lüzûm ve faîdesine kâil olduk. Onu bütün teferruâtıyla kabul etmeliyiz. Yoksa tiyatroculuk eden kadın ve erkeğin günâhları! Arasında fark mı vardır?

Lisânî âlemler tedvîn ve tanzîm ederler fakat onu incelten kadınlardır. Türkçeyi en iyi telaffuz edecekler yine Türklerdir. Şu hâlde tiyatromuzu bunlardan mahrûm etmek de ne hikmet vardır ki?...

Demek oluyor ki, bu memlekette Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ve hatta Çingeneler terakkî edecekler, sanatkâr olacaklar; fakat Türkler ve bâ-husûs Türk kadınları dâima câhil ve mahrûm zevk ve sanat kalacaklardır.

Şu münâsebetle bir kere daha tekrar edelim:

Bir kavim-i mütemeddin olmak için sanatkâr olmak lâzımdır sanatı vücûda getirecek zevk-i millîdir bunun da vâlidesi kadındır.

Türk kadını bir mu'tâd her şeyden uzak ve ayrı bulunduruldukça hiçbir şey yapmak mümkün değildir.

Kendimizi aldatmak hamâkatını olsun irtikâb etmeyelim.

İmzasız

nr. 12, s. 10-11.

3.36. Sâfi Necip: Sormayın...

Bu kadını mı?... Büyük ve siyah gözlerinde yanan câzip bûyu ile, gül renkli yanakları, taze ve mühtez dudakları, kıvrak endâmı ile bu kadını mı?... Bu siyah çarşafı kadını mı soruyorsunuz?...

Âh sormayın... Onu benden sormayın... Gidin yıldızlardan, kamerden, muzlim gecelerden sorun; gidin gölgelerden, denizlerden, kırlardan sorun; âh! Gidin kendisinden, o siyah şeklinden sorun... O size dudaklarındaki bülbül-i şetâretle anlatır...

Gidin yıldızlardan sorun... Yıldızlar, küçük ve şeytânî gözler gibi gülümseyerek, onu yukarılardan seyretmişler, onun gözlerinden damlayan yaşları, onun kahkalarını, onun arzularını, kırgınlıklarını görmüşlerdir.

Gidin kamerden sorun... Bu, arzın ihtiyâr annesi ak saçlarını dökerek size ne hikâyeler anlatacaktır! Onun bûse bilmediği, elinde bir erkek elin temâsını hissetmediği zamanlarını, genç kızlık zamanlarını hikâye edecektir kamer, size vakûr çehresiyle onun vücûdunun en muhterem yerlerini, belinin inceliğini, göğsünün râyahasını, memelerinin yumuşaklığını söyleyecektir. Bu semâların esrârengiz ve ağırbaşlı kadını kaç defalar onun odasına kafes aralarından, pencere üstlerinden, bir dadı nâmahremligiyle, girerek yatağına kadar nüfûz etti. Nefesini içti, ensesini öptü. Âh kaç kereler onu çırılçıplak gördü.

Gidin muzlim gecelerden, gölgelerden sorun... O güzel kadın gölgelerde aşk ve garâm için erkek aradı. O kadın gölgelerde, göz göze görmeyen geceler içinde kucaklar dayattı. Dudaklar da mest oldu. Ağaç gölgelerinde aşkın verdiği çılgınlıklarla kolan vurdu. Gölgeler ve geceler bunları size fısıldayacaktır.

Gidin denizlerden sorun... Deniz onu yazın güneşle kaynayan günlerinde sâkin sînesine çeker, bir sevdâlı gibi sükûnetle okşar.. Ve o güzel kadın, çehresindeki sevinç ile bu serin kollara öyle lâkaydî içinde çıplak vücûdunu teslim eder ki âşık gençler ağaç arkasında onu gözetlerken ne büyük ve ateşin bir hisle kıvranırlar.

Gidin bütün bunlara, denizlere, gecelere, gölgelere, kamere ve yıldızlara o kadını sorun; yalnız bana sormayın... Ben onu size anlatamam. Anlatırken ağlarım,

anlatırken hıçkırırım, anlatırken ölürüm.. Çünkü... Çünkü onu yıldızlar gördüler, giryelerini, kahkahalarını işittiler. Kamer yatağına kadar sokuldu, saçlarını kokladı. Âh! O kadın gölgeli ağaçlar altında dudaklarda bayıldı. Denizin serin ve sevdâ-kâr kollarında gerildi. Yalnız... Yalnız benim sîneme gelmedi. Karşısında ezildiğim, ayakları altında eğildiğim, güzel kokusuyla gözlerim kapandığım hâlde beni istemedi. Yalnız benim kollarımda bayılmadı.

Bana sormayın. O kadını anlatamam... Anlatırken ağlarım; anlatırken tıkanırım; anlatırken ölürüm...

Sâfi Necip

nr. 2-14, s. 1-2.

3.37. Celâl Nuri [İleri]: Muhterem Celâl Nuri Bey'in “Frans” Vapurundan Göndermiş Oldukları Mektuptur:

Azizim, Mîrim Hakkı Bey!

Bu akşam Amerika'ya varıyorum. Yolda hep sizleri, hep âziz ve muâzzez kârîleri düşündüm. Lütfen bu mektubumu “Hürriyet-i Fikriyye”mizle neşr et. Şimdiden arz-ı teşekkür ederim.

Yazacak o kadar çok şeyim var ki hangi birinden başlamak lâzım geldiğinde mütereddidim. Fakat biraz Avrupa'dan, Avrupa'da biz Türkler'den bahsedeyim. Acaba neden şebâbımızın en zî-kıymet a'zâsını Paris'e gönderip istikbâlimizi heder ediyoruz? Paris yaman bir “kafa konser”dir. Ve bundan başka bir şey değildir. Zavallı Türk şâkirdleri on sene, yirmi sene yaşasalar alışamayacakları bu muhît-i çirk-i âbâdda dehşetli bir mahrûmiyet çekiyorlar. Hiçbiri çalışmıyor desem belki affedilmez bir hata ederim. Fakat bunların katiyete karîb-i ekseriyeti ikâmetgâhlarının pek civârında öyle nazar-ı karîb tablolar görüyorlar ki akıl ve hayâllerinde intizâm ve insicâm kalmıyor. Hepsî inkisâr-ı emel hastalığına tutulmuş. Bu derdin tedâvisi de biraz güç. Herkes Paris'e isrâf etmek etmek için geliyor. Bizimkiler de bunları görüp içlerini çekiyorlar.

Zannetmem ki –umûmiyeti itibâriyle- Paris tahsile müsâit bir muhît olsun. Esâsen bu tahsil de biraz sakattır. Paris Darü'l-Fünûnu'nda en makbûl olan şey “Hâfıza” münhasıran “Hâfıza”dır.

Zihin küşâyış bulmuyor. Profösörler de pek kibirli. Kendilerini kutb-u âlem telakkî ediyorlar. Hakîkati ister misiniz? Fransızlar ilim ve fenne birçok vâhî laklakıyyât karıştırmışlar. Fransız ulûmu Haydar Efendi Hazretleri'nin mecelle şerhi gibi haşviyyât ile dolu. Bizden bir iki mütehassıs celb ile Fransız fûnûnunda bir “tensîkât” yapsalar hiç fenâ olmayacak. Birkaç celse gözden geçirdim. Hani mutassıl lakırdı söyler bazı ihtiyâr adamlar yok mu? Fransız profösörleri de bilâ-inkitâ söyleniyorlar. Bu mesrûdât-ı ilmiyye süzgeçten geçirilecek olursa zannederim pek az bir şey kalır. Hemşehrilerimiz içinde bunlara büyük bir ehemmiyet verip her bir kelimeyi gökten inmiş gibi telakkî edenler pek çok. Biraz da hakları var. Çünkü kitaplarından dehşetli istifâde-i nakdîye bulunan muallimler başka ulemânın, başka

üstâdların nazariyyâtını istemiyorlar. Ya bu sahifeleri ezberlemeli, ya doktor olmak sevdâsından vazgeçmeli.

Geçen sene Alman Darü'l-Fünûnları'nın tarz-ı tahsilini cüz'ice tahkik etmiştim. Orada daha başka bir ciddiyet var. Filvâki geçen seneye kadar gayet ucuz doktora veren Darü'l-Fünûn'u gibi müessesât-ı ilmiye yok değil. Fakat umûmiyetle Alman Darü'l-Fünûnlar'ı zekâyâ büyük bir küşâyış veriyor. Munhasıran hâfıza ile oynamıyor. Orada mezun olan doktorlarla ettiğim her bir mübâhaseden müstefid oldum. Hâlbuki Fransız mekteplerinden çıkanların bir kısım mühim ilim ve fenni artık bırakıyor. Germanyler'de daha fazla kâbiliyet-i tedkik var. Fransızlar yorgun adamlara benziyor. Bilmem başkaları da şu cihete ihâle-i dikkat ettiler mi? Fransızlar'ın en gencinde bile biraz ihtiyârlık meşhûddur. Vapurda üçüncü rütbe lejyon donör nişân-i hâmilllerinden bir mühendis ile uzun uzadıya görüştüm. Kendisini en yüksek riyâziyyûn ile hem-ayâr tutmak istiyor. “Melinit” keşfinde büyük dahli varmış. Fakat nazariyyâtını biraz “sudan” buldum. İfâdelerinde katıyyet yok, ufak bir îtirâz üzerine fikrinden derhâl dönüyor.

Hendesenin en meşhur cühelâsından olduğum hâlde iki gün beni riyâzziyyûndan zannetmiş. Azıcık gayret etsem altı yedi ay içinde bir “tez” kaleme alır Sorbon'un her istediğim şubesinden doktor olurum. Bir de Fransızlar ecânibe pek kolay şahâdetnâme veriyorlar. Bunların müsâmahası hadd ve pâyân bilmiyor. Bununla beraber dokuz seneden beri ulu ulûm-ı siyâsiye mektebinden olsun diplomâ alamayan Türkler de var.

Türk talebesi gelişi güzel Paris'e gönderilmiş idi. Hâtr-ı gönül intihâbâtta pek büyük bir rol oynadı ve hâlâ da oynuyor. Milyonlarca frankımız “fikrimce” hebâ edilmiştir. Bu çocuklar avdetlerinde hem bizleri beğenmeyecekler, hem de kendileri beğenilmeyeceklerdir.

Bir yanlış yola gidilirse nihâyetine kadar varmadan ise ortasından dönmek herhâlde hikmet ve maslahata muvâfıktır. Dâire-i âidesi herhangisi ise bu kaziye-i milliyeyi nazar-ı tedkike almalıdır. Birçok şebânımız birkaç ay sor buna devâm edip Certificat d'études alıyorlar ve avdetlerinde kendilerine Darü'l-Fünûn mezunu süsü

veriyorlar. Bu ne ayıp şeydir? Kimi aldatıyoruz? Ciddiyetin biraz daha mahzar-ı îtibâr olacağını bir zamana henüz gelmedik mi?

İstikbâl-i irfânımızı, Paris’de, bir tehlike hâlesi içinde görüyorum. Ayın etrafındaki yuvarlak fenâ havâyâ delâlet ettiği gibi Kartiye Lâten’in civârındaki “hilâl”i vatan için biraz muzır görüyorum. Evet! Paris’de de bir tensîkât yapmalıyız. Bulgarlar, Yunanlılar, El-âhire, daha az para ile çok mühim neticeler elde ediyorlar. Fakat muhterem düşmanlarımız Paris’i de, onun ilim ve irfânını da birden daha iyi takdîr etmişlerdir. Biz, büyük bir şevk ve şetâretle talebimizi Paris’e gönderdik fakat onların izini takip etmedik. Mehmed Ali Paşa Paris’e vaktiyle Mısır’dan talebe göndermişti. Tarz-ı i’zâmdaki dikkat ve hikmet o kadar musîb idi ki gidenlerden Mısır son derecede müstefid oldu.

Ey Maârif Nâzırı belâğ benden, kabul senden.

Celâl Nuri [İleri]

nr. 2-14, s. 2-3.

3.38. İsak Ferera: Esir Miyim?..

-Oğluma Vâsiyetim-

Biliyor musun seni gördükçe hâtrımda neler

Neler tasavvur eder zîver-i hayâl ederim...

Şu bî-hudûd semâlarda parlayan ahter

Zekâ-yı bârıkın mihr u mâhîdir yekser...

Küçüksün işte fakat kâinât içinde senin,

Küçük görüldüğün elbet büyüklükdendir.

Hiyâna hâkim olan en kemîne zerre bile

Cihân-sitân ise bî-şek küçüklüğündendir.

Senin de muzdarip âzürde rûh-i nâliş-kâr

Zekâ-yı hârikulâden, semâ-yı nâ-madûm,

Hülâsa zerre-i kemter isek de nâ-mahdûd

Avâlimde şümûsun kâinâtın var..

Seninle müftehirim çünkü varlığımda senin

Vücûdunun ömrümün en nûrlu bir sahîfesidir.

Hakikat olmaya mahkûm hasta varlığımın

Cihâna varlığın elbet güzîde tuhfesidir.

Bir gün gelecek yükselecek yükseleceksin.

Mevrûs olacak çünkü sana rûh-i bülendim..

Ben âlem-i ukbâda iken gönüllere âzim

Rûhen beni tebcîle dem-â-dem geleceksin..

Kalbinde sitem hüzn u keder zahm-ı merâret

Döktükçe bütün zehr-i tekâzâsını heyhât!

Hunhâr-ı beşer dest-i laînde savâik

Ettikçe senin safvet-i mâsumuna savlet

Sen cism-i zaîfınla dimâğınla fütûrsuz

Benden sana mevrûs olan ulvî gazabınla

Hâinlere cânilere ilân-ı cihâd et

Vicdânını târ eylesin def-i sevâd et.

Bazen sana “mahkûm-i esâret” diyecekler

Sevindirmek için sende o kanun-i cihâdı...

Mahkûm-i esâret mi olur nûr-i cihân-gîr?

Etrafına bak rûhuna bak nerde o zincir!..

Zincir esâret mi? Fûrû-mâye ve miskîn

Rûhlardaki süfliyet u çirkâbe-i zillet!..

Mahkûm-i esâret mi? Bu pespâye ve hodbîn

İnsan ki perestîdesidir kahr ile minnet!..

İsak Ferera

nr. 2-14, s. 6-7.

**3.39. İskeçeli Mehmed Sıdkî: Fânîlerimden Ablam -8-
-Hemşirem Yaşar Nezihe'ye -**

Rûh-i melûl u zârını günlerce dinledim,
Bir hiss-i pür-hazîn ile ey rûh-i âfile!
Geldim huzûr-u kabrine; beyhûde, nâfile;
Mânâ-yı iğtirâbını öksüzce dinledim;..

Artık sükût uçan o dudaklarda geçmişin,
Feryâd-ı zey-i melîni takrîr eden ne bir;
Meyl-i teemmülün doğuyor ufku-rûhuma,
Hatta ne bir terâne-i mihnet, ne gam kalır?!..

Bilmem o tengnâda senin var mı bir işin:
Arkanda serseri hayâlin zavallı beni!
Mâhiyet-i maâda teessürle girye-zen;...

Kaldım ve serr-i be-hâk mezellet bugün, yarın:
Hüsn-i siyâh-ı kabrine bir çehre-i tebâh
Bir çehre-i yetîm ile koşsam büyük kadın!...

İskeçeli Mehmed Sıdkî

nr. 2-14, s. 11.

3.40. Necmeddin Nâir: (Fâtihâ-i Şerîfe) ye Âit Tefsirden İktibâsen:

Manzum Bir Duâ

-Kılıçzâde Hakkı Bey'e-

Hamd eyleyelim ele ferde-

Rabbî halkın semâda, yerde.

Gark eyledi merhametle güveni,

Rahmetle ayırdı müminini.

-Bahş etse de saltanat-ı fenâda,-

Sultân yegânedir cezâda.

Ancak sana eyleriz ibâdet;

Senden ancak gelir inâyet.

Göster bize doğru râh-ı sehli,

Kim nâil-i nimetindir ehli-

Hışmınla sefil olmayanlar,

Gümrâh u zelil kalmayanlar.

Necmeddin Nâir

nr. 3-15, s. 1.

3.41. Suphi Ethem: Baha Tevfik

Enzâr ne macerâların şâhidi oluyor! Zavallı Baha, kim derdi ki, en ibtidâ zevk-i tahrîri senden alan eski bir refikin bir gün kulübede senin için takrîr-i mâtem edecektir? Hayat bu. Bir an evvel hâm bir arâzinin kıymetsiz sahrelerini kemiren seylâbe-i tahrîb biraz sonra bir gülzâra kadar îsâl-ı hasârdan geri kalmıyor. Bu dürüş savletlerden pek güzel anlıyoruz ki, kalb-i tabiatta merhamet denilen şeyden eser yokmuş!

Ben bu hakîkati Baha'nın tabut-ı hazînini takip ederken bir daha idrâk ettim, hayâtta iken çok tekrar ederdi. Şimdi o vakûr ve tannân sadâ kulağımda meflûc bir enîn hâlinde aks-ı endâzdır.

Baha ‘Hiç, diyordu, ölümden korkulur mu?.. Hayatta en ziyâde arzu ettiğimiz şeyi her türlü yorgunluklardan, hırslardan, mücâdelelerden âzâde biristirâhat, bir uyku, bir keyif değil mi? Bunu mevtten iyi nerede bulacağız?

Ölümden korkmak öldükten sonra türlü türlü hayatı tahayyül edenlere göredir. Meçhûl bir âkıbetin ihtimâllerle dolu kanatları onları döker durur. Bu meçhûlların, meşkûkların tahayyülü malûm ve müsbit hayatın zevkini kaçıır. Ölüm korkusu budur.

Hâlbuki, ölümü ebedi biristirâhat telakkî edenlere göre bundan tatlı ne olabilir?..’’

Baha Tevfik benim his, fikir, îtikâd ortağımdır. Hiçbir defa beni bu gayr-i müterakkib ölüm kadar dû-çâr-ı melâl edemezdi. Çünkü, ona merbûtiyyetim o kadar samîmidir.

Baha Tevfik, hastanedeki son ziyâretimden tam iki saat sonra hayâta vedâ etmişti. O gün bîkes ve münekkes yattığı firâş-i ihtizârından, zulmet-i misâl gözleriyle, yüzüme öyle melûl ve giryende nîgerân oldu ki, ömrümde hissetikçe, düşünebildikçe o nigâhın temâdîsinde okuduğum mânâ-yı tâlî unutamayacağım.

Baha, Mayıs'ın altıncı Salı günü zevâlden sonra ufûl etmişti. Biz onu Karacaahmet Mezarlığı'nın mertûb topraklarına Çarşamba günü öğleden sonra tevdî ettik.

O gün bahârın biraz müstesnâ bir günüydü. Mahdûd birkaç arkadaş, cenâzeyi taşımak için tutulmuş dört iri vücûtlı hamâl, Baha'nın yirmi otuz talebesi.. İşte cenâze merâsimine iştirâk eden cemaât. Hepimiz fakültenin civârına toplanmıştık.

Bir saat yüzümüze kapalı duran, ve Baha'yı bizden pek acı bir sûrette ayrı tutan fakülte teşrihhânesinin büyük kapısı nihâyet açıldı. Artık Baha bizim olmuştu. Onu oradan zorla alır gibi kucakladık. Nebâtât bahçesinin daracık ve muattar yolundan geçiyorduk. Ufk-u re'simizden şâ'sâ'alar saçan güneş harâretini arttırmıştı. Biraz evvel yağan yağmurlar ıslanmış topraktan ince buhârlar suûd ediyordu. Her yer, her nazar, bütün menâzır bana Baha'yı hatırlatıyordu. O bahârın bu sükûtundan büyük bir neşe duyardı. Karacaahmet Mezarlığı'nın bozuk kaldırım, dar geçidini de çiğnedik. Biraz kasvet-engîz, ölü kokulu, basık tavanlı bir kahvehânenin hep mezar taşlarına bakan penceresi önünde alçak iskemlelere oturduk. Civârda bir meskenet, bir tembellik, bir ölü soğukluğu vardı. Düşünüyordum –Baha'nın hayâli gözümde belirdi. Şimdi o anlatıyor zannettim.

“Buna gücenmemeli. Hayâtında taharrî edilen gâye tembelliktir. Burada tembellikten maksat tevahhus; avâm beyninde müstâmel ten-perverlik değildir. Yapılacak işin en en kolay ve en az kuvvet sarf olunarak yapılması demektir.

Eğer tabiatı teşkil eden zerrelerde, ve sahrelerde tembellik olmasaydı ve daha doğrusu tabiatı teşkil eden hareketler; bir evvelkisi, bir sonrakisinin sebebi olması münâsebetiyle ve tembellik esâsına müsteniden birinci hareket ikinciye mümkün mertebe kendi şekil ve kıyâfetinde husûle getirmeseydi, kâinatta ne insicâm kalır, ne de intizâmıdan eser görülürdü.

Bu tembellik esâsî yalnız tabîî hareketler değil, ictimâî hareketlerde de kendini gösterir, tekmîl-i ihtirâlar, hatta ilimlerin ve fenlerin her türlü terakkîleri daha az çalışarak daha rahat için değil midir? İnsanların en büyük düşünceleri az gayret ederek çok istifâde etmek emeline masrûf oluyor mu?..”

Baha böyle idi. Kendisi katiyyen bedbîn olmadığından her an hakâret gördüğü insanları affeder, onları severdi. Ve münâkaşaya konan her husûs hakkında böyle ibdâ' edilmiş felsefeleri vardı. Şimdi sağ olsaydı, bu ölümlere bütün bu muhîtin gizli feryâdına omuz silkerek “tabîî bir maslahat” diyecekti.

Biraz sonra mağrûr ısırganlar, yosun tutmuş kırık mezar taşları arasında açılmakta olan bir çukurun yanına yaklaştık. Civâr hep sükût ediyordu. Baha'nın talebesi, refâsı hep melûl ve ebkem idik. Yalnız fâsılalarla toprağa, taşlara tesâdüf eden kazmanın madeni sadâsı susmuyordu. Bu sadâya tabutun kollarını yıkan testerenin gıcırdısı da karıştı. Ben hâlâ müşâhidi olduğum bu vakâya ihtimâl veremiyordum. Gözlerim bu müthiş hakîkatın sarîh bir tekzîbini görmek istiyordu. Fakat yazık ki, bu muhakkak netice karşısında vâhimem yorgunluktan başka bir şeyi kazanamadı.

Baha'nın 323'den beri âşinâsıyım. Onun kalbinde beslediği meveddet, alenen izhâr ettiği takdîr ve tergîblerde hemân bu tarihte başlar.

Hayâtı hakkında bildiklerim şudur:

Baha 1 Nisan 300'de İzmir'de doğmuştur. Pederi küçük bir kırtasiye pazarını idâre eden Tevfik Efendi'dir. İptidâî tahsilini İzmir Namazgâh Mektebi'nde itmâm etmiştir.

İzmir Rüşdî ve Millî İdâdiyesi'nde aldığı şehâdetnâmeler hep 'alliyü'l-a'lâ derecesindedir. Fransızca'yı husûsi olarak muhtelif hocalardan öğrenmiş ise de en son muâllimi Mühürtâd Efendi'dir.

Mekteb-i Mülkiye'yi 322'de ikmâl etmiş ve daha burada iken refîki Vasfî Bey'le “İştikâk Lugatı” nâmında Fransızcadan Türkçeye bir eser nakletmiştir.

Baha kayddan âzâde yaşamak isterdi. Çok defalar “‘Roma’da ikinci olmaktansa bu köhne şehirde birinci olmayı tercih ederim.” diyen Sezar'ın rûh-i azimetini kendisinde sezmiştim, Karagöz'deki hidmeti onu pek yorduğu hâlde o munhasıran bu fikre istinâden mesleğinde sebât etmiştir. Baha ile görüşenler onda mizâha mütemâyil bir meşreb görememişlerdir.

Derd-i maişet onun bu sûretle idâre-i kalem etmesine sâik olmuştur. Minnete tahammül edemediğindendir ki, 4 Teşrin-i Evvel 320'de tayin edildiği vilâyet-i maiyet memurluğundan çekilmişti. Zaten matbûâta ciddiyetle intisâbı da hemân hemân bu tarihten sonradır.

Baha Bey genç iken şiire heves etmiştir. Bazı resâil-i mevkûtede manzûm parçaları vardır. 323 Kanun-i Evvel’inde İzmir’de münteşir haftalık İzmir gazetesi ser-muharriri olduktan sonra tenkîd vâdisinde birçok sözler söylemiştir. İfâdesindeki sıhhat, isâbetindeki katiyyet birçok gençleri ona takrîbe sebep olmuştur. İntizâma, terakkîye karşı perverde ettiği mahabbetin derecesini şimdiye kadar neşr ettiği mecmualar muâllimlikte bulunduğu mekteplerle tayin edilebilir. Baha’nın felsefe ve ulûm-ı tabîyye ile tevaggulu dört senelik bir meseledir. Bu müddet zarfında vücûda getirdiği eserler, dermeyân ettiği fikirler pek çok müşkil-pesendlerin bile takdîrini celb etmiştir.

Baha’nın en büyük emeli “Tıbbî tahsil etmek, Avrupa’yı görmek büyük mekteplerden birinde mühim bir kürsü işgâl etmek.” Bu husûslar hakkında müteaddid teşebbüsleri vardır. Hastalığından bir gün evvel yeni postanenin arkasındaki sokaklardan birinin yanından görünen manzarasına hayran olarak:

Bak, demişti, burası ne kadar bir Avrupa sokağına benziyor. Şu diyâr-ı ârafâta gitmeden ölürsem mahzûn ölmüş olacağım.”

Baha memleketimizde pek nâdir yetişen bir zekâdır onun kendisine mahsûs fikirleri, hatta felsefesi vardır. Zekânın son nüshalarında mûnderic: hareket felsefesi, hâfıza, tembellik meseleleri tamamıyla Baha’ya aittir. Baha aynı zamanda iyi bir “Materyalist” idi. Ve ilk defa bizde felsefeyi açık bir lisân ile anlatan onun ukdelerini çözen kendisidir.

Hareket felsefesinde ileri sürdüğü nazariye “Darvan”ın siyâk-ı nazarına mutâbıktır. Baha hiçbir vakit tekâmül kanunlarını inkâr etmemiş. Onların lâ-yemût ve îtirâzdan masûn bulunduğuna emân getirmiştir. Felsefede kabul ettiği katiyyet şudur:

“... Her şey maddeten, manen değişiyor ve bir sonraki şekli bir evvelki şeklinden daha mükemmel oluyor. Bu mükemmeliyet dağınıklıktan topluluğa, basitlikten mürekkepliğe, sâdelikten muğlakiyete doğru gitmekle husûla geliyor. Şu hâlde iki safha tedkîke şâyândır!

Vücûd veya şeyin kendisi; bu şeyin hareketi, şekilden şekle inkılâbı, tekemmülü..

Varlığı anlamak için yaşını almış olduğu şekillerden soyarak aynen, maddeten göreceğiz. Yâhûd inkılâbâtını tedkîk sûretiyle bir hakikat keşfine çalışacağız.

Şeyi şekilden ayırmak imkânsızdır. Çünkü tebeddülân gayr-i münkasımda husûla gelmektedir. Şu hâlde vücûd-ı sâbit ve sâkin bir şeyi yoktur: Hâlbuki vücûd demek “sâbit olan” demektir. Böyle bir şeyin mümkün olmadığı ve bir hakikat varsa bunun ancak hareketi de bulunabileceği zâhir olur. Her şey hareketten çıkar, her şeyi hareket yapar. Hareketin “müevvic efkârı” ise şekildir. Biz hareketin batî muâmelelerini görür, serî muâmelelerini göremeyiz. Bu muâmelelerden birkaçı veyâhûd birçoğu bir araya gelerek bir şekil hâsıl ediyor. Nitekim bir kimsenin yüzü bir şekildir. Buna dikkat edersek bu şeklin muhtelif değişmelerinden mürekkeb bir muhassala olduğunu anlarız. Değişmeler ise az zaman zarfında mahsûs olmaz. Fakat aradan epeyce zaman geçerse pek fark olunur. Aynı şahsın çocuklukta, büyüklükte, ihtiyârlıkta simâsı ayrıdır. Hülâsa, hareket betâeti içinde harekettir. Suratı içinde şekildir. Hakikatim tebeddülumdür. Her an mütebeddilim. Beni ben yapan şey hareketimdeki tekrardır bir dakika sonraki ben, bir dakika evvelki ben değilim. Bir gün sonraki ben bir gün evvelki ben değilim bir sene sonraki ben katiyyen bir sene evvelki ben değilim. On sene sonraki ben on sene evvelki beni tanımıyorum bile. İşte nisyânın felesefesi!

Mâzîyi hâlâ rabt eden şey ancak hâfızadır. Hâfıza ise tabiattadır, harekâttadır. Şunu husûle getiren harekettir. Şundaki tabîlik bir sonraki şe'nin Derobjet bir evvelki şen'e müşâbehetini mevcûddur. Hâfıza bundan doğar.”

Baha'dan evvel vehim pek çok asırlar evvel bu husûsta dermeyân fikir eden feylesoflar yok değildir. Hareket ve sebât meselesi hükemâ-yı kadîmenin bütün eşyayı bir kitle-i mütecânise şeklinde gördükleri zamandan bed' eder. Tarih-i felsefe bu meselenin münâkaşaları ile doludur. Hâsseten jojevit “Seecchic” bu husûsta yaygaracıların ilkinin teşkil eder. Baha'nın gerek bu zâtın ve gerek Cohn ve hatta pek çok senelerden beri fenni eserleriyle iştihâr eden lâne-sesâni bile okumadığı iyice biliyorum. Şu hâlde bu zikrettiğim felsefe munhasıran Baha'ya ait, Baha'ya râci'dir.

Baha, birçok kütüb-i tabîyye ve felsefenin mütercim ve müellifidir. Fuyye'nin tarih felsefesi, Buhner'in kuvvet ve maddesi, Ernest Hegel'in ve hiddet-i mevcûd ve insanın menşei gibi risâleleri Baha'nın himmetiyle lisânımıza nakl edilmiştir. (*) Psikolojiye, felsefenin muhtelif aksâmına âid yazdığı kitaplar ve makâleler müteâddiddir. Son zamanda felsefe okuttuğu rehber İttihâd-i Osmanî Mektebi için talebeye bir de muhtasar felsefe yazmıştı. Baha'nın fikir ve kitaplarına âit düşüncelerimi başka bir zaman yazacağım. Bugün bu düşünceleri söyleyecek kadar mecâlim yok. Yalnız herkesin şunu bilmesi lâzım ki, dün “eşek” nâmıyla çıkardığı mizah gazetesiyle o günün muhîtini hicveden bâha-i azim bir kısmını nazar-ı dikkatini celb etmişken felsefe mecmuasını neşr ile gençliği tenvîre sa'y ettiği zaman ise büyük bir lâkaydî ile karşılanmıştı. Bu hâl bizim müfid ile gayr-i müfidî temyîzdeki kudretimizi izâha kâfidir. Hem Baha'nın ufûlü, hem de muhîtin bu kadar nâ-şinâslığı düşünebilen her genci müteessif etmektedir.

Suphi Ethem

nr. 3-15, s. 1-4.

* Ernest Hegel'den birlikte tercüme edilip bâb bâb felsefe mecmuasına derc ettiğimiz “Kâinâtın Muâmmaları” nâmındaki eser tarafından ikmâl edilip ayrıca kitap şeklinde tab' edilmek üzeredir.

3.42. Celâl Nuri [İleri]: Türklerin Sa'y u Ameldeki Kıymetleri New York'tan 5 Mayıs 1314

Sa'y ve ameli Türklerden ziyâde şakaya alan millete az tesâdüf olunur. Bizim urûkumuza nüfûz eden “bürokrasi” bize ciddiyet-i sa'yı unutturmuştur. Esbâb-ı rûhiyyesini pek bilmiyorum. Çalışmaya bir türlü başlayamıyoruz. Derhâl bize bir ye's ve fütûr geliyor. Şîme-i tensîk ile ifâde ettiğimiz organizasyon fikri bizde yoktur ve maatteessüf henüz bu fikir cemiyetimizde yerleşmiyor. En tanzimat-güriz ve binâenaleyh bittabi anarşist insanlar Boğaziçi semtinde bulunur.

İttihât ve itilâf, nukât-ı umûmiye üzerinde tevhid-i fikir ve emel bilmem ki neden? Bize nasip olamıyor. Her kafadan bir ses çıkıyor. Biz birbirimize küskünüz.

Şu mütâla'ât New York'da her yerden ziyâde, müfekkiremi işgal ediyor. Amerika'da bazı sathî tedkikâta koyuldum. Muhtelif-i Anâsır-ı Osmaniye'nin buradaki tarz-ı mesâisini gördüm. En sefil ve pest köşelere girdim, ve, neden ketm edeyim? Kademe-i süfelâ-yı ictimâiyyede bizim Türkleri gördüm. Çok şükür ki adedleri pek mahdûd. Bunlar azim ve irâdet itibariyle sakat mahlûkâttır. Âvâmdan hiçbir hâlimden memnun değil. Hâlbuki tek tük Türklerin muvâcehesinde Ermeniler pek bahtiyâr. Cümlesi işlerini yoluna koymuş, para kazanıyor, para sarf ediyor ve memleketine para gönderiyor, bizim bîçâregân ise maktû'l-emel, meslûbü'l irâde Türk kahvesinde köşeye büzülmüş uyukluyor. Türk, hay ve huy hayâta giremiyor. Amerika bunlar için bir mihenk taşı müsâbesindedir. Bir yabancı New York'a ayak atar atmaz kıymet-i ictimâiyyesini izhâr ediyor. Eğer derhâl bir işe girer, evvelâ vazîate, sonra müreffehen yaşarsa o, bir adımdır. Artık Amerika ma'reke-i hayâtında korkmaz. O, madenin damarını bulmuştur. Bizim zavallılardan ise bu damarı bulanlar pek, pek azdır. Bizden maksadım Türklerdir. Ale'l-umûm Anâsır-ı Osmaniye değildir. Çünkü Amerika da diğer evlâd-ı vatan, doğrusu, biz Türkler için şâyân-ı gıpta bir mevki-i refâhiyettir.

Bu keselin, bu rehâvetin esbâb-ı müvellidese ne olabilir? Mübâreze-i hayât bizi neden ürkütüyor? Biz, âdetâ, be-heme-hâl mağlûb olacağımıza imânkâr olarak saff-ı harbe, o da kerhen, dâhil olmuş ve zorla kaydedilmiş askere benziyoruz. Çalışamıyoruz ve çalışmak için mazhar-ı tanzîmât ve teşkilât olamıyoruz. Ömrümüz,

kabiliyetimiz çevre-zâra akan dere gibi hebâ oluyor. Ayak uyuşmak kabiliyetinden acaba rûhlarımız mı uyuşmuş? Ne yapmalı ki şu mahmûrluk hâli, şu gevşeklik üzerimizden sıyrılsın. İstanbul'da, filvâki tembelliğimize alışkınız. Sabahtan akşama kadar karşımızda Tenperveran manzarası gördüğümüzden aldırıyoruz. Bu levhalar bizim nazar-ı dikkatimizi celb etmiyor. Çünkü hepimiz Temper City âlemimizin muvacehe-i fa'âliyesinde bir cihân-ı mesâî yok ki rehâvetimiz göze batsın. Amerika'da böyle değil. Miyân bir levhâ-i tezâd enzâr-ı tessüfe çarpıyor.

Tembellik, tensikât-gürizlik kabul tedâvi-i emrâz ictimâiyyeden midir? Fenn-i maraz şinâsi-i rûhiyyede bu hastalık tedkik edilmiş midir? Edilmemiş ise bizim bu tetebu'âta girişmekliğimiz iktizâ eder. Çünkü bu mesele herkesten ziyâde bizi alâkadâr ediyor.

Çalışmaz isek yaşayamayız. Edvâr-ı âfilenin bakıyye-i ganâimi her nerede ise bugün yarın suyunu çekecektir. İşte o zaman istinâd edecek iki noktanın mevcûdiyetini göreceğiz ki biri elimiz, diğeri dimâğımızdır.

Vatanın bazı merâkizini düşünüyorum, bir de şu satırları yazdığım âlem-i hurûşânı nazar-ı imân ile görüyorum. İki tarz-ı hayatta, iki üslûb-u amelde ne büyük tezâd var!. Biz, çoğumuz çalışmayı, çalışmak sûretiyle geçinmenin lâzım geldiğini bilmeyiz. Hâlbuki burada bunun başka türlü biliniyor. (Şu sözlerimi itlâk üzere telaggî etmeyiniz. Amerika'nın da kendine mahsûs emrâz-ı ictimâiyye ve rûhiyyesi var ki bunları ankarîb-i avdetimde neşr-i mutasevver olan "Mâverâ-yı Atlasi"ye derc edeceğim.)

Bizim yüksek veya yüksekçe tabakamıza mensûb gençlerin şahsi teşebüsâtta bulunmak hevesleri nev-a-mâ bir "amatör"lüktür. Bilmem hatırlar mısınız? Meşrutiyetin akîb-i ilânında amatör beyefendiler bir yüz kadar tiyatro ve kumpanyası teşkîl etmişlerdi. Şimdi bunların yerinde yellere eser. En belli başlı artistleri bir Hanaledin bile- kendisini Paris'te yolda gördüm- tebdîl-i sanat etmiş. Bunun gibi teşebbüs meraklılarımızda, hemân umûmen, "ân-ı âmâtör" iş görmek istiyor. Destûr-i sa'y, kanun-i ameli bilmiyorum. Ne yapmalı ki bizim ensice-i ictimâiyyemizi tahrîb eden bu daim ten-perveri ve tensikât-gürizi zâil olsun, biz de çalışabilelim, biz de mübâreze-i müstakbelede hayâtımızı kazanalım, biz de alelâde

insanlar sırasına geçelim? Atalar ve istikrâz meselesinden daha mühim ve daha mu'dil olan bu işleri heyhât ki pek ziyâde ihmâl ve emhâl ediyoruz.

Şu yazıları yazmaktan âdetâ utanıyor ve korkuyorum. Maksadım fenâ olmadığı içindir ki muhterem kârîlerim bu ve bu gibi muharrerâtımdan rencide olmuyorlar. Yoksa ne ağır bir vazife-i deruhte ettiğimi kendim de mûterifim.

Celâl Nuri [İleri]

nr. 3-15, s. 5-6.

3.43. İskeçeli Mehmed Sıdkî: Mezâmir-i Leyâl
-Kardeşim İsmâil Hakkı'ya-

1

Akşamların hayâli saçından ufûl eder,
 Bir zıll-i serserî bırakır rûh-i zârıma;
 Bilmem o aks içinde mi âvâre her keder
 Bahş eyliyor me'âl-i tahassür mezârıma;..

Fânî dedim; bekâda bu ânât-ı mühmilin
 Her nakş-ı zî me'âli karîn-i fenâ iken,
 Beynim yanar temâs-ı hazîniyle bir elin:
 Bu'diyyet-i hayâtıma te'sîri dil-figen;..

Yalnız ümid u his ile titrer ve ağlarım,
 Geçmiş zamanların ebedi ihtiyâline,
 Sâmit, sükûn içinde muhakkir duâlarım!
 Aks etmiyor o hüsn-i revânın hayâline;..

Aks etmiyor değil, daha vâzıhımı söyleyeyim,
 Ervâhı inleyen ezeli bir şifâ, ve sem,
 Nâtık tahassüsâtımı bir gül-i muhteşem;
 Bir gül muhteşem, ona nispetle ben neyim?

Aşkım la vakf-ı ömür eden âvâre şâirim!

Giryân-ı ufuklarında garibâne tâirim;..

Akşam, ne bir peyâm-ı teselli ne bir enîn,

Kaldım melûl ufuklara mevkûf-i intizâr!

Yumruklarımda çırpınıyor muhtazır o kin!

Bir şekl-i zî-melâl ile benden rehâ arar;..

Aklımda bir karartı, ve hatta siyeh nikâb!;

Mâtem saçan kerîme-i hasımda darbe-zen,

Bâlâ-yı kahra yükseliyor sayha-i itâb!

Mâhiyet-i hayâtımı her gün odur ezen!..

Fevkimde kehkeşânlara her gün mücâdele,

İsyân için dimâğımı tazyîk eder durur,

Leylin siyâh perdesi altında el ele,

Bir zıll-i dilşikeste ve bir intikâm-ı devr!!

Gökler, samût-zâr uyuyan bir yetîmenin:

Mehd-i sükûn şîârına bir sâil-i siyâh!

Aldanmayan huzûr ki gökler!.. Bugün senin:

Yalnız benim, benim;.. Şu kırık sîne-i tebâh!..

Lerzişlerinde gizli, müheyyâ-yı inkirâz,

Fânîliğin ukûsu bilâ-iktirânı var;

Emdin ve bitti ömr-i harâbım, bugün biraz:

Kahrın eder mi rûhuma ümîdler nessâr;?..

Mirâc-i iğtirâbına yüz süremedim semâ!

Yüz sürmedim hayâline, yuttum zalâmını,

Bir gün müyessir olmadı görmek helâlini;..

En sonra karşıma bin ebr-i pür-belâ:

Tevlîd eden hüviyet-i melûnu dinledim,

Yâd eyledim o hâl ile, mâzîyi inledim;..

Karşımda bir nigâh-ı tefekkür de yok yazık,

Hicrânımla, mihnet, ve hüsrânla yalnızım!

Sarmış muhît-i aczimi bin nev-ce bin acık!

Feryâda nâmzed ebedî bir hâyırsızım!...

Ben bir hâyırsızım, evet ey hüsn-i zî-vakâr!

Rûhunda inlesin biraz âvâre hâtıram;

Yâdınla mâceraları mezc etsem ağlasam;..

Benim tefekkürâne-i mahrem gül, fakat:

Pîşimde geçmişin mütevahhiş бүкâları,

Îsâr eder hayâlîme hep âşinâları;..

Bir savt gâîbi bana âmir: -Hayâli at!

Silkin, kederle inlemesin hâtırât-ı gam,

Bir ses bırakmıyor beni mâzîyi anmasam;..

İskeçeli Mehmed Sıdkî

nr. 3-15, s. 6-7.

3.44. Sâfi Necip: Şaka!...

-Enis Behiç'e-

Buzlu camdan mamûl bulmalarla uzayan lokantanın en son kısmında idi. Beyaz örtülü, çiçekli bir masa önünde, karşı karşıya oturmuşlardı. Biçimi ve rengi acemilikle intihâb olunmuş elbisesi ile sivil bir askere pek benzeyen bir tanesinin, üst dudağında kabuklanmış bir yara şeklinde duran kırpık bıyıkları, geniş omuzları, sert ve irâdeli nazarları vardı; diğeri de çehresinin ince hutûtu, kadını hatırlatan nâzik tavırları, ufak bıyıkları ile İstanbullu olduğunu gösteriyordu.

Lakırdı etmeksizin yemek yiyorlardı. Kırpık bıyıklı adam mütemâdiyen önüne bakıyor ve yemekle meşgul oluyordu; İstanbullu genç hiç acûl değildi. Et lokmasını çatalıyla ağzına götürürken gişedeki adamın ablâk simâsını tedkîk ediyor, dîvârlarda yanan hava gazı lambâlarının mermer döşeme üzerine döktüğü ve kafa kafaya çarpıştırdığı insan gölgelerine bakıyordu.

Bu iki arkadaş yemeklerini yiyip bitirinceye kadar lokantaya muhtelif şekilde, başka başka simâlarda adamlar girdi, çıktı. Köşedeki masayı işgâl ederek rakı içen ve kahkahalar arasında açık şakalar yapan beş genç büsbütün sarhoş oldular; gişedeki şişman adam, garip ve kudretli bir el tarafından yumru yumru edilmiş, ezilmiş, burkulmuş vücûdlu şapkalı bir kanbur ile kavga etti. Ve İstanbullu genç ne sebeple tahattur ettiğini bilmeyerek karşısındaki arkadaşına hitâb etti:

—Âmân, dedi, akşam ağabeyimi öyle bir korkuttum ki...

Sivil asker son lokmayı da yutarak mırıldandı:

—Nasıl korkuttun?..

Öteki anlattı:

—Canım; ben şaka yapacaktım... dedi, fakat az kalsın fenâ bir şey oluyordu. Son trenle dönmüştüm. Bahçeye girdiğim zaman ağabeyimin ön kapısından çıkmakta olduğunu gördüm. Ve taflanların arasına gizlendim. O üç akşamdır evde yoktu. Biraz alay etmek istiyordum. O bana doğru yaklaştı. Tam parmaklık kapısını açacağı zaman gizlendiğim yerden çıktım; “dur” diye haykırdım. Kardeşimden önce hiçbir ses

çıkmadı. Elini uzattı, parmaklığı tuttu ve sonra beyninden vurulmuş bir adam gibi olduğu yere yığıldı. Hemân koştum ağabeyim düştüğü yerde bir ölü sâkinliğiyle yatıyordu. O kadar. Fenâ korktum ki tarif edemem...

Geniş ve omuzlu zât düşünceler arasında sordu:

—Sonra ne yaptınız?

—Hiç... Yüzünü yıkadık, kollarını oğuşturduk; ağlaya ağlaya uyandı. Annem hâlâ bana dargın duruyor; “Evlâdımı öldürecek miydin” diyor... Ne fenâ oldu. Bir daha şaka yapmamaya yemin ettim...

Sert nazarlı adam havlusuyla dudaklarını ve çenesini sildikten sonra:

—Evet, dedi, bazı şakaların neticesinde bilâkis fâcia zuhûr eder. Şâka devam ettiği ve güldürdüğü esnâlarda çok hoştur; fakat bu kahkaha ne kadar fazla olursa neticedeki fâciada o kadar büyük ve elîm olur. Bunu ispât için size bir hikâyeye, kendi başımdan geçen bir vakâ nakledeceğim...

Durdu; biraz düşündü; sonra gözlerini muhattâbına kaldırarak devâm etti:

—O sene Yunan hudûdunda, Nâseliç nâmında bir kasabada oturuyordum. Bu kasabanın bir başından diğer başına kadar giden düz, iki tarafı kestâne ağaçlarıyla gölgeli bir caddesi vardı. Oğlumun çember koşturduğu bu düz caddenin ortasında küçük karımla bana ve çocuğuma yetişebilecek kadar sâde bir evde oturuyordum. Âhâlisiyle pek iyi anlaşılmadığımız bu mahallede yalnız İstanbul’da doğmuş, büyümüş bir imâm vardı ki çok iyi ahhâb olmuştuk. Evlerimiz de karşı karşıya idi. Ben ona gidiyordum, o bana geliyordu. Resmîyete riâyet etmiyor ve geceleri entârilerimizi arkamıza geçirerek geç vakte kadar konuşuyorduk..

Bu, Tahsin Efendi denilen, imâm çok sâf, çok iyi kalpli bir adamdı. Onunla ilk görüşen mutlaka bir budalâ olduğuna hükmediyordu. Siyah, Karagöz’ü hâtırlatacak derecede yuvarlak bir sakalı, yuvarlak bir burnu, düşük ve şiş kapakları ile siyah gözleri vardı. Pek muntazam sarılmayan sarığı simâsındaki vakârı da kaldırıyordu. Her söylenilene inanan ve en ağır şakalara garip bir tebessümle tahammül eden bu adamın senelerden beri beraber yaşadığı bir karısı ve iki çocuğu vardı. Taşrada bulunan bütün

İstanbulullar'ın yaptığı gibi onlar da iktisâda riâyet ediyorlar, kendilerine el verecek kadar büyük bir evde ikâmet ediyorlardı.

Bu sâf imam içkiye çok müptelâ idi. Her akşam penceresi önüne ufak, müdevver masası kurşur ve Tahsin Efendi orada iki saat kadar büyük bir keyif ile içerdi. Onunla ahhâp olduğumuzun ikinci senesi bu keyif bana da sirâyet etti. Ben de akşamcılığa başladım. Onunla bizim evde birleşerek içer, eğlenir ve sonra yemeğe inerdik.

Tahsin Efendi çok şaka götürür bir adamdı. Öyle mûnis insanlardan idi ki onlara ne söyleseniz aldırılmazlar, ne yapsanız kızmazlar, ne kadar damarlarına bassanız asabileşmezler. İçki esnâsında tabîdîr ki samimiyet daha çoğalır, şahsa riâyet perdesi biraz daha yırtılır; dudaklardan dökülen kelimelere o kadar dikkat edilmez... Şaka etmek çocukluğumdan berri âdetim olduğundan Tahsin Efendi'ye fazla sataşıyor, başım biraz dumanlandığı vakit fazla lâubâli oluyordum. Onun sakalını kesmeye kalkıştığımı, sarığımı büzdüğüm, üstüne rakı döktüğüm zamanlar çok olmuştur. Tahsin Efendi benim kocaman bir oyuncağım olmuştur.

O hiçbir şeye kızmazdı; fakat ben onun kızacak damarını buldum. Bir gün şakayı biraz ileri götürdüm, ve, nereden hatırıma geldi bilmem, karısına âit bir şaka yaptım. Dedim ki:

—Tahsin Efendi, karının boyu senden niçin dört parmak kısa?...

O önce farkına varmadı:

—Kim bilir... dedi.

Fakat sonra çatalını mezeye uzatırken birdenbire durdu, yüzüme baktı, baktı. Ansızın:

—Lakin niye sordun? diye mırıldandı.

—Nene lâzım, cânım; diye cevâp verdim, sordum işte...

Ve ben bıyıklarımın altından gülümserken o eliyle sakalını tutuyor, bırakıyor, tekrar tutuyor. Ve belli ki kızılıyordu.

Bugünkü latife bu kadarla kaldı. Fakat ben artık bunun çok eğlendirmek için iyi bir vesile olduğuna kanaat getirmiştım. Ve başka bir gün tekrar ona sordum:

—Hocam, dedim, senin bacının kolları ne tuhaf.. Bilekleri ince, sonra, gittikçe kalınlaşıyor. Rengi de fenâ değil..

Bu sefer o tereddüt etmedi, düşünmedi ve atıldı:

—Ne biliyorsun?

—Biliyorum işte, dedim, böyle değil mi?

Tahsin Efendi'nin rengi atmıştı. Titreyen elinden çatalı bıraktı:

—Fakat bu nâmus meselesidir; dedi, oyuncak değil. Benim karımın kollarını sen nereden gördün?

Dikkat ediyor musunuz? Ben herkesin farkına varabileceği ve herkeste olan şeyleri söylüyordum. Fakat o zavallı o kadar sâf idi ki bunu anlayamıyordu. Şüphesiz çocuğum bile karısının hocadan kısa olduğunu görebilirdi; şüphesiz herkesin kolu gittikçe kalınlaşırdı. İmâm bunun farkına varmadı.

Lakin nasılsa bu şaka da kapandı. Ve yine onunla dost kaldık. Ben yine ve onu daha çok kızdıracak bir şey arıyordum. Kendi kendime bulunacak şey için o kadar çok gülüyordum ki haremimin bile nazar-ı dikkatine celb etti; Niçin güldüğümü sordu. Tabî söylemedim ve nihâyet Tahsin Efendi'ye son darbeyi hazırladım.

Bir akşam yine pencereimin önüne oturmuş içiyorduk. Güneş ağır ağır, zıyâlarını lambalara ve yıldızlara terk ederek kasaba arkasında gurûb ediyor, semâda ay kocaman bir lüküs gibi sallanıyordu. Evlerine dönenler artık azalmıştı. Sokaktan geçen hiçbir araba yoktu.

Tahsin Efendi, çıkardığı sarığını kütüphânenin kenârına, cübbesini koltuk üstüne koydu. Gömleğinin kollarını biraz çekerek bilmem kaçıncı kadehi de yuvarladı ve mezeyi ağzında dolaştırırken homurdandı:

—Bugün, dedi, bizinkilerle çarşıya gittik; epeyce masraf oldu. Çarşafıktı, basma idi, çorap idi derken üç lirâ kadar suladık.

Ben vesileyi bulmuştum. Gülmemek için kendimi zor zapt ederek:

—Çorap dedik de hatırıma geldi... dedim, yâhu seninkinin diz kapaklarının altı ne kadar çukur.

Anladınız yâ... Bu da mâlum bir şeydi. Herkesin diz kapaklarının altı çukur değil midir? Lakin muhâkemesinin önüne duman çökmüş olan Tahsin Efendi bunun yine farkına varamadı ve haykırdı:

—Vay; bu kadre kadr, hâ... karımın bacaklarını da biliyorsun, hâ... peki...

Ve yüzü kıpkırmızı olduğu hâlde, ne sarığını, ne cübbesini almadan fırladı. Kapısını titrek elleriyle çalarken ben gülmeden katılıyor, ağlar gibi gözlerimin yaşını zapt edemiyordum... Fakat birdem kendimi topladım. Onun kırmızı çehresini ve gidşini beğenememiştım. Pencere önüne geldim. O önde bağılıyor, iki hecâlî bir kelimeyi birkaç kereler tekrar ediyordu. Kendi kendime:

—Ne yaptı, acabâ? Diyordum.

Biraz sonra çıkarak kapıyı şiddetle kapadı. Önce yolun başka bir cihetine yürümek istedi. Sonra sarığını ve cübbesini hatırlamış olmalı ki elini başına götürdü, eğilerek üstüne baktı. Ve tekrar döndü. Bizim eve doğru yürüdü.

Açılan kapıdan içeri bağıırıyordu:

—Sarığımı, cübbemi verin, çabuk, çabuk..

Merdiven başından seslendim:

—Cânım, yukarı gel, Tahsin Efendi, dedim, birdenbire ne kaçtın?.

Gözlerini bana kaldırdı:

—Defol, dedi, boşadım işte; rahat et.. Ve hemân oracığa oturarak ağlamaya, ayağı tekerlek arasına sıkışmış bir beygir gibi böğürmeye başladı.

—On senelik karım; diyordu, on senelik karım. Âh belânı versin...

Fenâ bir şaka yaptığımı anlıyordum; fakat yine kahkahalarımın nihâyeti gelmiyordu. Dudaklarımı ısırarak yanına yaklaştım.. Bin türlü istihâmalar, nevâzişlerle kandırdım ve koluna girerek merdivenleri çıkardım; o mütemâdiyen ağlıyor;

—Ver, diyordu, ver.. Sarığımı, cübbemi ver; gideceğim...

—Peki, dedim. Tahsin Efendi... Fakat biraz otur, seninle biraz konuşmalıyım. Çok fenâ yapmışsın.

Bu sözde âlâkadâr gözüktü:

—Nasıl fenâ... dedi, fenâsı, iyisi kaldı mı? Nâmusumu berbâd ettiniz. Allah belânızı versin başka ne yapabilirdim?..

—Peki, dedim, ne yaptın; hakîkten karını boşadın mı?..

—Elbet; diye haykırdı, elbet... Eve gittim; etekliğini, donunu çıkarttım. Kapaklarının altına baktım. Söylediğin gibi onlar çukurdu... Kim bilir beni ne vakitten beri aldatıyordunuz. Defol ordan, alçak ver sarığımı...

Kütüphâneye doğru yürüdü. Kolundan tutarak men' ettim:

—Dur, budalâ, dedim, dur... Gel buraya da bak.. Bacağımı sıvadım, büktüm. Ve onun elini alarak diz kapağımın altına götürdüm. Tabî benimki de çukurdu. Tahsin Efendi âlık âlık yüzüme bakıyordu.

—Kendi bacağına da bak, dedim.

Eğildi, eliyle bir müddet yokladı, sonra:

—Bu da çukur... dedi.

—Yâ, budalâ, diye haykırdım, o da çukur.. Şaka yaptığımı şimdi anladın mı?

Tahsin Efendi burada söyleyemeyeceğim bir küfürle yanaklarını şişirerek koltuğa düştü. Hem yüzünü elleriyle kapamış, ağlıyor, hem de:

—Şimdi ne yapacağım, diye tekrar ediyordu, şimdi ne yapacağım..

Ve arkasından bir küfür daha sallayıveriyordu. Sakalını okşadım; yanaklarındaki yaşları sildim:

—Hadi hoca oku, dedim, git de nikâhı tâzele...

Ve hemân o gece nikâh tâzelendi.

Ben İstanbul'a gelmeden evvel yine onunla alay ederdim:

—Tahdin Efendi, derdim, karının dizlerinin altı hâlâ çukur mu?

O ısırarak istiyor gibi dişlerini sıkarak inlerdi:

—Âh! Âh!.. Yağma yok artık rûz aldatırım. Ben o zaman yumruğu senin kafana indirmeli idim, ama bilemedim; ne ise...

Sivil zâbıt sustu. Cebinden çıkardığı mecidiyeyi masaya vurarak garsonu çağırırken ilâve etti:

—Yâ... Benim başımdan geçen şaka daha felâketli oluyordu. Bereket versin çabuk önüne geçtin. Yoksa bütün bir âile mahvolavaktı.

Ve bahşişi tabağın içine bırakarak kalktılar.

Sâfi Necip

nr. 3-15, s. 8-12.

3.45. Hüseyin Nesimi Giridî: Sanat-ı Tenkitte Bir Hatve-i Terakkî 1

Tenkî, tab'-ı beşerin havâs-ı aslîyesindendir hiçbir ferd-i beşer yoktur ki tayyîb hâtrına mümâs olan kâffe-i ahvâl ve eşyâdan memnûn ve bilâkis zîk-i manevîyesini dâ'î hâlât ve husûsâtta mahzûn olmasın. Tesîrât-ı kalbiye ise verâ-yı hafâda mahbûs kalmak şâibesinden biri bulunduğundan insan, her iki hâlde de nâtıkasını tertîbe ve manevîyetinde husûl bulan inkılâbâtı âhire-i tebyîn ve tavzîhe mecbûr olur. Bunun neticesi şu oluyor ki: Mâmûlât ve masnûât-ı insaniyede yalnız müessirin kuvâ-yı ibdâiyyesi hâkim kalmayarak başka tabiatta, başka seviyede olan diğer müfekkireler dahi bir mecbûriyet-i hâriciyye olmaksızın kendi tesîrât-ı aslîyelerini ilâveye ve bu sûretle de levha-i mütehassıla üzerinde mevcûdiyetlerini ibrâza yol bulurlar. Birinin yaptığını diğeri beğenmez. Nazarına çarpan nekâyis meydâna çıkarır bundan daha mükemmelinin vücûd-pezîr olabileceği ihtimâlî anlaşılır. Bir müddet sonra uhrâ bundan ibret-i beyn olarak başkasını, bırakılmanı ibdâ' ve ihtirâa muvafık olur böylelikle tekemmülât-i beşeriyye ve terakkiyât-ı medeniyye tahakkuk eder binâenaleyh bir hükm-i kat'î ile diyebiliriz ki seviye-i irfânını yükseltmek arzusunda bulunan her muhît medeni-i sünûhât ve mükevvenâtını bir heyet-i müvâhizenin nazare-i kemâline tevdi' etmek ihtiyâcından vâreste kalmamalıdır çünkü lâzıme-i tenkîde mürâat için bir millet ne ibrâz-ı mevcûdiyet ve ne de tarsîn-i hüviyet edebilir tenkîdin inkişâfı pek eskidir hilhat-i beşerle beraber sûret-nemâ olmuştur. Tevrât ile kütüb-i sâire-i semâvîyeye bakılırsa Hazret-i Adem'in bile -kâbil, hâbil meselesinde- tenkîde mâruz olup nihâyet istizhâr-i hakîkat için bir üçüncüye, bir mutavassıta mürâaat ıztırârında kaldıklarını tasdik zarûridir.

Tenkîd, medeniyet-i muâkıbdır: Telâsuk-i efkâr ve teâvün-i kuvânın bir netice-i tabîiyyesi demek olan terakkiyât-i medeniyye, beşerin havsala-i vukûf ve idrâkını tevsî'den, melekât-i vicdâniyelerini teksîrden bittabî hâli değildir. Bu ise tenkîdin menâbi'-i aslîyesini daha büyük bir saha üzerinde tecellî edebilmek imkânına mazhar eyler.

Bununla beraber “tenkîd, mutâbık sûrette vukûfa, ilim ve irfâna mütevakkıfdır” kararı verilemez. Nazar-rübâ bir enmûzec mimârının, bir bedîâ-i mûsikînin nekâyisi tertîbâtına sathî bir ıtlâ için o nev' Fünûn-u Nefise'ye müntesib olmak lüzûmunu tasdik câiz olabilir mi? Tenkîd yalnız münkeşif bir manevîyete, fa'âl

bir rûha müftekindir. İster tab'an, ister bi'l-âmel hâl-i faâliyeteye gelen yer bünye-i dimâğı mutlaka tenkîde masdar olmak hassasına nâmzeddir. Bundan dolayıdır ki Ümem-i Fâzıla yalnız mektepler, Darü'l-Fünûnlar, meşherler, pazarlar tesîs ve küşâdıyla iktifâ etmezler; hânelerini, şehirlerini, mesîrelerini bir mecma'-i bedâyi hâline getirmek gâye-i mühimmesinde son derece bir gayretle ihtimâm ederler. Bu sâyededir ki garbın zamîrinde intibâh ve teyakkuz hemân asıl hükmüne geçmektedir.

Fakat tenkîd, ona belâ-yı dehyâ, o ne âfet-i uzmâdır ki cihânlara sığmayacak bir azziyet-i müşâ'şa ile pertev-i nemâyı zuhûr olan hamîyyet-i arabîyyenin cevelângâhını zîk ve en nihâyet kendi kendisini tesmîm sûretiyle mevcûdiyetine hitâm hitâm vermeye cebr etmiştir. Bî-pâyân olan fitrat-ı Osmaniye'yi şâibe-i inhilâl ile malûl eden yine tenkîddir. Bir zamanlar Avrupa muvâzenesinde mühim bir merkez-i sıklet olmak saâdetiyle bekâm olan Lehistâne'de âzürde-i tîğ inkisâm eyleyen tenkîddir.

Tenkîd rûh-i temeddün ve terakkîdir. O kadar sehîrâne tesîrât, o kadar feyz-i bahşâ teşvîkât ile mümtâzdır ki istidlâl hüviyet-i tâmmesi için hudûd-i muayyene tabîi'ni gayr-i mümkündür. “elâlem nakten elhâhilûne kesrehâ” darb-ı meseleni mütekaddimîne vird-i zebân, müdâr-kelâm ittihâz ettiren tenkîddir. Kudret-i ezeliyye rabbâniyenin şân-ı hâlikîyet ve mutlakîyetine ve hüküm ebedi-i ulûhiyetine delil olan bir kerime-i Kur'âniyye “Ve hum yes'eluun” kaydını terdîfe bâdî olan sebep-i manevî dahi beşerin bir hassa-i mümeyyizesi demek olan bu seciyye-i münferiddir.

Hâsılı cem'iyyât-i beşeriyyeyi esâsında rahne-dâr eden ihtilâfât ve münâkaşât ve o gibi menâbi'den kur'ân eyleyen muhâsamât ve mukâtelât hep o âmel-i muharribin netâc-i zarûriyesindendir. Kardeşi kardeşe, pederi evlâda hısm-ı cân eden yegâne kudret işte bu sernâmete metin beyân olmaya şâyân olan ilcâ'ât-ı tabîiyyedir. Bundan anlaşılıyor ki tenkîd-i beşeriyyetin kemâline, devâm-ı intizâm ve terakkîsine medâr olabilmek için bay hâl bir nâzıma muhtâcdır mutlakü'l-inân olan tenkîd ki zevâle, inkirâz ve inhilâlâ delâlet edecek harekât-ı umûmiye-i îlâdından masûn değildir –ancak hakîkate hürmet, hak ve adâlete inkıyâd, menâfi'-i umûmiye-i makâsıdına îtibâr, makâsıd-ı hasîseden ictinâb ve herhâlde müessirât-ı mevcûdeyi nazar-ı ibret ve dikkatle tefahhusa hâdim kuvvetli bir meleke-i ittîlâ ile beraber sâf ve nezih bir rûh ve

buna mümâsil o sâf âliye-i afifâne ile kâbul-u tenkîddir. Hülâsa her şeyde olduğu gibi sanat-ı tenkide dahi “vicdân”ın nâzım-ı hakîki olduğuna hiç şüphe edilemez.

Hüseyin Nesimi Giridi

nr. 3-15, s. 12-13.

3.46. Celâl Nuri [İleri]: Yahudi Kızı

Masal veya Ciddi

-Enis Behiç Bey'e-

Rebeka Çinkayizen Lehistan'da doğmuştu. Tevellüd itibâriyle sunûf-ı ictimâiyyenin en aşağısında, melahat nokta-i nazarından ise en yukarısında bulunuyordu. Zavallı kız dört ailenin birlikte sâkin olduğu bir odada dünyayı görmüş, ondan başka ziyâdeleşen güzelliği bâdî-i kıl ü kâl oluyordu. Pederi ve hatta bir dereceye kadar vâlidesi bu hüsn-i kerân-ı bahâyı nakde tahvîl etmek istediler. Fakat nedendir bilinmez Rebekanın fitratında ebeveyninin cibillet-i hasîsesine rağmen bir ulviyyet ve asâlet vardı.

Kızın melahat her an mütezâyidine bir humret ve onunla mümtezic olmak üzere biraz da hüzn-dârı oldu. Âh! O ye's dakikalarında, gözlerinin ucunda birer lü'lü-i mâyi toplandığı vakit Rebeka ne kadar güzeldi? Her güzelin kendisine mahsûs bir saati veya dakikası olur. İşte bu Varşova'lı dil-firîb mahlûk da ağlamaya âmâde olduğu dakikada ma'bûdları bile vaziyetine âşık edecek bir hâl kesb ederdi. Acenteler, hergün Rebeka'nın fikir ve nazariyesini çevirecek mütâlaalar dermeyer ediyorlardı.

—Amerika! Orası yaman bir âlemdir... Sen bu güzellik, bu câzibe ile orada sultan olursun. Bu sefâletinde de bulunmak sana lâıyk mıdır? Cenâb-ı Hak insanı bir defa dünyaya getiriyor. Kızım! Annenden istifâde et. Sofilerin uydurdukları felsefelere kapılma. Sonra ihtiyârlarsın, hüsnün bir kuş gibi uçar ve başını ellerinin içine alıp düşündüğün vakit peşîmân olursun, ağlarsın, fakat şebâb bir daha ele geçmez...

Bu ve bunun gibi pek câlib-i ehemmiyet sözler, nazariyeler zavallı Rebeka Çinkayizenin kulaklarını doldurmuştu. Sefâleti de dakikadan dakikaya ziyâdeleşiyordu. Babası artık ihtiyârlamış, çalışmaz olmuştu. Vâlidesi de bir köşede en hasîs işlerle uğraşıyordu. Rebeka her gün, hatta her dakika vicdânını ile mücâdele ve muhârebede idi. Bir sabah idi, uyanır uyanmaz vicdânını mağlûb ve münhezim olmuş buldu. Kalktı. Bir mu'tâd acentelerin nutuklarını dinlemeye gitti. Mev'izenin sonunda, güyâ bir sâil nikâha cevâp veriyormuş gibi bir —evet! dedi. Dedi. Mahcûb ve şermsâr evet! dedi. Fakat gözü, rûhu, kalbi, bütün mevcûdiyeti İsrail Şitayn isminde hakîkaten sevdiği, hakîkaten bayıldığı bir genç de kalmıştı. Bununla Rebeka arasında

hayli mâsum mâcerâlar da geçmişti. Biri diğerini olanca ciddiyetle sevmiş, olanca muhabbeti ile ona rabt-ı kalb etmişti.

Rebeka nâçâr yalâna başladı. İyi bir maksadla yeni dünyaya gideceğini, üç sene kadar çalıştıktan sonra birçok dolar ile Rusya'ya avdet edeceğini nîm resmî nişânlısına anlattı. Belki bu sözler doğru idi. Fakat Rebeka zî-şeref bir maksadla New York'a gitmiyordu. Oraya varar varmaz rehzen bed-i tıynetini kendisini kimbilir hangi "kolay aşk ve muhabbet" meraklısının âgûş-ı tezevukkuna verecekti...

İsrail de bunu biliyordu. Fakat o da bu sözlere inanmak istedi. Vaziyet-i ictimâiyyesini düşündü. İhtimâlâtı bir bir tarattı. Nihâyet Rebeka teşvîk ve tergîb etti. Biliyordu ki Rebeka derece-i câzibesinde bir kız dolar ve milyon memleketinde, az vakitte çok para edinir. İşte İsrail de kendi âleminde böyle bir spekülasyon yapmak istiyordu.

On iki defa vedâ ettiler. Her defasında on iki bûse teâtî edildi. O sefâletinde içinde çürüyen güzel Rebeka acentenin ikrâz ettiği paralar ile süslenmiş, tezeyyün ve teattür etmişti. (Monden) Bir matmazel olmuştu. Birinci mevkî vagon ile Libau İskeleyi'ne gitti. Oradan da Rus-Amerika hattının (Koursk) unvanlı Mâverâ-yı Atlasi vapuruyla -fakat takriben 12 günde- New York'a vardı.

Aradan iki hafta geçmemişti ki Misis Rebeka Çinkayizen bir top gibi New York gençlerinin ellerinde "oynuyordu".

Rebeka şiddet-i melâhati, hiddet-i letâfeti ile pek az zaman içinde acenteye karşı olan borcunu ödedi. Zavallı acente! Karz ettiği paralar ile ilelebed o güzel kadını pâbend esâreti etmek hülyâsında idi. Lâkin olamadı. Rebeka'nın güzelliği kendisini borçlarından kurtardı. Hatta on altıncı ayının mürûrunda gördüğü hesap neticesinde Rebeka (Amerika'da değil) Türkiye'de ağıyâdan bile sayılabilirdi... Mütemâdiyen New York'da otursa herhâlde çelik kralı, şimdifer kralı, petrol kralı gibi taaddüd-i selâtine mâlik bu şehirde, Rebeka belki aşk ve muhabbet hüsn u ikdâm imparatoriçesi olabilirdi. Fakat gözü dâimâ Varşova'da, İsrail'de, memleketinde, muhîinde kalmıştı. Muhayyilesinde, Rusya'da bıraktığı aşk ve muhabbetini büyütüyor, memleketine, mahallesine, hatta o sefil ve pest evine bir şekil-i kudsiyet veriyordu. Aradan sekiz ay daha geçti. Bu esnâda İsrail ile bir hayli muhâbere etmişti.

Bir gün New York'un en güzel ebniyesinden birindeki dâiresinin içinde “pisike” tarzındaki ebniyesinin karşısında hem letâfetine hayran oluyor, hem de düşünüyordu, yaşının ilerlemesinden değil, fakat yorgunluktan sağ gözünün altında bir çizgi peydâ olmuştu. Sonra soyundu çırılçıplak soyundu. Yarım saat kadar kendi vaziyette nigerân oldu herhâlde geldiği gün daha terütâze, daha bedîî idi. Vâkıâ iki sene zarfında daha incelmış, daha süslenmiş idiyse de geçen o uzun gecelerin yâdigâr naahsı olmak üzere biraz zayıflamış, memeleri ve karnı cüz'ice muvâzenelerini ihlâl etmişlerdi...

—Eyvâh! Ben İsrail'e kendisinden emâneten teslim ettiğim vücûdumu götüremiycek miyim? Onlardan başkası mı benim şebâbımdan istifâde etti? O eski Rebeka, olanca metbûiyet endâmıyla İsrail'in elleri içinde, poseleri arasında hüviyetini gâib edecek derecede aşk ve sevdâya kanamayacak mı?

Böylece hazîn ve dil-nişîn Rebeka düşünürken vicdânında âdetâ Bürkânların iştîâlini duydu. Koştı. Derhâl, ilk kalkan vapurda bir yer tuttu. Okyanusu vâkıâ beş buçuk günde mürûr etmişti. Şu kadar var ki bu haftadan az olan zaman kendisine bir ebediyet kadar uzun geldi. Paris'te durmadı, Berlin'de durmadı. Doğruca Lehistan'a, Varşova'ya gitti.

İsrail hezâr-i çeşm ile Rebeka'nın avdetini bekliyordu. Fakat aşkı pek (tezhib) etmişti. Olanca maksadı para, bütün imânı para, hatta aşk ve sevdâsının üstünde de (Duribe fi New York) ibâresi vardı.

Misis Rebeka bu vaziyet karşısında bulununca Vorşova'yı bir cehenneme benzetti. Hani vaktiyle nasıl gözünde Varşova memleketi, muhîti, İsrail büyüyorduysa, şimdi de öylece küçülüyor, ufalıyordu. Elim bir inkisâr emele uğradı. New York'ta da fenâ hâlde nefret etmişti. Oraya da dönmek yed-i ihtiyâr ve iktidârında değildi.

Şimdi New York raks saraylarının en şûh ve melekân kızı, Misis Rebeka, aşk ve muhabbete bir dua etmek için İsviçre'de manastıra benzer bir dağ otelinde mukîmdir. Günde beş defa mâzîsine, İsrail'e lânet okur. Bununla beraber melâhatma katrece hâlel gelmemiştir. Vâhibü'l-hüsn zühre-i zehrâ ile tevâvüzü ve tedâfûi mukâvelesi vardır.

Celâl Nuri [İleri]

nr. 4-16, s. 4-6.

3.47. İskeçeli Mehmed Sıdkî: Yalancı!

-O Nazarlar İçin-

İnanma sevmiyorum!... Mâneviyatımı ısırın o nazarlar artık benim en kahrhâr gecelerimdir. Gözlerinde va'd-i saâdet yerine nihâyetsiz ve zâlim bir kâtil tırnaklarının heyûlâ-yi hüsrânı var; korkuyorum ve onun için sevmiyorum. Evet, gecelerin korkunç rûhunu taşıyan nazarlarında şiirlerimin ince, marîz feryâdları yok; onlar müstehzî, onlar lâkayd!... Senin çehrende pembe irtisâmlarıyla bende bir iz bırakmıyor, gözlerinin kara gölgeleriyle her mahâsini örtmüş!...

Bilmem neden? Harâbelerin müthiş semâsında inleyen baykuş sadâları gibi kâtil ve müessir bir hüviyet-i mûsikîye taşıyorsun! Mâbedlerin bizi fâniliğe doğru sürükleyen sesleri gibi doğrusun!.. Hakikat terennüm eder ve her şeyi tanırın! Ben, yalnız bir şey bilir ve tanırım:

—Aşk, ve sevmek!..

Ben nasıl isterdim bilir misin? Gözlerinde bayılmak isteyen aşkımla yaşasın, ben cehennemlerin zehirler fışkıran ateş kuyularında kıvranayım! İzdırâbâtım gözlerinde uyusun, ben zebânilerin yılandan kamçıları altında cân vereyim! Fakat sen, yalancı!.. Bir râhib kadar soğuk, günah çıkaran bir vekil-i mesîh kadar hakikat-perestsin!.. Eğer sen yalancı olmasaydın, rûhunda bir şair hissi yükseleydi:

—Bu nazarlarımı al? Şiirinle sev, dudaklarınla sev! derdin;.. böyle yapmadık ve aldattık;.. İnan ben de artık sevmiyorum, görüyorsun yâ! Bir vâiz hissiyle sabûrum, bir filozof lâkaydîsiyle hissiyâtıma hâkimim!.. Yalnız, felsefemde yükselmek için yalvarıyorum; bilâ-tereddüd, beni son bir hakâretinle te'dîb et; aldat ve :

—Bu nazarlar senindir, bu pembe çehre sana âittir. Deyiver. Ve ben bir daha inleyim?..

İstersen, âh eğer istersen bir de bûse-i vedâ!..

İskeçeli Mehmed Sıdkî

3.48. M. Rauf: Rûh-ı Sevdâ

Gafletıyla benân-i pür-hevesin

Boydan rakîkî etti şikest;

Uçtu seyyâle... Nazlı bir ke'sin

Rûh-ı menhûbudur o nefha-i mest.

Itr-ı reyyân ile şefkat-peyvest

Oldu bir ân içinde pîş u pesin;

Kâinâtı unuttu neşve-perest,

Uyuşup kaldı bir zaman-ı hissin.

Bu bir ikbâl-i gayr-i dâimdi:

Uçtu seyyâle... Nerededir şimdi

Leb-i mînâda önce kokladığın

O şemîm-i latîf-i dûr-â-dûr;

Aşkın, ey genç, o dil-nişîn kokudur:

Onu kalbinde tut, çıkarma sakın!

M. Rauf

nr. 4-16, s. 9.

3.49. Hüseyin Nesimi Giridî: Sanat-ı Tenkitte Bir Hatve-i Terakkî 2

Tarih-i Osmanî tenkîd ve muâhezenin inkılâbât-ı müteâddide ve tezâhürât-ı muhtelifesinden müteşekkil bir mecmuâ-i hâdisâtıdır demek becâdır.

Osmanlılar'ın hayret-efzâ olan muvaffakiyyât-ı mütevâliyesi ve millî birçok mefâhir-i mübeccele ile tetevvüc eden mesâî-i cihâdiyesi -kim ne derse desin- kapanmış zannıyla bir kısım halkımız mânâsız olarak metrûkiyyetine kâil oldukları cihâdın küşâdıyla husûl bulmuştur. Daha ilk hatvede Celâleddîn Rûmî, Şeyh Edebâlî, Hacı Bektaş Veli gibi ekâbir-i mütefekkirinin eşi'a-i füyûzâtından müstenîr olan Osmanlılar, bünyân-i rasîn milliyetlerine vâye-sâz tahakkuk olduktan sonra istikbâl-i devlete bir gâye-i esâsiye ihzâr eylemiş olan o meşhur Meclis-i Âlî-i Meşveret'e tevessül ve ictihâdât-ı cedîde ile şehrah-ı âzim ve hareketlerini levâzım-ı mütemenneye rabt eylemek tedâbirine mürâaat eylemişler idi. İşte ictimâiyât ve siyâsiyâtımızı vaz'-ı zemîn tenkîd eyleyen bu şûrâ-yı muhteremenin ve dîniyyât ve rûhiyyâtta dahi o üç timsâl-i irfân ve faziletin vücûda getirdikleri inkılâbât-ı fikriyye ve maneviyedir ki bugün mütena'im olduğumuz vatan hilâfet-i me'âbın inşirâk-ı tâlî'ine esâs olmuştur. Ahfâdımız bile onlara medyûn-ı şûkrân olmak mecbûriyetinden kurtulamayacaktır. Tenkîdin harika-nemâ olan teessürât-ı muhtelifesine vukûf için sathî bir nazarla edvâr sâ'ire-i tarihiyyeyi takib-i kifâyet eder. Kosova sahralarında dikilen tohum-u nifâk vicdân-şikenâne tahavvülât-ı fikriyyeden münba'is değil midir? Cenab-ı fâtihi muhitinden daha yüksek bir âlem-i sa'y ve gayrete tahrîk eden kuvvet, serîr-i rûhaâniyyet masîr hilâfeti teslim eden o yavuz padişah-ı dehhâşın mücâhedât-ı malûmesini celb eyleyen müessii siyâsi acabâ ibret ve tefahhus neticesinde tekrar etmiş bir itmînân tenkîdkârânededen başka ne mânâ ile kabul-u tefsir ve îzâhdır? Dînîyâtımızda azîm bir inkılâb-ı tevlîdine azm etmiş olan Bedreddin Simâvî de tecellî eden hâl-i isti'rakın sâik-i aslîsi nedir? Hülâsa, tarih-i milliyemiz âsâr ve müessirât-ı tenkîdiyye ile meşhûndur. Fakat sâha-i faâliyyetinde nâzım-ı hakîkiyesinden -vicdândan- mehcûr kalan muâhâzatın intihâyı azminde ne ibret ve ne de başka bir hizmet tahakkuku mümkün olmadığından böyle bir mâhiyeti irâ'e edenlere iltifât olunmasını bir destûr esâsı olarak kabul ettiğimiz takdîrde bu sâha-i tetebu'âtımız şâyân-ı nazar bir dâire-i mahdûdiyete inkılâp eyler. Hele nazariyye-i âtiye, takayyüdât u vâkıayı daha ziyâde hasr ve tazyîkten vâreste kalamaz: Mâlûmdur ki sünûhât-ı fikriyyeye hadd-ı nihâyet tâyini imkânsız olduğuna nazaran vecche-i hareketine

teba'iyyetle eşkâl-ı hâriciyyesini tahvîl ve tağyîr-i hâssasına mâlik olan muâhazâtın belli başlı bir kalem-rev hâkimâne tahsîsi gayr-i câizdir. Tenkîd-i siyâsiyât ve ictimâiyâtı, ahlâkiyât ve dînîyâtı, usûl-u telebbûs ve maîşeti, müdevvin ve gayr-i müdevvin bütün şu'abât ilm-i ve fenni, âdât ve melekâtı velhâsıl bilcümle müdrikât ve hâlât-ı beşeriyyeye bir hâkim gibi her ne zaman ister ise istîmâla salâhiyetdârdır. Bundan kat'-i nazar öyle vâsi' ve azametli bir mâlikâneye tam mânâsıyla sahio olan tenkîd, bir mıntika dâhilindeki tecelliyâtına da hitâm vermekte râcil kalması ihtimâli gayr-i vâriddir denilemez. Şu hâlde tekemmülât ve terakkiyât-ı beşeriyyeye mütekeffil olabilmek liyâkat-ı mümtâzesine nispetini muhâfaza için tenkîdât ve muâhazâta bir dâire-i meşrû'a göstermek lüzûmu nâ-kâbul inkâr bir hakikat-ı zâhire derekesine vâsıl olur.

İşte o dâire nâzım-ı hakîkiyesini rehber-i harekât ittihâz eden tenkîdât ve muâhezâtı medeniyete nâfi umûr-ı hayriyyeye âit olmak ve muhît-i nâsîden alâkası münkatî' ve başkalarının telâhuk efkârı kalemen mazbût bulunmak şerâitiyle takyîd eden muhît-i ilmîdir.

Bu nazariye tesiriyledir ki tarih-i Osmaniye'de bir fasıl mahsûs teşkil eden yeniçerileri yaygarasıyla ona mümâsil haysiyet-i insaniyyeyi diyyık eden laklakıyyât-ı tenkîdiye bulundukları mevki-i pestîde mevkuûf kalır ve üdebâ-yı sâlifinin hicviyyât-ı mâlûmesi kendi kendine şeref-i merbûtiyetten sükûta mahkûm olur.

Ezmine-i müteahhireye kadar tarihimizi pâ-mâl tedkîk eden fikir kahramanlarının pîş-i ittılâlarında en evvel arz-ı âsâr-ı mevcûdiyete imkân bulan, hiç şüphe yoktur ki lisân-ı nezâhet ve edebîyle bir mevki istisnâiye-i suûda muvaffak olan fuzûlî-i bağdâdîdir. İlimsiz şiir olamayacağını kendisine hâs bir üslûb-u belîğ ile muâsıriyenin mahfaza-i idrâkına îsâl etmek isteyem bu şair nükte-i pîrânın mâhud evkâf-ı memûriyelerini hedef-i muâheze eyleyen bize ithâf eylediği numûneler ne kadar ibret-âverdir! Fuzûlî, “Dilden dile râh olduğun aşk nasıl tasdîk eder, hûn oldu gönlüm gussadan hâlâ o benden bî-haber” gibi eş'ârında parlayan dikkat-i nazarını beşeriyyetin umk-ı rûhuna, tabiatın hafâyâ-yı hikemiyesine kadar îsâla muktedir olduğu nüfuz gayretini bir eserin, bir ilmin tenkîdine, tefahhus-ı hakâyıkına sarf ediyordu. Bugün münekkidin-i Osmaniye'ye ser-firâz olmak bahtiyârlığını âhire teslim etmek mecbûriyetinde kalamaz idi. Muhakkaktır ki ne müşârünileyh, ve ne de

“Acayip seb'a-i âlem sırasında insanları dem-beste-i hayret” eylemekte ferîd asır olan nef'-i ihrâz fazl takaddüm edemezler. Tarihimizin meydanda olan boşluğunu ihtimâl ki yeniçerilerin evzâ-i serkeşânesini, zamanındaki askerliğin mâhiyetini risâle-i meşhûresiyle vaz'-ı zemîn tenkîd eyleyen Koçi Bey işgâl edebilsin. Ma'a-hazâ, sırf bir eser edebî veya ilmîye tevcîh-i enzâr eyleyen muharriririne pîşvâ olmak fazîlet-i mümtâzasının bu zât-ı muhtereme dahi hasr ve tahsîs muvafık nefsü'l-emr olup olmadığında tereddüt eylemek tabîidir.

Fikrimce şerâit-i ânîfeye riâyet, âmel ve makâsîd-ı hayriyeye hizmet esâslarına mübtenî tenkîdât-ı hakîkiyyeyi devr-i cedîd-i edebîin zuhûriyete kadar mensî ve metrûk add etmek bir lâzıme-i kıymet-şinâsıdır.

Hüseyin Nesimi Giridî

nr. 1-17, s. 11-13.

Açık Mektup:

3.50. E(lif). A.: Sebilürreşad-ı Sâhib ve Müdürü Eşref Efendi'ye

Gazetenizin geçen 227 numaralı nüshasının dârü'l-hilâfe sernâmeli yazı sütununda haftalık gazetelerden bazılarının mündercâtı hakkında mütâla'ât-ı dermeyân ederken sözü kütüphanem tarafından tevzî' edilmekte bulunan “Serbest Fikir”e nakl ile:

“Merkez-i intişâr” Aznavur Ohannes Efendi'nin sahip bulunduğu yeni Osmanlı kütüphanesi olan (Serbest Fikir) ise zebân-ı tecâvüzünü kur'ân-ı azîmü's-şâna kadar uzatıyor.” Diyorsunuz.

Bir müddetten beri bir sıfat-ı dindârâne ile bütün neşriyât-ı dîniyyeyi cerîdenize inhisâr ettirmek ve bu maksadın husûl-ı muvaffakiyeti için meşrû ve gayr-ı meşrû birtakım vesâ'ite mürâcaât eylemekte olduğunuzu -en yakın komşunuz olmak itibariyle- zaten biliyordum. Hatta ara sıra birbirimizi gördükçe -Bu husûsta bir nebze te'ât-i efkârda etmiştik, cerîdenizde görülen bâlâdaki fikre munhasıran “Serbest Fikir”e âit olsaydı cevâb-ı savâbı da tabî'î bendenize düşmezdi. Fakat isbât-ı müdde'â zımnında esâs dâvâya tâ Hazret-i Nuh'un tufanından başlayan bazı avukat taslakları gibi “Serbest Fikir”den bahs etmek bahânesiyle ismimi, cismimi hatta kütüphanemin ismini -sizi yakından tanıyanların mûcib-i hayreti olacak derecede- parasız nev'inden ilân etmekteki maksadınızı pek güzel anladığım ve cihet-i husûmetin doğrudan doğruya bana teveccüh ettiğini ra'nâ bildiğim için -mâ'adânızla- bir iki söz söylemek isterim:

1-Gazetenizde görülen bâlâdaki üç satırlık cümle, daha doğrusu devr-i sâbık hafiyelerinin jurnallarını andıran bu fikre eğer devr-i hamidiyede neşr edilmiş olaydı, beni, bütün ailemle beraber, mahv ve perişân ettirmeye kâfi idi. Zîrâkî ma'hûd-ı fıkrayı kelimât-ı zâ'ideden ayıklayacak olursak:

“Aznavur Ohannes” Efendi'nin [²⁷] Serbest Fikir gazetesi zebân-ı tecâvüzünü kur'ân-ı azîmü's-şâna kadar uzatıyor.”

²⁷ İsim ve mahlasta daha ziyâde nazar-ı dikkati câlib olmak üzere hasseten gnilletmet içinde bulunmak şartıyla, değil mi? Makalenizde ta'dât olunan gazetelerden (Kadınlık)ın “Mihran” Efendi'nin cihân (Serbest Fikir)in ise

Hâlini iktisâb eder ki, bu da hakkımda beslediğiniz maksadı, maksad-ı hafıyyı tamamiyla teşhîr ediyor, değil mi?

Ey “Sebiüllreşad”ın sâhib-i dindârı! Siz, mevkî itibariyle en yakın komşum, sanat itibarıyla da en yakın meslekdaşım olduğunuz hâlde “Serbest Fikir” mündericâtının bana hiçbir cihet-i ta'alluku olamayacağını bilmez miydiniz? Ben, o gazetenin ne sâhib-i imtiyâzı, ne müdîr-i mesûlu ne de muharriri değilim... Şu hâlde?...^[28]

Ma'hûd-ı cümleyi kanâat- vıcdâniyye ile mi yazdınız Eşref Efendi? Yoksa insâf, merhamet, vıcdân gibi mezâyâ-yı insâniyyeyi şeker hastalığı add eden materyalistlerden mi oldunuz?

Size kemâl-i ciddiyetle söylerim ki: O gibi basmakalıp sözlerin, “dınime sevindi” kabîlinden olan tezvîrâtın modası çoktan geçmiştir. Çok şeker, şimdi başımızda öyle bir hükümet, muhîtimizde öyle bir millet vardır ki ne bu gibi jurnallara ehemmiyet veriyor, ne de bunların zîrne “berây-ı sadâkat” vaz'-ı imzâ edenlere yüz veriyor. İşte bunun içindir ki emeğinize cidden acıyor, ihtiyar buyurulan zahmete teessüfler ediyorum.

Mesleğim matbaacılık, kitapçılık olmak hasbıyla, vaktiyle “kalem”, “cemm” gibi en müteber en mergûb gazetelerin mercii, merkez-i fûrûhtu olduğum gibi, bugün de “Hürriyet-i Fikriyye”nin “Serbest Fikir”in ihtimâl yarın da “Hür fikirler, serbest düşünceler”in vâsita-i intişârı olabilirim. Bana siz katiyyen karışamazsınız, siz vaktiyle “Sırât-ı Müstakîm”inizi şimdi de “Sebilürreşad”ınızı ne hakla, ne sıfatla çıkarıyorsanız, isimlerini ta'dâd ettiğim gazeteleri ben de aynı hak ve sıfatla çıkarabilirim.

Azizim Eşref Efendi,

Siz mâhut cümleinizle muhterem kârîlerimize zımnen başka bir şeyler de anlatmak istemiştiniz. Ben o maksad-ı hafnizi burada teşhîr etmekten katiyyen

“Aznavur Ohannes” Efendi’nin yeni Osmanlı kütüphanelerinden çıkarılmakta olduğu parasız ilân edildiği hâlde “Sıyânet” ve “Kadınlar Dünyası” için neden isim ve mekân tayin edilmediğinin hikmetini sorabilir miyim?

²⁸ Cihân Kütüphanesi sâhibi de –benim gibi- aynı hâl ve mevkidedir.

çekinmeyeceğim. Çünkü erbâb-ı fikretin, ashâb-ı iz'ânın bu husûsta yine bana hak vereceklerine katiiyen eminim.

Siz “Serbest Fikir”den bahsetmek bahânesiyle yeni Osmanlı kütüphanesi sâhibinin bir Ermeni olduğunu anlatmak istemiştiniz. Evet dostum, ben Ermeniyim, hem de aslımı inkâr etmeyen Ermenilerdenim. Çünkü “aslını inkâr eden harâmzededir” cümlesini lisân-ı mâder-zâdım kadar sevdiğim, lisân-ı mâder-zâdım kadar tahsil ettiğim “Türkçe”nin durûb-ı emsâlinde gördüm, onu Türk arkadaşlarımdan, Türk vatandaşlarımdan, Türk kardeşlerimden öğrendim.

Ancak sırası gelmişken size şunu anlatmak isterim ki benim Ermeniliğim, Osmanlılığımdan hiçbir şey eksiltmemiştir. Ben bu mübeccel unvânın şân ve şerefini sizin kadar (sizden ziyâde dememek için) takdîr etmek hak ve iktidârına hâizim. Ben, mensûbiyetiyle iftihâr ettiğim Osmanlılığın kadr ve kıymetini gerek devr-i sâbıkım, gerekse devr-i cedîdin birçok hamîyyet-fürûşlarından kat kat ziyâde tebcîl ederim. Benim, matbûât-ı Osmaniye'deki yirmi beş senelik hayatım, ifâdâtımın sıdkını temîne kâfidir. Sizin senin ta'rîziniz ne kadar da kuvvetli olsa bana bir pire kadar tesîr etmez azizim.

Bâkî, icâbında tekrar görüşülmek üzere, şimdilik ihtirâmâtımın kabulünü ricâ ederim efendim.

Vaktiyle “Hazine-i Fünûn”, Musavver-i Terakkî”
 “Mecmua-i Lisân” gazeteleri muâvinin tahririyesinden ve
 el-yevm “Yeni Osmanlı” matbaa ve kütüphanesi sâhibi

Ohannes Aznavur

Hâmiş.- Vakâ hakkım yoksa da affınıza mağrûren size bir şey daha soracağım.

Gazetenizin âlem-i İslâm sûtûnunda, bütün cihân-ı İslâm'da vukûa gelen en âdî bir vak'aları zabt ve kaydettiğiniz hâlde, burada, bir vengezin önünde çıkan ve mündericât, muhteviyât itibariyle cerîdenizden hiç aşağı kalmadıkları erbâb-ı takdîrin taht-ı tasdîk ve itirafında bulunan meselâ “İslâm Mecmuası” gibi cerâid-i mûtebere-i İslâmiyye'nin isimlerini bile zikretmekten ictinâb eylemelerinin hikmeti nedir?

Cerîdenizin başlıca mesleği “Müslümanlıktan ve Müslümanların ahvâlinden” bahsetmek olduğu hâlde, bütün cihân medeniyetçe kabul olunan usûl ve kavâid-i matbûâta rağmen, İslâmiyetin terakkî ve teâlîsi yolunda mevki-i intişâra vaz' edilerek birer nüshası idârehânenize gönderilen kütüb-ü mûtebere için neden bir “âsâr-ı mûnteşire” sûtûnu açmıyor, neden kârî'n-i kirâmınızı bu gibi âsâr-ı müfîdenin intişârından haberdâr etmek istemiyorsunuz?

Haddim olmayarak size hayırhâhâne bir ihtârda da bulunacağım. Mûteber cerîdenizin geçen haftaki nüshasını şöyle bir gözden geçirirken makâlât arasında Fransızca şu iki: Lhonanité formune nation ve gournal de geneve garip satırı gördüm. Emin olunuz ki eğer bunlardan birinin tercümesi olmasa, diğerrinin de bir gazete ismi olduğu bilinmeseydi mânen çıkarmakta pek çok müşkilât çekilecekti.

Fransızca bilmemek ayıp değildir Eşref Efendi, fakat “Sebilürreşad” gibi mûteber bir gazetede bu gibi mühim yanlışlıklar iyi tesir etmez. Ya Fransızcayı hiç koymamalı veyâhut biraz fedâkârlık ederek tab'ından evvel o lisâna âşinâ bir zâta şu sûretle tashîh ettirmeliydiniz L'Humanité forme une nation ve Journal de Genève çıkıp çıkmaması, okunup okunmaması mesâvî olan bazı ehemmiyetsiz gazeteler için bu gibi yanlışlıklar hoş görülebilir fakat Çâr aktâr-ı cihânda pek çok kârîleri bulunan muteber “Sebilürreşad” için bu gibi hâller katiyyen tecvîz edilemez azizim.

E(lif). A

nr. 4-16, s. 13-15.

**3.51. İskeçeli Mehmed Sıdkî: Mezâmir-i Leyâl
-Fâik Ali Bey'e-**

Sabah olsun, sabah olsun; bu varlık,
Bu giryân leyle kahr-ı âşinânın,
Muhît-i zulmetinde bir mezârlık:
Mahâfetlerle mâlî âşiyânın;...

Zemîn pür-mestî-i hicrân; ufuklar,
Bu ahterler, bu müstesnâ denizler!
Neden mâhiyet-i sevdâyı gizler.
Niçin mâhiyet-i ferdâ uyuklar?;..

Açar beynimde bin pehnâ-yı muzlim!:
Cehennemler saçan ferdâ-yı müdhiş!;..
Ne mâzî var, ne anı var müressim?
Senin yâd-ı hayâlin var ki yükselmiş!..

Uzanmış sâde âfâkımda zâhir,
Şefâatkâr-ı sevdâ-i medârî;:
Neşâid-i hân gam-ı mâzîye dâir,
Mezâmirinde her mânâ-ı serâir?..

Ve her rûdunda bir sevdâ-ı gürîzân,
Mücellâ safha-i şiirinde mazmûn,
Serâb olmuş emellerden de bazen:
Okur bir levha-i giryende meşhûn,...

Serâb olmuş, yok bu hulyâ;
Ezel-peymâ karanlıklarda nûrun;
Mûbed bir derinlikten serâpâ:
Tecellî-yâb-ı fikrettir mürûrun;..

Ve sen hüsnünle mânâ-yı hazînle,
Doğan âfâk içinde bir cihânsın ki:
Güneşler iltimââtınla mübekkî,

Kamerler feyz-i rûh-ı âteşininle
Sönük bir zâde-i fevkü'l-hayâl olmuş,
Ve aşkın.....

İskeçeli Mehmed Sıdkî

nr. 1-17, s. 7.

3.52. M. Rauf: Gît, Gît Artık...

Gît, gît artık; hitâb-ı sehîhârın
 Olmasın sâmiada demdeme-zen;
 Gece gündüz itâb-ı kakhârın
 Leh-i alîl eyledin sımâhımı sen;
 Nağamât-ı tarab, nevâ-yı hezâr
 Rûhumu artık etmiyor tehzîz;
 Târ-ı kalbimde her sedâ-yı mesâr
 Veriyor bir sadâ-yı derd-âmîz;
 Gît, gît artık; bu rûh-ı âsûde
 Yine nağmenle olmasın muhtel;
 Mîhnetinle rebâb-ı hissimde
 Kalmamıştır aşınmadık bir tel...
 Urma mızrâb-ı pür-cefâ ki ona!
 Gît, gît... Allah için görünme bana!

Hande-bâr olma; çeşm-i hasretimi
 Yeniden yakma bir tebessümle!
 Eritip cevher-i basîretimi
 Sildin eşk-âbe-ı te'ellümle...
 Görmez oldum; eşi'a-i behcet
 Levh-i dîdemde olmuyor menkûş;
 Bâsıramdan ziyâ-i nisviyyet
 Geçiyor münkesir ve zulmet-pûş...
 Zıll-i dîdâr-ı pür-sabâhatını
 Hapsedip durma gözlerimde yine!..

Çekmez hayâl-i tal'atını:
 Rahne ver zavallı âyîne;
 Yeni bir sırr-ı ilâve etme ona!
 Git, git Allah için görünme bana!...

Gamze-i pür-muhabbetinle beni
 Râz u hülyâ içinde ile mest!
 Bıktım artık uhûd-i kâzibe ki
 Dinlemekten hayâlîm oldu şikest...
 Zehr-i ömrün bütün merâretini
 Nûş eden aşkım artık ölmüşken
 Bana devr-i evvel! Hayâl u vuslatını
 Yeniden zinde kılmasın işven.

O muhabbet bugün kefenlenerek
 Anûd-ı kalbimde oldu hâbîde:
 O dil-zârı şimdi incitmek
 Senin virân-ı kabri rencîde
 Eylemektir..Günâh!... Dokunma ona!
 Git, git Allah için görünme bana!

M. Rauf

nr. 1-17, s. 11.

3.53. Hüseyin Nesimi Giridî: Sanat-ı Tenkitte Bir Hatve-i Terakkî 3

İnkılâbât-ı ahîre-i edebîyye ki terakkiyât-ı medeniyyemizin mebd'e-i hulûlidir. Bir cihâd ve ictihâd-ı nakkâdâna ile husûl-pezîr olmuştur. Râyet-keş-i istikbâl-i edeb olan Şinasi, bir taraftan cüyûş mansûre-i îcâdıyla bârû-yı istibdâdda iktihâm ve diğer taraftan sinân-ı zebân irşâdıyla kahr-ı sufûf hasım eyleyerek bugün perestîde-i erbâb-ı kalem olan o mevki'-i bâlâ-terîn evveliyete zînet-i ârâ-yı istihkâk oldu. Senelerce devam eden gîr ü dâr mübâhasâtta âlem-i matbûâtta savurmaya muvafık olduğu sihâm-ı gâlibiyet bazen, “Gören saçan arasından yüzün parıltısını, sanır ki kara bulutun içinde içinde gün doğmuş” gibi bir ceste-i edebiyat i'câzkârâne ve gâh “Efendi köhne Yahudi akâidin satıma nasıl bu taze maârifle eskiler alayım” tarzında durûb-i hakîmâne ile kisve-pûş zuhûr oluyor ve bir tâbiye-i âlâ ve feşân kadar hâiz-i rasânet olan müellefât ve makâlât-ı edebîyyesi dahi bir kudret hârîka-i infîlâkiyye ile efser-girân hacm-i kudemâya âfet-i tahrîb hükmünü ibrâz eyliyordu. İşte bu tedbîr-i sâib, bu hücum-u dilîrânedir ki mesâib-i gönyeden şirin mezâk şahâdet olduğu hâlde ilm-i ictihâdını nigûn-sâr olmaktan muhâfaza ve kâfile-i azim ve fikretin idi hamâsetine tevdi ile ikmâl ve vazifeye muvaffak olmuştur.

Âlem-i beht ve hayrete ilkâ eden kemâl, bu ma'reke-i teceddüdün en büyük kahramanı olan o edîb-i lebîb, hiç şüphe yoktur ki bütün îcâbât-ı gâlibiyetle, bütün levâzım-ı muzafferiyetle mücehhiz ve mübdiâne bir mahâretle müeyyid olduğu hâlde ser-nemâyı iştihâr olmuştur.

Âsâr-ı dehâsı tarz-ı kadîm-i edebî lâl-i reh-güzâr teceddüdü hâr ve hâşâk istibdâddan pâk eylemiştir. Fakat üstâd-ı muhterem ve pîr-i muazzez ve mükerreminden tesellüm ettiği vâdî-i tenkîd ve muâhezede iltizâm eylediği evzâ-i lâubâliyâne maattesüf nâm-ı mübeccelini dâima bir mazalle-i mesûliyet altında bırakmaktan gayr-i hâlîdir. (Tahrîb) ile (Takîb) in muhâlif-i nezâket olan üslûb mürettibi şümûs-u şöhretinin husûfuna bâdî birer sehâb-ı şeâmet add olunabilir. Erkân-ı teceddüd arasında tezâhür etmiş olan bu nev' mübârezât-ı şahsiyenin te'sîrât-ı muzırresi yavaş, yavaş edebiyat-ı hakîkiyyenin nevzâd olan sitâre-i tâli'ine kesâfet bahş olarak her taraftan, ummâme-tırâz-i mehâbet, hırka-pûş-i azamet, müsebbih ve mühellil, minhâ ve mikhel-i tirâşîde serîr takım ashâb-ı merâsim ve erbâb-ı tılsımın ervâh-ı habîse gibi bünye-i hakîkiyye muhâceme nemâ-yı zuhûr olmasına meydân

vermiştir. Mütেকaddimîn ve müteahhirîn var kuvvetiyle mübârezeye tutuştular. Bir sedd-i hâil terakkî hükmünde bulunan istibdâd-ı hamîdî ise bir ucûbe-i zaman, bir heykel-i azîm-i udvân gibi mücâhidîn teceddüdün pîş-i azm ve refâtında vakfe-gîr istikrâr oldu. Kemâl-i dahî menfâ-yı garîbinde bir vaziyet-i menkûbâne ile mahkûm-u sükût bir hâlde kaldı. Vazife-i cihâd, nezâket-i zâtiyye ve haysiyet-i şahsiyesiyle mütemeyyiz olan üstâd muhterem Ekrem Bey merhûma intikâl eyledi. Tenkîd ve muâhezenin en birinci, en parlak, en hasâfet şîâr-i eser bihterînine bu zaman-ı mübâreze-i tecellî-gâh olmuştur. Ekrem, edebiyat-ı cedîdenin fusûl-u muhtelifesinde ibrâz eylediği iktidâr üstâdâne ile bu rezm-gâh-ı iştihârı dahi tersî' ve tahkîm edebilmek bahtiyârlığına bi-hakkın irtikâ eylemiştir. “Takdîr-i Elhân” bir nüsha-i sihengîzdir. Nikâb-ı teceddüd altında tahvîl-i inân millete çalışan tâlî' mahdûd-u ashâbının ve hele Muallim Naci merhûmunun ilkââtından mütereddid-i sebât ve karar olan nev-bâvegân gayrete ancak o mîknâtis hakîki kuvvet bahş-i mekânnet olabilmıştır. “Takdîr-i Elhân” bir seyf-i sâtî' zaferdir. Cüretkârâne ortaya atılmış olanlar bir semt-i necât aramaya vakit bulmaksızın bu hüsâm-ı satvet-engîzin darabât-ı cân bir endâzânesine hedef olup kalmışlardır. Fakat meşrûtiyetin rûh-i cevvalî demek olan edebiyat-ı cedîde -bu nev' muârizlardan ziyâde- memba-i tasallut ve tahakküm olan âsitan-ı dürer-bâr Cenâb-ı mülûkâne mütereşşih zehr-âbe-i udvâna, sümûm-u te'sîrâta marûz bulunduğundan mütেকaddimîn yine vatanın mihver-i terakkiyât ve tezâhürâtına vaz'-ı yed-i tagallûbden men'olunamadı. Her ne ise esâs bahs olan tenkîd ve muâhezenin ilk ser-bâz-ı celâdeti nezâhet-i Hudâ-dâd ile benâm olan o edîb-i lebîb -ve âsâr-ı tenkîdiyyenin birinci mecelle-i nefisesi “Takdîr-i Elhân” olduğuna hiç tereddüd edilemez birincilik müşârunileyhin hakk-ı müktesebidir. Bununla beraber “Elhân”ın tenkîdine mahsûs olan o eser-güzîn bütün bütün mesâvîdîn müteberrî ve kâffe-i evsâf nefredkârâne hâizdir denilemez. Üstâd-ı muhterem, yalnız ahfâdına tenkîdin şahrâh-ı ilmiyyesini irâ'eye muvaffakiyetle iftihâr edebilir yoksa safha-i terakkiyât ve tekâmülde sû-i fikir, şahsî menfaat, hasîs-i emel, derûnî-i gayz, dâiye-i teferrüd gibi nefret-âver sâikalarından biri ve terakkiyât-ı ilmiyeye hidmet, bir hakîkatin tezâhürüne, âtî için ibret-nümâ bir ders hikmet-i tehiyyesine delâlet gibi Mübeccel ve mukaddes gâyelere mübtenî intikâdât-ı hakîkiyeye müftekir olmak ihtiyâcından vâreste kalamadığımızı tereddüd olunması gerektir. Şâyân-ı telehhüfdür ki bu devri takip eden son zamanlarda dahi şîir ve edeble ibkâ nâm-ı dâiyesinde bulunan ashâb-ı

kalem bir türlü üstâd-ı mükremden intikâl eden bu binâ-yı muhteşemin ikmâl-i inşaat ve tarsîâtına bezl-i mechûd eylemek lüzûmuna kâil olamadılar. Fakat Ahmed Sâkî Bey birâderimiz “Sahib-i Zuhûr”un zuhûrunu fırsat ittihâz ederek bu ihtiyâc-ı mühimmemizin tavsiyesine hizmetle ihrâz-ı takdime muvaffak olmuşlardır. Birkaç haftadan beri devam eden makâlât-ı hakîmânesinden umûm-u şerâit-i fenniyyeyi hâiz bir risâle-i tenkîdiyye vücûda getirebileceklerine hükm olunabilir. İltizâm olunan lisânın nezâketi, takip edilen maksadın kudsiyeti, ihtiyâr edilen tarz-ı muâhezenin ilme muvâfakatı bizi iknâ kâfidir ki bu tenkîdde esâs şahs-ı âczi olmayıp belki muhîtimizin bu mühim noksânını tasviye ve telâfidir. İşte mukaddime-i kitâbda tasrîhen tensîb eylediğim sükûtu ihlâl ile mukâbeleye karar vermekliğim bundan münbaisdir. Tenvîr-i hakîkat için hisseme isâbet eden vazife-yi îfâ ile kendilerine pey-rev olmayı bir vecîbe-i hamîyyet add eyledim.

Hüseyin Nesimi Giridî

nr. 1-17, s. 11-13.

3.54. Celâl Nuri [İleri]: Hükümet-i Hâzıranın Siyâset-i Edebiyyesi

Hükümet-i hâzıranın siyâset-i edebîyyesi! Şu unvanı gördükleri vakit, bazıları, belki, mâl bulmuş mağribîye döneceklerdir. Ne demek oluyor? Munhasıran edebiyat ve ulûm ve fûnûndan bâhis bir risâle bu gibi şeyleri karıştırabilir mi? Piyângoyu kazandık. Meseleyi ulû'l-elbâba arz ile gazeteyi tatil ettirir ve... Göze gireriz. Öyle! Diyecek yok. Dünyada hedm ve tahrîb gibi kolay bir şeyi olamaz. Bunca mesâî-i zarîfâne netîcesi vücûda gelen bir de lafî mâbedini de mecnûnun biri, bir lahzada, yakmıştı.

Bevvâl çeh-i zezemi lânetle anar halk

Sen kendini Kâbe gibi hürmetle benâm et

Evet! Mâdemki hükümet edebiyata karışıyor; edebiyat da biraz umûr-u devlete karışacak olursa bundan ne çıkar? Bâdî-i terkîm müdâhele oldur ki:

Hükümet-i hâzıra ve onun müstenid-ileyhi olan ittihât ve terakkî fırka-i siyâsiyyesi, istihdâm olunan bazı fart-ı gayret sâhibi memûrların zan ve zu'mları gibi, Rusya hükümeti misillü, ilim ve fenin, edebiyat ve şiiriyâtın düşmanı olamaz. Hükümet-i hâzıra teşekkül etmeden evvel onun a'zâsının ekseriyeti fikren müterakkî bir gâyenin, hürriyet ve meşrûtiyet gibi bir nuhbe-i mütekâmilenin hayyiz-i husûla çıkması için Paris'te Cartier Latin'de, Lonra'da gazeteciler muhîtinde, Kâhire'de erbâb-ı dânişin maiyet ve meclisinde bulundular. Bunlar mülk-i Osmanî'de biraz ilim ve maârifî tervîc için kıyâma hazırlandılar. Ulemâ ve hükemâdan birçoğu Jön Türkler'e yardım etti. Netîce kelâm-ı Rusya'dan, Lehistan'dan firâr edip de fen ve ilme müsteniden bir inkılâp yapmak isteyen erbâb-ı dâniş gibi Jön Türklerimiz de aynı muhît-i irfânda bulundular. Bunların ilim ve marifet aleyhinde bulunabilmeleri akıl ve hâtra gelmez.

10 Temmuz'dan evvel Jön Türkler'in Abdülhamid-i sâni'ye en ziyâde hücum için meydâna çıkardıkları kaziye şu idi: Padişah sansür yaptı; maârifî söndürdü; erbâb-ı dânişî ezdi; kemâli menfâda öldürttü; Hürriyet-i Fikriyyeyi izâle etti; binâenaleyh âdem yetişmiyor; biz hürriyet ve meşrûtiyeti istiyoruz ki bu sâyede silâh-ı irfânla tecehhüz edebilelim ve hak-nakâ ve mevcûdiyetimizi isti'mâl bizim için kabul olsun. Zannederim ki destûr-i aslî ve esâsî bu idi.

Hâlbuki bugün ne görüyoruz? Hâce Efendi'nin biri bir curnal basıyor Hürriyet-i Fikriyye'ye taraftar bir gazete sedd ediliyor. Bir dinsiz aynı fazîhayı irtikâb ediyor, bir cerîde-i diniyeye kapılıyor. Her gün, evrâk-ı yevmiyyede falan mecmua kapanmış, falan mecmua onun yerine kâim olmuş gibi havâdisler görüyoruz.

Bu işte bir gayr-i tabîlik var. Bu bir buhrana benziyor. Güzellik ittihâz edilen tedâbir -ki İttihâd ve Terakkî'nin ve Jön Türkler'in marazîsine, ma'a'l-kasem iddiâ ederim, mugâyirdir- bir semere vermiyor. Avusturalya veya Amerika'dan biri gelse de bizim işlerimizi tedkîke koyulsa hükümet-i hâzıra ulûm ve fûnûnun aleyhindedir hükmünü basacak.

Ulemâ, edebe bu kadar muhtâc olduğumuz, fikirlerimiz bu derecede pas tuttuğu bir zamanda hürriyetin şekl-i zâhirine bile adem-i mürâatımız neden ileri geliyor? Şu dakika-i rûhiyyeyi biraz arayalım. Re's-i kârda ilim ve irfânları ile tehayyuz etmiş vükelâ ve ricâl var. Bunların cümlesi seviye-i fenniyemizin pek aşağıda bulunmasından şâkî. O hâlde? Zannederim ki gavâil-i siyâsiyye, mesâil-i dâhiliyye ve hâriciyye hükümet-i seniyyeyi hayli yoruyor. Bundan bi'l-istifâde saltanat-ı Osmaniyye'nin, hükümet-i hâzıranın, fırka-i mümtâzenin asıl rûhuna adem-i vukûfu olan birtakım ikinci derece kimseler fart-ı gayret gösteriyorlar.

Hükümeti müdâfaa edelim: Adalar meselesi, Yunan kavgaları, Avrupa siyâseti, para maddesi, muhâliflerin harekât-ı ihânetkârânesi, ilâh, ilâh, gibi işler Rus mütteliklerimizi o kadar yoruyor ki memleketinin idâre-i ilmiyye ve zihniyesi keyfiyetini ikinci derecede telakkî ile ihmâl ediyorlar.

Mecmua kapatılacağını, idâre-i meşrûtede tekâmülât-ı ilmiyye az çok yardım eden resâilin sekte-i ta'tile uğrayacağını bundan on sene evvel asla hatırıma getirmezdin. Ben, o zamanlar, herkes gibi düşünürdüm ki idâre-i keyfiyyenin hedminden sonra gelecek hükümet ahrârâne her şeyden evvel matbûât ve edebiyatı cenâh himâyesi altına alacak, erbâb-ı kalemi teşvîk ve tergîb edecek ve beş on senede bizim de medâr-ı iftihârımız olacak bir edebiyat-ı Türkîyye, bir ulûm-u Türkîyye meydana gelecek...

Filvâki erbâb-ı kalem arasından hâinler, edepsizler çıkmadı değil. Derviş ve vahdeti de gazeteci idi. Fakat, meselâ, kimyâ-i müessir zehir istihsâl çâresini buluyor

diye bu fen bırakılmayacağı gibi erbâb-ı matbûât arasından bir düşman çıkıyor diye bütün matbûât da ezilmez ya...

Bağıra bağıra mevâd-ı âtiyeyi talep ederiz: Artık cehlden, nâdâniden, gılzet ve huşûnet-i tab'dan el-amân. Hükümet ve İttihat ve Terakki bizim havâyic-i edebiyeye ve ilmiyyemizi yerine getirmelidir. Bize vakit lâzım, okumak lâzım, yazmak lâzım. Âzân-ı müheykelemizi setr edecek uzunca bir fes bulamıyoruz. Serîan ilmî ve edebî bir politika ittihâzı, matbûâtın himâyesi, erbâb-ı kalemin mazhar-ı terğîb olması hükümetin vezâif-i esâsiyesindendir. Jön Türkler eğer Hürriyet-i Fikriyye'yi temîn ve maârifî himâye etmezlerse sözlerinde durmamışlar demektir. Hâlbuki biz bu fikirde değiliz. Bu asırda her mesele-i ilmiyye tedkîk olunabilmelidir. Teessüf ederim ki bu kadar açık hakâiki 1330 senesinde yazmak ve tekrar etmek mecbûriyetinde bulunuyoruz. Resâil-i fikriyyenin siyâsetle alâkası yoktur. Hiçbir meseleden âsâyîşe hâlel gelmez. Hiç olmazsa hürriyetin bu kadarını muhâfaza edelim.

Gazete ve mecmûa kapamaktan kolay bir şey tasavvur edemem: Fakat unutulmasın ki kapanan o gazete değil, başka bir şeydir. Hürriyet-i esâsiyeye hâlel gelmez. Ufak tefek tecâvüzler hürriyetin daha ziyâde istikrâr bulmasına hizmet eder. Geçen asır zarfında İngiliz hükümeti, bugün İngiltere'nin bâdî-i tefevvuku olan mâkineler aleyhinde bulunmuştu. Birinci Napolyon ve Mösyö Adolf Tiger şimendifer inşâsı fikrinin aleyhdârları idi. Zamanın hükümeti küre-i arzın devri aleyhinde bulunarak Galileo'ya tövbe ve istiğfâr ettirmişti. Ve-kıs aleyhü'l-bevâkî. Bununla beraber Manchester'da makineler işliyor ve İngilizler en mühim menâbi'-i servetlerini pamuk fabrikalarından istihsâl ediyorlar. Fransa'da hutût-u hadîdiyye her noktayı birbirine vasletmiş, refâhiyyet-i umûmiyyeyi tezyîd ediyor. Ve ruhbân ve ricâl-i hükümetin ısrarına, Galileo'nun istiğfârına rağmen küre-i arzımız yirmi dört saatte bir devrini icrâda kusûr etmiyor. Ben arzu ederim ki zimâmdârımız meşâgil-i muadeleleri arasında biraz vakit bulup da matbûâtın giriftâr olduğu şu kâbustan kurtulması için çâre bulsunlar, ilk düşünce ve gâyelerini tahattur etsinler ve biz de biraz nefes alalım. İttihat ve Terakki tarih-i umûm-i hürriyetinde mazharının nâm olsun. Dünyada her maksad hürriyetle kabul-u istihsâldır. Örfen iş görmek güç değildir. Şu kadar var ki bunlar dâire-i serbestîde yapılacak işler kadar dâimî olamaz.

Hükümetten vesâyet ve himâyet bekleriz yoksa sedd ve ta'tiller değil.

Celâl Nuri [İleri]

nr. 2-18, s. 1-3.

3.55. Hüseyin Nesimi Giridî: Sanat-ı Tenkitte Bir Hatve-i Terakkî 4

Tenkîd şerâit-i asliye ve takallübât-i tarihiyesine artık hitâm veriyorum. “Sâhib-i Zuhûr”’un uğradığı müvâhızâtın bir kısım âzamına yakından, uzaktan muttali oldum. Fakat heyet-i ictimâiyyemizin eşkâl-i zâhire ve mâhiyyât-ı ledünnîyesi bunlara mültefir olmak külfetinden beni men' eyledi. Muhakkaktır ki heyet-i umûmiyye itibâriyle biz bu mülk ve saltanatın avâmil-i inkişâfiyye ve tekâmüllîyesinden add olunmaya henüz istihkâk kesb edememişizdir. “İ'lâ-yı kelime” gâyesinden mütebâid olduğumuz günden beridir ki ef'âl ve a'mâlımızın te'sîrâtından haberdâr olmaksızın muttasıl-ı mülkümüzü tahrîb ve kendimizi hazîz-i mezellet ve sefâlete mâni-i sedîd olmaktadır. Üdebâ, hükemâ, şuarâ, ashâb-ı kalem, erbâb-ı hüner, takım, takım-ı iftirâk ederek kimimiz Avrupa'dan ümîdvâr olmak, kimimiz felâket-i müstevlîyyenin bütün mesûliyetini hükûmete, millete atf ve isnâd eylemek, bir kısmımız Goethe Yunan'a mülâhazâta itbâ ile mahkûm-u kesel ve atâlet olmak, bir kısmımız dahi güya vesâil-i terakkî ve necâta zafer bulmuşuz gibi yalnız kendi muhâkemât-ı indîye-i irtidâdkârânemize mâkes-i tesîr aramak emrâz-ı mehleke-i ictimâiyyesine giriftâr ve şeh-râh-ı azm ve ref'târda da inkisâr-ı âmâl ve teşettüt-ü a'mâl ile bîzâr bulunuruz. Bu adem ahenk-i mevcûd ve hükûm-fermâ bulundukça mirsâd-ı taarruzdan işitilecek âvâze-i müvâhızaya iltifât etmek nasıl muvafık-ı hikmet olabilir? Midâd ve hâme, kırtâs ve alem kâfi midir ki herkesin zihniyet-i mütebelliresine imkân-ı tahavvül ve inkılâb-ı infâz olunsun “Sâhib- Zuhûr”’un ilk yevm-i intişârında “Âh... Yine mi İsrâîliyyât” nakarâtı istimâ' olundu.

Mütâlaa olunmadan verilen bu hükûm ve karar tazammun eden sadânın mevlidini araştırmak îcâb etti. Gördüm ki menâbi'-i mülevvese-i tahrîbiyyemizden intişâr eyleyen havâ-yı mesmûmun hazme-i kerîhesi bütün etrâf mı muhît olmuş; teneffüse imkân kalmamıştır bi'z-zarûre tahvîl-i veche ile hatt-ı hareketimi takibe karar verdim. Arası çok geçmedi. Yine diğer bir taraftan bir başka sadâ-yı ta'rîz daha tanîn-endâz oldu: “Sâhib-i Zuhûr laklakıyyât-ı edebîyyeden, siyâsi safsatalardan, ictimâî evhâm ve hurâfâtta ibâret imiş âh bîçâre millet, ne zamana kadar hâricî te'sîrâtın hançer bî-âmân iğfâlâtına kurban olup gideceksin!.. Kalemler ve hükûm ve fermânımızın sâha-i cennet âbâdında mugaylân esâfil, hava-yı latîfde tîre ve târdan başka müessirâtın mevcûdiyyetine hükûm vermek biraz müteassirdir tab' ve neşrinden

ümîd-vâr olduğum bir eserin ihrâb-ı milleti tavzîh eyleyen bir makâle-i mühimmesinden şu satırları istiâre ediyorum:

[Kan dökmeden memleket fethi için ne kadar esbâb ve vesâit melhûz ise garbın muhît-i irfânında mebzûlen mazhar-ı revâc olduğu gibi bilâkis istîlâ-yı celb etmek, istîlâ kuvâ-yı maneviyyesini tarsin eylemek için her ne lâzımsa şarkın kitle-i müçtemi'sinde tamamen mevcûddur garb, ihtiyâcât-ı dâhiliyyesini tasviye ettikten başka hârice tecâvüz sırasında dâhilen kendisini işgâl edecek avâmil-i muzirreyi de def eylemiş bir hâlde, şark ise meslûsât ve meşrûbâtında olsun âsâr-ı salâh gösteremeyecek bir seviye-i pestîde bulunuyor. Bunun tesiriyledir ki garbda vatan için çalışan, cihâd ve ictihâdî alâmet-i hayât telakkî eden ashâb-ı hamîyyet ecsâm-ı latîfe gibi şarka hulûl ederek mu'tâd olan usûl ve teâmülâta, cehâlet ve lâkaydiye mürâcaatla cem'iyât-ı şarkîyyeyi –körü körüne- kendi dâire-i tahakkümüne sevke sâ'î olurlar bir taraftan tabaka-i münevverenin teveccühünü kazanmak maksadıyla hayr-hâh sûretinde görünmeye ve diğer taraftan arzu ettikleri semerât nâfi'a-yı îlâd için tertîb-i hiyel ve desâise tevessül ederler. Nihâyet, hemyâze-i meskenetle serîr-i ârâ-yı atâlet olan şarka karşı “Van Li'l-insân...” kerîme-i ezeliyesine müşâhid olmak saâdetiyle kâm-yâb olurlar. Çünkü garb, matma nazarı olan menâtıka hulûl için orada müstakir olan şîrâze-i ittihâd ve emniyeti ihlâl etmek emeline mükîb olduğu bir sırada şarkın en münevver olan mütefekkirini dahi zaten salâh-ı âlem maksadıyla mebnâ-yı hükümetin lüzûm indirâsına kâil olduğundan efkâr-ı umûmiyye o vâdiye mün'atîf olarak her taraftan bir sadâyı şikâyet zuhuru takip eder herkesin lisân-ı ta'n ve teşnî'inde zavallı hükümet vird-i dâimî olur. Haklı, haksız her ferd tasallut-u a'dâdan harâşide rû olan nâzenin tab'-ı hükümete karşı bir vaz'-ı mütemerridâne âhizine başlar. Bu ise garb için bir mebd-i muvaffakiyet olur. Garb, tecâvüz edeceği mahalda milliyetin esâs olan âdât-ı mahkeme-i milliyenin devâmını kendi nüfûz-u matlûbuna hâil bilerek en evvel o noktaya imâle-i nazar-i dikkat eder. Bîçâre şark güyâ o kudret-i mel'ûnânenin mürâdîfi imiş gibi hemân millî, fitrî âdât ve secâyânın sakâmetinden bâhis bir gulgule-i şikâyâta zemin olur garb istîlâ-yı cihân için tertîb olunan hutût harekâtına akîm bırakacak müstesnâ simâlarıyla şarkın vâye-dâr olduğunu görse bile şarkta hüküm-fermâ olan fesâd ahlâka güvendiğinden katiyyen müteessir olmayarak zuhûrât-ı âtîyeye intizâr ile iktifâyı münâsib görür çünkü arası çok geçmeden “ana ve gayr-i ana” nazariyesinden tecebbür, menâfi' ve muzırrını istiknâhtan âciz olan şark-ı

tirâşîde serr-i mutaassıplarıyla, centilmen dimâğlı müteffekirleriyle, hırs-ı câh ve buhâr-ı arzdan sersemleşmek erbâb-ı ilim ve irfânıyla arası çok geçmeden garbın vazife-i cihâdiyesine müteahhid olur o sîmâ-yı şâzz yâ-töhmetsi irtidâd ve şâibe-i cehl ile bir köşeye atılır. Veya hedef dâne-i taarruz olarak şühedâ zümresine katılır...]

Artık bu hâlet-i rûhiyye nâ-kâbil inkâr iken ve dimâ'-i faâliyetimizin küreyvât-ı âteşinininden in'ikâs eyleyen müessirât-ı ictimâiyye böyle açıktan açığa husemâ-yı din ve devletin şân ve mâhiyetini ibrâz eder, dururken büyük bir hiss-i vatanperveri ile vücûd-pezîr olan me'âsir gayrete karşı zuhûr eden şemâtetkârâne tenkîdâtâ havâle-i sem'-i îtibâr etmek câiz olur mu?

Fakat Sakî Bey birâderimiz, ne tensîkât ve ıslâhâtın husûla getirdiği menfî cereyânlara ve ne de mağlûbiyet ve menkûbiyyetten tehevvue gelen harîsân-ı ikbâl ve saâdetin melekât-ı uzvîyânesine alâkadâr olmadığından bilhassa mâder-zâd bir hamîyyet-i mümtâze, asîl ve necîb bir maneviyyet-i mütemeyyize ile muttasîf bulunduğundan doğrusu a'mâk-ı rûhumda takarrür etmiş olan teessürât-ı aslîyede bir inkılâp azîm-i husûluna muvaffîk oldular. Büyük bir itmînân vicdânı ile kâni oldum ki karşımda bir ma'reke-i cidâl değil bir meydân-ı sa'y ve ictihâd mütebâriz olmuştur. Müessirden esere veya eserde müessire intikâl maksadıyla müellif-i hakîrin şahsiyyet-i maneviyyesini vaz'-i zemîn muhâkeme eyleyen ilk makalelerine şimdilik kendimi âlâkadâr add etmemek mecbûriyetindeyim. Yalnız Tarih-i Osmanî'ye şiddet taalluku cihetiyle bu mebhasta mensî kalan bir nokta-ı mühimmeyi der-hâtır ettirmek isterim. Girit hâ'ilesi ile âtî müterâdif âsâr acaba Yunan muhârebesindeki muvaffakiyyât-ı Osmanîyye'nin en başlı âmilleri sırasında şâyân-ı zikr add olunamazlar mı? Kalemler ve Osmanî'ye takım, takım gönderilen ve harbin mebâdisinde Alasonya Ordugâhı'na kadar îsâl edilen bu müellefât, urûk-u hamîyyet ve salâtı tehzîz ve intikâm sevdâsıyla âteş-nâk bir garîziyyet-i dînîyyenin fevânını tesrî' etmemiş olsaydı –bütün erkân-ı harblerin tasdîk ve îtirafıyla sâbit olduğu üzere -Kurûn-i Vüstâ muhârebâtıyla hem ayyâr olan o harb-i acîbde o kadar parlak bir zaferin tahakkuku tamamen kâbil olabilir mi idi? Bu fikir ve mütâlaanın verdiği mestî-i gurur tesiriyledir ki o sırada hem -fîkr u hem- vicdânım olan bir refîk-i muazzezime yâdigâr edilen bir tasvîrimin zîrinde şu kıt'a-i muharrer bulunmaktadır:

Maksad-ı arzûyu hüsn-i işrihâr olmuş bana

Hidmet-i biçâregân ve sâik-i feyz ânân

Hamdele hâmem oldu hançer-i sertîz-i kahr

Düşmen üzere sallayıp aldım nasîb-i intikâm

Hüseyin Nesimi Giridi

nr. 2-18, s. 3-5.

3.56. M. Rauf: Yeşil Gözlerin

Çehre-i hâredâr-ı hercâî

Nazlı şebnemle ihticâb etmiş;

-Ân be ân mor, elâ, yeşil, mâî...-

Gözlerin tayf-ı iğtisâb etmiş.

Bozulur bûse-i harâretle;

Tâb içinde benefşe rengi uçar;

O bebekler ki nûr-ı ismetle

Zıll içinde büyür ve lem'a saçar;

Bazı âgûş-u râkidinde seher

Uyuyan bir hüceyredir bî-hoş;

Bazı haşeminden âsmân titrer

Bî-gerân bir muhît-i cûş-â-cûş...

Rûh-nevâz-ı hayâl; azâb-engîz:

Bazı bir hâle, bazı pür-şimşek...

Tâb u tâbında, şûh u dîde-i girîz:

Bazı bir jâle, bazı bir kelebek...

O füsünkâr, o cân-rübâ-i dîde

Ezher-1 encüm-ü semâvîdir;

Ân-1 hüznünde öyle âsûde,

Ân-1 şevkinde öyle sâfidir.

Ki seher vakti zühreden süzülen

Muhteriz bir zühûr ile üzüdür;

Öyle sâfi ki rûh-1 âvâren

Ka'r-1 pâkında müncelî görölür.

Âh o gözler ki şimdi nâr-1 elem,

Şimdi nûr-u keremle meşhûndur!

-Pür-televvün, hafâ-nemâ, mübhem...-

Âh o gözler ki ayn-1 rûhundur!...

M. Rauf²⁹

nr. 2-18, s. 11.

²⁹ Geçen nüshada münderic (Git Git) unvanlı şiirde görülen berveci-î âtî hafî'ât-ı tertîbiyye tashîh olunur:

Hata
Sadâ-yı Mesâr
Çıkma Hayâl...
Rahne-ver
Eyle mest
Anûd Kalbimde

Savâb
Nidâ-i Mûsân
Çıkmez Artık Hayâl...
Rahne-verdir
Eyleme Mest
Gavr-ı Kalbimde

Elvâh ve Tasâvîr:

3.57. Celal Nuri [İleri]: “Evrâk-ı Eyyâm” Münâsebetiyle Cenap Şahabettin

Doktor Gustave Le Bon’un bilmem hangi eserinde okumuştum: Eâzım, asırlarının kırk, elli, yüz sene ilerilerindedir. Güzellik Stendhal’ın yine ismini unuttuğum bir eser veya makalesinde görmüştüm: “Ben elli sene sonra anlaşılacağım.” Shakespeare de muâsırlarından ziyâde ahlâfı tarafından takdîr edilmiştir. Yine bu kabîlden olmak üzere Andre Chenier hâl-i hayâtında değil, vefâtından pek çok sonra Fransa’nın en büyük şairlerinden biri olmak üzere ihrâz-ı şöhret etmiştir. Bizde de rûhiyyât îtibarıyla mühim bir söz var: “Canlı evliyâ olmaz.” Şu emsâla bir de Fransızca darb-ı mesel ilâve edelim: “Hiçbir kimse kendi memleketinde peygamber değildir.”

Cenap Şahabettin de zamanını kırk, elli, belki yüz sene geçmiş bir müstehzi-i lâkayd, bir ince edîb, bir zarîf şâir ve bir âhir zaman dervişidir.

“Evrâk-ı Eyyâm”ın ihtivâ ettiği makâlât ve fikarâtı elbette bilirsiniz. Bunlar yeni şeyler değildir. “Hürriyet”, “Şûrâ-yı Ümmet”, “Hak”, “Azim” gibi şihâb aya gelip geçen birtakım gazeteler de bu tirâşîde makaleleri okumuş, meşk-i ittihâz etmiş, hatta birkaçını bellemiş ve ezberlemiştik. Fakat bu güzel sahifelerin Evrâk-ı Eyyâm arasında kalıp mâzîye karışmasından, nisyanâ karşı sigorta edilmemesinden pek müteessir oluyorduk. Lehü’l-hamd “Evrâk-ı Eyyâm” bir cild şeklinde toplandı. Elime bu zarîf kitabı aldığım vakit memâlik-i mağsûbemizden birini, yahûd daha doğru bir tâbir ve teşbîh ile, eyyâm-ı âfilemizden, mâzîmizden bir devre-i latîfeyi istirdâd ettik zannında bulundum.

Bu kitabın sahifelerini gayr-i muntazam bir sûrette karıştırdığım vakit cenap cenabın o beşûş çehresi, bir de onun zımnında ihtifâ eden simâ-yı maneviyyesi gözümün önüne geldi.

Cenap zamanını iyi anlamış, onu bir bedîa gibi adesesinin mâverâsından görmüş, hassas ve fakat hissin fiziyooloji îtibarıyla ne olduğunu bilir, müstebidd, şer'-i sühandan kendi ictihâdından başkasını tanımaz ve bilmez bir büyük adamdır.

Eğer cenâbın rütbe-i uzemâ-yi dehâsını, pâye-i bülend sanatını anlayamıyor iseniz iyice bilmiş evveliniz ki kabâhat sizindir. Çalışınız, çabalayınız, uğraşınız o zaman görür ve anlarsınız ki Cenap Şahabettin Tarih-i Edeb ve Elsine’de iki büyük rol oynamıştır.

Evvelâ — Altay’dan gelen kaba ve haşın bir lisân tekellüm eden Türkler’e “Muz”ların bile büyük bir lezzetle dinleyecekleri rakîk, ince, zarîf, nükte-âlûd, müstehzî manzûmeler, mensûreler okutmuştur; sâniyen -sanat-ı istihzâyı o derecelerde tekâmül ettirmiştir ki asrımızın en (meşhûr) müstehzîsi Mösyö Anatole France, cenâbımızın karşısında biraz küçük kalır.

Cenâp’ın iki kusuru vardır:

Evvelâ — Abdülhak Hâmit için de dediğim gibi Cenap Şahabettin Türk’tür. Bu itibâr ile edebiyat-ı umûmiyye-i âlemce henüz meçhûl kalmıştır; sâniyen -erbâbı tarikattandır, yani çok çalışmaz. Anatole France gibi pür nükte ve mazmûn yazılır yazmayı kendisine meslek ve sanat ittihâz etmemiştir: Canı ister ise yazar yazar. Biraz “Amâtör”dür, “Die Tante”dir. Keyfi için çalışır.

Şu fikramı okuduğu vakit Cenap üstâd, bir mu’tâd, benimle de istihzâya koyulacaktır.

Chef-d’oeuvre’ler elbise sipârîşi edilir gibi ölçü ile ısmarlanır mı? İlham kayd ve şarta tâbi olur mu?... Bu iki suâlin cevâb-ı menfisi sûret-i mutallakada doğru veyâhut yanlış değildir. Şâh-ı eserlerin sipârîş edildikleri de vardır: Raffaello o yaman tablolarını emir ve fermân üzerine boyamıştır. Fakat ben o derecesine çıkmayacağım: Cenap Bey sanatı sanat için yapsın; onda bir gâye-i ilmiyye ve ahlâkiyye aramasın, fakat... Hiç olmazsa tahrîr ve inşâd kendisine sanat ittihâz edenlerin en lâkaydı kadar çalışsın, bu kadar je me’n fichiste olmasın.

Yazı yazarların bir kısmı “kemmiyet”i, “keyfiyyet”e galebe ettirdiler: Kavliniz gibi; bir takımı da “kemmiyet”e mültefit olmazlar, cins ve nev’a, “keyfiyyet”e bakarlar: Cenap Beyefendi gibi. Acabâ şu iki mesleğin ortası bulunsa olmaz mı? Papa Hazretleri her ne vakit Ex cathedra söz söylerse hata edemeyeceği

gibi, Cenap da, ne kadar çok yazsa fenâ bir şeyi meydâna getirmek kâbiliyetini hâiz olmadığından, elbette, her yazısı, bir sâbık ve bir mu'tâd, iyi, güzel ve doğru olur.

“Evrâk-ı Eyyâm”daki “kronik”leri bugünkü gazetelerdeki makâlât ile mukâyese ediyorum: Bundan birkaç sene evvel, her mevsimde açılan Paris Sanâyi-i Nefise salonlarından birinde Antitése unvanlı bir tablo görmüştüm. Etemm ve ekmel, elezz ve lutf uryân bir kızın yanı başında ekreh ve eskal, eşna' ve ebleh bir şebek yapmışlar. İnsan, bu abûs ve çirkin hayvana bakınca kızın melâhatını daha güzel anlıyor. Maymunun grimaslarını görünce o mahlûk-u dil-firîbin gülümsemesindeki mânâyı, tavrında, endâmındaki ifâdeyi daha başka bir vuzûh ile derk ediyor.

Lâ-yemûtlar sırasına girdiğimi duydunuz mu, biliyor musunuz? Sofa-vârî kurduğum şu kıyâs-ı mantıkeyye bakınız: “Evrâk-ı Eyyâm”da bana hitâb edilmiş şâh sahifeler var. Bunlar bittabi, ebediyen kalacak ve okunacak ve bir gün gelecek edebiyat-ı umûmiyye beşerin mâl-ı müşteriki olacaktır. O hâlde benim nâm-ı âcizem de, dolayısıyla, ebedle mübeşşir değil midir?

Celâl Nuri [İleri]

nr. 3-19, s. 2-3.

3.58. Münif Paşa: Kemal Paşa Hazretleri'ne

Fî 11 Rebûlâhir Sene 1290

Tahran'a muvâsalat edeli bir mâhî-i mütecâz ise de kâh def-i meşâkk-i sefer ve kâh tehiyye-i esbâb-ı Hızır gavâili şimdiye kadar takdîm-i arîzaya müsâit olamayıp bundan ziyâde te'hîri dahi şîme-i ubûdiyyetime nâ-çesbân olduğundan îfâ-yı vazife-i husûsiyete mübâderet ederim. Sıgar-ı senemden berü ve belki şîr-i mâderle beraber telakkî etmiş olduğum efkâra nazaran İran memâlikinin her köşesi bir huld-i berîn ve her kâşânesi bir nigârâne-i Çin îtikâdında idim. Bu münâsebetle hemân kâffesi zerdûz acem olarak beraber getirdiğim kâlâ-yı hoş-mâ-yı evhâm ve hayâlât bu seyâhatım esnâsında külliyyen târac-gerde-i pür-zûr mahsûsât oldu. Sad-ı hayf ki her neresinde bakiyye-i âsâr-ı selef olarak bir âlî binâ görölse (bûm nevbet mî-zend bir der ki Efrâsiyâb) musarra meşhuru elbette Zebur kitâbe-i eyvânı ve (Az nakş u nigâr der u dîvâr-ı şikeste âsâr-ı bedîd-est Sanâdîd Acem Ra) beyiti engüşt ber dehân-ı hayret olan seyircilerinin verd-i zebânıdır. İşte âsâr-ı selef harâbiyette âşiyâne-i bûmdan nişâne ise ebniye-i ahlâf dahi men-i hays el-terkib kırlangıç yuvasını andırır hiçbir vakitte yollarının heyet-i aslıyyesi ihlâl olunmak tecvîz olmamış olmakla gezildiği vakit cihât-ı erba'asının üçü topraktan ibâret görülür. Vâkıa mebd'e' ve maâdımız toprak ise de birkaç günlük ömr-ü azizi dahi böyle hân-ı siyâh içinde tebâh etmek doğrusu revâ değildir. Şu hâle nazaran İran'da bir şiddetlice yağmur bir şehri tahrîbe kâfi olduğu gibi bir tulumbacı bölüğü dahi sûrını zîr ü zeber edebilir. Sâir cihetle servet ve memûriyeti dahi bu nispettedir. Hülâsa şimdiki hâlde İran, virân-ı vezn ve mânâsında olup pîş-i nazar-ı veliyyü'n-ni'âmılarına gâyet müz'ic ve mükedder bir levha-i arzından ihtirâzen bundan ziyâde tesvîd sahife-i beyâna cesâret edemem. Tebriz'de Mirza seng-lâh ve kazevînde ilhanî ve Tahran'da sadrazam Hüseyin Hân Hazretleriyle melâkı oldum. Seng-lâh kendi ifâdesine göre seni yüzü tecâvüz etmiş iken hemân yine eski hâl ve heyetinde olup dişleri dahi sağlamdır ve yine evvelki gibi kemâl-i tumturak ile eş'âr okuyor. Burada dahi köşe-i inzivâda lâne-sâz evc-i isniğnâda bâde-keşâ-yı pervâzdır. Mamafih mukâbele-i ziyâret-i çâkerâneme tenezzül eylemiştir. İlhanî tâz-ı hicazından telgraf ile çâkerlerini dâvet ve beş altı saatlik mesâfeye adamlar ve hediyeyle irsâliyle istikbâl edip bir akşam sarayında misafir olduk. Mükemmel bir ziyâfet tertîbiyle sâzendeler ve rakkaslar celb eyledi. Taraf-ı âlî-i âsafânelerinden iltifâtname getirmediğim cihetle mukadder olmuş ise de selâm-ı mekkârım ittisâm dil-

nüvâzilerinden müteselli ve memnun olup o ihtîşâm zât-ı me'âli simât deverâneleriyle İstanbul'da müntesib olduğu diğer bazı zevât-ı kirâmın ezkâr-ı cemîle ve evsâf-ı cemîleleriyle vakit geçirildi. Kazevîye gireceğimiz gün yolda rûfekâdan birisine demiş idim ki acabâ ilhânî bize ne ikrâm eder. Beynimizde olan ülfet-i kadîmeye nazaran elbette bize zîr-i destânı hakkında mebzûl olan çûbdan yedirmeyip belki onun mahsûlunu yedirir. Bunu kendisine nakl ettim. Meğer o gün bizim vürûdumuzdan mukaddem iki adam dönmüş ve bunlardan biraz para almış imiş. Bu hâle matla' olduğuma zâhib olarak ne yapayım herifler pek büyük kabâhat işlemler idi diye i'tizâra başladı ve bu keyfiyet haylice mûcib-i latîfe oldu. Kazvin İran'ın sâir yerlerinden ziyâde harâb ise de ilhânînin oturduğu hükümet konağı Safeviler zamanında kalma gâyet vesî ve oldukça muntazam mahal olup bize her tarafını seyrettirdi ve etlerini ve şahinlerini ve tâzîlerini dahi gösterdi ve eline çok para geçiyor ise de harem ve selâmlıkta yüz otuz kadar galebeliği olduğundan harc etmeye mecbûr olduğunu söyledi. İhtîşâm üstünü eski usûl üzere sarayının kapısında nevbet çalındı. Bu arîzam pek mutavvel olduğundan tasdî' serr-i âlîlerinden ictinâben bu kadarla iktifâ ederim o libâbda.

Münif Paşa

nr. 3-19, s. 3-4.

3.59. İskeçeli Mehmed Sıdkî: Kara ve Son Bir Gün!
-Celâl Nuri Bey'e-

“Soldan sağa, sağdan sola” bir şûriş-i müdhîş,
 Bir canlı sefâlet; o ne zehr-âbe-i hûnîn!
 Her çehreyi bir meyyit-i pür-hisse çevirmiş,
 Etmiş bütün ümîd u hayâlâtını tel'în;..

Bir tahtaha-i zâlimenin kanlı ve makûs:
 Peymâne-i la'lini;.. Fakat dinle biraz sen!
 Yurdun şu kızılıkları üstünde derinden:
 Bir nevha-i hüsrân geliyor; nevha, ve efsûn!!

Artık ne hayâlât, ne rüyâ-yı emel var?
 Bir kirli yübûsetle sırtmış gibi her yer,
 Karşımda emel beste-i vahşet bir ecel var?:
 Bî-kayd u tahassüs bana olmuştu o rehber;..

Lakin yine ümîd-i halâs!.. İşte ufukdan:
 Top sesleri bir darbe-i kakhâr ile âkis,
 Bir telsiyedir gerçi; o her darabet mînâ!:
 Ümîd u hayâlin serr-i iclâlına câlis!...
 Ümîd u hayâlim, o ne kudret ki kederden:

Bir tâk-ı zerâfser yaratır muhyî-i ervâh!;
 Bilmem ne çıkar ve hem u hayâlât ile yerden,
 Lâ-havle ve lâ-kuvvete illâ billâh;..

Artık ne hayâlât-ı serâbîde, ne hülyâ!
 Yurdun uyumuş sîne-i hüznünde dikenler,
 Bir hiss-i felâket duyuyor kâhr u ber-pâ:
 Her lânede pür-haşyet u hüsrân birikenler!..

Her lânede bir gizli enîn! Âh şu evden,
 Bir bîkr-i nezîhin uçuyor ince ve hassâs:
 En tatlı hayâlât;.. Harâb oldu ve birden;
 Elhân-ı mezâmîrde, son girye, son âvâz:
 Son nevha-i nefretle sükût etti;.. Fakat bak:
 Bir kanlı temevvücle giden sayha-i dîne;
 Leylin ısırın zulmet-i meş'umunu şimdi:
 Bir va'd-ı saâdet yıkıyor;.. Şanlı netîce!...

İskeçeli Mehmed Sıdkî

nr. 3-19, s. 9-10.

3.60. M. Rauf: Tahattur
(Lamartine'den):

Oluyor nâfile günler güzerân
 Etmeden eserini nakşîde-i râh;
 Ey son aşkım! Dil-i mecrûhumdan
 Silemez hâtıra ki baht-ı siyâh.

Seyredermiş gibi eşcâr-ı kühen
 Solgun orak-ı hazân-dîdesini;
 Görerek inliyorum arkada ben
 Müntefî yıllarımın tûdesini;

Gerçi gîsûmu beyâzlattı zaman;
 Cûyu pâ-beste eden rîm-i şimâl
 Gibi isminde olan bâd-ı hazân
 Hûnumu eyledi mevkûf-u hüçâl.

Rûh gibi seni edilmez ta'dâd,
 Kocamız gönlüm içinde lakın
 Hüsni-sehhârını firkat-ı müzdâd
 Eyleyen çehre-i ismet-nâkın...

Dîdeme olmadık asla pinhân;
 Mûtehassir nazarım yerde seni
 Görmez olduk da semâya tayerân
 Ederek buldu felekler de seni;

Ebedî lâne ki doğru pür-vâz
 Ettiğin vakit seherde ne isen
 Arş içinde yine ey tâ'ir nâz
 Öyle meşhûd oluyorsun bana sen...

Behcet-i sâf melâl-efşânın
 Gökte de eserini takip etmiş;

Tabi sevindiye bugün çeşmânın
 Nûr-ı bâkıyyât ile pür-tâbiş

İşte telsîm sabâ-yı meftûn
 İle zülfün yine perrân oluyor;
 Bir örülmüş âbânozdur gisuñ,
 Dağılıp çehre ki mevcân oluyor.

Oradan süzülen tatlı zılâl
 Veriyor hüsnüne bir kat daha ân;

Bir seherdir ki o gülzâr-ı cemâl

Oluyor ebr-u perîşândan ayân.

Şu'le-i neyyir âlem-i şâmın

İrtisâmıyla sönüp zâil olur.

Şebi yok, akşamı yok sevdâmın

O her ân pür-i pertevine nâil olur.

Seni çöllerde, meşâcirde, sehâb

Üzerinde görüyorum hem işitir;

Resmeder çehreni âyîne-i âb

Sesini düş-u sabâ hâmildir.

Hân u minâ gece hâbîde iken

Milletimin ninnisini gûş eyler;

Sanırım meyl ederek gûşuma sen

Söylüyorsun bana ulvî şeyler.

Şu perâkende reşâşât-ı ferî

Severim çünkü leyâlî-i rûşen

Eyleyen encümün en cezbe-i verâ

Üzerinde görünürsün bana sen.

Nevbahârdan uçan âvâre nesîm
 Mest eder nûkhet-i sâfiyle beni;
 Çünkü naklettiği en tatlı şemîm
 Andırır bûy-u ter-i kelefime

Tesliyet-hânem ibâdetindeye;
 Tek ve tenhâ, mütekkedir giderim;
 Eylerim hakka duâ-i pür-girye;
 Dest-i nerminle kurur dîdelerim.

Gece şebâlîği üstümde açar
 Baş ucumda oturursun sâhir;
 Gördüğüm dîde-i rabbâ rüyâlar
 Feyz-i aşkınla bana melhemdir.

Nûr-ı eyyâmım hâbımda saçıp
 Destin itseydi beni devr-i nehâr,
 Rûhumda nısf-ı semâvisi! Kaçıp
 Sînen üstünde olaydım bîdâr..
 Hem temevvüc iki zertâr- sabâh,
 Mezc edilmiş iki âh sevdâ

Gibi yeksân iken ervâhımız âh
Eyleyip durmadayım ben hâlâ...

M. Rauf

nr. 3-19, s. 12-13.

3.61. Celâl Nuri [İleri]: Musâhabe-i Gayr-i Siyâsiyye -Gökalp Hazretleri’ne-

Memleketimden takriben altı bin mil uzakta, Michigan Gölü’ne muvâzî olan bir hattın üstünde, süslü bir “Pollman” Agon’unda kat’-ı müsâkât ediyordum. Şikago ile Indianapolis arasındaki fabrikaların bacaları, anbarların, hırdavat-ı hadîdiyyenin, hablların, arabelerin, ve vagonların kesreti, amelenin gidip gelmesi, katarların tehâcümü, sol taraftaki iskelelerde müşâhed olan faâliyet, Duklar’ın manzarası lokomotiflerin mütemâdi çanları, beni, elimde tuttuğum bir Türkçe risâleyi okumaktan men' ediyordu. Karşı koltukta oturan altmış yaşlarında, kâmil münirveş, kuru, kırmızı asabi’s-seciye bir zât büyük bir dikkatle, ciddi bir fikir tecessüs ve tefahhusla mâî ve keskin gözlerini okuyamadığım risâleme nasb etmişti. Böylece sekiz on dakika geçtikten sonra koltuğunu büsbütün karşıma çevirdi ve, bir fırsat, bulup çoktan beri istimâ'na hasret-keş olduğum Türkçe ile:

—Siz Türk müsünüz? Dedi. Şu “Türk” lafz-ı mübeccelini duyduğum, husûsuyla vatanımdan pek uzak “Indiana” hükümet-i arziyesinde duyduğum vakit bâsıra ve müfekkirimi îcâb eden manzara-i medeniyet, şu hây u hu sînâ’î, hatta Michigan Gölü’nün güzellikleri ehemmiyetlerini gâib etti. Türk olmayan şeklinden, şemâilinden, turundan şarklı olmadığı vâzihan anlaşılan bu zât acabâ kim olabilir? Muhattabı olduğum bu beşûş kimsenin hüviyyetini henüz soracak bir dakika veya saniye geçmeden, şu suâl, bir şimşek süratıyla müfekkiremden mürûr etti. Aradan çok geçmeden yoldaşım cebinden kart ve vizitini çıkarıp kendisini bana takdîm ile dedi ki:

—Ben, otuz yedi seneden beri memleketinizin silsile-i ekdârını bazen yakından, fakat ale’l-ekser uzaktan takip eden bir sâbık gazeteci, bir lâhik-i müverrihim. An asıl İrlandalıyım. Sivastopol kaleleri Osmanlı ve müttefik donanmaları tarafından dövülürken Dublin’de doğdum.

Pederim saltanat-ı Osmaniyye’nin bekâ-yı şânı için Balaklava Muhârebesi’nde şehit oldu. Yirmi yaşında iken muhbirlik sanatına sülûk ettim. 1877-78 muhârebe-i müessifemizi “New York Toribion” nâmına takip ettim. 1894’de Ermeni İhtilâlât’ına sâha olan vilâyet-i sitte veya aşereyi dolaştım 1897’de “Amerikan gâ’elik” nâmına

Yunan Muhârebesi'nde bulundum. İhtiyar ve yorgun olmasa idim son felâketleriniz şâhidi olmak için Balkan Muhârebeleri'nde iştirâk ederdim; fakat....

Katar son derecede süratle İndiana arazisini geçiyordu. Muhibb-i nevânım Mr. Eduin C... Hâtırât ve müşâhedât-ı sâbıkasını kemâl-i lezzet ve ehemmiyetle anlatıyordu. Aradan birkaç saat geçti. Ortalık kararmıştı. Vagonun camlarına dışarıdan bir, iki, beş damla düştü menâzırı takip etmekte artık hiçbir mânî yoktu. Saat dokuza doğru yemek salonuna gittik. Çok şeker kimseler yoktu. Bir küçük masanın etrafında taâma intizâren lallaka-perdâz oluyorduk:

—Müsâade ederseniz, dedim, İrlanda'nın selâmet-i âtiyyesine ve memleketimin bekâ ve devâmına birer “kokteyl” içelim.

“Memleketimin bekâ ve devâmı” kelimelerini refik-i muhatabım, düşünce düşünce birkaç defa tekrar etti:

—Müsâade ederseniz ve erken uyumak mu'tâdınız değilse şu “Memleketimin bekâ ve devâmı” fıkrası üzerine bir mübâhese açalım. Türkiye ve âlem-i şark İslâm'a taalluk eden her musâhebe beni derece-i nihâyede müstefid eder. Yeni dünyada da, maatteessüf, bu zeminde lakırdı edecek kimseye tesâdüf edemiyorum. Onun içindir ki sizinle teşerrüfî bir bahtiyarlık telakkî ederim. Memâlik-i Osmaniyye'yi sizin tevellüdünüzden çok evvel tedkîke koyulduğumdan zannederim ki ifâdâtımda –Acz ve taksîrimden kat'-i nazar- sizler için de bazı hakikat zerrelere bulunabilir. Binâenaleyh vaktinizi boş geçirmeyeceğinize ümîd-vâr olabilir.

“Memleketimin bekâ ve devâmı”... siyâsiyâta karışmayalım. Çünkü bir insan bi'l-fi'l işin içinde bulunmazsa, cereyân-ı ahvâl ve vukûâtla resmen matla olmazsa ifâdât-ı hissiyât ve mütâla'ât-ı indiyeye müstenid olmaktan hâli kalmaz; bu adam velev ki “Times”ın muharrer-i siyâsiyyesi olsun. Diplomatik mesâil üzerine hâricden fikir beyân etmek için büyük bir safvet lâzımdır. Bir hâriciye nâzırı infisâlından kırk sekiz saat sonra tedvîr etmekte olduğu siyâset hakkında fikr-i dermeyâna salâhiyet-dâr değildir. Siyâset bertaraf. O hâlde “Memleketimin bekâ ve devâmı” fıkrasını biraz müverrih nokta-i nazarından tedkîk edelim. Bir adam Balaklava gününde doğar ve düşünmeye kabiliyyet peydâ ettiği zamandan beri ameli ve nazarı sizin işleriniz ile uğraşırsa tabîidir ki bir cereyân-ı tarihe iştirâk etmiş olur. Zaten şarkta (cereyân-ı tarih)

garbdan daha büyük bir sürata mâlikdir. Rus-Türk muhârebesi, bence, kurûn ve sitâye, Kırım Muhârebesi kurûn-u mütekaddimeye aittir; Balkan Muhârebesi kurûn-u müteahhireye taalluk ediyorsa... Bakınız, size, pek az söz ile muhâkemâtımı söyleyeceğim:

Abdülaziz merhûmun hal' ve intiharı üzerine, biz, Londra'da, hayli bedbîn olduk. Câlis-i taht olan Murat Efendi'nin o rüyaca büyük bir şöhreti yoktu. Sultan Murat azm ve irâdet itibariyle biraz marîz olmak üzere tanınmıştı. Aradan birkaç ay geçti. Hamid Efendi padişah oldu. Bu zâtın çapraşık psikolojisi hakkında biraz mâlûmâtım vardır. 1877'de ben şu kanaatta idim. Ve kanaatimi de ricâlden birçoğuna söylemiştim:

Sultan Hamid Bey müstesnâ bir mevkide bulunuyor. Bu adam zaman ve mekânın hâkimidir. Kendisine karşı gelecek bir kuvvet yoktur. Mithat Paşa'nın tertîp ettiği harekât biraz sahtedir. Halk bundan bir şeyi anlamaz. Efkâr-ı meşrûtiyetperverâne âhâli tarafından kabul olunmak şöyle dursun bilinmiyor bile.. Halk bertaraf, Mithat Paşa'yı da harekât-ı ahrârâneyi kendi başına idâre edecek bir iktidârda göremiyorum. Sultan, istese, bunların hepsine galebe ile herkesi emeline hâdim edebilir. Türkiye'de padişah olmak büyük bir şeydir. Bir akıllı hükümdar, memâlik-i Osmaniye'yi, her istediği şekle koyabilir. Türkiye âdetâ, heykeltıraşın elindeki kalıp çamuru gibidir: mahir bir sanatkar on bî-şekil çamurdan bir milo zehresi bile yapar. Hülâsa Sultan Hamid istese, mâkul bir program tatbîk etse, kemâl-i sükûn ve sükût ile, hatta kimseye sezdirmeden Türkiye'de bir inkılâb-ı ictimâî vücuda getirebilir. Marki İtong sizce şark-ı baîdde yaptığını yeni Sultan şark-ı karîbde yapmak iktidârına hâizdir. Halk koyun gibi. Fena yola, mehlekelere, akabelere sevk olunacağı gibi, iyi yerlere, şehrah-ı tekâmül ve terakkîye de sürülebilir.

Memleketiniz hakkında beslediğim hissiyât-ı ihlâskârâne netîcesi olarak mütâla'âtımı, kendisinin her işi yapmaya muktedir bir sultan-ı mutlak olduğunu ve bu fırsattan istifâde etmesi lâzım geldiğini Abdülhamid'e bildirdim. Bilmem siz bu gibi evrâka "Jurnal" mı ne dersiniz? Abdülhamid sözlerimden müteessir oldu. Bana nişân-ı tevcîh ve para ihsân etti. Bittabi her ikisini de nâzikâne reddettim. Kendisi ile birkaç defa görüştüm. Baktım ki Abdülhamid'e bir korku hastalığı târî olmuş, başka bir şey bilmiyor. "Sadâkat"tan gayri bir esâsa rabt-ı maslahat edemiyor. Dâimâ sûret-i

cülûsunu, a'dâsını tahatturla müteezzî oluyor. Kendisine lisânen eyledim ki: —Şu ketebnâhâ!! Sizi tahta çıkaran vakâyi'-i tarihiyyeyi düşündükçe “Sadâkat” esâsına verdiğiniz ehemmiyeti takdîr ediyorum. Diyeceğin yok: Muhâfaza-i hestînz için siz her şeyden evvel erbâb-ı sadâkata muhtaçsınız. Fakat bununla mütevâziyen yapacağınız bir şeyi vardır: Erbâb-ı sadâkat sizi muhâfaza etsin; erbâb-ı cedd ve iktidârda pek geri kalan imparatorluğunuzu bir inkılâb-ı ictimâî, terbiyevî, millî, iktisâdî (ve ilah) ile muhâfazaya sâ'î olsun. Çünkü eğer buna nasb-ı nazar-ı ihtimâl etmez iseniz dörtnala giden bu verem tâc ve tahtınız için endişe âver olur. Bugün ma'bûdlar olanca iktidârı yedinize tefvîz etmiştir. Siz bunu hüsn veya sûistîmal etmekte muhtarsınız. Şu elektrik düğmesine basarsanız memleketinizi ihyâ, diğerine dokunursanız ifnâ edersiniz. Emir ve fermân Hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Merhum Abdülhamid sözlerimi anlayamadı. Bana Sinecure teklif etti. Ben kendisine tarihte tasavvur ettiğim mevki ve rolden bahsediyordum; o, hâlâ efkâr-ı hissiyesine devâm ile beni bir hayır-hâh ve müverrihten başka bir şey zannediyordu. Mukadderât aleyhinizde imiş: Abdülaziz, şanlı müdâfaasına rağmen Plevne'de mağlûb olduğu gibi Abdülhamid de Kırk Kilise'da, Lüleburgaz'da, Edirne'de mağlûb oldu.

Tarihte en büyük fırsata nâil olmuş iken, hakan-ı sâbık, bundan istifâde edemedi ve koca bir devlet, koca bir hükümet en acı saat-i tarihiyyeyi geçirdi.

Medâ mâ medâ...! Fakat bugün elinizde yine koca bir ülke var. İttihat ve Terakki-i cem'ini de bî-hudûd bir iktidârı hâiz bulunuyor. Abdülhamid 1878'de, Badelharb'a, memleketi dâhilinde nasıl lâ-yüs'el ammâ yüf'al idi ise de bu cemiyet de 1913 muhârebe-i meş'ûmesinden sonra öyle bir mevkide bulunuyor. Siyâseti bertaraf ediyoruz. Bu musâhabede ahvâl-ı siyâsiyyeyi bi'l-iltizâm unutuyorum. Benim maksadım ve hedefim memleketinizin inkişâfâtı, tekâmülü, ictimâiyen milletinizin tereffu seviyesidir. Ricâ ederim başka efkâra zâhib olmayınız. Diplomasi sadedimden pek hâriçtir ve onun şu dakikada sûret-i cereyân ve sereyânını bilmem, bilemem. Zaten diplomasi yapılır, söylenmez. Ve bittabi onun üzerine olan musâhabât da indiyât ve tahminâtтан ibârettir.

İttihat ve Terakki, bu dakikada, iktisâden, terbiyeten, fıkren, kanunen, irfânen her istediğini yapmak iktidârına hâizdir. Eğer cemiyet “Sadâkat” prensibi ile

mütevâziyen “iktidâr” esâsına da atf-ı ehemmiyet ederse kurtulduğunuzu tebşîr ederim. Yok eğer bu iki esâtan yalnız birine mültefit olursa mahvoldüğünüz gündür. Mesela, İttihat ve Terakki yalnız erbâb “İktidâra” bel bağlarsa noksan “Sadâkat” tan dolayı kurduğu minâ-yı siyâsiyyenin inhidâm ve inkirâzını görebilirim. Güzellik munhasıran “Sadakât”a havâle-i îtibâr ederse, yine tekâmül edemeyecek olan memleketiniz sükûta mahkûm olur. İttihat ve Terakki hamura daha yeni el sürüyor. Filvâki bu cemiyet altı ve hatta yedi yaşında telakkî olunabilir ise de, Abdülhamid iktidârını Badelharb’a eline aldığı gibi İttihat ve Terakki de, Balkan hâilesinden sonra kudretini dest-i mesûliyetine almış bulunuyor. Bakalım şu tarihi dersten İttihatçılar müstefid olacaklar mı? Elleriindeki kuvveti hüsn-i isti’mâl edecekler mi? Yoksa 1914’dan sonraki sinîn-i hayatınız 1878’den sonrakilerine benzeyecek mi? Kemâl-i hulûs ve merak ile ben buna intizâr ediyorum. Şu sözlerle karıştırdığı bazı mütâla’ât üzerine İrlanda’lı müverrih bana dedi ki:

—Memleketinizde bu inkılâbât-ı sulh-perverâneyi yapabilecek adam var mı, yok mu? Kaziyyesini ortaya koyuyorsunuz. Evet, hakkınız var. Filhakika bu bir meseledir.

Kavâniniz berbat, gayr-i münsecim. Mâzî ile istikbâl arasında sendeliyorsunuz.

Seviye-i irfânınız pek aşağı. Nîm ve hissi akvâm-ı müstesnâ olmak üzere sitâre-i zemîn üzerinden sizden câhili yok. İrfân-ı umûmiyenin tezâyüdüne hidmetiniz sebkât etmek şöyle dursun onu lâıykıyla temessül bile edemiyorsunuz. Pek zî-savfetsiniz. Kolaylıkla müstait işfâlsınız. Kurûn-ı vustâ müessesâtını hâlâ kaldıramadınız. Kadınlarınızın bulunduğu derece-i pestî nâ-kâbul müsâmahadır. Mektepleriniz de öyle. Ve-kıs-ı aleyhi’l- bevâkî. Bununla beraber iddiâ ederim ki memleketinizde bu kanunî, terbiyevî ve hatta iktisâdî inkılâbâtı yapacak kadar anâsır-ı fikr ve dest vardır. Bakınız sîm halîsden züyûfu tefrîk etmek gerektir. Bir triage yapmalısınız. Nüfusunuzun yekûnunu bilmediğiniz gibi memleketinizdeki sermâye-i akl ve irfânı da bilmiyorsunuz.

Fakat ben pek nikbinim. Hâiz-i iktidâr olan cemiyet erkânı eski ricâle benzemez. Tecrübeleri tezâyüd etmek tabîîdir. Bunların içinde ahd-i Hâmid Hânî’yi tedkîk edecek kimselerin yetişmesi nâ-kabuldur. Pek bâriz olan bu dersler, bu

felâketler İttihat ve Terakki'ye mekşûf olmuştur. Cemiyet elbette o eski Türk kayıtsızlığını, Bâb-ı Âlî cehâletini, Osmanlı safvet-i fuâdını bırakıp daha tecribî bir gözle, daha ilmî bir mantıkla, daha tarihî bir şîme-i tefahhusla hatt-ı hareketini tayin edecek, fiiliâne girişecek ve Mehmed-i hâmisin ahd-ı saltanatı, felâketlerinden sonra, İspanya'da on üçüncü Alfonso'nun ahd-ı hâzırı gibi bir mebde-i feyz ve istihlâsı olacaktır. Bu sözleri söylerken kıtârimız Detroit şehrine gelmişti. Muhib müverrihim acele acele çantasını yakaladı ve elimi sıkarak vagonun kapısından atladı. Biraz sonra tren Buffalo'ya müteveccihen kilometreleri bi'l-indihî devam ediyordu.

Celâl Nuri [İleri]

nr. 4-20, s. 1-4.

3.62. İskeçeli Mehmed Sıdkî: Mezâmir-i Leyâl 2

-Kardeşim Mahir'e-

Dün akşam, âh dün akşam sükûn içinde iken:

Bütün reşâşe-i nûruyla, zühresiyle semâ;..

Bu akşam, âh bu akşam ne oldu bilmem ben!

Isırdı hüsnüne âit ne varsa rûh-i mesâ;..

Karardı ufk-u bâîdin me'âl-i ezlâli,

Duâ-yı hüsnün için âsmânda kaldı elim,

Ne sen, ne aks-i hayâlin göründü? Ben yalnız:

Bir inkisâr-ı tahassüsle inledim güzelim!..

Evet, huzûr-u hayâlâtı kirleten bu derîn,

Mahûf-u kubbenin altında bî-ümîd u emel!

Edâ-i şî'r mi nâtık-ı neşâidin mühmil:

Ukûs-i hâiz u hüznüyle ağladım; ve senin:

Dakikalarca temâşâger-i hayâlin olan,

Zavallı rûh-i şebâbımda giryedir yorulan;..

İskeçeli Mehmed Sıdkî

nr. 4-20, s. 12.

3.63. Hüseyin Nesimi Giridî: Sanat-ı Tenkitte Bir Hatve-i Terakkî 5

İnsanların bir gâye-i müşterike etrafında ictimâî ile teşkil ettikleri âile-i umûmiyenin mesânid-i kıvâm ve kemâli huzûr-u ilm ve fende sabit ve muayyen olduğundan bir milletin hayât-ı âtîyesi, sergüzeşt-i müstakbeli hakkında bast-ı mütâlaât eylemek katiyyen kehânet add olunamaz.

Meşrûtiyetin menâfi'-i maddiye ve maneviyesinden hissedâr ve şehrah-ı terakkiyâtta hâiz-i nisâb iftihâr olan ümem fazla ancak ferdânın şekil ve mâhiyetini takip ve kalb-i hamiiyyete sû-i te'sîrâtı melhûz olan mukadderât-ı müteveccihenin ibre-i harekâtını tashîh husûsunda iltizâm ettikleri azm-i kavî ve teşebbüs-i serî ile nâil aksâ-yı elem-râm olmaktadırlar.

Ey hoş evvel sâfi tabiat kim zamîr-i pâkına

Yetmeye mutlak şu kim âlemde mekr u hîle var

Mazmûn-u garîbi, belki hâne bir dûşâne hayât-ı sâde ile melûf ve sâfiyyet esâsiye-i hılkıyyelerini muhâfaza kaygusuna merbût olan erbâb-ı zühd ve takvâ hakkında şâyân-ı tatbîk add olunabilir. Yoksa hâl-i ictimâda bulunan insanları âtînin istinâd eylediği basîret-kâr-ı âhgâhîden, teşebbüsât hayriyye-i medeniyeden tecrîd ve bilhassa sükûn ve lâkaydî ile mezellet ve atâlete sevk ve tahrîk gibi tekâmül ve terakkîye menâfi'-i ahvâl ve harekât hiçbir vakitte medeniyât ve siyâsiyyât ile kabul-ü te'lîf olamaz.

İşte muârizlara karşı “Sâhib-i Zuhûr”un tevessül edeceği en kuvvetli siper-i müdâfaa budur: İstikbâlden huccet etmek câiz ve hatta vecîbe-i hamiyettir.

Gerçi, maksad-ı aslî felâket-i ahîre-i millîyemizin ledünniyât-ı ictimâiyesini istiknâh ve istitlâ'dan ve taharrî-i istikbâl dâiyesi fûrû' müstahsileden ibâret bulunduğu cihetle hâlin safahât-ı muhtelifesi teşrîh ve mâhiyet-i hakîkiyesi tavzîh olunurken bizâtihi inkişâf eyleyen netîce-i müstakbele hakkında ilâveten bast ve temhîd olunan beyânât-ı hâlise tenkîd ve muâhezeye esâs-ı ittihâz olunmamak fikri vârid-i hâtır ise de hâdisât-ı vukûâtın yalnız tarz-ı cereyânını tasvîr ve ezhân-ı kârî'ini iskolastik zulmânîyle tazyîk etmekten ibâret bulunan tarz-ı kadîm ilmî hikmet tarih önünde merdûd ve mecrûh ve bilâkis mesâil-i tarihiyyenin müvelledâtını taharrî ve zuhûrât-ı

âtîyeyi takdîr ve tahmin usûl-i mümtâzesi makbûl ve memdûh bulunduğundan bu tarz-ı felsefîye göre kisve-pûş vücûd olan “Sâhib-i Zuhûr”u istikbâl-i münâkaşâtına alâkadâr add eylemek ve o nokta-i nazarla sencîde muhâkeme etmek muvafık akıl ve hikmettir itikâdındayım.

Milletin uğradığı neket ve felâket bir netîce-i ictimâîyye ve bir seyyie-i siyâsiyyedir. Tâli' kendiliğinden doğmaz, hava elektrik ile işbâ' olunamazsa yağmur yağmaz, güneş batmayınca zulûmât baş göstermez. Esbâb-ı hayâtîyye ihlâl etmeden mevt ârız olmaz. Bunlar lâyetegayyer kavânîn-i tabîyye gayr-i münker âyât-ı ilâhiye cümlesindendir. Balkan ehl-i salîbinin tarihini ve bu nâm altında toplanmış mümkün bulunan mesâil-i gâmızanın umûmî, her türlü şüphe ve tereddütten, her nevi tesvîl ve ifsâddan ârî olarak hall ve tedvîn edilmelidir ki nekâyis-i medeniyyemiz, mesâvî-i ictimâîyye ve siyâsiyyemiz ve sîmâ esbâb-ı mağlûbiyetimiz tevazzuh ve bundan sonra takip edeceğimiz gâye-i umûmiyye tamamen enzâr-ı enâmda ta'ayyün etsin. Görüyorsunuz ki menâbi'-i ecnebiyye ve muhâlifenin tereşşühât-ı muzırresi hâlâ mecrâ-yı tabîisini muhâfaza etmektedir. Bu affolunmaz bir kusûr, erbâb-ı kalem ve ashâb-ı ilm ve marifete bağışlanması gayr-i câiz bir “İsm-i kebîr”dir. Harbın safahât-ı askeriyesi, şüûn-u mâliyesi mazhar-ı intibâh olmak için muhtaç olduğumuz şeb-i çerâğ marifeti rûşen edemez. Bize müstevlî olan en büyük maraz-ı ictimâî menâfî'-i millîye ve umûmiyemizi muhît olan mıntika-i hakîkiyyeye lâayk olduğu kadr-i vukûf-peydâ etmemekliğimizdir. Ne bastığımız yeri ne de gideceğimiz noktayı evvelden tayin edemiyoruz. Binâenaleyh perestîde vatanı mesâib ile hâile ile dil-hûn olmaya mahkûm eden esbâb-ı asliyye ile ve vak'a-i ahîrenin edvâr-ı muhtelif-i siyâsiyyesini bir vuzûh-i tâmm ile keşfe netîce verecek mesâî ve ikdâmâtı en makbûl harekât-ı cihâdiye ve ictihâdiyeden add etmek bir emr-i zarûrîdir. Millî leyâl ızdırâpta dumû-u teessürle mütâlaa olunan tezâhürât ve tecelliyâtın şu unutulmaz cerîhasından, şu silinmez nukûş-i hâtîrâtından ilk istinbât edebileceğimiz ibret-i yegâne bundan ibârettir. Netâyic-i mukarrireyi ufk-u tâli'imize îsâl eden yevm-i meş'ûm “Vatan muhtaç-ı himmet ve gayrettir” nidâ-yı hâtîfânesiyle de meşbû idi. İşte “Sâhib-i Zuhûr” o sadâ-yı ilhâmın bir netîcesi, âmâl-ı vatanperverânenin bir eseri olmakla mübâhidir. Mazhar olacağı takdîrât -müellifine değil- mensûb olduğu milletin secâyâ-yı hamîyyet şîârenesine râci'dir.

Hamiyyet ve diyânetin bir kân-ı âlâ ve feşân-ı hikmet ve belâgatın yegâne şeh-süvâr-i zî-şânı, tekemmülât-ı beşeriyenin şehbâz-ı âsumân pervâzı ve nûr-i insâniyyet ve hilkatın bir çerâğ-ı âlem-sâzî olan hâtim-i hulefâyı Râşidîyenin kısım-i hikem-i nisârından sâdır olan “elif lâm mim râ mahbû taht-ı lisâna” cevher-i edebîyyesi Voltaire’nin “Üslup İfâde Aynıyla İnsandır” kelâm-ı meşhûruyla tev’emdir. Herkesin bir tarz-ı ifâdesi, her şahsın bir üslup beyânı vardır. Onu tağyîr etmek, ona başka bir kisve-i şühûd-i izâfe eylemek imkânsızdır. Tabîiyyât her zaman sâbit ve müstakırdır. Bu cihetle eserde iltizâm olunan lisânın bilâ-ihyâr kabul edilmiş olmadığına ikâme-i şühûdu bî-lüzûm add eylerim. Ma’a-hazâ şurası da teslim olunmak îcâb eder ki efkâr ve mütâlaât, asâlet-i zâtiyeleriyle mütenâsib bir üslûba tâbi’ tutulduğu ve “Edâ” ile “Müeddâ” arasında bir nisbet-i tâmme mevcûd bulunmadığı takdirde edebîyyen maslûb ve mültezem olan hüsn-i insicâm ve muvâfakat ve intizâm husûl bulamaz. Mu’âdelât-ı hendesiyyeyi his ve hayâl ve mucâzât ve isti’ârât ile ifâde ne kadar hande-fezâ, ne kadar müceb ta’yîb ve istihzâ ise zihnin tabakât-i âliyesinden sudûr eden efkâr-ı aslîyeyi sâde bir lisân, muhassenât-ı maneviye ve hatta lafzîyeden ârî bir üslûb-u beyân ile tasvîr e kalkışmak dahi o derece müstelzim-i mu’âhezât ve ta’rizâtıdır. Şimdi “Sâhib-i Zuhûr”un bazı mebâhisinde takip edilmiş olan esâlib-i ifâdeyi bir lüzûm-i fennî ve edebîye rabt ve isnâd eylemek bütün, bütün mugâyir nasafettir kararı verilmemelidir.

Diğer bir hakikat dahi güneş gibi bâhir ve bârizdir ki o da bir mebhasda ictimâî zarûrî bulunan bunca mesâil-i muhtelif ve aslîyeyi tevessül olunan usûl-u tebeyyünîyeden başka bir sûretle o kadar muhtasar ve mücmel bir eserde toplaya toplayabilmek husûsundaki imkânsızlıktır. Avâm-ı nâsa hitâb eden bir lisân ne îcâz ve ne de ihtisâr-ı kelâm gibi desâtîre zemîn-i tatbîk olabilir. O hâlde kuyruğu kesik bir kedi yavrusuna sahip olmak şâibesini hasâis-i fitriyesiyle mütenâsib görececek bir sâhib-i akl ve iz’ân tasavvuru îcâb etmez mi?

Lisânımızın daha birçok tahavvülât ve inkılâbâta ihtiyâcı gayr-i münekkirdir. Fakat bir cumhur-u üdebâdan, bir cemîyyet-i ilmiyeden karar verilmeksizin yeni bir lisâna mürevvic olmaya kalkışmak fikr-i kâsırânemce pek büyük bir hatadır. Dinde, meşrû görülen taaddüd-i turuk, lisân hakkında vârid olamaz. Bu vadide iftirâk tarihinde meşhur olan –Tebelbül-i Elsine- dediğimiz sîne-i amîmenin zuhûrunu

müeddidir ki beni beşer için mûcib-i hüsrân olmaktan gayr-i hâlî kalmaz. Binâenaleyh şahsıma, fikrime, ictihâdına göre icâle-i kalemden tevakkıyi daha münâsip gördüm.

Tabaka-i âdiyeye kadar teşmîli icâb eden hakâyık-ı medeniye ve siyâsiye için sâde ve millî bir lisân-ı edebî keşif ve icâdını en mücrim ihtiyâcât-ı umûmiye arasında kayd ve zikr etmek tabîi ise de bu destûr-u edebîye en ziyâde hürmet ve riâyete mecburiyetleri âşikâr olan yevmî gazetelerin öyle bir lisân takibine muvaffak olmadıkları bir zamanda havâs için yazılan bir eseri şâyân-ı muâheze görmek pek de muvafık nasafet olamaz fikrindeyim. Sâhib-i Zuhûr'un ihtivâ eylediği mesâil-i gâmızıyâ âsâr-ı müdevvine sûretinde ahâliye anlatacak zaman ve imkândan daha pek çok uzaktayız. Umûmi konferanslarda bile isbât-ı vücûd eden sâmi'nin yine az çok ilm ve irfân ile mütemeyyiz olanlardan terekkeb etmekte olduklarına maatteessüf cümlemiz şahidiz.

Ahmed Sâkî Bey birâderimiz serzeniş kabilinden olarak kitabın sâde bir lisân ile yazılmadığını îmâ ile bize nâsî bir edebiyatın Litterature populaire lüzûm-i tahakkukunu ifhâm ediyorlar. “Muhtasar Osmanlı Tarihi” nâmındaki eserlerinde munhasıran muhtâc-ı inkişâf olan tabakaya hitâb ettikleri cihetle bu kâide-i edebiyeye tamamıyla riâyet eyledikleri şüphesiz bulunan dâder âlî nazarımızın bu zarâfet-i şîârâne-i tenkîdine “esâs itibârıyla” mutâva'atımız tabîidir. Şu kadar var ki ânifen zikr ve ta'dâd olunan esbâb karşısında her muharririn ne derece muzdarip kalması lâzım geldiğini kendiler de itiraf ederler zannederim. Öyle der-hâtır eyliyorum ki büyük bir vukûf âlemine ve bir hiss-i vatanperverâne ile telif buyurdıkları âsâr-ı mergûbeden tedrîsât-ı medeniyye ve ahlâk-ı ictimâiyyeye dâir olan “Osmanlı” nâm-ı muhteremiyle benâm telif-güzinleri dahi ayn-ı mu'âhezeye mâruz kalmıştır. Bu eser, muhteviyâtı itibârıyla seviye-i irfân-ı millîmizin terfiine hâdim en muhalled müellefât-ı nefiseden madûd olmak cihetiyle pest ve bâlâdan birçok takdîrâta ve Mahmut Sadık Bey gibi mümtâz erbâb-ı kalemin Tahsin ve sâpâşına mazhar olduğu sırada a'yân-ı kirâmdan Besarya Efendi Jön Türk gazetesinde eserimiz göre dâir bir makale-i takdîrkârâne yazmış ve şu kadar ki umûmun anlayabileceği sâde bir lisân ile tahrir edilmemiş olunmasından bahsederek beyân-ı teessüf eylemiş ve öyle müfid bir eserin âlem-i şümûl olmasına bu tarz tahririn büyük bir mânâ teşkil eylediğini ityân buyurmuşlar idi. Şu mütâlaaya cevâb-ı itâsına kendilerinden evvel biz cür'et-yâb

olacağız: Lisân-ı Osmânî, bütün mefkûrât-ı aleyheyi üslûb-ı sâde ile avâm-ı nâsa tebliğ ve tavzîhe hâl-i hâzırıyla tamamen müsâid değildir öyle bir zemîn-i tahrîr-i tehiyyesi zaman sarfına mütevakkıfdir bu cevap ile Sâkî Bey birâderimiz de ilzâm olunur zannederim. Maahazâ ilâveten diyebilirim ki “Osmanlı” müellifi lisân-ı Fransevî üzere yazdıkları La nation ottomane nâm-ı eser ile bu kâide-i edebiyenin hatta Fransızcada bile tamamen kâbul-i tatbîk olamadığını ispat etmediler mi?

Hülâsa, eserin bu husûstaki kusuru yalnız nazariyât nokta-i nazarınca şâyân-ı kabuldur.

Hüseyin Nesimi Giridî

nr. 4-20, s. 12-15.

3.64. İskeçeli Mehmed Sıdkî: Hâile-i Sükût 2
Bir Âbide-i Ebed-i Zinde İçin³⁰

-Benden Bana İthâf-

Derin bir fecr-i lâhûtî uyurken ufk-u hârında
 Yakın bir boşluğun manzûr idi cevvinde bin âbid,
 Temenniler, duâlar, şehkalar vardı civârında,
 Günâh âkıbet-i ağıl, ümîd mağfîret-i vârid;..

Bütün eşya için yırtılmayan bîkr-i hayâlimde
 Muallâ bir güzâriş-i muntabî', nûşîn u yâd-âver;
 Fezâlar alçalırdı, yükselirken lem'a-i hâver;
 Mu'alla-i beşer, mâhiyet-i ferdâ me'âlimde;..

Yaşarsın, altı yüz yıldır huzûr-u ihtirâmında,
 Muazzam milletin; ey sakf-ı rûhaniyesi nûr-â-nûr!
 Mahâsinler mutarrâ, zevk u hiddet var hırâmında,
 Nasıl olsun huzûr-i âsitânından gönül mehcûr;..

Eğildim kible-gâh-ı kibriyâ pâyende çok günler;
 Temâşâ eyledim mâzî-yi istikbâli bir yerde;
 Masâbîhin büyüktür, münkirânın varsa görsünler!

³⁰ Edirne'de Sultan Selim Câmi Şerifi

Fürûzan bir hakîkattir ki titrer şâm-ı esmerde;..

O ulvî berc u bârûdan Selim'in âhı yükseldi,
 Muhîtin en semâ-perver şeb-i deycûru alçaldı,
 Evet geçmiş zamanlar vardı mirâcında rûh aldı!
 Ser-â-pâ sâmit u sâcid duran dest-i rehâ geldi;..

İnilder atş-ı vuslatla fezâ-yı lâciverdînin,
 Ukûs-i târı mihrâb-ı necîb u âstînde.
 Bugün sensin ilâhî mahlası feyyâz bir dînin,
 Yesârın azm-i ümmettir, semâlardır yemîninde;..

Neler takrîr eder eflâkî intâk eyleyen minber,
 Asırlar bel' eden zalmâ-yı bî-iddirâ ki dâirdir;
 Muhîtâtında mebnâ-yı saâdet şimdi hâizdir
 Mu'allâ nakş eden bir rûh-i bâkirdir ki pek dilber;..

Mesâib olsa da hâkim-i füyûz rûhun eksilmez:
 Ufûl etmez mübârek hilkatın zevk-i temâsından,
 Şüûn bin leyl-i mâtem, dest-i kâtil verse de silmez
 Revân bir fikretin meşbû hayret-i i'tilâsından;..
 İskeçeli Mehmed Sıdkî /nr. 5-21, s. 13-14.

3.65. Haşari: Şathiyyât

Hukuk mahkemesinde:

Şahit — Huzurumuzda bu parayı sayarak verdi. Allah için şahâdet ederim.

Reis — Nasıl para idi? Kaç mecrediye, kaç lira verdi?

Şahit — Beni, yalnız parayı verdiği için şahâdet için çağırdılar. Müsâade ediniz; çünkü bunun için hazırlanmadım. Mecidiyeleri, liralari sorayım da size mâlûmât vereyim...!

* *

*

Hidmetci kadın — Efendi! Bakkal iyi ekmek vermiyor yanımızdaki “Osmanlı” bakkalın ekmeği daha hâs.

Efendi — Hacı, öteki bakkalda Osmanlı değil mi?

Hidmetci — Estağfurullah! O Hristiyandır.

* *

*

Büyük Vâlîde — Ayol! Bu günlerde okumayı çok ilerlettin. Aferin! Her okuduğunu anlıyorum.

Çocuk — Cici anne! Şimdiki yazılar yeni usûlde, onun için?

* *

*

Mahalle bakkalı bedus çırağını karşısına almış azarlıyordu:

—Be hey nankör! Sen ikiliseye gitmek, teolojyayı okumak, Daskalos’un mâtem-yâsını anlamak istemen. Ben seni bundan sonra neye besleyeyim?

Uşak — Amân usta! Ben ettim. Ocağına düştüm, imarton! Bir daha tövbe! Ama dinle ki derdimi anlatayım: Kilise dilini anlamıyorum. Filozofya elenikadır; kafama

girmiyor. Daskalos koca bir ikiliseye kesilmiş, bana millet işini bizim lisanca öğretmeye savaşıyor. Kabahat bende mi?

* *

*

Terzi — Efendim; size öyle bir kostüm yapacağım ki Paris'te bile şaşacaklar.

Müşteri — Oğlum; Avrupa ile işim yok; beni Anadolu'ya gönderiyorlar. Kumaş sağlam olsun, süs istemiyorum.

* *

*

Birahânede iki genç bira içiyorlarken:

— Ahmet, muhit ne kadar âdi; doğrusu ya burada sosyete bulmak mümkün değil!

—Birâder niçin Avrupa'ya gittin? Keşke gitmeseydin! Eğer böyle İstanbul'da her gördüğün şeyi beğenmezsen; memleketine, Bolu'ya avdet ettiğin zaman ne yapacaksın?

Haşari

nr. 1-17, s. 16.

3.66. Haşari: Şathiyyât

Oğlum! Bir daha böyle arkanda yelek, setre olmadığı hâlde bahçede oynadığını görmeyeyim!

—Bey baba! Mektepte terbiye-i bedeniye muallimimiz, yelekle jimnastik yapmak istediğim için ceza verdi!

* *
*

Bakkal dükkânında:

Müşteri — Bir okka makarna ver. Fakat yerli maldan olsun hâ!

Bakkal — Evet efendim! On gün var ki markasını değiştirdim. Şimdi Hâlis yerli malı oldu.

* *
*

Garson — Efendim! Rica ederim. Yere tükürmeyiniz. Yasaktır. Belediyenin ilânını okumadınız mı?

Müşteri — Oğlum! Hakkın var; Ama ne yapalım? Sabahleyin evden çıkarken tükürük hokkasını unuttum!

* *
*

Büyük bir adamın cenazesi arkasında:

—Doğrusu, zâyi'ât-ı azîmedendir. Merhumun hidemât-ı güzidesi bu devleti çok kere büyük tehlikelerden kurtarmıştır.

—Âh! Merhum sağ olup da şu beyânâtınızı dinlese idi!

* *
*

Gazetenin birinde şu fıkra okunmuştur:

“Şeref okumaya kendi şahsiyetini anlattıktan sonra artık başkalarının neznine ve ne de medh ve sitâyîşine ehemmiyet vermeyerek haddine göre kurum satmaya ve düşmanlarını güzel güzel tetebbu ile onları saha-i faâliyetle mağlup etmeye sâî olur!”

* *
*

— Âsâr-ı garibeyi takip edemeyen iki satır yazı yazamaz!

— Âmân! Bu destûr-u nevini gazete sahib-i imtiyâzları öğrenmesin!

* *
*

Otobüs derûnunda:

Madam — Ben bu kadar pahalı yer görmedim. Altmış para ile insan Avrupa’da bir şehri baştan başa gezebilir.

Biletçi — Bu faâliyetleri koyan yine sizinkilerdir!

* *
*

Maznûn Vekili — Bir kanunun mâ-kabline şümûlu olmayacağı bedîhîdir. Şu hâlde müvekkilimin mesûliyeti icâb etmez.

Reis — Anlaşıyor ki madde-i manzûmenin dördüncü son zeyl-i muadilesini okumamışsınız!

* *
*

Bir Leyla kız mektebinde muallime ilm-i ahvâl-i rûh hakkında bazı destûrlar yazdırıyordu. Fakat talebâtının anlayamadıklarını hissettiği cihetle suâle mâruz kalmamak için: “Hanım kızlarım? Bu îzâhâtımın cümlesini harfîyen ezberledikten sonra bunları kendi kendinize anlarsınız. Anlamayıp istîzâh edenleri hamâkat veya gabâvet ile ithâm edeceğim.” Demesi üzerine afacan bir kızcağaz:

—Peki ama “Bir şeyi anlamadan papağan gibi ezberlemek hamâkattır” diyen yine siz idiniz! Cevâb-ı zarifini vermiştir.

* *

*

Müvezzi sokakta “Tercümân-ı Hakikat” diye bağırarak gazete satıyordu. On yaşında sarışın bir çocuk pederine hitâben şu mütalâayı serd etmiştir:

—Bey baba, Tercümân-ı Hakikat terkibi, terkib izâfîdir ama mânâsını iyi anlayamıyorum. Eğer Türkçeye çevirirsen “Hakikatın Tercümânı” demektir. Fakat bu tercüme doğru olmasa gerek. Çünkü hakikatın tercümânı olamaz. Zîra hakikati herkes anlar, insan tercümâna ancak anlamadığı lisan için muhtaç olur değil mi?

Haşari

nr. 2-18, s. 16.

3.67. Haşari: Şathiyyât

Lokantada kahve içen iki müşteri arasında:

—Azizim! Rica ederim. Dudaklarınızı bu kadar şapırdatmayınız. Karşıdaki madamlar gülüyor.

—Gülsünler, zararı yok; ben keyfimi bozamam. Kahve içmenin şartı budur! Onların eski bir şarap içtikleri zamanki dudak patırtısını hiç işitmedin mi?

* *
*

İki şık bey gezerler iken:

—Doğrusu ben evlenirsem, zevcemin akrabasını evime uğratmak istemeyeceğim. Çünkü bunlar rahat aileyi ihlâl için birer alet-i şerdir.

—İhtiyar ve zengin teyze hanımlar, büyük amca beyefendiler müstesnâ olmak şartıyla!..

* *
*

Mahalle karısı vazife-i şâyân bir ihtiyar kadın, komşuya sabah kahvesi içmeye gitmiş idi. Hâne halkı, henüz misafir kabul edecek bir vaziyette olmadığından hizmetçi vesâletiyle bir saat sonra teşrif etmesi ricâsında bulunduklarını misafire iblâğ etmeleri üzerine son derece hiddet eden kocakarı:

—Tekerinin sabahında Müslüman evinden böyle kovulmak da moda ise, artık bizim bu diyârda işimiz kalmadı vesselâm! Diyerek şiddetle kapıyı kapayarak gitmiştir.

* *
*

Mizah gazetelerinden biri yazıyordu: “Kuş dili gibi mesirelerde çift kumruların gittikçe adedi ziyâdeleşiyor. Medeniyet her şeyde terakkîyi icâb ettirdiği için bu ziyâdeliği de hoş görenler çok olsa gerek...!”

* *

*

Kemâh'dan yeni gelen on sekiz yaşında zaîf, esmer, yüzü yanmış bir köylü genç hamallar kahvesinde lakırdıya şöyle başlamış idi:

“Bunun burasında ne memleketinin havası ne suyu var insanlar hoyrat delikanlılar gürbüz değil; para çok ama yabancı elde!”

* *

*

İki ahbap arasında:

—Birâder! Latifen hediye buyurduğunuz eser-i âlînizi kemâl-i ehemmiyetle mütâlaa ettim. Muhit-i Osmanî'yi mütâlaât ve muhâkemât saibeleriyle tenvîr ve hissiyât-ı vatanperverâne'yi bu kitabınızla rûh-u millete nefh ediyorsunuz. Tebrik ederim. Şüphe etmem ki Maarif Nezâreti bütün mektepler için programa dâhil etmiştir.

—Yanıyorsunuz. Azizim. Takdim ettiğim eser hendese kitabıdır!

Haşari

nr. 3-19, s. 16.

3.68. Haşari: Şathiyyât

Çamaşırcı — Hanımefendi; müsâade ederseniz, kalan çamaşırı eve getirip yıkarım, akşam oldu.

Hanım — Âdet değil; herkes kirli çamaşırını evde yıkar. Dışarıya göndermez.

* *
*

Mahalle Bakkalı —Bedus! Bir daha komşu beyin aşçısıyla konuştuğunu görürsem kafanı kırarım.

Çırac — Peki usta; ama kabâhat bende değil, geçen gün bize sattığı yağın parasını istiyordu da..

* *
*

—Efendim, hangi fırka-i siyâsiyyeye mensupsunuz?

—Bendenizin fırkalara intisâbım zamana göredir her intihâbdan sonra ictihâd şahsı değiştirmeyi kendi hesabıma daha muvafık buluyorum.

* *
*

İki genç diplomat arasında:

—Monşer; Administration içinde en ziyâde sükseyi âsûde eden elemanlar ufak konfessionlardır. Politikada bunları metaje ve onlardan prefite etmek asıl büyük diplomatların kaşesidir!...

—Ben kayd-ı diplomatikada böyle birprensip görmüş idim. Fakat aplikasyonu güç görüyorum. Governman işlerinde sükse personaje kördür.

* *
*

Kıra çıkıp tenezzüh eden iki şık beyden biri:

—Çoban olmak pek iyi bir şey! Düşünce yok. İhtiyâcât pek az. (El-kanâ'atü kenzun lâ-yefnâ) kâidesine ittibâen hayatın lezzetini ufak bir mazhariyette bulmak mümkündür.

Çoban — Ağam! Lafının hepsini anlamadım. Ama; çoban olmak pek iyi bir şey diyorsan aldanıyon. Çünkü koyunlarını kurda kaptırmamak çoban için en büyük kaygıdır yavrum!

* *
*

Peçesi kalın, çarşafı son moda, yırtmaçlı, ajurlu ipek çorapları, ökçesi uzun, yüzü dar iskarpini ile sâir hanımlardan ziyâde herkesin nazar-ı dikkatini celp eden genç bir hanıma hitâben bir koca karı:

—Aman yarabbim! Dünya tersine dönüyor! Yüzünü saklayacağına, kızım! Bacaklarını ört. Yoksa sende yüz karası mı var?

* *
*

Bir ihyâ meclisinde bir tarih kitabından şu cümleyi huzzârdan birisi okudu “Napolyon bir dahi idi. Fakat semere-i gayret ve faâliyetini iktitâf etmek etmek için lâzım olan mezâyâ-yı tedbir ve ihtiyâtan mahrum idi. Feylesoflarımızdan birisi bunun üzerine âtîdeki mu'âla'yı serd etmiştir. “Mademki Napolyon gibi bir dahi, tedbirde kusur etmiştir. Şu hâlde ufak tefek bu bevâtıllara nazar-ı merhamet ve afv ile bakmak lâzımdır.”

* *
*

Mahalle kahvesi müdâvimlerinden altmış beş yaşlarında bir ihtiyar ile bir delikanlı arasında:

İhtiyar —Olur şey değil! Bu yaşıma geldim. Fakat böyle hayâsız çapkın görmedim. Zavallı merhûm pederini tanırdım. Beş vakitini camide kıldadı. Yanıma geldiği zaman toplanır elimi öper, bir köşeye siner. Otururdu. Bu haşarı, başı açık, ayak ayak üstüne, ağzında Frenk sigarası olduğu hâlde bana lakırdı söylemeye cesaret etti! Bir mazbata yapıp mahalleden kovduralım, ahlâkımızı bozacak!...

Delikanlı —Aman efendi-i peder! Biraz yavaş söyleyiniz bu zâtı, anlaşılan tanımıyorsunuz. Felsefe ve ahlâk-ı ictimâiyye tahsili Avrupa'da, meşhur bir adamdır.

Haşari

nr. 4-20, s.16.

3.69. Haşari: Şathiyyât

Şâir — Rûhuma gıdâ veren öyle menâzır karşısında bulunurum ki bazen hayat-
ı ebediyetin vücûduna inanacığım geliyor.

Doktor — Azîzim! Muâyene yetmedi ki!... Evvelâ sizde son derece za'f a'sâb
vardır. Sonra çok yorgunsunuz. Size istirahat ve çok tagaddî lâzımdır. Sabahları soğuk
bir banyo yapmayasınız. Kahve, tütün ve bâ-husûs rakı katiyyen memnûdur.

* *
*

Mizâh gazetelerinden birinde şu fıkra görülmüştür: “Bu günlerde tango
dansına hâhiş-ger olan kadınlardan bizim genç kızlarına da bir hisse meyl ayırmak
lâzımdır. On dört on beş yaşında olduğu hâlde bir madmazelden hiçbir farkı olmayan
genç bir hanım kızımız Sultan Ahmed Parkı’nda arkadaşları diğer hanım kızlara
Beyoğlu’nda oynadığı tango dansının âdâbını anlatırken diyordu ki: “Bu dansı güzel
oynamak için bizim <<karşılama>> yı erkekler huzûrunda oynamış olmak şarttır.

* *
*

Mahalle bekçisi kapıda: — Efendim! Câmî’e gelesin. Orada büyük adamlar
toplanacak; millet için konuşacaklar.

Efendi — Peki; fakat, doğrusunu söyle! Kapıda iâne kutusu var mı?

* *
*

Sultan Ahmed Parkı içinde dolaşan iki ihtiyar hanım arasından:

— Âmân üstüme iyilik, sağlık! Şu komşu kızı ne vakit görsem kadınlığa nefret
ediyorum. Bizim rahmetli boşuna bana yüz vermiyormuş! Hâline bak; kuklaya
benziyor.

* *
*

— Hanım hemşire; geçen vaazda hocayı işittin ya! Kıyâmet yaklaşıyor; ne olurdu biz de genç olaydık da tâzelerin masharalıkların şimdiki gözümle görmeye idik!

* *

*

Tramvay biletçisi ile yolcu arasında:

Biletçi — Ama kale, sen çok anlar yok bir adam! Otuz para köprü, yirmi para vereceksin ki bir üç kuruş eksik verdim.

Müşteri — Âmân yangın var diye bağıracacağım! Yâhu! Bir tercüman yok mu?

* *

*

Tramvayda biletçi ile bir şapkacı arasında:

— Mösyö! “komple”yiz sizi içimize alamayız.

— Be adam; ben mösyö değilim. Babanın dilini neye unutuyon? Bana efendi diyeceksin hem siz “komple” idiniz içinize çeşit çeşit adam almazdınız. Beni de içeriye al o vakit ikimiz birden “tamam!” diye bağırırız olmaz mı?

Haşari

nr. 5-21, s. 16.

SONUÇ

Hürriyet-i Fikriyye-Serbest Fikir-Uhuvvet-i Fikriyye isimleriyle çıkan mecmua 3 Şubat 1329/16 Şubat 1914 ile 10 Temmuz 1330/23 Temmuz 1914 tarihleri arasında Bâb-ı Âli caddesindeki Yeni Osmanlı Matbaası'nda haftalık olarak yayımlanmıştır. Kurucuları Celâl Nuri [İleri] ve Kılıçzâde Hakkı'dır. Bu iki yazar önceleri İctihat mecmuasında yazarken Celal Nuri [İleri] ile Abdullah Cevdet [Karlıdağ] arasında yaşanan “Şîme-i Husûmet -Şîme-i Muhabbet” tartışmasından sonra Celal Nuri [İleri] ayrı bir mecmua çıkarmak ister ve Kılıçzâde Hakkı ile Hürriyet-i Fikriyye'yi çıkarırlar. Celal Nuri [İleri], Balkan Savaşları'nın yarattığı olumsuzluklardan dolayı Avrupa'ya öfkeli ve onların emperyalist politikalarına karşı çıkar, Türklere ve Müslümanlara bakış açılarını ağır bir şekilde eleştirir. Buna karşı ise Abdullah Cevdet [Karlıdağ]'ın Batı ile yakın olunması fikrini ortaya atması, Celal Nuri [İleri]'nin fikirlerine karşı çıkması ve de ilerlemiş olan bir Avrupa medeniyetinin karşısında durulmasını eleştirmesi çeşitli tartışmalara ve gruplaşmalara neden olur. Bu tartışma üzerine Celal Nuri [İleri] İctihat'tan ayrılarak Kılıçzâde Hakkı ile beraber Hürriyet-i Fikriyye mecmuasını çıkarırlar.

Mecmuanın başmuharriri Celâl Nuri [İleri]'dir. Takma ad kullanan yazarlar da bulunmaktadır. Mecmuada sosyal, toplumsal, edebî, siyasî, hukukî, ahlâkî, iktisadî, dinî pek çok konuya yer verilmiştir. Yine önem verilen konulardan biri de kadın konusudur. Başta Kılıçzâde Hakkı olmak üzere birçok yazar, kadınların toplumdaki yerini eleştirmiş daha aktif olmaları gerektiği üzerinde durmuşlardır. Batılılaşma da en çok üzerinde durulan konulardan biridir. Başta Celal Nuri [İleri] yazılarında bu konuya ağırlık vermiştir. Batının medeniyetini ve tekniğini almayı savunurken emperyalist güçlerle mücadele edilmesi gerektiği hususunun üzerinde durur. Şîme-i Husûmet makalesinde bu görüşünü anlatır.

Mecmuada pozitivist ve materyalist yazılar vardır. Bu yüzden de hükümet tarafından birkaç kez yayımına ara verilmiş fakat farklı isimler alarak kısa süre içinde yayımlanmaya devam etmiştir. İlk 12 sayı Hürriyet-i Fikriyye; 13-16. sayılar Serbest Fikir; 17-21. sayılar ise Uhuvvet-i Fikriyye ismiyle yayımlanmıştır. Bu süreçte mecmua yeni sayılar almakla beraber eski sayılar da tekrarlanmıştır. Her sayı on altı sayfadır. Mesul müdürü üç kez değişmiştir. Sırasıyla Celâl Nuri, İsmâil Hâmî ve en

son da Gîrîdî Ahmed Sâkî olmuştur. Müdür-i Umûr ise Haydar Kemal'dir. Çalışmada mecmuanın yirmi bir sayısı incelenmiştir.

Kılıçzâde Hakkı ve Celal Nuri [İleri] mecmuada yazılarına en çok yer verilen isimlerdir. Kılıçzâde Hakkı daha çok toplumsal ve ekonomik konular üzerinde durur. Kadınların tesettürten kurtulması, çok eşlilik, görücü usulü evlilik, cuma hutbesinin Türkçe okutulması gibi konuları işlemiştir. Bunları yazılarında ve hikâyelerinde bazen mizahi ve ironik bir dille verdiği görülür. Celal Nuri [İleri] ise daha çok makale türünde yazılar yazmıştır. Makalelerinin çoğunda eleştirel bir bakış açısı hâkimdir. Yazılarında gazete ve dergilerin kapatılmasını, sansür uygulanmasını eleştirir. Meşrutiyetin ilânıyla toplumda ve bireyde yaşanan değişiklikleri anlatır. Batılılaşma en çok işlediği konulardan biridir. Edebiyatta ve diğer birçok alanda ilerlemenin gerekliliğini savunur ve toplumun, kurumların durağanlığını, tembelliğini eleştirir. Onun amaçları: yenileşme, olgunlaşma, ilerleme ve fikirlerin özgürce ifade edilmesidir. Yazılarında bunların üzerinde durur. Mecmuada yazılarına yer verilen diğer yazarlar da yazılarında bu konulara değinmişlerdir.

Mecmuada 38 şiir, 6 mensur şiir, 44 makale, 12 hikâye, 11 hikâye, 12 eleştiri, 2 anı, 15 mektup, 2 biyografi, 1 gezi yazısı, 1 sohbet yazısı, 8 haber yazısı, 1 mülâkat, 1 inceleme yazısı, 2 soru-cevap metni, 6 takdim yazısı, 1 teşekkür yazısı, 32 tanıtım yazısı, 4 özür yazısı, 1 köşe yazısı, 2 ihtar yazısı, 30 duyuru, 12 ilân bulunmaktadır. Mecmuada yazıların yanı sıra bazı fotoğraf ve portrelere yer verilmiştir. Mecmuada en çok makale ve şiir türünde eserlere yer verildiği görülmektedir. Daha çok lirik şiirlere yer verilmiştir. Bu türde en çok eseri yayımlanan kişi Enis Behiç [Koryürek]'tir. Makalelerde ise edebî, siyasî, tarihî, askerî, hukukî, ictimai, iktisadî, ahlâki, dinî konular ele alınmıştır. Gerek edebi metinlerde gerekse öğretici metinlerde sosyal, siyasî, iktisadî, hukukî eleştirilerin ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Mecmuada imzasız birçok metin yayımlanmıştır. Özellikle iç ve dış kapaklarda yer alan duyurular, ilânlar, ihtar yazıları, özür yazıları, teşekkür yazıları, tanıtım yazıları, haber yazıları imzasız olarak ya da mecmuanın adıyla yayımlanmışlardır. Bu yazıların önemi o dönemin ruhunu yansıtıyor olmalarıdır.

Sonuç itibariyle çalışılan Hürriyet-i Fikriyye-Serbest Fikir-Uhuvvet-i Fikriyye mecmuası dönemine, Türk kültür tarihine ışık tutmuş, birçok yazarın eserlerine yer vermiş zengin ve önemli mecmualardan biridir. Mecmuanın Türk Edebiyatı'nın yanı sıra Türk kültür tarihine katkısı dikkat çekmektedir. Gerek Celal Nuri [İleri], Kılıçzade Hakkı gerekse mecmuada diğer yazarların o dönemdeki yazıları ve fikirleri de bunun en büyük göstergelerinden biridir. Mecmuadaki yazarların aynı konulara eğildikleri görülmektedir. Fakat Kılıçzade Hakkı, fikirlerini ifade ederken daha keskindir. Kılıçzade Hakkı henüz daha o yıllarda, hükümetten uyarılar alsa da çok eşlilik, giyim-kuşam, görücü usulü evlilik, kadının toplumdaki yeri, eğitim sistemi, Müslümanlık anlayışı gibi pek çok konuyu şiddetle eleştirmiş, bunların bizi ileriye değil geriye götürdüğünü ifade etmiştir. Onun en çok eleştirdiği konulardan biri de alfabedir. Kılıçzade Hakkı, Latin harflerinin Türkçe için uygun olduğunu savunmaktadır. Sadece Müslüman olsaydık Arap dili ve harflerinin yeterli olacağını fakat aynı zamanda Türk olduğumuz için kendimize özgü bir kültüre ihtiyacımız olduğunu ve bunu oluşturmak için de dilden başlanması gerektiğini savunur. Arap harfleriyle Türkçeyi söylendiği gibi yazmak ya da yabancılara Türkçe öğretmek ona göre bu alfabeyle mümkün değildir. Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü ile de yakınlığı dikkat çeken noktalardan biridir. Görülüyor ki başta Kılıçzade Hakkı, Celal Nuri [İleri] ve mecmuadaki diğer yazarlar, yazılarıyla ve fikirleriyle Batılaşma siyasetine yeni açılar kazandırmışlardır. Atatürk ilkelerinin yerleşmesinde ve Cumhuriyet'in zihinsel arka planının, felsefesinin oluşturulmasında büyük rol oynamışlardır.

Derginin kurucuları olan Celal Nuri [İleri] ile Kılıçzade Hakkı'nın ayrıştıkları bir nokta vardır. O da din anlayışı. Celal Nuri [İleri], Müslümanlığı Türk tarihinin, kültürünün yapısının ilerlemesinde bir engel olarak görmemekte fakat Müslümanlık anlayışımızı eleştirmektedir. Fakat Kılıçzade Hakkı Balkan Devletleri'nin yenilgisine ve Osmanlı Devleti'nin çöküşüne gerekçe olarak softalık, dervişlik ve batıl inançları gösterir ve bunları şiddetle eleştirir. Celal Nuri [İleri]'nin aksine dini gelişmede bir engel olarak görür.

Tüm bunlara bakıldığında çağdaşlaşmanın bir süreç olduğu ortadadır. Nitekim Tanzimat'tan itibaren başlayan yenileşme ve Batılaşmanın bu süreçten itibaren süregeldiği görülmektedir. Bu çağdaşlaşma sürecinin zihinsel arka planı o dönemlerde oluşturulmuştur. Belirli yollar aşılıp bu günlere gelinmiştir. Tüm bu düşünceler, bu mecmuadaki yazılar Cumhuriyet'i daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Çalışılan bu mecmua Türk kültür tarihinin oluşum sürecini, o dönemi ve o dönemde yaşanan çalkantıları göstermesi açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Kitap

AKŞİN, Sina, **31 Mart Olayı**, Sinan Yay., (1. Baskı), İstanbul 1972.

ARMAOĞLU, Fahir, **19. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1789-1914**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997.

DEVELLIOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 1982.

KAPLAN, Mehmet, **Kültür ve Dil**, Dergâh Yay., İstanbul 1983.

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi- II. Meşrutiyet ve I. Dünya Savaşı (1908-1918)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, (2. Baskı), C. 9, Ankara 1999.

KOLCU, Ali İhsan, **Ara Nesil Edebiyatı Tarihi**, Salkımsöğüt Yay., Erzurum 2018.

KOLCU, Ali İhsan, **Milli Edebiyat 1, Şiir**, Salkımsöğüt Yay., (7. Baskı), Erzurum 2015.

KOLCU, Ali İhsan, **Milli Edebiyat II, Nesir**, Salkımsöğüt Yay., (6. Baskı), Erzurum 2014.

PARLATIR, İsmail, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yay., Ankara 2009.

SAMİ, Şemsettin, **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yay. İstanbul 1317.

TOPUZ, Hıfzı, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, Gerçek Yay., İstanbul 1973.

Çeviri Kitap

KARPAT, Kemal H., **Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma** (Çev. Dilek Özdemir), İmge Kitabevi, (1. Baskı) Ankara, Haziran 2006.

LEWİS, Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu** (Çev. Prof. Dr. Metin Kırıatlı), TTK Basımevi, (5. baskı) Ankara, 1993.

SHAW, Stanford J.- SHAW, Ezel Kural, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye II** (Çev: Mehmet Harmancı), E Yay., (3. Baskı), C. 2, İstanbul, 2010.

ZÜRCHER, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi** (Çev. Yasemin Saner Gönen), İletişim Yay., (7. Baskı), İstanbul, 2000.

HALE, William, **Türk Dış Politikası 1774-2000** (Çev. Petek Demir), Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul, 2003.

Ansiklopedi Maddesi

DUYMAZ, Recep, “**Celâl Nuri İleri**” TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yay. İstanbul, 1993, C. 7, s. 242-245.

PEKDOĞAN, Celâl, “**Kılıçzâde Hakkı**”, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yay. Ankara, 2002, C. 25, s. 415-416.

Elektronik Kaynaklar

Kubbealtı Lugatı, <http://lugatim.com/> [Erişim Tarihi 2020-2021 Saat: 20.00]

DİZİN

A

Abdullah Cevdet, 34, 43, 86, 100, 110, 176, 177
 Abdülgâni Seniyy [Yurtman], 37, 43, 76, 101, 105, 110, 117, 225
 Abdülhak Hamid, 37, 39, 43, 48, 71, 88, 89, 141, 158, 177
 Adnî Şeref, 37, 41, 43, 96
 Ahmed Sâkî, 21, 22, 23, 36, 37, 40, 41, 44, 49, 50, 57, 59, 61, 93, 101, 104, 106, 122, 124, 125, 126, 127, 317, 350

C

Caroline Furet, 37, 44, 49, 88, 90
 Celal Nuri [İleri], 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 34, 37, 38, 40, 41, 44, 45, 46, 47, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 101, 103, 104, 105, 106, 111, 149, 156, 183, 212, 239, 254, 269, 283, 301, 321, 330, 345
 Cemal, 37, 47, 73, 98, 119

D

Dâniş Reybi, 37, 40, 47, 105
 Doktor Hulusi Behçet, 37, 41, 47, 106

E

E(lif) A, 37, 47, 98
 E(lif) S(in), 37, 40, 47, 122
 Ekrem, 37, 48, 59, 67, 68, 71, 75, 85, 98, 110, 111, 117, 123, 129, 153, 316
 Enis Behiç, 37, 39, 48, 49, 77, 89, 100, 142, 230, 288
 Ertuhi, 36, 37, 40, 49, 108

F

Fâik Ali, 37, 49, 75, 77, 85, 97, 111, 161, 164, 213, 311

G

Gîrîdî Ahmed Sâkî, 37
 Güzin Behiç, 37, 40, 51, 77, 93, 95, 100, 247

H

Hasan Hayri, 37, 40, 51, 108
 Haşari, 36, 37, 40, 51, 94, 355, 358, 360, 363, 365
 Haydar Kemal, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 37, 41, 52, 96, 177
 Hıfzı Tevfik [Gönensay], 37, 52, 90, 218, 233
 Hüseyin Nesimi Giridî, 37, 41, 56, 72, 96, 106, 116, 297, 306, 317, 325, 351

İ

İdris Sabih, 37, 39, 56, 75, 90, 109, 241, 252
 İsak Ferera, 37, 39, 79, 90, 91, 261, 272
 İskeçeli Mehmed Sıdkî, 37, 39, 83, 84, 91, 92, 93, 219, 273, 287, 302, 312, 334, 346, 353
 İsmâil Hâmî [Danişmend], 37

K

Kârilere Necmi, 37

Kılıczâde Hakkı, 34, 37, 38, 40, 57,
59, 66, 73, 81, 82, 83, 86, 94, 95,
97, 99, 102, 103, 104, 107, 108,
112, 114, 115, 126, 140, 175, 193,
201, 229, 246, 259, 274, 366, 369

M

M. Rauf, 37, 39, 83, 91, 262, 303, 314,
327, 339
Mehmet Şeref, 37, 41, 52, 84, 97, 119,
207
Mehmet Şükrü, 37, 84, 99
Mekkî Biz Azzûz, 37
Mustafa Haluk, 37, 84, 95
Münif Paşa, 37, 70, 85, 99, 123, 332

N

Na-Bi, 36, 37, 40, 41, 85, 86, 95, 97,
100, 111, 181, 235

Necmeddin Sahir [Sılan], 37, 86, 92
Nigar Binti Osman, 37, 40, 86, 92, 160

S

S(in) F(e), 37, 87, 107
Sâfi Necip, 37, 40
Selim Sâkit, 37, 86, 100
Seyf-i Sârim, 37, 87, 97
Suadiye Reşat, 37, 40, 87, 107
Suphi Ethem, 37, 57, 87, 100, 115,
280
Süleyman Nesib, 37, 40, 87, 92, 208

Y

Yaşar Nezihe, 37, 40, 88, 93, 210

EKLER

Ek 1: Hürriyet-i Fikriyye-Serbest Fikir-Uhuvvet-i Fikriyye Mecmuası'ndan Fotoğraflar

حریت فکریہ

نومرو: ۲ (بار اولی) فی ۱۰ شباط ۱۳۲۹

مجموعت ادبیہ استورمیلک مظہر صحابیر

مندرجات:

سداد نوری بکک رسمی
معارضہ جوام جلال نوری
اردو مٹک | قلیچ زادہ حق
کچلشد برکلی
مأمورینک اخلاقی جلال نوری
حافظ شیرازی (شعر) عبدالحق حامد
اشای خریدہ (شعر) شکار حاتم
بالال! (شعر) ایس بیج
ادبیات سیاسیہ اسماعیل حامی
تنقید (تاریخ) | حیدر کمال
استقبال) | داتر
خانغریزہ:
فائق عالی بکک: "تائیل" نه داتر

اشبو نسخہ ایله براتر:
مدافعة مالیہ والاقتصادیہ
مجموعہ
قارئین مزہ مجانیاً تقدیم اولور.

انتابول: یکی عثمانلی مطبعه و کتبخانه سی

Direction: Librairie et Imprimerie YENI-OSMANLI
Rue de la Sublime-Porte, Constantinople.

بازار ایرانی
نسخه سی ۱ غروشدور
۱۰ شباط سنه ۱۳۲۹
نومرو: ۲

حریت فکریه

محل اداره سی: باب عالی جاده سنده
یکی عثمانی مطبعه و کتیفانسی
آپونه شرائطی:
ممالک عثمانیه ایچون سنه لکی ۴۰ آلتی آلتی ۲۰ غروشدور
ممالک اجتنیه ۱۲ ۷ فراقدور

بوکون انظار قارئنه رسی تقدیم ایندیکمز سداد نوری بک، ملکتنزک الیمقندر قاریقونورینلرندور. شیمدی به قدر
ژون تورک، پیام وسائر یومی غزلهار ورسالهلرده انتشارایدن کوزدل واپسام آور اثرلری هرکس بکنشدور. سوک دفعه پروکسل
سرکیشده تصویر ایدیلن اثرلری بر (وهرمی) مدالیه ایله ظفریاب اولدی. سداد بک جلال نوری بک قاردهشیدر.
ملکت هراکیسیله ده افتخار ایده بیلیر.

— دنیاه قادیار عجبیلشدی؛ شیمدی ده، قیصراف آلبرکی،
قادینلرک آیاقلرینه باقورلر !

— آہ و فاسز ، بی شوق و جاغکدہ کی کوپک قاداردہ سومبورسک ۔
 — تحفہ نی ، سو ، سواق اور تہ بندہ اوہم یا ! ..

سرلیست فکر

نومرو: ۲-۱۴ (پنجشنبه) فی ۸ مایس ۱۳۳۰

جمعیت ادبیہ اسلامیک مظهر صیانتیہ

هر هفته: ۶ غروشدر

مندرجات:

سورمايک صافی نجیب
آسماعادن برمکوب جلال نوری
تردد (شعر) حفلی توفیق
اسیریم؟ (شعر) اسحاق فرهاد
قان (شعر) نجم الدین فائر
سودا باغچه سی (شعر) ایس بیج
فانیلمدن آلام اسکیمه لی محمد صدف
بر کوچک منافقه
چالشمق والاکنی کردی احمد ساقی
صاحب ظهور و مولی
بیر خاطر شعبت قلیچ زاده حق
قاریقاتور سداد سیاری

❦

اشبو نسخه ایله برابر:

اکرم بله مرحومک غیر مطبوع
آثارندن «چوق بیلن چوق» یا کیلیر،
بیهی
قارلر مزه مجانا تقدیم اولنور.

مژده

سر محرم جلال نوری بک افندیگ «علل اخلاقیه من» عنوانی
یکی برای کتبخانه من طرفدن بقیده نشر ایدله جکدر.

بو کتاب، موضوعی اعتبارله بتون بتون یکی، جدی، اساسی
برآورد. «تاریخ تدنیات عثمانیه» و مقدرات تاریخیه «بک محرم ذی اقتداری
بوم» اثرنده ملکت اداری، اجتماعی، دینی بشون سیٹا آتی کندیسنه
خاص اولان لطیف اسلوبی - فقط آجی وشدید بر لسان - ایله تشریح
و تفسیر ایتشد. ملکت ترقی و تمایسی ایچون قلمیله، روحیله، بشون
موجودیتله حقیقه بر «یازی ماکنده» کسان محترم جلال نوری بک
«علل اخلاقیه من» یله محترم قارلرینک برقات دها مظهر محبتی اوله جتی
و کندیسنی، دها طوغریسی قیمتدار آثارینک رغبت عظیمه یه مظهریتنی،
چکه میانلری سرنکون ایدله جکدر.

محترم جلال نوری بک ککلیات آثارندن «اتحاد اسلام»، «تاریخ
تدنیات عثمانیه» و مقدرات تاریخیه «و کندی نقطه نظرمدن حقوق دول»
عنوانی اثرلرینک موجودی غایتله آژالمش اولدیفندن شدی به قدر بونلردن
ایدینه من اولانلرک - بالاخره فضلہ فیآله تدارک ایگه مجبور قالمق ایچون -
شمدیدن کتبخانه مندن طلب ایتلری رجا اولنور.

استانبول: یکی عثمانی مطبعه و کتبخانه سی
Direction: Librairie et Imprimerie YENI-OSMANLI
Rue de la Sublime-Porte, Constantinople.

— اوم شىلەندى ، نى تىرىك اىچىۋرمىسىك ؟
 — تىرىك ايدىم ، تىرىك ايدىم . . . قىزى ، ار كىمى ؟
 — خاير جانىم ! . . . نه او ، نه او . . . قانم والدىم اولدى .

مىرزا امور : ھېرە كال

مىرزا مەسۇل : ج . رەمى

اخوت فکریه

نومرو: ۱-۱۷ (پنجشنبه) فی ۱۲ حیزران ۱۳۳۰

جمعیّت ادبیّه اسلامیه بنک مظهر صما بنبر

مرهفته: ۱ غر وشددر

ISTANBUL REZERVATI
Amir Khatun
No. 1 0.221/5

مندرجات:

«سربست فکریه» که تعطیل اخوت فکریه
جلال نوری بک
ابوالعلاء المعری ع. سنی
مزامیر لیل اسکچلی: صدق
صاحب ظهور احمد ساقی
دمیر باش تاریخی وولتر
کیت کیت (شعر) م. رؤف
صنعت تنقیده { حسین نسیمی
برخطوط ترقی
برخاطره محبت قلیچ زاده حق
شطحیات حاشاری

اکرم بک مرحومک غیر مطبوع
آثارندن «جو فی بیلن چوق یاکیلیر»
پیه سی

پونسخه ایله برابر قارولرمنه
مجاناً تقدیم اولنور.

مطبعة احمد احسان وشرکاسی

علل اخلاقیه من

سر محرر من جلال نوری بک اقدینک «علل اخلاقیه من» عنوانی
یکی برائی کتبخانه من طرفدن نشر اولدی.

بو کتاب، موضوعی اعتباریه بتون بتون یکی، جدی، اساسی
برائدر. «تاریخ تدنیات عثمانیه و مقدرات تاریخیه» نک محرر ذی اقتدار
بومهم اثرنده ملنک اداری، اجتماعی، دینی بتون سینا آتی کندیسنه
خاص اولان لطیف اسلوبی - فقط آچی وشدید بر لسان - ایله تشریح
و تفسیر ایتشد. ملنک ترقی و تمایلی ایچون قلمیله، روحیله، بتون
موجودیتله حقیقه بر «یازی ماکنه سی» کیان محترم جلال نوری بک
«علل اخلاقیه من» بک محترم قارئینک برقات دها مظهر محبتی اوله حق
و کندیسنی، دها طوغریسی قیمتدار آثارینک رغبت عظیمیه مظهریتی،
چکه میانلری سرنکون ایدم چکدر.

محترم جلال نوری بک کاتبات آثارندن «اتحاد اسلام»، «تاریخ
تدنیات عثمانیه و مقدرات تاریخیه» و «کندی نقطه نظرمدن حقوق دول»
عنوانی اثرلرینک موجودی غایتله آزالش اولدیغندن شمدیه قدر بونلردن
ایدینه من اولانلرک - بالآخره فضل فیآله تدارک ایچکه مجبور قلامق ایچون -
شمدیدن کتبخانه مندن طلب ایتمه لری رجا اولنور.

اداره خانه من: - باب عالی جاده سنده یکی عثمانلی مطبعه و کتبخانه سی در
Direction: Librairie et Imprimerie YENI-OSMANLI
Rue de la Sublime-Porte, Constantinople.

بورالری ده معلوم . شو حالده ، اساس اعتباریله ایکی مقصد متضاده خادم قارشومنه ایکی عامل اقتصادی چیقارکه یونلرده : صاحب سرمایه ایله ایشچی ، عمله در . سرمایه دار آز پاره ویرمک و چوق ایش یاپدیرمق ، ایشچی ایسه آز ایش یایی و مقابلده طوافون بومیه آلی غایلری تعقیب ایدرلر . برنجیستک بونقطه ده سائق یکانه سی « منفعت » اولدیفندن آنده انصاف و مروت آرامق خطا در . ایشچی چوق چالیشسون ، آلدیفی بومیه دن اون قات فضله ایش یاپسون ده ، وجودی پیرامش ، صحتی مختل اولمش ، یش اون سنه سوکره ارتق چالیشمه یچق برحاله کان وجودی افراد عالمه سی ایچون برابر سفات اوله جق ایش ، کیمک وظیفه سی ! اونک یری قائمه حاضر یوزلرجه کشی کیروده بکله بور ! فقط حکومتلر بویله دوشونمور ! ید امانت و محابترینه تودیع اولتان افراد متک حیاتی ، صحتی ، عالمه سی و تابعی هر نوع خطر و تهاکدن وقایه ایتمک وظیفه سیله مکلف اوله قلیری نظر اعتباره آله رق ساعات اشتغال ، مدت خدمت ، حق نقاعد ، احتیاط سندوقلری ، قضا له قارشو سیفورطه کی نتیجه اساسات و شرائط مستحسنه وضع ایتمک سورتیله اصحاب سرمایه نک ششوطانقین امللرینه برر حائل چکملر در . هله ساعات اشتغال اودرجه نظر اهمیته آلمشدر که معین زماندن فضله ایشچیلری چالیشدیرانلره قارشو احکام جزایه سیله وضع اولمشدر . دیگر طرفدن ایشچیلرک دندن افزون بومیه طلبلری ، استحصالانک قیمتی تزید و بوسورتله سائر ممالکک محمولاتیله رقابتی محو ایدمک مملکتک و بالتیجه دولت ثروت عمومیه نه بیوک ضربه لر ایندیرمک استعدادنی حائز اولدیفندن حکومتلر « تعطیل اشتغال » حقنده برچوق اساسلر تطبیق سورتیله حریت عملی تأمین ایلمکده و اصحاب سرمایه نزدنده توسط رسمی بوانی طوته رق محاذیرعیدده مؤسسه نک حدوتنه میدان ویرمه مکده درلر .

ممالک عثمانيه ده موجود خزائن لافندان استفاده

ایتمک ایچون حاصل اولان انباء عمومی ملی کی کوروب افتخار ایتمک کفران نعمتدر . مشروطیت مقدسه مزک مملکتی نه درجه خراب و هر درلو انعام فیضدن محروم برحاله بولدیغی هیز بیلورز . دیگر طرفدن اوج سنه دنیری تعاقب ایدن مصائب حربک جسم ملکه و روح ملته آچدیغی رخنه لر میدانددر .

عثمانی محیطی بران استراحت کورمدی که حیات سابعانه ایچون برطاقم مظهریشلر تجلی ایسون . بوراسی محققدر . فقط بوندن سوکره بردوره اسودکی آچیدق مأمولدر . ان شاء الله بوندن سوکره متوالی برسکون و انشراح ایچنده یشامقده بکام اولورز ...

ایشته حکومت سده مزدن ، قوه محترمه تشریفه مزدن ، علمای حقوق و ارباب قلمه مزدن و علی الخصوص رهبر اغلای ملت اوائق وظیفه سیله مکلف بوتان مطبوعاتردن استرحام ایدرز که مملکت مزده یکی باشلا یه جق اولان « حیات سابعانه » نک دستورلری عربض و عمیق تتبع و تدقیقدن سوکره تعین ایسون . سرمایه دار ایله ایشچی آرمه سنده کی ماسبات بر حال تذبذب و تردد ده قللسون ! ایشچی نه قدر چالیشه جقنی ، فصل خدمت ایدمکچکی ، قاج باشند ایشه باشلا یه سیله جکنی ، نه قدر مدت ایشه دکن سوکره استراحت حقی اوله جقنی ، چولوق چو جقنی آج و سفیل بر اقامق ایچون نه یاییسی لازم کلدیکی آجیق آجیق آکلاسون ، اوکره نسون !

سوکره ایشچی ده اناسدر . مک ، ایچمک ، یاتقی ایستر . قوای حیاتیه سی انجق بوسورتله محافظه ایدمک بیلیر . محبا آلدیفی اجرت ایله یونلری نه درجه یه قدر تأمین ایدمک بیلیر ؟ ایشته بونقطه لرده شایسته تدقیق و تعمیقدر . دوشونمکی که « ایشچی » عسکر اوله جق ، مملکت اولاد یشدیرمک ! چالیشدیفی رلر ، اعمالا نجاهلر ، معدن اوجاقلری ، قبول و سائر صحتی اخلال ایتمه جک درجه ده شرائط فنیه یی حائزمیدر ؟ بورالره دقت لازم . اعتراف ایدمک که شیعه یی به قدر بونقاط مهمه نک پک آزنی

شطحات

حقوق محکمه سنده :

شاهد — حضور مزده بویاره بی صابرق و بردی .
الله ایچون شهادت ایدرم .
رئیس — نصل پاره ایدی ؟ قایج مجیدی ، قایج ایرا
و بردی ؟

شاهد — بی ، یالکز پاره بی و بردیکنه شهادت ایچون
چاغری دیر . مساعده ایدیکز ؛ چونکه بونک ایچون
حاضر لاندیم . مجیدی لری ، ایرازی صورایم ده سزه
معلومات ویریم . . . !

..

خدمتچی قالدین — اقدی ! بقال ای آملک ویرمور
یاغزده کی عثمانلی ، بقالک آتمکی دها خاص .
اقدی — حاجی ، اوتکی بقالده عثمانلی دکلای ؟
خدمتچی — استغفراه ! او خرسقیاندر .

..

بیوک والده — آیول ! بوکونلرده اوقومه کی چوق
ایلوولندک . آفرین ! هر اوقودیفکی اکلایورم .
چوچق — جی جی آسنه ! شمدیکی یازیلر بکی
اصولده ، انک ایچون ؟

..

مجله بقالی بدوس چراغنی قارشوسنه آلمش آزار لایوردی :

مدير مسئول : کربری احمد ساقی

مدير امور : میر کمال

— بی نانکور ! سن ایلکلیسایه کیتمهک ، تئولوژیانی
اوقومهک ، داسقالوسک ماتیمانی اکلایمق . ایستمهک ، بن
سنی بوندن سوکره نهیه بسلیم !

اوشاق ! — امان اوسته ! بن ایتدم . اوجانگه
دوشدم ، ایمارتون ! بردها تویه ! اما دیکله که دردی
اکلاتهیم ؛ کلیسا دیلی اکلایمورم . فیلو زوفیا نه لئقادر !
قفامه کیرمور . داسقالوس قوجه بر کیرسیوس کسلمش ،
بکاملت ایشی بزم لسانجه اوکره تمکه صاواشمیور .
قباحت بنده می . ؟

..

ترزی — اقدم ؛ سزه اویله بر قوستوم یابه چم که
پارسده بیله شاشه چقلر .

مشتقی — اوغلم ، اوروپا ایله ایشم یوق ؛ بی انا
طولی به کوندیریورلر . قاش صاغلام اولسون ، سوس
ایستیمورم .

..

بیرا خانه ده ایکی کنج بیرا ایچورلرکن :

— احمد ، محیط نه قدر عادی ؟ طوغریسی یا بوراده
سویته بولمق ممکن دکل !

— برادر نیچون اوروپا په کیتدک ؛ کاشکه کتیمه ایدک !
اگر بویله استانبوله هر کوردیکلک شیئ بکنمزهک ؛
مملکتشکه ، بولی به عودت استدیگک زمان نه یابه جقسک ؟

حاشاری

ÖZ GEÇMİŞ

İlk ve orta öğrenimini Ankara’da tamamladı. 2011’de Ankara Üreğil Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Çocuk Gelişimi bölümünden mezun oldu. 2014’te Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde lisans öğrenimine başladı. 2018’de bu bölümden mezun oldu. Lisans öğrenimi sürecinde Pedagojik Formasyon Sertifikası’nı aldı. Aynı yıl Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans öğrenimine başladı. Hâlen öğrenimine devam etmektedir.

